BREVE FRA OG TIL
ADAM OEHLENSCHLÄGER
1809 – 1829

II

GYLDENDAL

BREVE FRA OG TIL
ADAM OEHLENSCHLÄGER

Udgivet af
Det danske Sprog- og Litteraturselskab
med Understøttelse af
Carlsbergfondet

ADAM OEHLENSCHLÄGER

Gipsbuste af Aug. Quittschreiber 1818

Det nationalhistoriske Museum, Frederiksborg

BREVE FRA OG TIL
ADAM OEHLENSCHLÄGER

NOVEMBER 1809 – OKTOBER 1829

UDGIVET AF

DANIEL PREISZ

UNDER MEDVIRKNING AF

TORBEN NIELSEN

II

KØBENHAVN 1953
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

Digitaliseret af Claus Rønlev

TILSYN MED UDGAVEN

H. TOPSØE-JENSEN

Copyright 1953 by
DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURSELSKAB

F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS ATELIER

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI

BILLEDER

Adam Oehlenschläger. Gipsbuste af Aug. Quittschreiber 1818. Det nationalhistoriske Museum, Frederiksborg ..... Titelbillede
A. E. Boye. Miniature af ukendt Kunstner. Tilhører Henrik Boye, København ..... mellem S. 32-33
Carsten Hauch. Litografi af Edv. Lehmann 1837 ..... mellem - 144-45
Peder Hjort. Maleri af C. A. Jensen 1819. I Privateje..... mellem - 336-37

BREVE

Tallene angiver Brevnummer

Aall, Jacob, fra: 607
Abrahamson, J. N. B., til: 555
Boye, A. E. fra: 558, 573
Christiani, Carl Rud. Ferd., fra: 608
Cotta, J. F., til: 562, 587 — fra: 595
Fuljod, Cl. von, fra: 582, 584
Fürst, Nic., til: 590 — fra: 594, 602
Hauch, C., fra: 567, 600
Heger, Carl, fra: 596
Heger, Hans, fra: 564
Hjort, Peder, fra: 568, 575, 580

Hoffmann, E. T. A., fra: 605
Huber, Therese von, til: 589
Küster, Elisabeth von, fra: 572
Küster, Maria Jacobina von, fra: 571
Nicolai, Fr., til: 610
Oehlenschläger, Christiane, til: 557, 559, 561, 565, 569, 578, 581, 585, 591, 592, 593, 598, 601, 606, 609, 611, 612 — fra: 556, 560, 563, 570, 574, 577, 579, 583, 586, 588, 597, 603, 604
Rückert, Fr., fra: 566
Ukendt Adressat, til: 576
En Ven i Berlin, til: 613

APRIL — SEPTEMBER 1817

Høistærede!
I Aftes silde
Da jeg i Sengen stige vilde
Kom Christian, og bragte ret
En yndig sammenlagt Billet.
De veed hvad man sædvanlig giætter
Naar man saa silde faaer Billetter
Jeg tænkte: Hillemænd? Hvad nu?
Er det maaskee en Billet doux?
Jeg vidste mig vel selv uskyldig;
Men da jeg ei er ligegyldig
Jeg nægter ei, jeg blev lidt heed,
Og tænkte ved mig selv: Hvem veed?
Har du i Aften paa Parterret
En Dames Siæleangst forværret,
Og hun hos dig nu søger Raad,
Hvordan hun stille skal sin Graad —?
Søg Grunde, hvis der findes nogen
Som Cavalleer af Dannebrogen!
Derpaa jeg atter Brogen tog,
Og hurtig mig i Klæder jog;
Fik Seddelen i mine Hænder,
Bekikte den i alle Ender.
Og alt som saa jeg mere keeg,
Sandsynligheden hos mig — steeg.
Men tænk Dem min Forundring Bedste!
Det var en Seddel fra — min Næste!

Men Næstens Hustru var det ei,
Som vilde fra den lige Vei
Forføre mig og Dyden krænke.
Hvor glad jeg blev, det kan De tænke! —
Men Glæden snart til Sorg sig vendte,
Da jeg af Seddelen erkiendte
At Øjeblikket var forbi,
Hvori De søgte Sympathie.
I første Nu jeg Christian kaldte
Og korteligen ham fortalte
Han i Sanct Anne skulde gaae
Med Frakke og med Støvler paa
For strax at sige til Kaptainen
(Som vist opholdt sig der i Eainen) (Egnen)
At (nu mig Ønsket var bekiændt)
Jeg stod med mine Lamper tændt,
Som de syv Piger der var kloge;
(: Og altsaa havde Underbroge :). —
Men da jeg meer betænkt mig fik,
Jeg sagde: Dette Øjeblik
For meget du med Budet vover.
Nu ligger Abarham og sover
Ærværdigt i sit eget Skiød!
Ifald du nu ham vaagne bød,
Han som arbeidet har for Staten
Saa strapeserte du Krabaten,
Bliv heller til imorgen fro! (: früh)
En Dag er efter denne jo. —
Hva jeg i Aftes har besluttet
Udfører jeg — endskiøndt betuttet —

I denne blide Morgenstund.
Jeg takker Dem, saa mangelund
Fordi De mig besøge vilde.
Men det er endnu ei for silde!
Hvis De er hiemme, søde Far
(Som De vel ikke ofte var)
Naar paa sin Himmel Middagssolen
Har faaet Guldbrocadekiolen
Saa kommer sikkert jeg til Dem;
Men hvis De før fra Deres Hiem
Gaaer ud, Der' Kundskab at berige,
Og vilde maaskee lidet stige
Til mig i min Etage op —
Nu kiære Ven, — jeg siger Top!
Med Venskab jeg paa Vennen venter!
Og Gud betale Dem med Renter.

Deres
A. Oehlenschläger.

556. Fra Christiane Oehlenschläger. Langfredag den 4 April 1817.

Du beskriver mig saa skiønt og rørende, min velsignede Falle, Din Glæde ved at modtage Breve fra os, men hvorledes skulde jeg kunde giøre Dig Giengield heri? det mangler mig saa aldeles paa den Evne, derimod troer jeg vist at ingen kan føle en inderligere Glæde ved noget i Verden af behageligt, end jeg har ved at modtage Dine uforlignelige velsignede, ideerige, billedrige og hiertelige kiærlige Breve. De beskiæftige mig saa aldeles, og jeg er ikke rolig før jeg har kundet læse hvert Ord og hvad der er mere forstaaet hver Ord. Det staaer ikke til at nægte at disse Breve maae danne dem der

og Dresden. Brat opstigende Landeveie mellem Granerne. I Forgrunden smaae Purpurbær paa Buskene; derpaa lavere Krat, og saa høie Granpyramider; ligesom i en Blomsterkost: Rosen først, siden andre forskiellige Blomster, og endelig bagved høit Ambra, Rosmarin eller spansk Græs. — Herlige indskrænkede Udsigter. Alt hvad der skal være Skiønt maa have sin Skranke; uden den ingen Form, uden Form ingen Skiønhed. Overseer man alt for høit oppe det Hele, saa bliver det Smaat, falder fra hinanden, og seer ud, som Dukketøi af Bisqvit. Oppe paa Bierget, midt i den skiønne grandiose Natur, fandt jeg en død lille Muus. Jeg blev rørt over den. Det var ingen latterlig Muus; thi Bierget havde ikke født den, men et Vognhiul havde overkiørt den, eller Nattekulden maaskee dræbt den. Det lille Dyr laae paa et umaadelig prægtigt Castrum doloris, ligesom til Spot. Hvad kunde Musen for at den var saa lille? Og hvad Fortieneste havde Bierget af at det var saa stort? Desuden har Bierget altid været dødt; Musen har dog engang levet. — Høiere oppe vexlede Kornmarker med violfarvet Lyng; og en venlig »Røg af Miler« steg malerisk op, hist mellem de grønne Graner.

Nu vare vi ikke længer i Bøhmen. Paa den sidste bøhmiske Station morede jeg mig over en lille nydelig Tøs, saa stor som Lotte, der stod i Porten med Stikkelsbær i Forklædet, spiste flittigt og snakkede Bøhmisk i eet fort, med sine to Brødre. Paa Veien mødte vi mangen tro Hund, som forspændt hjalp sin Husbond at trække den belæssede Hiulbør, hvilken hin selv fremskiød. Reisende barbenede Haandværkssvende mødte vi ogsaa en stor Deel af, som bade om en Reiseskiærv. Det var Synd at nægte dem den*.

Arrestant, det er vist nok hvad Mynster siger, at den angriber Nerverne i høy Grad, det har jeg godt mærket; jeg var ikke saa kort endda af den Tro at det blev min Død saa uhyre mat og vedvarende eens ilde befandt jeg mig, nu kan jeg med Sandhed sige, at jeg er frisk og paa faae Dage har jeg faaet saamange Kræfter igien, at naar jeg ikke paa saameget kunde mærke at jeg er vaagen skulde jeg tage enten det første eller sidste for en Drøm. For tre Dage siden, maatte jeg endnu midt paa Dagen gaae til Sengs fordi jeg var saa mat, at jeg var nær ved at besvime og igaar Aftes har jeg selv siddet paa Skammelen og vasket baade Hans's og Lotte[s] Pusselanker, uden at det angreb mig i mindste Maade. Jeg troede at det vilde vare længe inden det blev rigtig godt, men deri bedrog jeg mig. Hauch som for nogle Dage saae mig, mat, bleg og mager vilde idag knap troe sine egne Øyne, saa inderlig glad og forundret blev den gode trofaste Ven ved at finde mig saa forandret. Mynster finder ogsaa, at jeg i en stor Hast har faaet friskt udseende igien. Nu det er overstaaet kan jeg ikke andet end takke Gud for denne Sygdom, det forekommer mig som jeg ikke i Aar og Dag havde befundet mig saa vel som nu. Det har været Nordenvind i Dag og igaar, derfor har jeg ikke maattet komme ud endnu, men naar Luften er varm skal jeg ud i Solen paa St: Annaplads og naar det er igientaget adskillige Gange, saa har jeg lov at gaae hvor jeg vil, og kan da atter faae den Glæde at komme til Bestefader om Torsdagen, de sidste fem Torsdage har jeg været hiemme, de tre i Sengen og de to krybende om fra een Stol til en anden og til Faders blaae Sopha som jeg lod flytte ind i Sovekammeret. Det var ikke uden lang Overvejen, at det blev bestemt, at det skulde skrives til Dig, at jeg var syg, tidt har jeg siden for-

trydt at det skeedte, uagtet at alle fandt at det var det rigtigste nu først er jeg rolig da jeg paa min Ære og ved min Kierlighed kan forsikkre Dig, at jeg er frisk og lykkelig; især nu jeg fik det med Længsel ventede Brev. Din lange Taushed, da Du havde netop bebudet saasnart Brev ængstede mig, men jeg var dog ved godt Mod og troede at det gik til paa den Maade, som det virkelig er gaaet, at Du skrev jevnligt paa Brevet og lod det ligge for at skrive meer. Gud være takket at jeg har de kiære Efterretninger, at Du er rask og med sædvanlig Kiærlighed mindes Dine Glutter, Deres Molle, ja endogsaa Deres Tatrine. Lotte kan stave Din Honnepost og Catrine læse den, ja saadanne Breve kan jeg læse siger hun; jeg mærker tydeligt, at hun holder det for Brevenes Skyld, at hun ikke kan læse alle Breve. Jeg haaber at Du i Paris fik det vakkre Brev fra den gode Oncle Carl, det har vist fornøyet Dig, han veed ligesom Hauch, hvad Du især ønsker Dig. Pakken haaber jeg vist at Du har faaet i Paris. Det rører mig, at Du med saamegen Delicatesse berører hvor kiært det havde været Dig at faae den. Gud veed det er ikke min Skyld havde nogen christen Siæl før sagt mig, at Perthes kunde besørge den, havde jeg naturligviis sendt den til ham før, men rejser Du først den 10 April, saa faaer Du den sikkert forinden din Afrejse fra Paris. Den 15 Marts skrev Mynster og jeg, og den 18 Marts Carl og jeg; disse to Breve maae træffe Dig i Paris endnu. Idag 8te Dage den 29 Marts skrev jeg, men efter Frøken Bertouchs Breve maatte jeg sende det til Tybingen. Hauch skrev den 1 April, disse 2 Breve vil Du altsaa forefinde der. Jeg fik for nogle Dage siden et Brev fra Din Ven Flood fra Amsterdam, tilligemed Prøver af Papir. Dersom Du ikke havde sagt mig det alt, kunde jeg dog seet af dette Brev at han var

Dig meget hengiven; det var skrevet i saa ærlig og varm en Tone, at det ret fornøyede mig. Han skrev at han havde meldt Dig, at han kunde skaffe saameget Papir vi vilde have paa 6 Maaneders Credit, at Borries kunde forlange det i et Brev til den danske Consul. Saa ypperlig nu dette Arrangement er, saa synes jeg dog ikke jeg kan indlade mig derpaa, thi de 3 Prøver er for fine og store og de 3 andre ere alt for slette. De beste er som det Papir Frideriksberg er trykt paa, det koster knapt $^2/_3$ af det vi betalte Christiani for Papiret til Frid: hvoraf man seer at vi absolut maae forskrive selv, thi de tager en altfor stor Fordeel, disse Handlere. Det slette er saa slet som det sletteste af det de bruger til Adresse Avisen. Borries som har læst Kræmmerlatinet paa Prøverne, sagde at Holland var ikke stedet at faae Trykpapir fra, det skulde haves fra Hamburg. Fra Sverrig kan man ogsaa faae godt og billigt Papir, maaskee billigere end fra Hamburg. Til Rhoars Saga skal jeg see at faae Papir her, men for Fremtiden skal vi virkelig see til at faae i Qvantitet for Indkiøbspris med Cridit, saa vil vi igien komme paa Benene. Med Din Tilladelse lader jeg kun trykke 1000 Expl af R., der er jo heller ikke trykt meer end 1000 af Helge; saa passer det godt. Pengemangelen her i Kiøbh: skal for nærværende tid være overordentlig stor, imidlertid sælger jeg ret godt, og af de ældre Bøger altid jevnligt, men Folk er virkelig fattige, især sidst paa Qvartalerne. Du skal viide jeg har kun Universitets Gagen at giøre mig tilgode med, Den anden veed Du er taget for det hele Aar 1817, naar nu ikke een af Debitorerne betaler, og jeg ikke sælger grumme mange Bøger, saa kan Falle let tænke at jeg ikke er riig just. Jeg haaber vist, at der vil komme nogle Penge fra Norge eller fra Sverrig. Fra Provindserne skal jeg

jo ogsaa have, naar disse Penge kommer bliver jeg en Creoesus igien. Det giør mig virkelig ondt, at jeg uden tvivl har klynket for Dig i mit Brev forleden, men det har jeg kun giort for at giøre Dig det indlysende, at Oplaget under disse Omstændigheder burde være mindre. Naar Fader kommer hiem og seer mit Regnskab for den Tid Du har været borte, troer jeg vist ikke at jeg vil faae Skiænd; jeg har virkelig brugt saa lidt som muligt. Men vi er dog syv Mennesker hver Dag og undertiden har jeg en Giæst; Carl og Bøye hver Onsdag, de andre Venner har jeg kun havt en enkelt Gang. Jeg kan ikke faae i mit Hoved, at jeg dog skal bruge saameget mens Fader er borte, jeg er halv undselig derved, men i Forhold til hvad vi brugte er det lidt, hvad jeg nu bruger, jeg er just ikke bleven gierrig, men er dog siæleglad naar jeg kan kniibe lidt. Det har bedrøvet mig at jeg har brugt lidt meer i Marts fordi jeg var syg. Bøgerne til Flood kan jeg nu først faae Skibslejlighed til, men det er ret vel, thi nu er han hiemme i Por[s]grund og kan da selv modtage dem. Jeg skal skrive ham til og takke ham for al hans Godhed og Tjenstvillighed. —

den 5 April. — Idag har jeg havt Sinkelse den hele Dag og er derfor glad ved at jeg skrev igaar saavidt. Først adskillige Bud, saa Steffen, som det ret fornøyede at høre lidt fra Dig; derefter Tante Drewsen og Julie, hvilke alle tre lod sig fordrive ved at Kammerfrøkenen og Frøken Lewetzau blev meldt. Dem havde jeg længe hos mig og jeg kan ikke sige hvor inderlig de deeltage i min Glæde over dine velsignede Breve og hvor de fornøyede dem over Smaastykker jeg forelæste dem af Brevene. Det er ret en velsignet Pige den Kammerfrøken; selv Hundeposten goutere[de] hun ypperligt og glædede sig over den levende Fremstilling af alt hvad Du oplevede. Hun sagde at

Du skulle tale reent ud af Posen til Kongen, naar Du kom hiem, det vilde da vist ikke feile, at Du vilde faae meere Gage. Dronningen er ikke for at blive forelæst, hun læser hele Dagen selv det er ikke at tænke paa at blive Lector. Men det er lige meget hvad Form det faaer, man hitter vel paa noget. Steffen bragte mig en Billet til hans Kones Benefice den 12 Marts. Paa Tirsdag skal de igien have Røverborgen seer jeg. Hauch siger det er ikke muligt at faae slige Spørgsmaal indrykkede andetsteds end i Adrastæa, om hvorfor ikke Dine Stykker gives. I Adrastea skal der have staaet kort efter de havde havt Røverborgen, en ironisk Taksigelse til Theaterdirectionen fordi de havde giort Publicum den Glæde at lade opføre et af Oehlen[schlägers] Stykker. Avisen eller Dagen tager ikke Avertissementer af den Slags. Gud veed hvorfor! — Har jeg ikke skrevet Dig om Foersoms Død? Jeg synes det. Hiorth og Hauch kom i Aftes og fik det nyeste Brev læst, om det glædede dem, er vel overflødigt at melde noget om. Du troer ikke hvor begierlige De er efter at høre fra Dig. De har begge saa flittigt seet til mig, mens jeg var syg. Feldborg har med den utroligste Taalmodighed spurgt til mig hver Dag, forleden da jeg var ret bedrøvet over at der intet Brev var til mig med Posten, kom han i Middagsstunden, jeg havde Tankerne fulde af Dig og kom til at tænke paa at Du engang havde skrevet til mig, at jeg skulde være giæstfri mod ham, jeg bad ham derfor blive og spise med mig, som han først af Beskedenhed ikke vilde, fordi han troede at det som Reconvalecent generede mig, men jeg fik ham dog til at blive og var venlig imod ham og denne og megen mere Venlighed maae han især takke de Linier i dit Brev for. Der er ikke en smule ondt i ham, men han er kiedsommelig at see ofte, fordi han er saa elegisk og i

Grunden uden egentlig Solidite. Lidt aflægger han iøvrigt det mig saa forhadte alle Mands Venskab. Han siger at han vil reise til Engeland i Mai for at udrette endeel Bogcommissioner som han troer vil være ham fordeelagtigt. — Nu lidt om de søde Glutter, jeg har hvert Øyeblik været kaldt fra mit Skriveri og det maae bort idag. Din lille Wille som uagtet sin Sødhed er en lille arrig Gavtyv, spiser hver Middag ved Bordet og teer sig som en voxen Karl. Han ligner i sit Væsen mere Lotte end Hans. Naar han har været ude og kommer hiem og skal have rene Støvler paa, er dette nok for at faae ham til at skraale en halv Times Tid. At spadsere er hans største Lyst og da er han altid glad. Forleden Morgen kom han løbende ind til mig Kl: 7 omtrent og krøb op til mig i Sengen, saa kan han smidske for mig og fortælle om Fader baade løst og fast, han leger velsignet med Hans og lader sig inponere af H. Vittigheder saa han kan lee af Hiertens Grund. Det er en lille kraftig Knegt men hidsig og uforsagt. Hans finder paa saameget Smiskeri, saaledes siger han til mig i Kiælesprog »lille nipse Moer!« jeg veed ikke hvad han mener med det, det skal være smidsk. Lotte er en god Glut. Alle længes de inderlig efter deres Fader og spørger vel de hundrede Gange naar det er August. Med at ligge paa Frideriksberg kan der rigtig ikke vel blive noget af, det koster for meget, og jeg har for lidt at bruge til Ikkefornødenhed. Jeg skylder Jürgensen og Spang endnu 400rd hvorfor jeg ikke saalidt glæder mig til det belovede, min gode Oehlenschläger. Jeg forsikkrer Dig at Børnene komme meget i Luften og til Sommer skal de være ude mange Timer daglig. Man taler om at Herskabet vil rejse i Sommer, blev det saaledes da vilde jeg ligefrem bede om Tilladelse at faae et par Værelse[r] til mig og mine Glutter

paa det ledige Slot hvilket neppe vilde blive mig nægtet, jeg kunde især have godt af det, men kun naar det ikke kostede mig noget, thi ellers falder Glæden bort for mig.

Søve Falle! Mange Mange tak for min Hundepost; det var rare Tegninger og Storken holdt jeg saameget af og Vognene og Skibet. Gudskelov Du kommer snart hiem til dine smaae Byrne. Din Lodde.

Klokken er saamange at jeg af bare frygt for at Brevet ikke skal komme bort, maae slutte det nu. Gud være med Dig paa din Rejse. Du er aldrig af mine Tanker, saalænge jeg er vaagen, og naar jeg sover drømmer jeg saa ofte om Dig, hvor inderligt glæder jeg mig til Din Hiemkomst og haaber ret saameget godt i alle henseender af din Rejse. Til Rhoar glæder vi os alle naturligviis, det bliver efter lang Tid det første af Dig jeg maae læse i Manuskript. Jeg har i min Sygdom læst næsten alle Dine Skrifter, Wilhelm Meister heelt igiennem og jeg maa tilstaae Dig det er et Mesterværk. Götz mange flere Stykker af Göthe har jeg læst. Jeg merker at Du er mig et stort Bibliothek hvori jeg daglig læser, men er Du borte, da maae jeg have Bøger, det saae jeg sidst og seer nu. Lev vel! beste Oehl. Din Christiane.

Catrine takker for Din Godhed at spørge til hende, hun er vel igien.

557. Til Christiane Oehlenschläger. [Paris 4/4 1817]

*Det gaaer os Mennesker, naar vi paa Livets Reise søge at opdage en ny, hidtil endnu aldrig seet Sommer, som det gik Columbus, da han opdagede Amerika. Vi støde først paa nogle nydelige Smaaøer i Marts og April, inden vi naae Junii

og Julii faste Land. Slige nydelige varme solbestraalte Vaaroeer (omgivet af Storm, Regn og Kuld) have vi ogsaa her mødt. — Paa den første Reise opdagede jeg et gammelt Slot, (ingen Ridderborg) Versailles. Af dette prægtige Slot var Forgyldningen i Ordets egentligste Forstand, gaaet; men nu forgylder man det igien, alt hvad man kan. Det er virkelig magnifikt. Ludvig den Fiortende har med Flid valgt et Sted til Slottet og Haugen, for hvilket vor Herre slet intet havde giort, paa det han selv allene kunde have Magten og Æren deraf. Egnen var en Mose; — den er forvandlet til den fasteste Grund. Der var intet Vand; — men Ludvig forstod ved kunstige Ledninger at skaffe sig Vand saavel som Poesie; og hvor man gaaer, kan man nu faae Vandet til at sprøite ud af middelmaadig dannede Malmtritoner og Oreader, saa høit det skal være. Ingen Underofficer kan tvinge Soldaterknolde til at staae i ligere Rækker, end Gartnersaxen her Hækkerne i Haugen. Imidlertid faaer det Hele ved sin Vidtløftighed, Kostbarhed, Orden og Reenlighed, noget Imposant og Behageligt. I Slottet selv er herlige Haller. Platfonderne ere atter smukt opmalede, og det har noget feeagtigt, at gaae igiennem alle de gyldne Sale, med høie hvælvede brogede Lofte. Ludvig den Fiortende maa, ligesom Kragen og Narcis have været en stor Elsker af sit eget Navn og sit eget Billed; thi hvor man saa slaaer Øiet hen, i hvilken Sal man træder, staaer Ludvig Fiortende i Harnisk med Allongeparyk. Ja i den store Sal staaer han i enhver Hvælving under Loftet, altsaa vist næsten hundrede Gange. Disse Malerier indeholde de vigtigste Optrin af hans Seiervindinger. Jeg stod allene i den lange Sal, og kunde ret forestille mig, hvorledes det her havde vrimlet af Herrer og Damer, med store Kioleskiøder, brede Fiskebeens-

skiørter, Parykker og Toupeer. Jeg forestilte mig ogsaa hvilket syndigt Levnet her har været ført i Krogene. — Her stod den store Racine, skiælvende og bævende, da Ludvig gik forbi uden at hilse ham; gik hiem og døde. — Gud være hans Siæl naadig!

Slottet er nu næsten færdigt igien, paa Møblerne nær. Paa Theatret var jeg ogsaa; men her stod alting Hulter til Bulter. Gamle Malerier og Portrætter vare slæbte frem, og fyldte op, som i et Pulterkammer; og midt imellem disse stod jeg. — Det forekom mig som en satirisk Scene, indrettet med Flid saaledes af Palaisforvalteren, der viste mig om. Jeg vendte mig derfor til ham og sagde: Ja det er forskrækkeligt, hvorledes Smagen er gaaet tilbage. — Nei min Herre, sagde han: Disse gamle Malerier og Portrætter høre ikke her hid; vi have kun sat dem hen ad interim. — Lad dem kun staae, svarede jeg; — det bliver dog ikke godt med eders Theater, før I bringe disse Helte paa Skuepladsen. (Det var for det meste Billeder af Middelalderen og den moderne Historie). — Ved at gaae meget omkring, var jeg bleven varm, nu skulde vi i Orangeriet. Dette er en lang Hvælving i nederste Sidebygning. Vinduerne vare lukkede; vi gik giennem en lang mørk Kiælder, hvor der netop var saameget Lys, at jeg kunde opdage Orangetræerne i firkantede Trækasser; de havde rundtklippede Toppe, hvilke rigtignok alle vare grønne. — Jeg havde paa Tungen at spørge: Hvad have disse Træer forbrudt? thi det forekom mig, som om jeg gik giennem en Bastille, eller et fransk Academie, hvor Naturen blev holdt under Optugtelsen. Men i det samme tænkte jeg paa, hvor smukt det om Sommeren saae ud, naar de stode ude i Luften og bare Frugt. Saaledes havde jeg seet dem 1807 og 8. Nu forsonede jeg mig med Indret-

ningen, og tænkte: det er en Slags Vintersøvn; man maa betragte disse Oranger som en Troup Skuespillere, der læse over paa deres Roller, i det Lystspil de skulle agere paa Sommervarmens Fødselsdag.

Dette var nu Versaillestouren. Nogle Dage derefter tænkte jeg: Du har ingen af Majestæterne truffet paa Lystslottet, du maae engang besøge dem i deres Vinterresidens, der ere de ganske bestemt hiemme. — Med disse Tanker steeg jeg i en Karm og kiørte en smuk Dag til St. Denis, da B. giorde en langt længere Tour med F. og A. i en standsmæssig Vogn. Vi havde aftalt at samles i St. Denis, hvor vi vilde spise, naar vi havde seet de kongelige Begravelser. — De andre reiste allerede om Morgenen Kl. 7, da de vilde betragte en halv Snees Slotte og Indretninger. Jeg sad hiemme og arbeidede paa min Tragoedie til Kl. 1. Saa gik jeg hen i Faubourg St. Denis og indskibede mig, som sagt. Denne Egn er ikke saa smuk, som hin udad til St. Cloud og Versailles. Det blæste ogsaa lidt. Smukke Alleer havde her været; men dem havde Tydskerne og Engelsmændene taget til Brænde under Krigen. Desuden kunde det ikke hiulpet mig om de ogsaa havde staaet endnu, thi de vare dog ikke udsprungne. Som jeg nu tog ud til Kirkegaardssiden af Paris, hvor Alting tydede paa, hvad der havde været, hævede lidt efter lidt St. Denis sit ærværdige Spir, og mindte mig om vort gamle Roeskilde.

Jeg erindrede ikke Begravelsernes Historie, og bildte mig ind at jeg skulde faae en heeldeel at see, ligesom i Roeskilde, eller Westminster. — Med disse Tanker traadte jeg ind ad den gamle gothiske Kirkedør; men istedet for de Dødes Grave, blev jeg i den store lysegule Steenhvælving ikke andet vaer, end en eneste levende Graver, som stod med Hue paa,

fordi det ikke gik an at gaae med Hat i Kirken. Han gik op og ned, og ventede formodentlig paa nogle Kunder; det vil sige levende, som kunde lade sig vise om og give ham Drikkepenge. Jeg spurgte om jeg kunde faae de kongelige Begravelser at see; men han afslog det med megen Vigtighed, og sagde at det ikke lod sig giøre uden speciel Tilladelse. Dette giorde mig ondt, og jeg troede allerede at have giort en forgiæves Reise; da han i det samme lettede mit Hierte med at tilføie, at der heller intet var at see, uden Ludvig den Sextendes og hans Families Kister. — Men min Gud raabte jeg, hvor er da alle Mervingerne, Karlingerne, Valois'erne og Bourbonnerne blevne af? — Her var ingen andre begravede end Mervingerne, svarede han — »Ja ja, sagde jeg, lad os da see dem, de ere de bedste!« (NB. jeg meente ikke at Mervingerne havde været de bedste Konger, men at jeg helst vilde see deres Begravelser, fordi de vare de ældste). Der er ikke meer at see paa dem, sagde Graveren. Det kan jeg tænke, svarede jeg; men deres Grave! — »Finde ikke mere Sted; thi i Revolutionen bleve de tilintetgiorte, og Robespierre lod alle deres Been tage ud, og grave ned henne paa Kirkegaarden der, hvor den Bøtte staaer.« — Her aabnede han en Sidedør, til en lille grøn Kirkegaard. Jeg: Ligge de da der endnu? Graveren: Nei, siden har man bragt dem ind i Kirken igien. Jeg: Det vil sige alle Benene sammen; thi det var vel ikke let at finde Chlodvigs ud fra Chilperiks, Mervings fra Dagoberts, og Clodions fra Pharamunds? Graveren: De kan troe det var en artig Bunke! Jeg: Og om man end, som ved Abderitterne, havde givet dem et Smæk over Benene, saa havde dog vist Enhver glemt at trække sine egne til sig. Ja jeg gad nok seet saadan en Hiulbør fuld af flere Aarhundreders Kon-

geaske! Den Tanke: Af Jord est du kommen, til Jord skal du blive, vilde ved et saadant Syn ret blevet indlysende. — Nu fortalte Graveren mig med megen Routine Kirkens Historie. Choret er bygget i det ellevte Aarhundrede, med runde uforholdsmæssige Piller. Kirken selv har Ludvig den Hellige opført; og Døren og Indgangen er endnu fra Carl den Stores Tid. Fra Begyndelsen af det niende Aarhundrede? Død og Kritte! — Men det vilde kun lidt forslaae. Neden under Choret var den gamle Kirke, et lavt Kapel, bygget af Dagobert i det Syvende. — Herre du milde Gud, bring mig dog derned! — Nu bragte Graveren mig ned i et Kapel, som i flere Aarhundreder har været tildækket med Gruus og Steen, indtil man endelig fandt det igien. En Kirke fra det syvende Aarhundrede er ingen ringe Ting. — Men det er underligt nok! Det morer Phantasien at komme ret langt tilbage i Tiden og beskiæftige sig med fremmede Gienstande; det er behageligt at trænge ind i den dunkle Middelalder; men herved møder et Særsyn: Alt som man kommer dybere ind i Middelalderen, nærmer man sig igien den lysere modernere Rommertid; og derved svækkes det Hemmelighedsfulde. Dagoberts lille Kirke saae mere ud, som den fordærvede Smag af den antike Bygningskunst, end som den første selvopfundne Romantiske; og som antik bliver den da igien meget ung. Imidlertid har man ikke mange Mindesmærker fra det syvende Aarhundrede udenfor Italien og Grækenland; og det morede mig at gaae i dette lille lave Kapel, hvorpaa nu den store Kirke stod, og som le bon Roi Dagobert — (der forresten min Siæl var en stor Hallunk) havde ladet bygge. Nogle gamle Ligstene laae hist og her fra det ellevte og tolvte Aarhundrede. De saae ældre ud, og forestilte et Par Konger: Childerik eller Chilperik. Det kom

mig virkelig for, som om disse stive hvide Steenbilleder vare Liig, og det morede mig at troe, de lignede de virkelige Konger. Et Par udridsede Figurer vare fra det siette Aarhundrede, og vidnede ogsaa om den fordærvede Constantinopolitanske Smag. — Siden saae jeg en Forsamlingsstue for Geistligheden ved Kirken, som er smuk, og prydet med de bedste Billeder af de nyeste franske Malere.

Da jeg kom ud af Kirken var A. B. og F. endnu ikke komne. Jeg holdt altsaa mit lille Maaltid paa egen Haand, drak min Kaffe, fortalte med megen Gravitet en Franskmand, hvad jeg nylig havde hørt af Graveren; og han fik stor Respekt for min Oldkundskab; formodentlig fordi han selv intet vidste af sit Fædrelands gamle Historie. Han vilde til at snakke om Napoleon; men jeg dreiede af, saa vi ikke kom længer end til Karl den Store. Da jeg havde drukket min Caffe, kiørte jeg hiem. — Mine ærede Landsmænd havde, som jeg vel tænkte, taget dem for meget over; saa de havde maattet opsætte St. Denisreisen til en anden Gang.

Den stille Uge i Paris svarer omtrent til Dyrehavstiden hos os. Rigtignok spilles der ikke Comoedie paa de fire store Theatre, hele Ugen igiennem; og ikke paa de Smaae Skiærtorsdag og Langfredag; men saa har Lucifer sørget for det paa en langt bedre Maade. — I gamle Dage var der et Capel uden for Byen, for den hellige Jomfru. Til dette Capel gik alle Byens Fornemste, Kongen og Dronningen iberegnede, i Procession, giorde fromme Bønner, og gik tilbage igien. Med Tiden syntes man det var vel langt at gaae den Vei; man meente man kunde gierne bede til den hellige Jomfru, fordi man kiørte. Endelig forfinede man Ideen saa vidt, at man opfandt: man kunde gierne kiøre

derud, uden at bede. Og derved blev det. Paa Askeonsdag, Skiærtorsdag og Langfredag altsaa, kiører alt hvad der har eller kan leie Hest og Vogn. Toget begynder i Boulevarden, gaaer over Ludvig den Femtendes Plads, giennem de elysæiske Marker ud af Barrieriet til Bois de Boulogne; hvor mange staae af og spadsere, og derfra drage tilbage igien. Tænk dig nu hele den uhyre Pariser beau monde! Alle de prægtige Eqvipager rullende Skridt for Skridt, med deilig pyntede Damer, som sidde til Skue. Tænk dig, paa begge Sider af de to Rader Vogne, myldrende Menneskerækker, som naar det i skiønt Veir er allerfuldest i Frederiksbergs Allee. Tænk dig inde mellem Vognrækkerne, midt paa Landeveien, utallige Herrer til Hest, frem og tilbage, med deres Rideknægte. Forestil dig en utrolig Mængde fattige Folk, som leie Stole ud, hvorved dannes et siddende Parterre i tre fire Rader paa hver Side, som fra Kiøbenhavn til Frederiksberg. Kagesælgere, Stokkesælgere, Kunstnere, Harlekinner. — Man kan ikke nægte at det Hele er et elegant og levende Syn. Kun er det rent forhexet, at det skeer i den stille Uge! Og Langfredag er den allerbrillanteste og lystigste Dag. I disse Dage kappes Pariserdamerne om at pynte sig, og opfinde skiønne Klædedragter. Kunstnere, Malere og Skræddere ere tilstæde som Dommere; og nu bliver valgt hvad man finder smukkest. Dette bliver da den ny Mode, som om kort Tid breder sig ud over Europa. Hvad der bidrager til at giøre det morsomt, er den yderst løierlige Forskiællighed der hersker. Enhver kan naturligviis kiøre. Nu kommer der snart en prægtig lakeret Vogn med sminkede Kniplings- og Solhattedamer; derpaa knager en elendig Hyrevogn, med et Knippe Hø under Bukken, fuld af Poisarder med Kapper og Korsklæder; derpaa seiler en engelsk Vogn, med Kudsk, hvis tre-

kantede Hat, formet som en ligesidet Triangel, sidder ham med Spidsen lige over Næsetippen. Saa kommer Hertuginden af Berry med en Hob hielmede Gardere. Saa Mamsel Bourgoin, Skuespillerinde i Theatre françois, med Sløer paa, af Devotion, for at man ikke skal mærke hun bliver gammel nu. — Det maa man tilstaae, de franske Damer klæde dem med megen Smag. De gaae deiligt paa deres smaae nysselige Fødder, med filerede, eller broderede Silkestrømper, og ligne heri aldeles ikke Paafuglen, paa hvem Benene er det svageste Sted. Et hyppigt Antal Gens d'armes er der for at holde Orden. Disse Folk ere ikke andet end Politibetiente til Hest; et Slags Flaggermuus. — Saaledes tilbringer man her den stille Uge.

Dog er der ogsaa Gudstieneste. Jeg gik lidt ind i Kirken St. Roqve i Aften, og der var fuldt Huus. Men jeg mærkede ingen synderlig Andagt. En Præst stod og hylede paa Prækestolen, skreg og slog i den, og var yderst opbragt. Han talde, ikke som en Fader eller en Ven til sine Børn og sine Lærlinge; men som en Fangefoged, der skiænder paa Canailler og Gavtyve. Vi vilde gierne allesammen været ud igien; men Dørene vare under Prædiken lukkede i Laas, saa man maatte høre ham ud. Det fik slet ingen Ende, og jeg var færdig at bande ham ned i Helvede lige fra Prædikestolen. Jeg havde ikke den mindste Funke religiøs Følelse, ved denne hellige Spæren paa Sti; om de andre havde det, skal jeg lade være usagt. Endelig slap vi ud. — Der har du et Billed af en Pariser Langfredag.

Jeg gaaer undertiden Krebsgang i mine Breve. Paa stærk cronologisk Orden er der ikke taget Hensyn. Saaledes vil jeg da nu fortælle, hvorledes jeg nær var kommet til at faste Skiærtorsdag, og det af bare Hedenskab. Jeg var nemlig henne i Long champ — saaledes kaldes forhen nævnte Kiøretog —

saa længe, at jeg ikke kunde komme til Very i Palais Royal. — B. spiser om Middagen i et Hotel hvor der er sluttet Selskab, og der er jeg undertiden med; men da det mere morer mig at gaae omkring, og ham at fortsætte Bekiændtskabet, saa bliver han endnu der, og var ogsaa her ude at spadsere med nogle Venner af Huset. — Da Klokken var over fem gik jeg hen i en Restauration i Boulevarden, eller Bolværket, (som Christian meget rigtig kalder det) hos Monsieur le Riche. Hos de Rige pleier man at dinere godt; og jeg kan heller ikke klage i det Hele. Men hør nu! Det første mine Øines Direction falder paa i det store Madkort, er Potage à la turque. Nu veed du jeg er stærk i at spise Suppe, og troer jeg ikke Holger Danske har været det meer, uagtet den uhyre Tallerken og Sleb, som man en Tidlang giemte efter ham paa Kunstkammeret. Alle mulige Supper, (det vil sige Kiødsupper) høre altsaa til mit Fag, og er det paa en Maade min Pligt at studere. Jeg havde allerede her giort adskillige Suppebekiændtskaber, som Potage a la tortue etc. — Potage à la turque? det klang mig saa kraftigt. Jeg var meget hungrig, og ingen Blomst kan i Sommertørken trænge mere til Vand, end jeg trængte til Suppe. Jeg forlanger altsaa Potage à la turque. Garçonnen siger: Bien Monsieur. — Der kommer andre Giæster ind, som forlange Potage à la julienne, aux choux, aus ris, aus vermicelles etc. — De faae deres Supper længe førend jeg min. Endelig kommer Tieneren ind med en Sølvtallerken, hvorpaa der staaer en i Overkop dannet Portion kogte gule Risengryn, gandske tørre, som en haard Kage. Jeg tænkte: det er til at komme i den stærke Suppe. Man spiser jo ogsaa Riis til Karri, etc. Jeg venter. Intet meer! Endelig bliver jeg utaalmodig og raaber: Eh bien? le potage? — Garçon: le voila, Monsieur.

— Jeg: Comment? C'est du Potage ça? Garçon; Oui Monsieur! Jeg: Diable! C'est du Ris cuit, pas autre chose. Garçon: Monsieur ne connait pas ce plat? Jeg: Non, et je ne ferrai jamais sa connoissence. Prennez le! Je le payerai, mais je ne le mange pas. Garçon: Eh bien Monsieur, que desirez vous donc? Jeg: Donnez moi une julienne. Garçon: Bien Monsieur. — Han kom med en Julienne, og henrykt over at see den dampe raabte jeg: Ah c'est une autre affaire: voila une soupe chrétienne! — Sligt lærer hvert ugudeligt Skarn, ikke at spise tyrkisk Suppe paa Skiærtorsdag; men kan han ikke faae ni Slags Kaal, saa spise han i det mindste Potage aux choux, eller à la julienne.

Endskiønt F., som skal have dette med, reiser i Morgen formodentlig, maa jeg dog see at faae nogle Ord sagt om Billedgalleriet; som nu ogsaa er lukket i disse Dage. Uden for Døren staaer en Schweizer, og jeg havde min Ulykke i Førstningen ved at komme ind for ham. Snart var det en Dag, hvor der ikke var aabent; snart skulde man have sit Pas med. Engang da jeg havde Passet med, sagde han: Monsieur le chevalier, ce n'est pas necessaire, mais la galerie n'est pas ouverte aujourd'hui. — En anden Gang da jeg holdt Passet i Haanden, vilde han læse det. — Jeg tænkte ligesom Harlekin hos Holberg: Den Pluk man frugter paa Marken er behageligst etc. og gik endelig ubehindret ind i Kunstens Underverden, uden at Cerberus længer forhindrede mig.

Opgangen til Galleriet fra Musæet er meget smuk. Det første vigtige Maleri man træffer i en af Forsalene er Brylluppet i Canaan af Paul Veronese. Et Billed saa stort som Væggen i en stor Sal. Hvad der udmærker det foruden sin gode Colorit og det muntre Levende det har, er den Mængde virkelige

Portrætter det indeholder. Der sidder Soliman den Anden hos en Dronning af England; Hertug Alfons sidder i Forgrunden, og en bekiendt Hofnar med Biælder i Ørerne staaer bag ham. Der er vist over et halvhundrede fortræffelige Portrætter i Legemstørrelse, af berømte Mennesker. Paul staaer selv foran som Musikant og spiller Bas. Han har ikke smigret sig, thi han seer ud som Een der har stærk Snue. Christus sidder i Midten, og det Stivtidealske i hans Ansigt vidner om, at det intet Portræt er. — I denne Sal hænger endeel Stykker af Le Brun, der ere ligesaa store som Paul Veroneses, men ikke nær af saa stort Værd. Denne gode Le Brun, som de Franske holde for een af deres bedste Malere, staaer i mine Øine under adskillige af deres andre. Han har ikke sit Navn for intet, thi Hovedtonen i hans Colorit er bruun. Han maler gierne Liig, Opstandelser fra det Døde, Halte og Krøblinge. Dog vil jeg tilstaae at eet og andet historisk Billed af ham har Værdi, naar man ikke sammenligner det med store Mesteres. — Strax i den lange Sal, opdager man to gode franske Malere til begge Sider: Le Sueur, og Vernet. — Le Sueur er egentlig en melankolskcatolsk Romanmaler. Han maa ikke sammenlignes med de store Italienere, han har ikke nær de gamle Tydskeres Kraft, Dybde og Grundighed; men han er dog interessant; og jeg har samme Følelse, naar jeg seer den lange Række af hans hellige Brunos Historie, som naar jeg læser Sigwart en Klosterroman: Et fromt, sygeligt Sind, med Troskab og Naturlighed, udmærket for sin Tid. Den hellige Brunos Historie har han malet for et Kloster, og denne Cyclus bestaaer af to og tyve Billeder, der hænge ved Siden af hverandre. Alle i halv naturlig Størrelse, runde foroven, som Altertavler, med smukke Rammer. Her døer Doctor Raymond og ængstes af Satan,

fordi han har forblindet Verden med hyklet Dyd. St. Bruno er nærværende derved. — Siden fordømmes Reymond og reiser sig forfærdet paa Liigbaaren. — St. Bruno prædiker Theologie paa Høiskolen i Rheims. Han overtaler sine Disciple til at forlade Verden og at gaae som Eremitter i Skoven. — Han og hans Disciple give al deres Formue til de Fattige. — Lader bygge et Kloster i Skoven. — Stifter Charteuserordenen, som confirmeres af Paven. — Der kommer en Mand med et Brev til ham i Skoven fra Paven hans Discipel. — Han afslaaer hos Paven at blive Erkebisp. Roger Greve af Sicilien finder ham i Calabrien, hvor han er draget i Ørken, for at stifte et nyt Kloster, og hvor han ligger og beder i et afsides Krat. Endelig kommer Brunos Død: han er udstrakt paa en haard Løibænk efter sin Ordens Strænghed. — Man kunde gierne, som sagt, skrive en Roman efter disse Billeder, og det Hele har, uagtet Coloriten er noget mat, en vis stille dybsindig Naturlighed, som rører, behager, og vækker Eftertanken. Forresten indeholder den bestandige Gientagelse af Munke med hypocondre Ansigter og hvide Hættekapper noget Eensformigt.

Har man ikke længer Lyst, med Bruno og le Sueur til at slaae sig fra Verden, men vil til Verden igien, til Stæder, Handel, Menneskevrimmel: saa behager man blot at træde lige over for paa den anden Side i Salen. Der hænger ligesaamange Vernetske Prospecter af de største franske Søstæder. Disse ere malede med sieldent Liv og Natur; den eneste Mangel de have, ligger ikke i Kunsten, men i Tingen selv nemlig: det Strimmelagtige og det Eensformige. Imidlertid har jeg ofte moret mig med paa en saa magelig Maade at see Toulons, Marseille, Bajonne, Bordeaux, Rochelle etc. med deres Havne og Skibe,

og med utallige Matroser og store Fragtballer i Forgrunden; og pyntede Damer med Poscher og Sæt fra 1750 og 60. — Hvor Vernet er sin egen Herre er han mere poetisk. Et Par skiønne Maaneskinsstykker hænger der af ham; især eet hvor Maanens Lys og et luende Baal i Forgrunden stikke skiønt af til hinanden. Men Claude Lorrains var dog hans Mester; og det er forunderligt at see, hvorledes denne Mand har forstaaet at fange de nedgaaende eller opstigende Solstraaler, og at male Solskinnets Virkninger paa grønligt bølgende Vand, Huse, og skiønne romerske Ruiner.

Herfra kommer man til Nicolas Poussin, der uden Modsigelse var en stor Maler, Frankrig har Ære af, men som ogsaa dannede sig aldeles i Italien. — Det vilde blive for vidtløftigt at opregne alle hans skiønne historiske Stykker og herlige Landskaber. Især er han yndig, hvor han forbinder disse Egenskaber; og det giør han ofte. Saaledes mindes jeg et Billed, der forestiller den lille Moses funden af Pharaos Datter i Nilen; det er ganske ypperligt. For det meste maler han bibelske Gienstande: Abraham sender sin Svend ud efter en Hustru til Isaak. — Israelitterne finde Manna i Ørken, og stride i Hungersnøden derom. Et udtryksfuldt Billed! Nogle have fundet meget, andre intet; ogsaa her er Lykke og Misforhold af Formuen allerede; unge Mennesker bringe deres Forraad til gamle Forældre o. s. v. Paa et andet Billed træffes Philisterne af Pesten. — Salomons Dom. — Ogsaa mange christelige Stykker har Poussin malet. Sielden ere disse Billeder i naturlig Størrelse, men i mindre Format, og det finder jeg ogsaa i det Hele at være bedst. Der hører stor Kraft, til at male store Stykker. Jo mindre Kraft en Kunstner har, jo meer kan han skiule sig under det Nydelige, (hvis han nota-

bene kan male) men jo mere viser Armoden sig, som den udstrækkes i Alenmaal. Dette skulde mange af vore nyere Herrer betænke. Poussin manglede langtfra ikke Genie; men har dog følt, at han bedre kunde male Knæstykker, og har for det meste holdt sig dertil. En Beskedenhed af en stor Mand, som kunde være meget belærende. Fra Poussin kommer man til Rubens. Rubens maatte male stort, dertil drev hans ubændige Natur og hans rige Indbildningskraft. Uagtet Rubens ikke har Poussins Smag og ædle Former, seer man dog strax at han er mere født Maler. Hvor han ret har giort sig Umage er han herlig. I saadanne Stykker hæve hans nederlandske Qvinder sig til idealsk Skiønhed. Men ofte bliver de rigtignok sande Maskeballer. Et overordentligt Liv er der i hans Colorit, skiøndt det Zinoberagtige og Udviskede er en Maneer, han altfor meget har. Seer man derfor imellem en guul og sortplettet Tiger eller Leopard i hans Compositioner, saa har det ordentlig noget Vederqvægende oven paa alt det Røde. Ogsaa den Ulykkelige Allegoriserelyst, som paa hans Tid var Mode, og ikke duer i Malerkunsten, har skadet ham. Her er mange allegoriske Historier med Maria af Medicis, Henrik den Fierdes Hustru. Denne hæslige Dame, i en stiv smagløs Dragt, stikker selsomt af til alle de Oreader Tritoner og vingede Merkuriusser hun bringes i Selskab med; og dog ere disse Ideer fulde af Liv og Fantasie. Henrik den Fierdes udtryksfulde Ansigt finder man ogsaa hyppigt deri. Men jeg forestiller mig ret, at den stakkels Rubens, naar han skulde til at male Marie af Medicis om igien, har sagt, ligesom Maleren i Goethes Digt: »Ich will es nicht, ich kann es nicht, das häsliche verwünschte Gesicht.« Imidlertid maatte han dog bide i det sure Æble. Mange andre skiønne Billeder finder man ogsaa her af ham.

Hans store Tavler ere nedenunder yndigt garnerede med Smaastykker af den nederlandske Skole. — Da ønskede jeg ret at have Lotte og Johannes med, for at vise dem de smukke Billeder af Ostade, Tenniers, Gerhard Dov, Snyders etc. — Jeg veed ikke hvad det er; — (de idealske Siæle ville maaskee sige, det er noget Trivielt hos mig) men jeg anseer virkelig dette Trivielle som een af mine bedste Egenskaber, at jeg i et Malerie kan more mig ligesaameget ved at see et Par Bønderkarle spille Kort i en ussel Stue, ved et Bord, og drikke Øl, som ved de meest høitidelige Gienstande. Ja, er den høitidelige Gienstand ikke ganske fortræffelig udført, kieder den mig til Døden. Det ærgrer mig, at see Krysteri skiule sig under fornemme Former; derimod morer det mig, at see Geniet skiælmsk lege Skiul i en Bondestue. Der hører stort Naturel til ret at opfatte enhver af Livets Gienstande. De fleste Folk som foragte sligt ere Kyllingehoveder, som ikke see og forstaae, hvad der vises dem; og i Grunden foragte de altsaa intet andet end deres egen Blindhed. — Du skulde see et Billed af Tenniers, hvor Huusfaderen sidder og spiller Kort, medens Avlskarlen blot morer sig med at staae bag Stolen og see paa det. Den Tillid til sin Husbonds kloge Spil, og den Anelse han har om at de andre vist ville tabe, er mesterlig udtrykt. Han har lagt sine Arme over Stolen, som han støtter sig til; men man mærker tydeligt, at saasnart Husbondens Øine faldt hen paa ham, trak han dem tilbage. — Lystige Folkefester. — Sædelig stille flamske Damer i Sort, der lære at spille paa Guitarre. — Brogede Køer, der staae paa Engen i Aftenrøden, paa en Bakke, saa at der intet er bag dem uden blaa Luft. — Hunde, Harer og Duer. — Blomster med Fluer og Dugdraaber, etc. etc.

Af den italienske Skole er der ikke meget af det bedste nu.

Hver har taget Sit eget igien, som ret var. Raphaels hellige Familie, kiender du af vor Eckersbergers fortræffelige Copie. Endnu er her af Raphael den hellige Georg som dræber Dragen med et Spyd: Den meest poetiske Modsætning af ærlig sund Kraft, og lurende lumsk Ondskab. Aladdin og Hin[d]bad. Raphaels Gartnerinde er ogsaa her; et sødt Billed fra hans første Tid: Maria sidder med Jesus og Johannes i en lysegrøn Have, med tynde smalstammede Træer. Et større Billed med Maria, Børnene og den hellige Elisabeth af Morillo, den største spanske Maler, fortiener for sin romantiske Sølvtone, at sættes ved Siden af det Allerbedste. — Peruginos fromme, stærkgrønne dunkelrøde Symetribilleder hænge over Raphaels. Frands den første sidder stor og fiin vellystig, af Titian, som han levede. Og Lionardo da Vinci har med sædelig tro flittig Mesterpensel meget ærbart afmalet Frands den Førstes skiælmske Maitresser.

Jeg føler hvor lidet det er jeg siger dig om alle disse Ting; men det maa være nok. Det er jo heller ikke min Hensigt at skrive en Kunstkritik. Der er skrevet nok af dem. Jeg har kun med disse Penselstrøg forsøgt paa Phantasiens Vinger at giøre en lille Promenade med dig her i Billedgalleriet*.

den 5 April 1817.

Min søveste Molle!

Hvor bedrøvet var jeg, over at du var syg. Jeg har grædt, og virkelig været yderst nedslaaet. Det hialp ikke at I trøstede mig. Den Tanke: ligesaagodt som det blev holdt skiult for mig til nu, lige saa godt, kan du nu dølge mig Faren, pinte mig. Men jeg begyndte dog snart at haabe; og da jeg fik dit andet Brev, og Carls velsignede lange og fortræffelig forfat-

tede Epistel, saa trøstede jeg mig ganske. — Nu er det saadan et sødt guddommeligt Veir her! — Jeg vilde giærne reise, men Bertouchs Fader har endnu ikke sendt Pengene, skiøndt han lovede dem til Marts udgang. — Jeg troer jeg har havt det Uheld, at et langt Brev jeg har skrevet til ham, den 10, eller 12 Febr, er forgaaet. Nu troer han maaskee at jeg ikke har skrevet ham til, og er stødt. Det er ret ubehageligt. Du maa endelig melde Kammerherreinde Bertouch det. Saasnart jeg faar Pengene, som jeg venter i disse Dage, hver Dag, skal han atter faae et Brev.

Dette Brev med den dermed følgende Pakke søde Molle faar du sendende med Overkrigscommissær Fischer. Maaske reiser han ikke længere end til Rensborg, men saa har han lovet at befordre dig det hiem; tillige med de 25 Napoleonsdorer, som jeg har givet ham med, og paa hvilke han formodentlig med denne Pakke og dette Brev, giver dig anvisning.

Nu seer Molle, naar hun aabner Pakken, at Falle har været flittig i de 2 Maaneder jeg har tilbragt i Paris. Det er gaaet Hroars Saga, ligesom det gik Vaulundur med Reisen til Jothunheim; den sunde Moder har født en Søn.

Det giør mig ondt at jeg i mit sidste Brev har sagt du skulde skrive til Cotta, thi jeg havde giærne kunne faaet et Brev endnu her, men jeg vidste ikke at Kammerherre Bertouch vilde opholde mig. Nu maa du endelig skrive til Cotta |: det vil sige til mig :| og lade mig vide, hvad I siger om Pakken.

Mine Venner Carl, Hauch, Hiorth og Bøie ville vist undskylde mig, at jeg ikke har skrevet dem til, naar de see hvor stærkt jeg i den korte Tid har arbeidet. Tænk blot det mecaniske Arbeide at skrive en Roman om, og et Skuespil to Gange af; foruden de Efterretninger jeg har skrevet dig til. —

Nu skal de bestemt faa Breve; thi nu har jeg alting fra Haand[en]. — Hiorth var saa god at skrive mig til om en Notize fra Waltersdorf; men da Waltersdorf intet vidste, saa tænker jeg min Taushed var ham Svar. Beed endelig min kiære trofaste Hiorth ikke være vred. Hvordan gaar det ham? Han kommer dog vel fra sin Process. — Tager han og Hauch smukt deres Examen, som de lovede?

Jeg vil haabe min sødeste Lotte! at du har faaet — men det er sandt, endnu ikke, men paa hendes Fødselsdag — den lille Pakke jeg sendte med Capitain Plane. — Jeg er saa bange for, at jeg har sendt Børnene bare Pebermyntekager sidst. Det er rigtig nok afskyeligt. —

Ak kunde jeg, kunde jeg dog være hos dig min Lotte, paa din Fødselsdag! Men din Faders inderlige Velsignelse for dig lyder til den Gode Gud. Jeg har endnu en af de Skiorter som Moder har lagt i Læg; den vil jeg have paa til din Fødselsdag, min søde Pige; og jeg skal drikke din Skaal: Gud signe og bevare dig!

Inderlig Tak, bedste Christiane fordi du lader mig alting vide om mine søde Børn! Hils ogsaa de to guddommelige Drenge, fra deres Fader! Nu gaar Tiden snart! Vi have nu Sommer. Mit Arbeid, mit stærkeste Arbeid er nu fuldendt. Jeg har igien vundet mig nogle Laurbærblade, og sikkrer os ogsaa derved vort Udkomme, for nogen Tid. — Stykket tænker jeg maa strax skrives af og leveres ind. Men sørg for, at der ingen fremmede Afskrivter komme deraf.

Nu maa du ogsaa love mig, min elskede Christiane, at du vil være frisk og rask. — Du har ganske ret; det er bedre at lade være med Værelserne paa Frederiksberg. Men jeg kommer sikkert hjem først i August — Den lille Sax jeg sendte dig,

er just ikke meget rar; men det var i en Hast, da Plane skulde reise. —

Jeg er ikke ganske tilfreds med Indbindingen af den Bog jeg sender her. Der irrende Ritter var smukkere indbundet; men jeg haaber at det Indvortes ikke skal give hint Digt noget efter. At Ryge skal være Asmund er naturligt. Lad ham høre Stykket, lad ham læse det engang for hos Eder; og sig mig hvad han siger. Jeg er altid hans Ven, naar han vil være min.

Pakken som jeg skulde have har jeg da ikke faaet endnu; jeg er bange den haler mig ikke ind. Thi om en halv snes Dage haaber jeg at reise. —

Fischer sender dig ogsaa en Kasse Bøger, som jeg ved Leilighed og for meget godt Kiøb peu og peu, har kiøbt for mine sparede Lommeskillinger. Det er gode Bøger. — Jeg haaber jeg ogsaa skal bringe nogle tydske med. —

En ny Boghylde kunde jeg have stor Lyst til af Fyrretræ, perlefarvet, med broget Blomsterstads ovenover. Dersom jeg endnu kunde knibe Cotta for lidt Penge, saa maa den giøres. Saa skal vi ogsaa have nyt Omhæng til Sengene; og Sophaen opstoppes. —

Nu gud velsigne dig; hermed følger altsaa: Pakken med N° 1 og N° 2. — En Anvisning paa 25 Napoleondorer, og en Kasse med franske Bøger. —

Det var den halve Reise, Christiane. Flere Værker kan jeg i den Tid ikke skrive men det er godt det. — Farvel min inderlig elskede Molle! Vær nu smuk frisk og skriv mig strax til Cotta, om du har faaet alt, og hvad I sige derom.

Kys mine søde Børn tusinde gange fra deres kiærlige Fader

A. Oehlenschläger.

Bertouch hilser meget venskabeligt.

den 6 April.

I dette Øjeblik søde Molle faar jeg et Brev fra Kammerherre Bertouch hvoraf jeg seer at han har faaet mit Brev, og har sendt os Penge. Saa du ikke behøver at erindre noget derom. Han vil nu give os de 4000 Daler heelt, paa Condition at vi reise 10 Maaneder. Men jeg kan ikke blive saa længe fra Eder; og holder det ikke ud. Jeg kommer hiem i Begyndelsen af August. Men du skal ikke tale videre derom.

Lev vel Molle! Lev vel søde Rollinger!

Eders kiærlige Fader

A. Oehlenschläger.

558. Fra A. E. Boye. Kbhavn d. 5te Apr. 1817.

Høistærede Hr Professor.

Dersom De har læst eller læser adskillige Nummere af Morgenblatt, hvori Correspondenz-Nachrichte aus Copenhagen findes, saa vil De maaskee fatte en ikke aldeles ufordeelagtig Idee om min tydske Correspondents-Flittighed; men hvad samme Flittighed paa Dansk angaaer, har jeg — jeg tilstaaer det selv — viist mig for Dem fra en meget ufordeelagtig Side. Jeg er i dette Øieblik desværre i den Nødvendighed at maatte vedligeholde og formeere den ufordeelagtige Opinion, jeg saaledes selv har vækket, hvis jeg ellers skal naae Dem med nogle Linier medens De endnu er i Tübingen, hvor jeg haaber De til al Deres mig stedse uforglemmelige Godhed vil lægge den, at tale nogle Ord med Dr. Cotta om mine Affaires. Han har for nogen Tid siden glædet mig meget med et Par Ord, hvori han meddeler mig sin Tilfredshed med de leverede Bidrag (han faaer punktlig hver Maaned Nachrichte fra mig, som ogsaa punktlig ere blevne indrykkede i Bladet.) Jeg har derpaa

senere tilskrevet ham angaaende Honoraret. Da jeg antog, at hvad andre faaer, maae jeg og bekomme, saa har jeg intet bestemt forlangt, men blot forespurgt, »om jeg kunde erholde Honoraret for mine Bidrag qvartaliter eller halvaarlig udbetalt, & quidem (efter Deichmanns Tilbud) i Anviisninger paa den Gyldendalske Boglade, med hvilken Cotta staaer i Handelsforbindelse. Dette sidste kom naturligviis aldeles an paa Cotta selv og kunde være mig ligegyldigt, hvis han ikke selv skulde finde det beqvemmest.« Hvis, naar De taler med C., endnu intet Svar herpaa skulde være afgaaet fra ham, tør jeg da bede Dem erindre ham derom, med det Tillæg, at Qvartalsbetaling indseer jeg selv vilde blive alt for ubetydelig til hvergang at anvises mig; men Halvaars-, derimod, posito, at det ikke strider mod Vedtægt og Indretning, vilde convenere mig meget.

Det er endnu ikke tre Uger siden jeg mistede min Moder (hun døde d. 17de Marts). Ikke allene dette Tab selv har gaaet mig meget nær til Hjerte, men ogsaa hendes Lidelser i den sidste Sygdomstid ere mig uforglemmelige. I de sidste otte Dage vaagede jeg, tilligemed min Kone, hos hende hver Nat til Klokken 3. Denne Vaagen og Sorgen over hendes Lidelser og Død gjorde mig for nogen Tid temmeligen uskikket til literaire Arbeider, om jeg tør kalde mit Skriverie saaledes. En begyndt Recension over Baggesens elendige Trylleharpe, hvori jeg vilde vise hvorledes han netop grovest har syndet mod alle de Regler, efter hvilke han har villet critisere Dem og desuden at det Hele er et aldeles upoetisk Fuskerie, har derfor hidtil maattet ligge; dog har jeg endnu Haab om at faae den færdig til Athenes April. — Til den nye Journals Udgivelse har Deichmann og jeg gjort Plan, og jeg har i hans

A. E. Boye

Miniature af ukendt Kunstner

Tilhører Henrik Boye, København

Navn med hans Tilladelse givet Ansøgn. til Cancelliet om Anonymitet som haabes bevilget. Det Hele er endnu en stor Hemmelighed. — Nu er Tiden udrundet. Jeg skriver dette paa Comptoiret og i et stjaalet Øieblik; dog kan jeg ikke undlade at fortælle Dem hvad Glæde jeg nyder i Deres Huus, hvor jeg ogsaa i hine for mig bedrøvelige Dage har hentet megen Trøst. — Lotte, Hannes og Melanse ere søde og elskværdige Unger; gid De var snart hos dem og Deres værdige Kone og hos Deres evigt hengivne og forbundne

A. Boye.

559. Til Christiane Oehlenschläger. Paris den 17de April 1817.

Min sødeste Molle!

Hvor godt kunde jeg endnu havt et Brev fra dig, dersom jeg havde vidst at jeg skulde blevet her saa mange flere Dage. Nu maa jeg vente til jeg kommer til Cotta og har derfor ingen Ro paa mig, før vi kommer afsted. Reisen er berammet til — den 21 April, min søde velsignede Lottes Fødselsdag. Den Dag har jeg dog ingen Ro paa mig. Reisen vil adsprede mig, og give mig en Følelse af at jeg kommer hende nærmere. Hendes Skaal skal jeg drikke hos den bedste Restaurateur, og det skal tillige være Afskedsglasset til Paris. — Jeg haaber du har faaet et langt Brev, og et kort med Her Capitain Plane tillige med nogle ubetydelige Smaating. Det vil formodentlig være kommen tidsnok, til at Lode kan faa sin lille Sax, sit Fingerbøle og sin Bonbonsæske paa sin Fødselsdag. — En meget vigtigere Ladning har jeg siden afgivet med Overkrigscommissær Fischer. Nemlig 1.) Hvad jeg havde lovet dig i foregaaende Breve (den 25) 2.) Hroars Saga 3.) En Kasse med franske Bøger, som jeg Tid efter anden har kiøbt for meget

godt Kiøb og 4.) — har du det, saa veed du det; har du det ikke, saa skal du endnu ikke vide det. — 5.) Fire smaa Tørklæder til Eder alle Fire — Hvor bedrøvet min sødeste Molle har jeg været over at du var syg. Hvor meget trøstede det følgende Brev mig; hvis du nu bare ikke giør dig friskere end du er. — Hos Cotta venter jeg at finde et Par Breve!

Vor gode Kammerherre Bertouch havde lovet os Penge i Slutningen af Marts. Hans Commissionær i Khavn giør mig en Undskyldning fordi de kom først den 15 April. Dette giør en Forskiel og havde Abrahamson ikke været saa venskabelig med største Fornøielse at laane os noget, saa havde vi været i fæl Knibe. — Men nu er vi flot, og paa Mandag reise vi med Diligencen til Mets; hvor vi har den samme Glæde, som Vilhelmine i Gulddaasen kunde faaet, hvis hun havde taget Falsmaal — at kiøre i vor »eien Vovn« — Turen gaar over Tübingen hvor jeg vil pirre op i Lampen hos Cotta og see om han er død eller levende. —

Efter at have fuldendt det Arbeide jeg sender dig med Fischer har jeg strax givet mig ifærd med Freias Alters Oversættelse; og er allerede midt i fierde Akt, hvor Jakob triner ud af Directionen — Commissionen, vilde jeg sige. Det var en af de Scener om jeg mindes ret, som Skolemester Rahbek, og Jakob Olsen ikke kunde lide, fordi de spillede den selv hver Onsdag Formiddag — ikke paa Theatret, men dog i en Stue i Comødiehuset.

Du seer min bedste Moder at jeg har været ret flittig. Jeg har her i Paris i de $2^1/_2$ Maaneder jeg var her aldeles ingen Familiebekiendtskaber giort. Jeg havde nok af Fru Stäels. Hun blev syg, som du har hørt, men er kommen sig igien. Mig seer hun aldrig meer. Der er en gammel Anekdote: »Eremitten midt

i Byens Tummel« om jeg mindes ret, har jeg selv oversat den i Bladet Almeenlæsning, udgivet af Lars Kruse; hvori jeg arbeidede, før jeg hævede mig til Tilskueren, udgivet af Knud, lyne Rahbek. — En saadan Eremit midt i Byens Tummel har jeg selv været her. Jeg boede foran i en af Paris's folkerigeste Gader |: ligesom paa Hiørnet af Amagertorv og Østergade hos os :| Tyve Skridt fra mig var Theatre francois. I Nærheden Vaudevillen ved Enden af den lange Gade, Boulevarden, med sine fire Theatre; midt imellem disse og mig opera comique og theatre italien. — Palais Royal var ogsaa tyve Skridt borte. Altsaa boede jeg i Hjertet af denne uhyre Luxus og Menneskevrimmel; var modernt og smukt klædt, (som altid) gik hver Dag hen i en god Restauration, næsten hver Aften paa Comødie, og hver Eftermiddag læste jeg Aviserne i Caffehusene; spadserede naar det var godt Veir, saa Byens Mærkværdigheder; giorde Lysttoure til de smukke Stæder i Nærheden etc. — Men naar jeg undtager at jeg meget ofte slog en Sladder af med en eller anden Franskmand; thi nu radbrækker jeg det Franske saa det staar efter, og kan snakke alt hvad det skal være meget hurtig, men naturligvis med mange Smaafeil; — naar jeg undtager det — saa har jeg slet ingen Bekiændtskaber giort; og i en saa kort Tid som halv tredie Maaned behoues det heller ei |: som Marie sagde :|

Imidlertid er det mig kiært at Bertouch, som et ungt Mennesker har giort nogle interessante Bekiendtskaber hos nogle fornemme Damer, hvor han undertiden kommer og øver sig i at snakke Fransk og være galant. Naar jeg ikke spiser, drikker, sover, seer Comoedie, spadserer, og læser — saa skriver jeg. Og paa den Maade kan skrives meget. Hele Formiddagen fra 9 til 2 eller 3 arbeider jeg. — Jeg har levet kort sagt, som

hiemme, kun at jeg ikke havde min Christiane, min Lotte, min Hans og min William i næste Værelse. — Jeg har saa tit tænkt: Gud, var de her nu, saa kunde vi have den hele Etage; jeg beholdt mit Værelse og vi levede som i Khavn. — Min Trøst har været at skrive og digte. Jeg vidste at jeg i den Tid erhvervede mig Ære, giorde Eder Nytte og Fornøielse; og hvortil kunde jeg bedre anvende denne fatale Tid? — Ikke for al Verdens Guld giorde jeg saalang en Reise igien fra Eder. — Nu er det værste forbi. Nu har jeg kun lidt over 3 hele Maaneder igien; og Reisen vil adsprede mig. Det er en egen Ting ved saadan en Reise. Man maa ikke blive længer paa et fremmed Sted, end saa længe det endnu er et Slags poetisk Ispahan eller Utopia for Phantasien. Er det først dagligdags saa er Glæden forbi, thi hvad der er dagligdags og dog ikke hiemme er en Uting. — Vor danske Tiener Christoph eller Christian har havt et Par Anstød af Koldfeber, men er kommen sig igien, ved at rende, som han var gal giennem Boulevarderne. Det var godt han ikke blev grebet som en Tyv, thi da han ikke kan tale et Ord fransk uden »Donnez moi øng Sangdelle« etc: saa vilde han ikke været istand til at giøre Rede for sig. Jeg gav ham i de første Dage en Doktor, som lod ham drikke et halvt Anker lunket Vand med Citronskrællinger i; men da han siden saa bønlig anraabte mig »om at maatte være frie«, saa tillod jeg det, paa den Condition, at han skulde være frisk om to Dage. Derpaa gav han mig sit Æresord, og har ogsaa holdt det, som en honnet og skikkelig Karl, der veed hvad han giør. Feberen forlod ham, og han døde dog ikke, som Doktorens Patient i Barselstuen. Apropos! glem ikke at hilse min Ven Ole Hieronimus Mynster! —

Jeg har giort Herr Heibergs Bekiændskab her, men havde giort bedre i ikke at giøre det; thi han er aldeles den gamle; det vil sige eensidig, gnaven, stolt, fransk, udannet og indbildsk. Han kan være en meget god Comptoirchef — jeg taler her blot om ham som skiøn Aand. Han var i Begyndelsen ganske venlig; men da jeg altid mødte ham i Kaffeerne paa 3die Sted, og havde lovet ham at giøre ham min Opvartning, (hvilket jeg rigtignok udsatte saa længe til det blev for silde) saa var han, uagtet min aabne Venlighed stolt arrig og gnaven, og tilsidst lod jeg ham gaae for den han er. — Vi talte engang om Christi Død af Schulz — Herre gud, er den salig Mand død sagde han, med en arrig undertrykt Vrede; som om han dermed vilde sige: Jeg veed nok hvormeget I andre giør af ham, men jeg er en Voltairianer. Han holder Christus for en ganske skikkelig Mand forresten, men dog for en Oprører i Staten, der havde Uret i at sætte sig mod de engang antagne Former.*) Mozarts Musik kan han heller slet ikke lide; og er to Gange bleven arrig over at jeg roste den. Goethe og Schiller forstaar han ikke. I Poesie kræver han Simpelhed, sans commun og Eleganz. Phantasie og Følelse har i Poesien efter hans Mening intet at giøre. Forstanden skal allene nyde et Digterværk. Har man hørt saadan Uforstand? Min Stærkodder har funden Naade for hans Øine — men Palnatoke yttrede han Afsky for, og da jeg skulde høre Aarsagen, var det fordi Auden er mystisk og ikke siger hvem han er. (Manden forvexler nemlig Hakon og Palnatoke). Mit Skrift Til Publikum forstod han ikke. Rahbeks mente han indeholdt ingen Sophismer. Freias Alter kan han ikke lide; og troede saameget friere

*) Jeg sagde: Det er stor Omvendelse af den Mand, der har troet at en Robespierre havde Ret i sit Oprør.

at kunne yttre sin Mening, da han selv holdt alt det han i Danmark havde giort, for maadeligt og vidste meget godt at han ingen Poet var. — Jeg svarede ham: det tror De ikke, Hr Heiberg. Den Formel kiender jeg meget vel. I Grunden ærgrer det Dem, saavel som andre, at jeg som tragisk Digter ogsaa kan være lystig og overgiven. Men I maa sige hvad I vil, Børnlille! I skal nok lade mig gaa, og I river ei et Blad af Krandsen om min Tinding. — (Jeg havde nemlig i forveien længe været meget beskeden og med største Taalmodighed hørt alt hans Vrøvl.) Lad ham altsaa gaae og spadsere i Palais Royal, den Philister han er.

Hos Malte Brun har jeg ikke været. Den Knægt skifter syv Sind over en Dørtærskel og skriver for Penge. Han og Heiberg seer hinanden aldrig. Bertouch har seet Malte-Brun engang i Comødien, og han sagde til B, at han vilde komme og besøge mig; men er ikke kommet. Jeg mødte ham engang paa Gaden, men lod som jeg ikke kiendte ham; og jeg tror ikke han saa mig.

Med adskillige Landsmænd har jeg tilbragt ret behagelige Timer, især med Abrahamson. Det er en Ulykke med ham at han er saa fransk. Men han har med største Interesse læst mine Skrifter, og hørt mig forelæse Hroar og NN. Han har ogsaa giort os mange Tienester.

I Theatre italien kommer jeg meget paa den senere Tid. Thi skiøndt dette Theater staar meget tomt, siden Mad Catalani er borte, er det dog i mine Øren det Sted hvor man synger bedst. Mozarts Cosi fan tutti har flere Gange henrykket mig. Det er en guddommelig Musik, jeg sætter den over Figaro, men ikke ved Siden af Don Juan. Det er Skade at Stykket er saa reent forbandet slet; jeg havde stor Lyst til at skrive en

anden Text til dette Stykke; og jeg troer at jeg kunde være mere beføiet dertil, end Baggesen, med Ludlams Hule.

Nu da jeg forlader Paris finder jeg det i sin Orden med et coup d'œil at overskue det hele og finder jeg da ligesom Mester Geert at Paris ligesom Kiel er en god Stad at komme frem i for Haandværksfolk; ikke fordi der er faae — og heller ikke fordi Borgerne i Byen staae dem saa overordentlig vel — men fordi det er en aarlig Samlingsplads for alle Nationers unge rige, velhavende eller ødende Reisende. Man maa ikke allene betragte Paris som fransk; Femtedelen af de vigtigste Fortærere og Betalere er altid udenlandsk. Derfor bliver det ogsaa altid et meget curiøst og interessant Sted. Det gaar der ligesom i Slutteriet hos Heiberg: »Til ingenting man der kan trænge, naar man har Penge«. Dyd, Kundskaber, ufordærvet Natur og meer end sædvanlige Talenter maa man bringe med selv. — Ikke fordi at jeg tvivler om at der opholder sig utallige skiulte Dyder, i de utallige Kroge, men man møder dem ikke i Palais Royal og i Boulevarderne. Kundskaber — ja Franskmændene kan overmaade godt fransk. De fleste dannede Mennesker have læst deres Corneille, Racine, Voltaire, Moliere, Regnard, Destouches, Beaumarchais, Crebillion, la Harpe, Dorat, Anacharsis, (det vil sige Bartholomy —) Rousseau, selv deres Fenelon, Buffon, Montesquieu, Pascal og Montaigne. og den der (ikke som Herman von Bremen) har læst disse Bøger med Forstand, maa uden al Tvivl kaldes et dannet Menneske. — Men jeg maa dog ogsaa sige, at jeg ikke troer saa særdeles mange have giort det; som der giver sig ud derfor. Deres eneste Cultur have Franskmændene af Theatret, og af de giængse krittiske Meninger de læse i Gazætterne. Dersom nu ikke deres almindelige Halvdannelse var polemisk,

var forbunden med Uvidenhed i al anden Litteratur, og med indvortes, meer eller mindre mærkelig Foragt for det Fremmede saa kunde det vel fornøie Een at tale med dem. Men naar jeg taler med saadan en Mand |: fransk :| saa veed jeg forud det som han vil sige, og hvad jeg vil svare. Det er die alte Leier om Tidens og Stedets Enhed i Skuespillet, om den classisk franske Smag i at overholde disse Regler. Undertiden er det dog lykkedes mig at overbevise Een og anden, om utilstrækkeligheden af alle disse Floskler, og at det ikke var Uvidenhed eller Smagløshed, men et grundigere Studier af den menneskelige Natur og Kunstens sande Fordringer, der bragte os andre, ikke til at foragte just — men til at være uenige med Boileau og disse Herrer. — Men i det hele er det et fatigant og frugtesløst Arbeide. De tale ikke for at undersøge, for at belæres, de taler altid som om det var en Vildfarelse hos en ung scyttisk, reisende Anacharsis, de skulde bringe i det rene. — Ligesaameget som mit Incognito nu forresten her morer mig til en Afvexling; ligesaa flaut kan du da vel tænke, maa det være mig som tænkende Digter og Originalaand, at lade mig belære i hvad jeg veed udenad af ethvert Hverdagsmenneske, med sædvanlig Politur; og dette er da ogsaa Aarsagen hvorfor jeg ikke har søgt meget Samkvem med de dannede Franske (thi Poesie og Theater er dog det eeneste de tale om). Udmærkede store Hoveder er her ingen. Gode Lærde maaske som Cuvier etc: men de kan ikke selskabelig være mig af nogen Vigtighed. Etienne har skrevet artige Stykker efter de Gamles Smag. Desaugiers Broder er vittig og kortvillig, han skriver for Vaudevillen. Hans Encore un Pourceaugnac er et lystigt Spil; men han er allerede gammel, og vilde ingen Idee have om hvem jeg var, naar jeg talde med ham.

De Folk jeg der meest har talt med er Haandværksfolk, Kræmmere, Portnersker, Barberer og Haarskiærere; Arbeidsfolk. Og jeg holder meget af denne Klasse Mennesker her som overalt. Den er vindskibelig og fornuftig; rask og hurtig, godmodig og ordentlig. Det er rørende at see en Portnerske med sin lille Ovn i sit Porthul, der baade tiener hende til Kakkelovn og til Skorsten, uafladelig fra Morgen til Aften opmærksom paa Porten. Man kan sætte hvad man vil paa Trappen og i Forstuen, selv Sølvskeer, det bliver yderst sjældent borte. Den arbeidende Klasse er et yderst honnet og dygtigt Slags Folk, og godhiertigt; har ikke noget af de fornemmes Nykker — det vil sige: Foragt for alt hvad der ei er fransk. Tvertimod: de leve for det meste af de Fremmede, er vant til dem, og søge at tækkes dem.

Den aldeles frie, demokratiske Tone det offentlige Liv her har, kan jeg ogsaa lide — det er ikke meget Brug her med at tage Hatten af. Man kommer ind med den paa i Restaurationer og paa Caffehuse. Tienerne kommer ind med den paa til Herskabet. — Ingen generer sig i mindste Maade fordi han er fattig, med at giøre noget efter som overstiger hans Pung. Enhver lever som han vil, uden at bemærkes eller omdømmes; og siger reent ud: det har jeg ikke Raad til. Men derfor føler han sin personlige Point d'honneur ligefuldt, og lader sig ikke det ringeste tilsidesætte. Arbeidsfolk giøre med største Orden og Nøiagtighed hvad de skulle; jeg betaler; og naar Arbeidet er forbi ere vi lige gode, og hver hedder »Monsieur« fra Ministeren til Arbeidsmanden, uden ringeste Forskiæl. Ingen Uniformer sees, uden paa Vagtparaden. Hver ordentlig klædt Mand som bærer sig anstændigt ad er Monsieur og deler de almindelige selskabelige Rettigheder. Pariserne er i det hele bleggule.

Damerne klæde sig med megen Smag; uden at være særdeles smukke. De fornemste er de smukkeste her. De fattige lider af den indklemte Luft. Moderne mellem Mændene tage sig ikke saaledes ud her, som andre Steder. Paa enhver Spadseregang træffer man mange Mennesker, af alle Moder, gamle og ny; lurvede og prægtige. Ingen seer efter den anden som her; det er en myldrende Strøm af Forskiælligheder. De unge Mænd, skiøndt moderne klædte og ofte velskabte ere siælden for blomstrende. De see i det hele taget misfornøiede og mutte ud, og vise hinanden den udvortes høistnødvendige Høflighed ikke saameget af Godmodighed og Velvillie, som for at undgaa den af Uartighed flydende Duel; til hvilke de dog nok i det hele ere meget redebone, og troer det er et Offer de skylde deres Point d'honneur, hvilken i Ordets egenligste Forstand er deres Afgud, og som de sætte langt over de sande Dyder, og den ægte Humanitet, hvilken dog er og bliver Menneskets høieste Ære.

Hanbierne og Arbeidsbierne i en Kube kunne ikke være forskiælligere med Hensyn til Lediggang og Virksomhed, end Haandværksfolkene og de Fremmede og Rige. Det er morsomt at see en Signetstikker eller Uhrmager i Palais Royal i sin lille Glasæske; (thi det kan man næsten kalde hans Boutik, hvoraf største Delen er Vindue) hvor flittig han sidder og seer giennem sit Forstørrelsesglas og arbeider; medens den ørkesløse Mængde strømmer hans Vindue uafladelig forbi. Han seer aldrig ud, men stirrer paa sit Arbeide, bruger sin Meisel sin Fiil og sin Tang, og er vant til at betragte Menneskestrømmen derude, som en anden Flod, der kun interesserer ham ved sin levende Bevægelse, og fordi den bringer ham af og til det Guldstøv, som han behøver til sin Families Ophold. —

Oven over disse flittige Arbeider Værkstæder er Spillehuset; hvor de uhyreste Summer lige saa hurtig forødes med Letsind, som de smaae Summer, nedenunder langsomt fortienes ved Flid. Man hører hver Dag om unge Mennesker, især Engellændere, der drukne, hænge eller skyde sig. — For nogentid siden sadde vi i en Caffee i Palais Royal, og hørte et Skud udenfor i den lille Have. — Det var en ung Engellænder, der havde skudt sig en Pistolkugle giennem Hovedet. Han var for faae Dage siden kommen did med 20000 Franker. Disse havde han i to Dage tabt, og endnu spilt 40000 fr: bort paa sit Æresord. —

I disse sidste Dage træffer det sig ret heldigt for mig med Comødierne. Det var ligesom om en usynlig Alf havde sat Repertoirerne efter mit Sind, for at jeg til Afsked skulde see det jeg helst vilde. Med Theatre italien tog jeg Afsked forleden, og saa der hvad jeg helst vilde: Mozarts Cosi fan tutti. I Opera comique havde de i Overgaars Felix af Monsigny og Richard cœur de lion af Gretry. Begge disse Stykker ere naive hiertegribende Situationer. Felix er et Hittebarn (men niks Bruunsk) Han elsker sin Husbonds Datter og vil gaa bort og giøre sig til Soldat, men det bliver opdaget af [ɔ: at] han er en velhavende Mands Søn, og han faar Pigebarnet. Denne hans Fader overfaldes af Røvere og bringes i Huset til Pleiefaderen en fattig Landmand, som har fire Sønner en Jæger, en Officer, en Procurator og en Abée. Lømler alle. Faderen er en ædel Mand. Han har fundet en Skat, for en del Aar siden, som tilhører den Rige; Sønnerne raader ham fra at give det tilbage — men han giør det uagtet sin Fattigdom. Chenard spiller denne

Rolle; og det himmelske Blik og Smil, hvormed han i sin ensomme Monologarie udtrykker sin Selvtilfredshed giør stor Virkning. Duetten hvori de Elskende tage Afsked, og hvor hun begynder: Adieu Felix, mon cher Felix — er yderst rørende; men intet opveier den skiønne Terzet mellem Faderen og de Elskende i 3die Akt. Ogsaa Abéens Arie hvor han, efter at have skiult sig for Røverne kommer frem og philosopherer over at det er »une delire« at udsætte sig for Fare, er meget god. Monsigny har i sin Deserteuren (af Sedaine) og i Felix viist sig som den sande Hiertets Sanger; og disse Stykker bære Præget af stærk idyllisk fransk Nationalcolorit. Intet overgaar deres Ynde, Livlighed, Sandhed og Følelse. Af Monsigny var Gretry en værdig Discipel, som vel endogsaa overgik sin Mester i Ideer og Frugtbarhed, i det han er ham liig i Udtryk og Følelse. Richard cœur de Lion er en saare skiøn romantisk Idyl. Det er og bliver et Yndlingsstykke her, og fortiener det; til min Forundring har jeg hørt at det er falden igiennem paa det danske Theater, og det paa en Tid da det havde en Fremstiller i Blondel som Rosing. — Noget mere hiertegribende end Arien Une fievre brulante, hvorpaa Vennen kiendes, gives der ikke; ligesom ogsaa Situationen med den forklædte Troubadour ved Borgen er poetisk. Arien »O Richard o mon roi« er herlig! Men Stykket mangler Fylde i Digtningen, og en heldig Opløsning. — Det var paa denne Vei at de franske Digtere skulde gaaet frem; men henrevet af en kunstlet Kiærlighed til det overspændt heroiske, og det rhetorisk didactiske; betragtede de det sande romantiske Nationalskuespil, som et inferieurt genre, og siden der ingen udmærkede Digtere gav sig af dermed, blev det ogsaa saa. Jeg holder for at den franske Poesie har viist yndige Funker af dette Slags i Syngespillet

især fra en vis Tid. Hvor mange ægte Idyller har man af dette Slags; der ikke blot fra Musikkens, men fra Stykkets Side har Fortieneste som: Zemire og Azor, de to Gierrige, Bødkeren, Grovsmedden, Kongen og Forpagteren etc. — Dette Slags Stykker bliver mig altid de kiæreste i den franske Poesie; det er kun Enkelte af de bedste Molieriske, som jeg heller seer. — Men hin naive yndige Uskyld er gaaet tilgrunde; og den Spas, som Boulevardsskuespillene nu byde, er, skiønt den langtfra ikke mangler Munterhed og Lune og Opfindelse, bleven virkelig inferieur, fordi den aldrig er genialisk. Hvad jeg forstaar veed høi poetisk genialisk Spas ved den, som kiender Falstaf, og Scenen imellem Haandværksfolkene i Sommernatsdrømmen. Men til denne kraftige dybsindige Overgivenhed, philosophiske Barnagtighed, og hensigtsmæssige Uorden kiender Franskmændene intet. De ahner den ikke, forstaar den ikke; og de burde derfor altid beholdt denne yndige naive Sentimentalitet og Lune fra en vis Tid, der henrykke mig som Violduft. — Hvad der nu digtes i denne genre er mere effektfuldt, mere beregnet paa Virkning; fiint og vittigt undertiden, men mer eller mindre stikker roué-galanteriet derigiennem; og vil man ret have en Modsætning saa sammenligne man Joconde, som man meget holder af her, og les aventures nocturnes med Richard og Felix, saa faaer man en sand Modsætning. Dog maa vi ikke være ubillige; og for at nævne to Stykker som jeg i dette Øjeblik erindrer mig: De to Dage, og Cendrillon vidner om, at ogsaa den franske Nutid kan virke noget skiønt i denne genre, som de dog overseer. Men jeg sætter de to Dage og Cendrillion over la vestale, og over Tragødien Les templiers. Saaledes er ogsaa Joseph i den høiere Stiil et deiligt Stykke fuldt af ægte Følelse.

Mehul er en sublim Dalairac, en elskværdig Componist. Nicolo derimod synes mig i det hele taget mere at høre til det forfængelige Slags. Chirubini kiende vi alle. —

I Aftes saa jeg l'Avare af Moliere; og tog med det samme Afsked med Theatre francois. Den Gierrige er det af alle Molieres Stykker som jeg elsker meest, hvori jeg finder meest comisk Genie i Fremstillelsen, meest Opfindelseskraft i Scenernes Forvikling, og meest ægte poetisk Ironie og spøgende Satire, hvilket jeg sætter langt over de rhetoriske Prækener, om de ogsaa er forfattede i nok saa smukke Vers. Imidlertid ere dog Franskmændene saa langt tilbage, at de holde disse satiriske Sentencer i smukke Vers, for at være Comødiens Høieste. De staaer endnu i den latterlige Formening at Comødiers høieste Nytte er at læse det moralske A B C for Folk der ellers ingen Moral har lært. Det jeg beundrer meest i Comødien, som i al Kunst, er det opfinderiske fremstillende Genie af den mærkværdige og interessante Menneskenatur fra den lystige Side. Jeg har aldeles ikke den Mening at Comødien skal forbedre Narrene; thi det kan den ikke — men den skal gotte vort aandelige Væsen, med en Naturhistorie af Daarligheder; den høieste Nytte Comødien kan have, er den, at de Kloge, Vise og Gode lærer at betragte de menneskelige Urimeligheder fra den latterlige, istædet for den bittre Side. Dermed giøres de fornuftige Folk mere skikket til at taale deres ufornuftige Medmenneskers Skrøbeligheder, der generer dem. Og det er en stor Ting. Men, da Comødien, ligesom alt hvad der taler til modne Mennesker ikke skal snakke Moral, og endnu meget mindre paa en borneret og flau Maade

giøre Complimenter til den menneskelige Hovmod, til det fornemme; saa er og bliver de barokke lystige Masker, de burleske Naturer Geniets Tumleplads, og det er altsaa (hverken den høiere eller den lavere) men den sande, poetiske Comødie. — Af dette Slags er den Gierrige et mesterligt Exempel. Thenard spillede Mester Jakobs originale Rolle ganske fortræffeligt. —

den 19de April. Jeg giorde, uagtet den fæle Blæst min sidste store Vandring i Boulevarderne i Gaar. Det er ret et slet Veir; det regner lidt hvert Øjeblik, uden at ville rigtig regne, og er saa koldt at man bestandig maa have — ikke Ild i Kakkelovnen — men Baal i Kaminen, hvilket sluger en Pokkers Mængde Brænde, og Brændet atter diverse Napoleonsd'orer. — Boulevarderne gaae rundt om over den halve Deel af Byen, har før været en Vold, et Bolværk; nu er det en overmaade bred Gade, med Træer paa begge Sider, som adskille Indbyen fra Udbyen, eller Forstæderne. Der er altsaa Bye paa hver Side. De lede fra Rue Royal og Louis XVdes Plads lige rundt omkring til jardin de plantes. Ere altid besøgt af Spadseregængere som Frederiksbergs Alle. Uendelig mange Kaffehuse, Restaurationer, Boutikker. Smaa Boghandlere staa ved deres Hylder paa Gaden og sælge smukt indbundne Bøger. Smaa Boutikker paa Trillebøre, hvor alting sælges til en vis Sum, og hvor Sælgerne bestandig raaber: Voila Monsieur! Vingt six sous! — quatre sous! — vingt sous. — Der kan nu fattige Folk kiøbe hundrede Smaating for een Pris. — Naar man kommer forbi Passage de Panorama (: en lang bedækket Gang, med Vinduer over Hovedet, fuld af Boutikker, som leder fra een Gade til en Anden; selv en lang Gade:) kommer man først til Theatre de Varietés paa høire Haand, hvor Brunet, Potier

og Gavaudan herske. — Gaar man et langt Stykke, som fra Vesterport til Frederiksberg kommer man til Boulevardstheatrene — først forbi Port St Denis — dernæst til Port St Martin — to store fritstaaende Steenporte, der see ud som Æreporte eller Triumfbuer (den Ene er det ogsaa for den store Ludvig). Ved Port St. Martin er denne Helgens Theater, af samme Navn. Et langt Stykke længere borte er Theatre ambigu-comique — og de la gaité — Herude er ligesom i Dyrehaugen hos os, og det hver Dag, naar det er smukt Veir, mange Harlekinsboder, hvor de spille Forspil offentlig, for at lokke Tilskuerne. Saaledes — da jeg havde spist i Boulevard de temple og spadserede forbi disse Boder, hørte jeg følgende Stump af et Intermezzo for Pøbelen. En ung Person med rødhaaret Paryk med Pidsk og med rød Kiole (en elsket Maske her) examinerer en naragtig Olding i Historien og spørger: Pouvez vous me definir l'historie Monsieur. Qu'est l'historie. Den gamle: Permettez moi premierement de vous definir une poire. — Den unge Rødhaarede: Bien! — Oldingen: Une poire, c'est un fruit doux, allongé avec une peau, et un tige — Den unge med Tilfredshed: Bien! C'est une poire! Et l'histoire? Oldingen: C'est un — L'histoire francoise? Den Unge. Oui — Qu'est que ce que ça: l'histoire francoise? Oldingen: C'est un recit de touts les evenements passée du temps du Pharamond jusque a notres jours! Rødhaarede: Bien! Ah c'est bien repondu. — Her blev Scenen afbrudt, til min store Sorg; thi den sindrige Situation morede mig meget: Et sandt Billed af en Examen. Saa dybt er nu Hakons Digter siunken, at han gaaer i Boulevarden for at lære gout! — Men derfra skulde man egentlig altid hente den, for det comiske; ligesom de gamle toge Anledningen af deres

Folkeovergivenheder. Thi nu vil jeg giøre en Scene: *A.* Hvad er Comødien? *B.* Maa jeg først sige hvad Baggesens Trylleharpe er? *A.* Vel! Hvad er Baggesens Trylleharpe. *B.* Det er en Sandharpe, hvorigiennem han vil kaste os grovt slet stiaalet Sand i Øinene. *A.* Vel! Godt svaret. Og Comødien? *B.* Det er den idealsk skiønne Form for den Fornuftige og Dannede til at forestille sig de menneskelige Daarligheder, hvormed man giør sig det kiædsommelige morsomt, det usammenhængende indlysende og det Ærgerlige lystigt. *A.* Bien! Skal Comødien da ikke undervise. *B.* Jo naturhistorisk men ikke didaktisk. Jeg skal see en Biørn og en Abe, ikke fordi jeg frygter for selv at blive en, ikke heller for at forvandles til et Menneske, hvis jeg allerede er en; thi det er umuligt; men for at vide hvordan en Biørn eller Abe er, hvis jeg NB selv ingen er. *A.* Bon! Kan Baggesen altsaa skrive en Comødie. *B.* Nei aldeles ikke. *A.* Er han en Gienstand for Comødien. *B.* Ja visselig; thi det er alle latterlige Carrikaturer.

Jeg var i Aftes hos Robertson og saa hans Fantasmagorier, og endeel Kunster. Det er Skade at jeg ikke faar den Ballon at see, som om fiorten Dage gaar op med en Hiorth (uden H i Enden) — Men Catalani faar jeg nok heller ikke at see.

Nu maa jeg slutte, elskede Molle! Jeg haaber i disse Fragmenter af og til at have givet dig ganske frapante Skizzer af Pariservæsenet. Nu forlader jeg Paris i Overmorgen, paa min Lottes Fødselsdag; naar jeg først har drukket hendes Skaal. Hils hende og kys hende tusinde Gange! Og mine velsignede, søde Drenge! O Gud opholde Eder alle friske og sunde; og lad os see hinanden i Glæde og leve mange, mange Aar, lyk-

kelige og kiærlige med hverandre. Et lille Vers til Lotte følger indsluttet. Hils Carl og sig han skal faa Brev fra Wien. Hiorth og Hauch har jeg ogsaa dennegang skrevet til. Boye skal faae naar Carl faaer. Min Fader og min Søster maa jeg dog ogsaa sende en Hilsen fra mig umiddelbar, med nogle Linier. Gud velsigne dig min elskede Christiane! O gid du nu var ret, ret frisk. Jeg venter Brev i Tübingen; men paa dette maa du svare til Wien under Bernstorfs Adresse. Jeg sover aldrig ind nogen Aften uden jeg indslutter min Christiane, min Lotte, min Hans og Wille i min Bøn til den Algode! Nu er den værste Tid overstaaet. Gud har givet Held hidintil; og jeg haaber fremdeles. Hils de velsignede Bedsteforældre, min Syster, mine Svogre, og alle mine Venner; fra din

A. Oehlenschläger.

Paa min Charlottes Fødselsdag den 21 April 1817.

Din Fødselsdag for siette Gang
Skal atter Vaarens Sol tilsmile
Men os adskiller mange Mile!
O Lotte tag din Faders Sang.
Skiøndt kun endnu saa lille, spæd
Du kiender vel mit hele Hierte.
Du delte med mig Fryd og Smerte
Og græd, hvergang din Fader græd.

Min Fremtids Haab, min Manddoms Lyst
Vox som en Blomst i Edens Have.
Gud skiænkte dig sin bedste Gave
En aaben Aand et kiærligt Bryst.

Vox som en Rose, reen og klar!
Den Evige vil dig beskytte!
Du smykke skal min Alders Hytte
Naar selv jeg ingen Blomster har.

Naar paa min fierne Vandring her
Jeg seer en god og kiærlig Moder;
En lille Pige med sin Broder
Tree hulde Børn, bag Skovens Træer —
Da føler jeg mit dybe Savn.
Og, blind for hver en flygtig Glæde,
Min hele Lindring er at græde
Og ønske mig i Eders Favn.

Jeg kommer snart, min Flugt er snar
Omfavn din Moder, Hans og Wille
Og kys den Store, Mindre, Lille
Og hils dem fra den stakkels Faer.
Han deler ei din Fest i Vaar
De høie, søde Øjeblikke
Men Lottes Sundhed skal jeg drikke!
Gud skiænke mange glade Aar!

Din kiærlige Fader
A. Oehlenschläger.

*Porcellainsfabrikken i Sevre har jeg ikke seet, da nogle af mine Landsmænd vare derude. I saadanne Ting maa man gaae systematisk tilværks, og jeg kiender endnu ikke den i Kiøbenhavn. Derimod har jeg meget fornøiet mig i Palais Royal over Fabrikkens bedste Arbeide, nydelig opstillet. De

høie Blomstervaser, de lueforgyldte Theekopper, med blanke lyserøde, grønne, gule, blaa Farver, i alle forskiællige Former. Man forstaaer godt at indpakke saadanne Ting her, saa de ingen Skade komme til paa Veien; og der mangler ikke andet end Penge, for at jeg skulde hiemsende dig de nydeligste Sager. — Speilefabrikken saae jeg heller ikke; (jeg veed at Speilene blive til, ved at man sliber den ene Flade oven paa den Anden) derimod morer det mig at see de store Speile, hvormed alle Vægge paa offentlige Steder, ere indfattede. Det fremvirker Munterhed. Pladsen er ofte indskrænket, men Speilene tilintetgiøre Væggene, og de tabe sig i Perspectivet af utallige Sale med Folk i. Her er tidlig mørkt; naar der da tændes Lys, gienstraaler Lyset tusindfold; og Franskmændene have endnu den Fordeel at see sig selv overalt igien, hvilket de meget ynde. Her er en Kaffesaal i Palais Royals første Etage, kaldet Caffé de mille colonnes. Speilene gienvise nemlig de ti eller tolv Colonner, der virkelig ere, overmaade tit. Dette Kaffehuus er berømt for sin smukke Værtindes Skyld. Overalt i Paris sidde Damer i Boderne og sælge; og det er meget klogt; ofte ere de smukke, i det Mindste sielden hæslige, og med et Fruentimmer prutter man aldrig saa meget, som med et Mandfolk. I Kaffehusene og Restaurationerne sidde de paa et Slags Doctorkathedere, pænt klædt, ved et Haandarbeide. Blomsterpotter, Confekt, Sukker, Frugter, Theekopper o. s. v. staaer omkring dem. Saasnart der kommer Giæster, ringe de med en Klokke, og Garçonen hidiler strax og siger: »Monsieur?« det betyder: Hvad befaler? I Restaurationerne skrive disse Damer Alting op paa smaae Sedler, efter Bordenes Nummer, hvad der bliver forlangt; og naar man er færdig, faaer man slige Smaaregninger, hvilke de af Høflighed kalde betalende

Kort ɔ: cartes payantes, som om Regningen selv betalte Fortæringen. Værtinden i caffé de mille colonnes er meget berømt for sin Skiønhed; men jeg kan ikke sige den er saa stor. Det forfærdelig Prætensionsfulde kan jeg heller ikke lide. Hun sidder hver Dag med Blomster i Haarene og kostelige Silkeklæder, som hun skulde paa Bal; ja den Bog hun skriver op i, er af Velinpapir med Guldsnit og rødt Saffiansbind, for at, — som det hedder — det ene kan svare til det andet. Kaffeen er derimod her som paa andre Steder; og da her altid er en Vrimmel af Mennesker, der komme for at see den temmelig fede Madame udsmykket paa Forundringstolen, saa bliver jeg borte, af Frygt det skal gaae mig tiere som første Gang: Jeg kom nemlig til at lee af det latterlige Optrin, og fik Kaffeen i Vrangstruben.

Her er en Hund, som kan giøre vanskelige Regninger i Hovedet, og paa denne Maade sige Folk hvad Kort de tænke paa. Den vækker hele Stadens Opmærksomhed med sit mathematiske Talent. Jeg spurgte om den ogsaa kunde giøre Vers? og da man svarede nei, glædte det mig at Poeterne paa denne Maade fik en uskyldig Hævn over Mathematikerne, som altid ere saa storagtige af deres menneskelige Forstand, og derimod regne Phantasien til de lavere Siæleevner, vi dele med Dyrene. Seer de vel, mine Herrer! Vers kunde Hunden dog ikke giøre! »Men den kunde ligesaalidet regne!« — Det siger jeg heller ikke; jeg fortæller kun historisk at hele Paris troer det. Derimod har Paris aldrig troet at en fiirbenet Hund kunde giøre Vers.

Forgangen Aften saae man endeel blege Lysninger paa den mørke Himmel. De blussede pludselig frem, bevægede sig, og forsvandt strax igien. Jeg har aldrig seet det saaledes før. Det

hænger vel sammen med Nordlysene kan jeg troe. Pariserne undrede dem lidt i Førstningen, derpaa bleve de ved at spadsere, og meente det maatte saa være; hvori de havde fuldkommen Ret. Jeg stod længe og stirrede paa disse Særsyn. Disse store hvide Alfer med giennemsigtige Legemer og brede blege Vinger, fra mit Nord, vare ogsaa reiste til Paris, for at see lidt ned paa den vrimlende Myretue. Det kommer mig altid underligt for at stirre op til Himlen fra denne store Stad, og see de rolige Himmellegemer, der i deres Æonformer tindre med Foragt ned paa de ephemeriske Parisermoder. Paa samme Tid staae de om Lyneborgerhede, og over Ørkenen Sahra og Biledulgerid, og see ned i London og Kiøbenhavn, Constantinopel, Philadelphia og Tombuktu. Forleden Aften var Orion paa Comoedie, og saae le pied de mouton i theatre de la gaieté; men da han var for stor til at faae Plads i Skuespilhuset, havde han stillet sig ligeoverfor, over Boulevarden, og stirrede nysgierrig ind hvergang man lukkede Døren op. Da vi stimlede ud af Huset, saae vi ham igien; og det var mig saadan en forunderlig alvorlig Contrast, ovenpaa alle de Smaaløier jeg nylig havde seet i Hullet med de brændende Praase. — Jeg formoder det vilde ikke været meget anderledes, hvis jeg var kommen ud af theatre françois.

Jeg spadserer tit langs ad Quaierne ved Seinen. Forleden gik jeg over Pont neuf, hvor Ravailak dræbte den følsomme, forelskede Ridder, tappre Helt og faderlige Konge, Henrik den den Fierde; som, uden overordentlige Aandsgaver og Bedrifter, har giort sig udødelig ved sin personlige Elskværdighed og sit gode Hierte. Jeg hører aldrig Folkesangen: Ou peut on être mieux, qu'au sein de sa famille, uden at tænke paa ham, og at forestille mig hans skiæggede, smilende Ansigt i Rubens

Billed. Paa min Vandring kom jeg ogsaa forbi Caffé de Voltaire. Jeg havde isinde at gaae derind, men betænkte mig igien og sagde ved mig selv: Du træffer ham dog ikke. Han sover nu Middagsøvn i sin Nathue og Slaaprok. Men jeg havde givet meget til, at han havde levet, at han havde siddet derinde og ladet sin Vid spille, mellem sine Beundrere, ved den kiære Kop Kaffe, denne langsomme Gift, hvorved han levede over firsindstyve Aar. Voltaire var en stor Mand, et siældent Menneske. Hvormeget omfattede han med sin Aand! Hans Tragoedier ere det mindst vigtige af hvad han har skrevet; hans historiske Blik paa Verden var originalt og omfattende, skiøndt ofte skiævt og kortsynet. Han forbandt ofte Forstand og Billighed med sin Persiflage; og den var naturlig paa en Tid, da Munkedumhed irriterede ham. I sit letfærdigste Digt vi- ser han den høieste Gratie, Phantasie og Originalitet.

Jeg kan aldrig nærme mig Smaaøerne med la cité i Seinen, uden at tænke paa mine Forfædre Normannerne, som komme her op ad Floden med deres Smaaskibe, beleirede, indtoge og brændte Staden. Floden og Øerne ere dog næsten endnu som dengang. Byen selv — hvilken Forskiel! Og dog er det ikke længe siden, at der rasede et langt afskyeligere Barbari her, mellem de fine polerede Parisere, end under de barbariske Normanner. Normannerne have aldrig raset som Katholikkerne mod Hugonotterne, og Jacobinerne mod alle skikkelige Folk. Vil du følge mig endnu et Par Skridt til Grevepladsen? — Nu staaer jeg paa det Sted, hvor der er flydt Tusindes Blod, hvor man hver Dag leiede Vinduer ud, som Loger, til det blodigste Skuespil. — Men jeg mærker intet. Jorden hvorpaa jeg træder, var engang saa mæt og lædsket af Blod, at den ikke meer vilde indsuge de røde Strømme, og man var nødt til at

flytte Retterstedet til Ludvig den Femtendes Plads. Men nu sidde Poisarderne her ganske roligt og sælge Grønt. Undertiden staaer jeg stille og hører dem klamres, og da troer jeg i deres Skiældsord og vilde Blik, at spore Gnisten til den Lue, som saa frygtelig udbrød.

Jeg har denne Gang ikke været ovre i Tempeltaarnet, hin Levning fra Tempelherrernes Tid, der atter ved Ludvig den Sextende og Marie Antoinette er bleven saa mærkværdig. Jeg nøies med undertiden at see dets skumle Mure hæve sig, paa hin Side Seinen, og jeg mindes vel, da jeg for ti Aar siden var der, saae det Værelse, hvor den ulykkelige Dronning havde boet, og tog en Knappenaal ud af det lasede grønne Papirbetræk, som hun maaskee selv har stukket deri, i Mangel af en Naalepude.

Man maa tage sig nøie i Agt her med at gaae paa Gaden, siden Rendestenen er i Midten, og der ingen Fortouge er. Derimod er der allevegne tienstfærdige Skopudsere, som hurtig forstaae at give Støvlerne den tabte Skiønhed. Her er utallige Passager og Smuthuller, fra den ene Gade til den anden. I hver Port er en Portnerske, som sidder i sit lille Værelse, passer uafladelig paa, og spørger enhver Indtrædende, hvem han vil tale med? Derfor er ogsaa Alting i Husene meget sikkert, selv i Forstuerne og paa Gangene.

Det træffer sig saa uheldigt, at Marmorgalleriet har længe været lukket, fordi det bliver repareret. Jeg var der i Begyndelsen kun et Par Gange og havde tænkt at giemme denne Nydelse til de sidste Dage af mit Ophold her. Nu er dette Haab forsvundet. Galleriet har mistet mange af sine Allikefiær. Den Snak: at det dog er Skade, ikke alting findes mere paa eet Sted, og at dette meget vanskeliggiør Muligheden af at stu-

dere, saavel for Kunstnere, som for Kunstforstandige, har tit kiedet mig. Hvor kan man dog tale saa sælsomt? Som om Kunstværker vare til for Kunstnerne! Tvertimod: Kunstnerne ere til for Kunstværkerne. At ville indrette Alting blot med Hensyn til Kunstnernes Tarv, kommer mig for, som om man lod Maden blive nede i Kiøkkenet, naar Kokken havde faaet den færdig, for at Kokkedrengene næste Dag kunde lære at lave lignende Mad, o. s. fr.

Værkerne skulle tvertimod bringes ud i Verden og fordeles, for at Alle kunne faae noget. Man vil sige: Saa bliver Adgangen til at see dem spærret. Paa ingen Maade, naar det ikke er privat, men offentlig Eiendom. Hver nogenlunde vigtig Stad havde før et nogenlunde vigtigt Kabinet; og saaledes er det nu igien. Her var Alting feiet sammen i een Bunke. For det første var det et skammeligt Ran, som aldrig kunde forsvares. Men det var ogsaa uden Nytte: Det giorde de forrige Kunstsamlinger tomme, og den overordentlige Mængde paa eet Sted, sløvede og adspredte Sindet, saa at man heller ikke der nød Kunstværkerne ret. Det Siældneste forekom Een dagligdags, naar man gik mellem den Mængde.

Istedet for at før en Altertavle giorde sin Kirke høitidelig og skiøn, og ofte just var malet med Hensyn og Virkning til Stedet, hang den nu tit i en Krog, høit oppe i Skyggen, som i et Pulterkammer. Et Steenbilled, som var bestemt til at staae frit, saa at man kunde gaae rundt omkring det, og betragte det fra alle Sider, maatte her ofte nøies med at stilles op til en Væg, og staae i en ufordeelagtig Belysning. Hvorfor skal man ogsaa see Saameget? Det udbreder Smagen for det Skiønne langt meer, at Alle see Noget, end at Nogle see Alt. Og hvad der desuden kommer ud af denne Gaben og Copieren uaf-

ladelig, have vi havt sørgelige Prøver paa. Man tænker ret paa Goethes:

Wenn ihr's nicht fühlt, ihr werdet's nicht erjagen.
Wenn es nicht aus der Seele dringt,
Und mit urkräftigem Behagen
Die Herzen aller Hörer zwingt.
Sitzt ihr nur immer! leimt zusammen,
Braut ein Ragout von andrer Schmaus,
Und blasst die kümmerlichen Flammen
Aus euren Aschenhaüfchen 'raus!
Bewunderung von Kindern und Affen,
Wenn euch darnach der Gaumen steht;
Doch werdet ihr nie Herz zu Herzen schaffen,
Wenn es euch nicht vom Herzen geht! —

Og vor store Landsmand i Rom har vel viist Rigtigheden af de følgende Linier:

»Es trägt Verstand und hoher Sinn
Mit wenig Kunst sich selber vor.« —

For at nyde et saadant Gallerie ret, skulde man i flere Maaneder et Par Gange om Ugen gaae en Times Tid derop; betragte ganske faae Statuer hvergang, modtage de friske Indtryk, og begive sig bort, saasnart det trættede. Jeg kan aldrig længe holde ud hverken at see Billeder eller Statuer; men jeg saae dem gierne hver Dag igien. Jeg er tit falden i Forundring over Mennesker, som med uafbrudt Opmærksomhed have kunnet gaae og betragte sligt flere Timer i Rad. I Førstningen troede jeg, det var Mangel af Sands for det Skiønne, der giorde mig det trættende; men siden da jeg ofte har seet det samme være Tilfældet med Folk, just bekiændte for deres Skiønhedsfølelse, trøstede jeg mig. At see mange Billeder og Billedstøtter paa eengang forekommer mig som at læse mange Digte paa eengang. Det ene Indtryk fortrænger det andet.

Det er som man saae i en Raretetskasse, eller en Laterna magica. Følelsen nødes til at blive troløs. Phantasien maa slippe sit Billed, just som den vilde til at nyde det; af bare Lyst til at see Alt, seer man tilsidst Intet, og forlader Samlingen med et tomt Hierte. — Min Siæl befrugtes af slige Syn, og naar Aanden har undfanget Tanker og Billeder, søger den Eensomheden, for selv at føde. — Det glæder mig at gaae mellem disse hvide Gienfærd af et Liv, der svandt for halvtredietusinde Aar siden, og som dog endnu kraftigt lærer mig Skiønhedens Indsigt i det nærværende Liv. Mennesket er Naturens ædelste Frembringelse; hans Legem det Fuldendteste i den sandselige Verden; og dog er dette Skiønneste os i Virkeligheden næsten altid enten sløret, skiult eller nægtet. — Her gaaer jeg, som Adam i Paradis, og Ingen skamme sig her, fordi de ere nøgne. De huldeste Overgange af jomfruelig Skiønhed til qvindlig Fylde, af Ungersvendens lette Rankhed, til Mandens fiirskaarne Kraft. Den qvindligmandlige Bacchus i drømmende Begeistring, med Druer og Epheuranker i de fulde Lokker. Her leger Drengen overgiven i sin Barndomsfylde med en Svane. Den unge Faun smiler dyriskskiøn, hans spidse Øre skiuler sig skiælmsk bag Lokken, og igiennem hans Fløite troer jeg at høre en Theokritsk Idyl. Apol af Belvedere truer ikke længer theatralskafmægtig med brudt Bue, i Baggrunden af Salen. Han staaer igien i sit florentinske, solbestraalte Tempel. Venus troner igien i Medicæernes Stad. Dog savnes her ikke skiønne Gudinder; store imposante mægtige Qvinder, mere Rosenbægre end Rosenknupper. Adskilligt Maadeligt og Plumt findes fra en slettere Tid. Ogsaa det er godt: Det Ufuldendte tiener til Folie for det Fuldendte; og vi skiønne først ret paa det Fortræffelige, naar vi see hvor sieldent det er.

Skiønt det nu er Tid at fortsætte Reisen, og vist mange Behageligheder vente mig i Tydskland, forlader jeg dog Paris ikke uden Følelse. Jeg elsker dette Middelpunkt for europæisk Liv og Virksomhed. En meget stor Stad er et meget stort Kunstværk. Man fornøier sig ved i en Maskine at see hvorledes det ene Hiul griber ind i det andet, skulde man da ikke fornøies ved at see slig en Organisation af en uhyre Menneskehob? Jeg har nu i alt tilbragt 21 Maaneder af mit Liv i denne Stad. Førstegang atten, nu tre. Jeg har her skrevet mine Tragoedier Palnatoke, Axel og Valborg og Fostbrødrene; udarbeidet Hroars Saga; oversat Aladdin, Hakon Jarl, Palnatoke og flere Digte her paa Tydsk. I ingen Stad, næst Kiøbenhavn, har jeg været og virket saameget; er det ikke da naturligt, at Erindringen maa være mig kiær, naar jeg lægger dette til Stadens egne store Fortrin? — Adskillige have forundret sig over denne Forkiærlighed, og meent at det var uconseqvent af mig, som ikke elskede de Franske. Men de giorde mig uret. Jeg elsker ikke den franske Tragoedie, ikke den franske Hovmod og Uvidenhed om alt hvad der ikke er fransk. Men den franske Nation finder jeg, i det Hele taget, elskværdig og behagelig, med adskillige Egenskaber, som de andre mangle; og skulde jeg vælge mig et Opholdsted uden for Kiøbenhavn efter mit Sind, saa blev det Paris. Thi her finder man alt, og enhver kan leve som han vil. Jeg har egentlig ingen personlige Bekiændtskaber giort, men ofte talt med fornuftige, dannede venlige Franskmænd paa offentlige Steder. Deres raske korte vittige Maade at betragte Tingen paa, til daglig Brug, sympathiserer jeg med. De Franske ere Livsphilosopher, raske driftige Folk. Det Elegante og dog Oeconomiske, i hvad der angaaer Livets Nødtørftigheder holder jeg ogsaa af. Man træf-

fer Fremmede nok i Paris af alle Nationer. Gode Skuespil, som udgiøre mit Livs behageligste Forfriskning, næst Slægt og Venner, findes især her. Smukke smagfulde Ting faaer man her bedst, og for bedst Kiøb. Det franske Kiøkken er ypperligt. En god Bog kan man tage med overalt, men ingen god Kok; og jeg undseer mig ikke ved at ynde Forbindelsen af det Aandelige med det Sandselige. Sand Viisdom bestaaer i at nyde alt tilladeligt Godt, hvert i sit Slags. Det forstaaer sig, Venner, Stalbrødre, Sprog, Hiertet og Kunst ere paa hin Side Rhinen. Og derfor reiser jeg ogsaa gierne bort; men skotter dog med et tungsindigt Blik til Boulevardernes Vrimmel, i det jeg sidste Gang, kiører dem forbi. Øiet hænger paa Port St. Martin saalænge det kan; jeg tænker: seer du nu aldrig Paris meer? og trøster mig med det gamle Ordsprog: Alle gode Gange ere tre.*

560. Fra Christiane Oehlenschläger. Tirsdag den 22 April 1817.

Min velsignede Falle! Jeg skriver Dig idag et lille Brev til som egentlig skal være et Bursdags og et Byrnebrev.

Jeg vil fortælle Dig hvorledes vi tilbragte Loddes siette Geburtsdag, desværre uden Fader, men især deleshed til hans Erindring. Saaledes tilbringe vi vel omtrent hver Dag; thi vor lille søde Wille drikker sig aldrig en Slurk Øl af sit Glas, uden med høy Røst at raabe: Faers Staal!!! Den saare velkomne Coureer bragte mig forrige Torsdag, ligesom jeg kom hiem fra Bestefader med Hans og Lotte (hans Bud da) dit velsignede Brev, Kassen og den net sammenbundne Pakke. Uventet i høyeste Grad var det at faae Brev en Torsdag, men nu at faae Foræringer, og saa usigelig yndige Sager fra Fader fra Paris, og saa heldigt nogle Dage før Lottes Geburtsdag, dette alt var saa glædeligt, at jeg ved at aabne det og eftersee det,

ikke vidste hvad jeg vilde af Lyksalighed over at have saa inderlig øm, kiærlig og fortreffelig en Fader til mine søde Glutter. Intet var naturligere end at jeg stræbte at takke Dig ret hierteligt for den kiærlige Maade Du altid erindrer os paa, for de dejlige Foræringer Du sender os; men det vilde kun svagt udtrykke Dig hvad jeg føler saa dybt. Hvorom jeg inderlig og fromt beder Gud er, at det maae lykkes mig min øvrige Levetid at vise Dig, min Høiagtelse og min trofaste Kiærlighed, at Du tydelig maae føle hvor udmærket Du i alle Henseender staaer for mig og hvor høyst vigtigt det er mig, at vore Børn altid taknemlig vil paaskiønne Deres Lykke, at have saadan en Fader og at de ivrigt vil stræbe efter at fortiene denne Lykke og at lønne Deres Fader for ald den Kiærlighed han har viist dem fra Deres Fødsel af. Ikke mig alene rører Din kiærlighedsfulde Tænken paa Dine, enhver med Følelse, røres over Din hele Adfærd og jeg hører ofte saadant et Udraab: Nej den Oehlenschläger er et velsignet Menneske! og ved den alvidende Gud De have ret, thi mage til Dit Hierte og Din Aand, er der ikke paa Jorden. Du veed min velsignede Oehl: at intet kan være længer fra mig en[d] Hykkeleri, jeg haaber derfor at Disse Udbrud af mit fulde Hierte ikke er Dig imod, jeg har jo intet andet at give Dig til Giengield, end den sandeste Erkiændelse af Dit Værd, og dertil er jeg istand, det føler jeg. Svaghed, baade aandelig og legemlig, Lidenskab, mangehaande Feil, ja det vil jeg ærlig bekiende, er jeg fuld af, men intet Øyeblik i mit Liv har jeg troet paa nogen Maade at turde sammenligne mig med Dig. Kun een eeneste Feil, men som er af den ædelste Slags, og sikkert uadskillelig fra det sande Genie: fyrig Heftighed, vil jeg indrømme Dig, havde jeg nu ikke det uheld uden Genie

at besidde den samme, saa havde Du sikkert aldrig havt mindste Aarsag, at beklage Dig over mig; dog med slige sørgelige Erindringer vil jeg ikke underholde Dig, nu vil jeg fortælle Dig om Gaarsdagen, min søde Falle. — Den nydelige Sax og Fingerbøl, samt Bonbonæsken laae paa Midten af det lille Mahonigbord i Dagligstuen hvorpaa var bredt en Serviet; fra Forældrene befandt sig et par grønne Støvler, 12 par ny Bomuldstrømper, et par Handsker, rødt Gingang til en Kiole og af den samme slags Billedbog som hun fik da hun var nogle Maaneder gammel, med Rap Rap i (Anden). En ny rød Kiole havde jeg syet hende, som hun havde paa, og et nyt grønt Baand til Haaret, (som voxer af ald Magt,) havde hun ogsaa paa. Om Morgenen da alle tre Glutter var pyntede, fik de Chokolade og Sukkerkringler, siden kom Vesitterne. Tanterne med en lille Kappe med deilige Kniplinger om til at bære under Hatten; den lille Karl med et par Handsker. Gustav med en Elfenbeensindrettetning til Strikkepindene og Frøken Bertouch med de deiligste smaae hvide franske Chocoladekopper med Guldkant, jeg har seet. Reinholdine med en lille Pomerantsæske med Jordbær i og en Mængde Brystsukker og gotter, og Hauch og Hiorth med mange Trædyr og Kager, men hvad der næsten meest rørte mig Feldborg bragte om Eftermiddagen ind af Døren, (hos Bestefader) uden at vilde gaae ind, en overmaade smuk Bouqvet Blomster. Bestefader gav hende deiligt grønt Sirts til en Kiole og om Midda[gen] blev jeg, alle tre Børn Oncle Karl og Catrine saaledes tracterede at vi vil mindes Lotte[s] Gebursdag; om Aftenen kunde ingen af os spise noget. William havde første Gang Buxer, Moder havde syet ham af rødt Gingang et par til at begynde med, nye grønne Støvler fik han ogsaa og Moder havde syet

ham en ny Kasket, som han længe havde forlangt til at hilse med for: Tongen og Dronnenen og Posessen, som han paa Gader og Stræder har megen Comerts med. Alle tre Børn førte sig artige op hos Bestefader og William, som er vor Bruder lustig, drak utallige Gange i god Biskop: Faers Staal! Vi andre drak den ogsaa af Hiertens Grund og Pigerne maatte ind for at drikke baade den og Lottes. Jeg havde nær glemt at Oncle Ørsted ogsaa kom om Formiddagen for at gratulere Lotte, da Tante Ørsted var syg af det gamle Tilfælde. Der var da en Chocoladedrikken, som Du kan viide, men Børnene fik ikke det mindste, hvorfor de vare hungrige som Ulve hos Bestefader om Middagen. William og Johannes vare vilde af Glæde over deres Bonbon æsker. Johannes spurgte mig engang hvorfor Williams Æske var blaae og hans hvid, jeg svarede i en slags Distraction lidt dumt derpaa, og sagde, jeg tænkte det kom af at fader visste han havde faae[t] to ny blaae Kioler i Vinter. »Kan nogen ha meer blaae Klæder end jeg?« sagde han, og dette lærte mig, at man aldrig maae sige noget dumt til Børn, især til saadanne kloge Glutter, som vore. Johannes er en usigelig sød Dreng og han voxer utroligt og er bleven hvid og rød og tyk og fremfor alt smuk, og indsmigrende. William er den største Gavtyv man kan tænke. Alle Johannes's Abespil giør han efter og de lege sammen fra Morgen til Aften, han spiser ved Borden hver Dag og sidder som en gammel Karl og drikker Faders Skaal. Nu har han Gudskelov de to sidste Nætter sovet rolig i sin Vugge, men hidindtil har han været slem om Natten og skreget sin tour hver Nat saa over eet saa over et andet, altid for ingen Ting. Forleden da den lille Strik længe havde været arrig og fortredelig og ikke vilde at Catrine maatte sove, sagde han:

Tatrine lut dine Øyne op, Du maae inte sove; da hun nu aabnede dem, blev han rørt over at hun føyede ham, og sagde da i den venligste meest indsmig[r]ende Tone: Sette daile Øyne! Er det ikke en Gavtyv? Efter Johannes siger han ogsaa: nipse Molle! og spørger »naar tommer min lille nipse Falle hiem?« Eengang, saa inte meer! siger han med Hovedet paa Siden, naar han vil have noget, han har røde og faste Kinder og voxer ogsaa godt. Lotte er en voxen Pige næsten, ret flittig, artig til Vidunderlighed ude, men lidt næsvis og heftig af og til hiemme. Jeg skriver Dig ærligt og redeligt; thi skal Du troe hvad jeg skriver, maae jeg jo ikke idealisere dem. Hvordan skulde et klogt Barn være fri for Næ[s]viished, eller hvor var det mulig i saa kort Tid at aflægge alle Unoder. Sød er hun iøvrigt, fuld af Forstand og Følelse og Bestefaders Kiæledægge i høyeste Grad, og Tanternes ogsaa. —

Selv befinder jeg mig nu fuldkommen vel, Catrine ogsaa. Jeg har skrevet atter til Debitorerne men endnu intet videre faaet end hvad jeg har meldt Dig. Men ved Collins, den gode trofaste Collin, som er Din sande Ven og Beundrer, ved hans Hielp faaer vi uden Tvivl Penge nu fra Wedel. Jeg skrev Dig, at jeg havde skrevet et Brev til Wedel (jeg har Copien, at Du kan see det naar Du kommer hiem) dette Brev laae C i et Brev til en brav Mand i Christiania, som har med W at bestille og som er Collin hengiven; denne skrev tilbage til C at han havde givet Wedel Brevet og at han havde lovet at eftersee Regningerne og afgiøre det med mig; tillige skrev han i Fortrolighed til Collin at Wedel havde før yttret Misfornøyelse over at Du sendte ham af 2^{det} Oplag af Bøger. Dette maat[t]e vel være Freias Alter meent. Collin skrev tilbage til denne Ven

(Vogt) at Freias Alter ikke var at ansee som 2det Oplag da det var omarbeidet og to Acter større og at det jo desuden kun var omtalt og beregnet i Brevene til Wedel, men ikke betalt eller afsendt. Efter min Tilladelse tilføyede han at hvis dette blev en Hindring, at han da kunde sige Wedel, at vi ikke stod derpaa, naar han ikke vilde have det, naar han vilde betale det andet. Men jeg haaber, at han naar denne Mand atter taler med ham, ikke kan være det bekiendt; men vil han fremdeles tage og betale alt nyt saa faaer man at finde sig i denne lille Udflugt af ham især da de norske Penge er saa slette, at det er en heel Capital der skal til naar vi skal have 1000rd danske. Februar Marts og dette Stykke af April har ikke indbragt mig meget, jeg har derfor laant mig frem af Faer, Carl og Reinhardts, den sidste har jeg betalt igien, nu da den tienstfærdige Baagøe bragte mig Qvartalet, jeg skrev ham til om lidt, men han var saa galant at bringe mig det hele i ny Sedler. Igaar, kom han saa venligt ind et Øyeblik for at gratulere Lotte og bringe alle Børnene mange rare Apelsiner. Jo længer Tid der hengaaer jo rimeligere er det jo at Penge maae komme ind og nu da Rhoars Saga er færdig og Du sender mig den, vil det jo ikke vare længe før jeg faaer ny Kilder. Jeg forsikkrer Dig jeg giør det saa godt jeg kan og vil intet heller end faae Finantserne i bedre Stand, end De vare. Naar jeg skal have Rhoar trykt, slutter jeg skriftlig Accordt med Bogtrykkeren og kan da altsaa beregne naar Bogen kan komme ud. Jeg haaber at Du sender mig tillige med Manuskriptet en Instruks hvorledes Du vil have den trykt. — Bull er stum som en Fisk, ham kan jeg jo ikke minde, men nu da der er Skibsfart skal jeg sende ham nogle af Sommernatd: og Frederiksberg og derved mindes han, jeg haaber da vist

at faae noget fra ham. Bruzelius skriver jeg til med næste Post, thi da de svenske Penge er en halv Gang saa gode til som vore, saa maae det jo være let for ham. Det er dog godt at have noget tilgode, det maae dog komme eengang og vil altid være velkomment. —

Ved Frøken Bertouch fik jeg en Hilsen fra Dig forleden at Du havde faaet mit og Mynsters Brev. Carls har Du vist ogsaa faaet. Den gode Hauch besøger mig flittigt og Hiorth ogsaa, de elsker Dig oprigtig begge, og er ærlige dygtige Folk. Bøye er min Onsdag Giæst. — Apropos! hvordan havde Mad: Stael det? hun var jo dødelig syg. Fru Brun vilde endelig at jeg skulde viide Beskeed derom. Jeg har sendt to Breve til Cotta før dette, at Du veed det. Mine Øyne er lidt svage, ved Begyndelsen af dette Brev bleve de pinede lidt, nu smerter de mig, og da jeg nødig vil have dem fordærvede, vil jeg nu høre op for denne Gang. Dit lille Billed kysser Børnene saa ofte jeg vil give Dem det at see, forleden spurte jeg William hvordan han vilde kiæle for Faer naar han kom hiem »Viis mig den lille Faer, saa stal Du see det«. I Begyndelsen Du var borte var det forlagt, jeg kunde paa ingen Maade finde andet end Indfatningen, hvor inderlig det foruroligede mig kan jeg ikke sige Dig, jeg troede at Børnene engang mens Du endnu var hiemme havde kastet det i Kakkelovnen; jeg søgte i alle mine Giemmer men forgiæves. Tænk Dig min Glæde da jeg forleden fandt det liggende imellem nogle Blade tykt engelsk Brevvelin, hvor jeg nu erindrer at have forvaret det for over et halvt Aar siden da Lotte ved at have det i en Snor paa Brystet fik det ud af Infatningen. Min Glæde er ubeskrivelig siden jeg har fundet Portraitet og nu er jeg altid glad, det var en hemmelig Orm som nagede mig. —

Gudskelov at Tiden gaaer saa hurtig, inden vi veed et Ord af det har vi Sommer og saa varer det ikke længe før vi har vor Falle, som jeg veed vil føle sig siæleglad ved at komme hiem til sin Molle, sine tre søde Unger, sin gamle kiærlige Bestefader, sin gode Fader alle sine trofaste Venner. —

Gud være med Dig! Alle Børnene hilse Dig de takke alle Deres søde Falle for det tilsendte, som De vil holde i Hævd til deres Falle kommer, at han kan finde det i god Stand.

Søde Faer! Mange mange tak for den deilige Sax og Fingerbøl og den deilige Æske! jeg har syet med det igaar, men Moer har giemt baade Saxen og Fingerbøllet, at det kan være heelt naar jeg bliver en stor Pige. Tak ogsaa søde Fader for de[t] meget jeg har faaet af Faer og Moer. Du kan troe, da jeg mærkede at der var kommet noget fra Dig fra Paris, vilde jeg saa gierne see det, men Moer sagde jeg maatte blive til min Geburtsdag. Jeg var hos Bestefader og fik saa meget godt og Rypper med, som jeg og Hans holder saa meget af. Søde Faer den Sax og Fingerbøl kostede vist meget. Johannes er saa bange naar Catrine klipper en Maske af Papir, men William sætter den paa Ansigtet og er slet ikke bange for den. Jeg har været paa Academiet med Moer og seet saa mange Malirier og den lille Jesus og Grev Schimmelmann som hang paa Væggen. Baggesen var giort af Gibs*) det lignede forskrækkelig og Kongen i en rød Steen. Hvor reiser Du nu hen søde Faer? Reiser Du til Wien, Berlin eller Dresden? Lev vel søde Falle!

Din Stumpedorthe.

Dette har hun selv dicteret.

*) Lotte kiendte Baggesen strax og sagde ganske høyt »See der staaer Baggesen det Beest«. Jeg saa mig om, og blev flaut tilmode.

Farvel, min velsignede Oehlenschläger. Du hilses kiærligst fra os alle. Din Christiane.

561. **Til Christiane Oehlenschläger.* Metz den 25de April [1817]

Den 21de reiste vi fra Paris. Det var lille Lottes Fødselsdag, og da jeg vidste hvor inderligt jeg paa denne Dag vilde længes hiem, bestemte vi den til Afreisen, for at adsprede mig. B* og jeg drak hendes Skaal om Aftenen Kl. 8 i Meaux. Jeg gik ud i den aabne Port i kold Blæst (thi der var intet tomt Værelse i Nærheden), tog den lille Lok frem fra mit Bryst, kyssede den og ønskte hende alt Held.

En midaldrende fransk Oberst, som haltede af et Saar han havde faaet i Krigen, var en behagelig Selskabsbroder. Han havde nu slaaet sig til Ro, levede stille med sin Kone og sine Børn i Nærheden af Verdun, og morede sig, sagde han, med at være de Smaaes Skolemester. Han viste mig alle de Steder paa Veien, hvor Preusserne 1792 bleve slagne tilbage; men uden al Vrede og Pral. Han var lystig og jovialsk, en brun smuk rødmosset fiirskaaren Mand. Ligesom vi sadde allerbedst i en alvorlig Samtale, tog han en Spindekone op af Lommen, og da en Madame i Vognen (femme savante) spurgte hvad det var? giorde han en Bevægelse, for at vise Legetøiets Flugt, og hvidslede med Munden, akkurat som det lyder, naar Spindekonen hyler paa Gulvet. Han havde giort alle Feldtog med; og fortalte derom, med Upartiskhed. Midt i de blodige Efterretninger, naar Vognen hældede, og den lærde Madam blev angst, strakte han Hænderne vidt ud, som i den største Skræk, og naar hun vendte ham Ryggen, giorde han Grimasser, som en skiælmsk Skoledreng i sin Overgivenhed. En fortræffelig Mand! Han viste os ogsaa al Opmærksomhed og Venskab paa

Veien. En anden yngre Franskmand, som havde været i Polen, Tydskland og Spanien, var meget forekommen og beskeden, og da jeg ved Bordet kom op at disputere med en Stokfransos (forresten en skikkelig Fyr) om Frankriges Tilstand, tog hin mit Parti og sagde: Il faut dire la verité (det var hans Mundheld) nous sommes peu de chose à présent! — En ganske ung Knøs paa sexten Aar kom i Vognen til os i St. Menehul; en smuk lang Dreng. Han havde nylig faaet et lille Embede, eller hvad det var; thi han sad og legede med et Papir i Haanden, og da vi spurgte hvad det var? sagde han: det var en Post, han havde faaet. — Det var den første Reise i hans Liv. Hans Kiæreste fulgte ham til Dørs. Der blev taget en rørende Afsked, skiøndt det kun var paa to Dage. I Vognen fortalte han os omstændeligt om sin Fader, sin Moder, sin Søster, sin Moster, (Værtinden, der saa kunstig tilbereder Svinefødderne; jeg tænkte paa Mosters Pølser) og om sin Cousine (hans Kiæreste). — Saaledes rullede vi snart hurtigt, snart langsomt. Den første Nat kom vi ikke i Seng, det var en drøi Pust. Næstedags Aften vare vi i Chalons, og næstnæste i Verdun.

Egnen ved Metz er meget skiøn; en Miils Vei i Forveien inden man kommer did, ligger en lille By indsluttet af Frugttræer og Viinbierge, et sandt Paradis. — Vi kom forbi en Flaskefabrik, hvor alle de Champagneflasker blive lavede, »som smage vore Maver saa rart« og som spadsere Verden om, og degraderes siden til Ølflasker, naar de have havt deres korte blomstrende, eller skummende Periode.

Det var en forfærdelig Blæst; men vi sadde luunt, hvad det angik. Henimod Metz laae der en Hest paa Veien. Den er død, sagde B. — Er den død? raabte den unge Franskmand; det

troer jeg ikke. B. bevidnede det, og fortalte at der stod mange Bønder omkring den. »Græd de, eller loe de?« spurgte Franskmanden. Han vilde nemlig deraf slutte sig til, om der var Haab eller ikke. —

I Metz fandt vi vor Vogn rigtig staaende at vente paa os i Remissen; i Morgen reise vi over Strassburg til Tübingen.

562. Til J. F. Cotta. [Stuttgart] 4 Mai 1817.

Mein werther Freund!

Ich habe verwichene Nacht nicht eben sehr ruhig geschlafen. Dass ich keine Briefe von meiner Frau, keine Nachricht von meinen Kindern jezt seit einem Monath habe, hat mich natürlicherweise verstimmt und bekümmert. Nun kommt noch auch das dazu dass Sie, mein alter Freund sehr in diesen Tagen beschäftiget sind mit wichtigen und unangenehmen Dingen. Um mich ein wenig wieder zu erheitern, eile ich eine Bitte Ihnen vorzubringen, die Sie mir gewiss nicht abschlagen wollen; ehe ich aber Ihre Einwilligung habe, macht dass mich auch ein wenig unruhig, weil es mir wichtig ist.

Ich habe eben eine neue Comödie von mir ins Deutsche umgearbeitet, und hoffe sie auf mehrere von den deutschen Bühnen zu bringen; sie heisst Freias Altar. Ich muss nur noch in Wien die letzte Hand drauf legen, und eine Abschrift haben.

Nun weis ich sehr gut, dass ich Ihr Schuldner bin, aber Sie wissen auch dass ich alle Jahre was Neues leiste; riskieren also nicht, mich etwas voraus zu bezahlen. Diese Comödie schicke ich ihnen von Wien ehe ich wegreise. Wie viel Sie mir bezahlen wollen, weis ich nicht. So viel weis ich, dass Sie mein Freund sind. Das konnte ich gestern abend wieder

in ihren milden Augen lesen. Correggio höre ich ist ja gut abgegangen. Ist doch nicht 20 Thaler für den Bogen für mich zu wenig? Sie gaben mir im Anfange 6 Louisd'ors für den Bogen. Können Sie mir jezt nicht fünf geben? — Das ist ein anständiges Honorar. Es wird gewis nach und nach wieder kommen, Sie sind reich, und können den armen Poeten wohl ein wenig vorausborgen. Das haben Sie ja auch immer gethan. — Ich brauche nothwendig: 400 Species. Geben Sie mir eine Anweisung auf diese Summe lieber Freund. Nicht als wenn ich das alles für die Comödie haben sollte; ich will mehr dafür thun. Ein Trauerspiel und ein Singspiel bin ich Ihnen schuldig; und beide sind über die Hälfte fertig. — Aber ich habe noch weit mehr was ich nach und nach übersetzte, und Ihnen schicke. Habe ich nun ziemlich lange auf den Druck warten müssen, so machen Sie es wieder gut mit dem Vorausbezahlen, und dann bin ich sehr zufrieden.

Der Vater des jungen v. Bertouch mit dem ich reise, sendet uns nicht allezeit die Wechsel ordentlich; ich muss einen Vorschuss nach Wien machen, darum brauch ich nothwendig Geld. Auch wollte ich gern meiner Frau etwas nach Hause bringen, und Ihr heute mit einer frohen Nachricht erfreuen, wenn ich Ihr schreibe. —

Die Par Stunden die wir mit einander noch in diesen Tagen (vermuthlich zum letzten Mahle in unserm Leben) möchte ich nicht gern mit Geldgeschäften stöhren; deshalb schreibe ich Ihnen; um dieses Geschäft vom Halse zu haben.

Es haben mir mehrere Verleger um Arbeiten gebeten, aber ich will bei Göthes Verleger, und Schillers Freund bleiben ich weis, dass er auch meiner ist.

Sagen Sie mir also, mit ein Par Worten zurück, ob ich die

Anweisung auf die 400 Species Übermorgen, wenn ich wegreise, von ihnen erwarten darf?

Schicken Sie mir Palnatoke. Ich will dieses Stück durchsehen während ich hier bin.

In diesem Winter werde ich das baldfertige vollenden, und noch einen nordischen Roman dazu. Sie können mir doch nicht mit dem Drucke folgen.

Statt die zwölf Exemplare, die Sie so gut sind, mir von meinen Schriften zu geben, bitte ich mir nur die Hälfte aus und wünsche die andere Hälfte von einigen Ihrer Verlagsschriften nehmen zu dürfen.

Die Märchen und Erzählungen sind sehr schön, und einige Kleinigkeiten ausgenommen, sehr richtig abgedruckt. Danke schönstens.

Erfreuen Sie mich mit der Nachricht vom Gelde.

Sagen Sie ihre liebenswürdigen Frau einen freundlichen Guten Morgen von mir.

Ihr ergebener Freund

A. Oehlenschläger.

Das Morgenblatt, die lezten 4 Monathe; bitte ich mir auf ein Paar Tagen zu lesen aus. A. Oehlenschläger

563. Fra Christiane Oehlenschläger.

Kiøbenhavn den 5 og 6 May 1817.

Min velsignede Oehlenschläger!

Du har giort mig en mageløs Overraskelse, jeg har siddet med Bogen i Haanden og ikke vildet troe mine egne Øyne. Et sandt Mirakkel forekom det mig, at være. Jeg aabnede langsomt Bogen, viste endnu ikke hvad jeg skulde tænke, men nu faldt mit Øye paa det kiære Navnetræk og jeg kiendte Din

dejlige Skrift, da forsvandt alle Tvivl. Først troede jeg at see feil; derefter antog jeg, at det var en Tragodie Du havde syntes om, og havde ladet zirligt indbinde og sende mig, dette naturligviis førend, at have aabnet Bogen. Men, min kiæreste Oehlenschläger, saa stor nu end min Overraskelse var, saa er den dog intet i Sammenligning med min Taknemlighed, min Glæde og den overvættes Nydelse Dit Stykke har forskaffet mig. At takke Dig for det Beviis paa Din Kiærlighed og inderlige Godhed, Du ved Din uskatterlige Gave, har givet mig, er mig umuligt, men jeg siger Dig, Du har dybt rørt mit Hierte og forbauset mig og os alle, over Din utrolige Arbeidsomhed. Tragodien eene havde været meget, men nu de lange og mange indholdsrige ideerige Breve og Rhoars Saga tillige, det er tilforladeligt neppe til at troe, hvis man ikke saae det for sine Øyne. Jeg har læst de tre Acter tre Gange, og det Hele to Gange og uagtet det er mig imod at bedømme Dine Arbejder, saa kan jeg ikke bare mig for at betroe Dig, at det forekommer mig at være det deiligste Du endnu har frembragt. Saamange guddommelige Billeder synes jeg intet af hvad jeg kiender, indeholder, og nu det fortreffelige Emne, de allerkiereste Characterer, det lykkelige Udfald, foruden de mange andre Skiønheder, hvoraf det vrimler. Det har særdeles grebet mig. Jeg læste først 2 Acter eene, da Carl og Hauch kom, som jeg havde sendt Bud efter, da begyndte jeg forfra og læste Dem det for paa femte Act nær, da Kl: blev 11 og jeg maatte lade Hauch gaae, men da jeg blev ene, læste jeg det ud, og Du kan let tænke at jeg ikke før efter Klokken 2 kunde blive søvnig, uagtet mit gode Sovehierte. Hauch og jeg brød gierne ud i Henrykkelse, paa samme Steder; som vi overalt meget sympatiserer og er saa ganske enige i at see i Dig det største

Genie der er, og nogensinde har været. Tænk Dig nu min Qval at alt det gode kom paa eengang; jeg havde endnu ikke faaet det lange Brev med Posten læst før Kassen fra Oberkrigsc: Fischer kom. Ved at aabne den fandt jeg endnu et Brev ligesaa langt; hvad skulde jeg nu først tage fat paa. Dine Værker er mig kiære, men Du er mig dog kiærere, jeg pillede derfor ud af begge Brevene hvad der angik Dig selv personligt og saae da til min Bedrøvelse, at Du min beste Oehl har atter iaar maattet lide af den fatale Snue. Gudskelov det er overstaaet. Nu tænkte jeg, saa interessante som nu Dine Efterretninger i Brevene ere saa maatte jeg dog først til mine Fostbrødre. Middagsmaden var just kommen paa Bordet, da jeg aabnede Kassen, men at jeg ikke kunde spise var let at indsee, Børnenes Sult gik ogsaa næsten over, thi de søde Glutter fik jo ogsaa hver noget, der maatte fryde de smaae Hierter, og det foruden, havde de nok at giøre med at kysse Fouteralerne, Kassen og alle Papirsstrimlerne, som der var brugt ved Indpakningen. Det kom fra Fader og i Mangel af Fader selv kysser De alt hvad der kommer fra ham, eller hvad der er herhiemme, som de veed tilhører Fader. Hauch har Dagen efter og Carl ogsaa, læst Stykket ud. Om Aftenen læste Hiort det, han sad i Dagligstuen uforstyrret. Igaar (Søndag) om Formiddagen læste jeg det for min Fader. Han blev frapperet i høyeste Grad, først over dets Tilværelse og siden over det selv. Jeg formaaer ikke at sige Dig hvor høyt han agter Dig, og elsker Dig. Han siger, at hvad Du formaaer, egentlig gaaer over menneskelige Kræfter, men tilføyer, at det er da heler ingen Under, siden der ikke er Din Lige paa Jorden, og nu det velsignede Hierte til, sagde han, nei, det er en guddommelig Fyr! Saadanne Udbrud af en gammel Mand, synes jeg godt

om, og det maae være Dig kiært at høre. Han vil selv skrive et par Linier til Dig, som jeg haaber kommer her i dette Brev. Til Din Søster og Din Fader skrev jeg strax et par Linier hvormed jeg lod følge de rare Breve til dem. Hauch og Hiorth fik ogsaa deres som glædede dem meget; de vil først skrive Dig til paa Løverdag, fordi de vil læse Stykket endnu engang, de synes at De ikke egentlig kan sige noget endnu; det er saa riigt, at det ikke er muligt at læse stædigt første Gang, man sluger af lutter Graadighed, og de har ret været jaloux paa mig der alt er saa fortrolig med vore Fostbrødre. At det ikke var Erik Plougpenning forundrede os ligeledes, men noget splinter nyt, hvorpaa Du ikke tilforn havde tænk[t]. Dertil var jo dog lagt en Plan, altsaa arbeidet noget, men dette nyt, aldeles nyt. Og nu at Du har oversat saameget af Freias Alter efter dette meget Arbeide, det er jo forfærdeligt; bare Du ikke arbeider alt for meget! Du maae stride mod denne Drift til Virksomhed paa Rejsen. Læg Dig paa din Sopha med en Nummerbog i Haanden. Du maae ikke studere saameget i Wien som Du har giort i Paris; jeg kan desværre ikke der, som her forstyrre Dig ved at løbe ind til Dig. Bliv ikke vred fordi jeg siger dig dette, men da Faer hørte om Fr[e]ias Alter sagde han ogsaa at han syntes Du efter dit stærke Arbeid skulle hvile ud, inden Du begyndte paa noget nyt. — Det har ret giort mig ondt at min kiære Rhoar er behandlet saa stedmoderligt af mig, jeg har neppe havt Tid at kaste et Øye til ham for det ny som fulgte med ham, uden det, vilde Rhoar jo værret vor Kiælledægge. Jeg har talt med Thiele igaar, som jeg haaber jeg kommer overeens med, skiøndt han har saa meget at bestille at det just ikke vil gaa hurtigt, men de har alle travlt. — Jeg var

ogsaa igaar hos Din Søster hun er syg, som Du veed hun er saa ofte, men det er jo ikke farligt for Øyeblikket. Dit Brev havde meget glædet hende. Jeg havde Breve og Bog med for at viise hende, hun aftalte med mig om nogle Dage at vilde faae den en Aften hen og da skulde de læse den. Jeg har ellers besluttet at holde den hemmelig, det vil sige ikke at lade for mange læse den, kun vore prøvede Venner, og ikke at lade den komme ud af vort Huus uden jeg følger den. Ørsteds er da en Undtagelse. Dette Forsæt bifalder vore Venner aldeles. Lad dem læse den naar den kommer frem for Publicum, før behøver de ikke at viide meer end at den er til. De forudsendte Domme giør aldrig godt. Desuden elsker jeg mit zirligt udstyrede Expl: for høyt til at taale at mange urene Fingre maae berøre det. Jeg havde først bestemt selv at skrive det af, at lukke mig inde i din Stue nogle Timer daglig, men man raader mig fra det fordi mine Øyne er lidt svage. Collin har foreslaaet mig at lade Madam Petersens Mand, som skriver smukt og hurtigt og kan behøve en lille Fortieneste, komme til mig om Eftermiddagen og skrive det af. Siden jeg har talt om mine Øyne vil jeg sige Dig hvorledes jeg har det. Jeg er frisk af Hiertens Grund. Den Forkiølelse som jeg som sagt har følt fra Nytaar af, bestod til jeg blev rigtig syg, snart i Snue, snart i rheumatisk Hovedpine, en Dag imellem yttrede den sig ved Diarehe, kort sagt paa mange Maader, som alle havde sin Grund i Forkiølelse men da den egentlige la Gribbe gik over, blev jeg saa vel, at jeg ikke har følt [mig] mere fri for Smaae Skranterier, end just nu efter denne Sygdom. Men mine Øyne er fremdeles lidt angrebne, dog forbedres de, og naar nu den vedvarende Sommervarme kommer, blive de vist ganske friske. Ofte har jeg grædt, aldrig af Bedrøvelse, men ofte af Følelse af Glæde;

den megen fine Skrift, som jeg baade har læst og skrevet, ofte under Graad har bidraget til at de blev lidt svage, og Du veed at jeg ofte har klaget over at de pinte mig, endog før Du reyste. Jeg har anseet det for Pligt at pleie mig selv i Din Fraværelse, og har derfor efter Mynsters Befaling, da jeg begyndte at komme mig, drukket baade Vin og Stærktøl for at styrke mig og det har virkelig ogsaa hiulpet mig, da jeg nu er stærk og frisk og glad, som i min første Ungdom. At indsende Fostbrødrene til Theatret vil glæde mig i høy Grad. Det er en grandios Maade at bringe Vedkommende Deres Sottise og derpaa fulgte Prostitutioner i friskt Minde. Ryge, min beste Oehlenschläger, veed jeg ikke ret om han fortiener den Udmærkelse Du har tiltænkt ham, jeg vil i det mindste see Tiden an. Carl har ved sit Brev frembragt en god Stemning for ham hos Dig; men Du veed, at Carl lader sig lettere end jeg, imponere og Din Godmodighed og Forsonlighed er uden lige. Ryge er ingen ærlig Karl, det lader jeg mit Liv paa, var han blot brutal, saa var der jo intet i Vejen, men neppe fortiener han Hiertelighed, han kan ikke fatte den, slet ikke giengielde den, og jeg troer næsten det generer ham, at den vises ham. Spille Asmund derimod det kan [han] vel; men hvem skal være de mageløs elskværdige Ynglinge: Rerek og Alfred? Hvor finder man Brød i Ørken?*) Det er da to guddommelige Fyre. Men lad mig ikke igien faae alle disse ypperlige Personer i Hovedet, thi saa kan jeg ikke tale, tænke, eller skrive om andet, jeg er sværmerisk forelsket i dem alle, selv i den Onde Tiodolf. Jeg synes at dette Stykke maae giøre en overordenlig Virkning paa Theatret. Scenen i Gravhulen mellem Asmund og Thio-

*) lad mig dog ikke glemme den unge Fyr som de rose saa meget, hvad hedder han nu? Du kiender ham, han kunde jo være Alfred.

dolf, er sikkert endnu mere rystende end den mellem Hakon og Karker. Ved Læsningen har den giort en uhyre Virkning paa mig, jeg viiste min Fader, at mine Arme bleve nupprede som Gaasekiød. — Du har giort mig en Glæde som jeg aldrig nok kan takke Dig for, min velsignede Oehlenschläger, ved at frembringe dette Mesterværk, Du har vundet Dig Laurbær, paa ny. Det er tydeligt at Du er omplantet i frisk Jord, det seer man af de frodige stærke Rodskud. Troe ogsaa at Du har hædret mig ved at sende mig det, saa kiærlighedsfuldt; men stolt skal det ikke giøre mig, jeg mener, ikke hovmodig. Æren er i Sandhed stor, dog da jeg saa inderlig paaskiønner den, og aldeles nyder Dit Værk, saa trøster jeg mig ved, dog noget at fortiene Din udmærkede Godhed. Jeg skammer mig næsten ved at sende Dig dette elendige Brev, til Giengield for de Skatte Du sendte mig, men Du maae her som i alting med mig, tage Villien i Evnens Sted. Kunde jeg omskabe mig i et og alt, da skulde Du see hvad jeg undte Dig. Dog trøstes jeg ofte naar jeg seer hvor skrøbelig de menneskelig[e] Naturer er, hvor mange jeg træffer paa, som jeg selv med Beskedenhed kan hæve mig over. Saare faae med mange gode Egenskaber og ingen som kunde sammenlignes med Dig, endog kun i Hiertets Godhed og i Sædernes Reenhed. Om otte Dage skriver jeg igien til Dig, dette er kun om Din Bog, det næste skal være Svar paa de velsignede Breve. Næste Post faaer Du Brev fra Hauch og Hiorth, derfor bliver jeg en Postdag længer. Bøye kan imidlertid faae Stykket læst og vil da vist tiligemed Carl skrive til Dig. Det glæder mig, at Du fik Carls Brev og var glad derved, det behagede mig saameget, som jeg ogsaa skrev Dig. Du fik da ogsaa Pakken. Du tier om Frideriksberg, Du er dog vel ikke misfornøyet med dens Ud-

vortes? — Oberkrigscommissair Fischer har ladt mig ved sit Bud sige, at han vilde selv komme til mig, men han har endnu ikke været hos mig. Mange Gange takker jeg Dig for det belovede, som han skal bringe mig. De franske Bøger har jeg efterseet og glædet mig meget over, at Du i alt er saa eftertænksom, betænksom hedder det nok. Jeg har seet dem igiennem; Børnene stode omkring mig, som jeg aabnede Rousseaus's Bekiendelser, for at see hvad det var for en stor Bog. Paa det første Blad er et lille Træsnit med et Huus paa Bredden af noget Vand, hvori der ligger et Skib. I det jeg aabner Bogen trykker Hans med største Heftighed sin lille Mund til Bladet, jeg spørger ham hvorfor han giorde det, og den velsignede Dreng svarer mig med blussende Kinder »Jeg kysser det Huus hvori min søde Faer boer, og det Skib som han skal seile hiem paa, til sine Børn«. Du troer ikke min søde Oehlenschläger hvor vore Glutter er yndige. Deres Længsel efter Dig er rørende og graciøs. William saa lille han er, saa klog og munter og kiærlig er han, og Lotte det er nu en lille dannet og dog barnlig Engleunge. De ligne Dig alle; Johannes og William især. De er røde som Roser alle tre og taler uafladelig om hvordan de vil kysse Fader naar han kommer hiem. William vilde selv skrive til Fader og takke ham for den lille Hundepost, som han i det Øyeblik han har givet mig den at forvare, forlanger igien for at kysse den. Johannes havde stor Glæde over sin Hundepost, vi andre ikke mindre, og ingen lille Ubetydelighed ved den, er undgaaet vor Opmærksomhed og Beundring. Lotte har fældet kiærlige datterlige Taarer over hendes rørende Digt, hvergang det er læst for hende eller andre, det er en sød Glut og hun vil sikkert lønne Dig for Din inder-

lige Kierlighed. — Næste Gang skal jeg skrive meer om Børnene, endnu, kun et par Ord saa slutter jeg for denne Gang. Det glæder mig at Du hos Cotta har fundet, at den store Virkning Correggio har giort i Publi[c]um, havde alt pirret op i Lampen, at et Bind Mærchen er udkommen. Jeg vidste det før Du, mærker jeg. Det maae vel være Aly og Gulh: og Vaulunder. Correggio er jo spilt til største Glæde i Hamburg, i Wien og mange flere Steder. Bernstorf (C) er i Berlin, og Joichel her, men jeg addresser Brevet til den danske Chargée d'affeares, det giør jo det samme. William spilte mit Brev over, derfor maatte jeg klippe det Hak ud. Naar Brevet er paa Posthuset, gaaer jeg hen at lave Blæk, mine Knive skal jeg have slebne og bedre Penne skal jeg faae thi dette Brev er alt for elendigt, ogsaa skriften, Du skal aldrig meer faae det saa galt. — En ny Bogreol maae Du have, det ormestukne Meubel, veed Du, var mig alt længe en Torn i Øyet; men jeg er saa bange, at jeg ikke saa rigtig har forstaaet Dig. Du som kan alting, kunde Du ikke sende mig strax efter dette, en lille Tegning hvorefter vi omtrent kunde rette os, min Fader synes ogsaa det var best saaledes, Du maae have en Idee, som Du ønskede udført. Jeg mener at det maatte være to ligestore Reoler som skulde optage Rummet af den hele lige Væg, altsaa blev det lidt meer end De to gamle; naar nu Pladsen til Hylderne bliver oeconomisk benyttet, kan der være Plads til mange Bøger. Jeg mener da at man foroven lod een Karnis giøre dem til een Reol, det er bedre end at giøre kun een Reol, den er saa uhandlelig og bøyer sig gierne i Midten af Bøgernes Vægt. Skulde de være høyere end den brune? send mig nu en lille Tegning som Du omtrent vil have det øverste

baade Træets Form og lidt om Blomster Stadsen. — Nu i dette Øyeblik var Fisker her med det bevidste, og hvor har det glædet mig at see dette skiønt prægede ædle Metal. Kunde jeg giemme dem, da vilde de neppe nogensinde komme fra mig, saa fornøyelig er Deres Nærhed mig. Denne Oberkrigsc: Fisker som var her, er ikke den Du har kiendt, men Broderen, Din blev i Rendsborg. De er komne hertil for at givte sig, denne var en meget artig Mand. — Tak min velsignede Huusfader! Du sørger i alle Henseender for Din Rede. Jeg seer efter ald dette, Rhoar, Tragoedien, etc ikke andet end Velstand imøde, og en Glæde uden lige naar Du efter vel forrettet Reyse igien skal omfavne Dine Kiære. Vor Glæde vil blive ubeskrivelig, saavel som Din, naar vi samles, men jeg vil dog være ængstlig derved, da jeg ikke har udrettet noget for os af nogen Betydenhed thi at lære Lotte at læse er kun en Bagatel, men skriv alt paa de svage Evners Regning. —

Gud velsigne Dig nu og fremdeles! Dette skulde kun være Tak for Fostbrødrene men jeg føler at det er en daarlig Tak, næste Gang skal jeg svare og takke for Brevene og skrive meer om Børnene og Lotte skal selv skrive (dictere) et lille Brev som sædvanligt; idag havde jeg ikke Tid til Mere. Jeg fik Pakkerne den 2^{den} May den store-Bededag og som sagt Brevet med Posten samme Dag omtrent paa samme Tid. —

Jeg maae dog endnu fortælle Dig at den 25 April blev Reinhardts lille raske Dreng døbt i runde Kirke af Mynster, han blev kaldt Johannes Theodor, jeg bar ham over Daab og Christiane Borries holdt Huen. Det giorde Nicoline og Reinhardt ret ondt, at Du ikke var her, de havde holdt det for et godt Omen for Drengen hvis Du havde været med ved hans Daab. Tro mig de skatter Dig efter Forti[e]neste. Alle hilser; jeg kan

umulig nævne Dem alle. Vi kysse Dig alle fire i Tankerne baade paa Mund og Haand. Lev vel og vær inderlig takket

Din Christiane.

Den ældste Frøken Olsen er blevet forlovet med den unge Gandil som nylig er gaaet falit. —

564. Fra Hans Heger. le 6 de Mai 1817.

Ce qu'on ne trouve pas à Paris, on le cherche vainément ailleurs, j'ai lu ces paroles, je ne me souviens pas où, mais qu'elles contiennent une verité, j'en suis persuadé, ayant entendu reciter à Christine une tres belle tragedie, qu'elle avoit, comme elle disoit, reçu de Paris de son mari; car ou trouver un mari qui pourroit faire à sa femme un tel cadeau, si ce ne seroit à Paris, et pourtant je voudro[i]s m'obliger de trouver un tel ailleurs, mais il me falloit voyager, comme la princesse de Babilone, et je demanderoit à tout incontrant: n'avez vous vu l'homme aux cheveux noirs, les lunettes an nez, qui raffolé de sa patrie et de ses forets de hétre, et je l'atrapperois surement en un ou autre coin du monde, mais savez vous mon cher beau fils! il me faudroit voyager, et avec 70 ans sur le dos on marche trop lentement, et comme je n'entreprends pas une voyage que je n'aie reflechi auparavant, si le but ne seroit à obtenir d'une manière plus commode, j'ai pris la resolution de rester chez moi en esperant que cet homme au cheveux noirs avec les lunettes au nez vinse à Sellande pour chercher hormis tants d'autres belles choses les jolis forets de hetre. Mais, badinage à part, revenons à la tragedie; je me suis rejoui infiniment par la première récitation, et je me

promets bien davantage par une seconde, et encore plus par une recitation de son auteur, mais pour cela il faut avoir patience. La dernière fois que je fus chez le roi la reine me demanda tres gracieusement de vos nouvelles, disant qu'elle avoit oui dire, que vous aviez eu quelques fatalités sur la route, elle temoigna aussi d'avoir joui de beaucoup de plaisir par la lecture du poéme Fridricsberg. Le roi demanda de mème de vos accidents et il ne pouvoit assez depeindre les inconvenients qu'il avoit essuié par les changement des chevaux de poste en les pays hanoveriens, ou il avoit etè obligè une fois d'attendre pendant 4 heures, a quoi je lui repondit: que si sa majesté avoit ettendu én 4 heures, il n'etoit pas à s'etonner qu'un autre devoit ettendre quince jours, çe que lui arrachoit un rire, il ne lui sembloit bien que vous voudriez sitot ètre de retour disant que quand on a entreprit un tel voyage il faut en profiter autant que possible. Ne sachant si quelqu'un vous a donné aucun avis de l'exposition de l'academie, j'aurois envie de vous en donner, mais étant pressé de Christine, je suis forcé de me borner de dire, qu'il y avoit de tres bonnes paysages, et entre eux un excelle[mment exe]rcé de Dahl. Lund a envoyé un tableau d'italie destiné pour un autel en fionie, il represente Christ avec deux de ses disciples près d'Emachus àpres sa resurection, mais c'est du peintre que de montrer les trous dans les mains, il laisse encore passer un muraille au travers du corps du Christ; Cela vous ne pouvez pas comprendre, je le crois bien, il faudroit un dessein pour le comprendre. Le grand tableau d'Eggersberg je n'ose pas toucher, pour le decrire il faudroit autant de papier que cette petite lettre, je veux seulement dire qu'il le peintre n'a pas fait bien de montrer sur le devant du tableau un dos mai-

gre d'une femme ou d'une fille. Les couleurs des draperies ne me semblent pas bien choisies, mais il y a des figures très bien dessinés. À present je suis forcé de finir, ce que je fais en vous remerciant de la belle tragedie, et en vous en faisant mon compliment. Portez vous bien à souhait jusqu'a que nous nous reverront! votre

bientveillant beau pere

Heger.

excusez le françois, je ne suis que garçon-maitre de langue quand vous serez de retour j'espere d'étre compagnon.

565. Til Christiane Oehlenschläger. [Stuttgart før $^{6}/_{5}$ 1817]

*Jeg kan ikke beskrive dig hvor blaae Biergene, hvor grønne Dalene, hvor skummende Vandet og hvor høitidelige Udsigterne vare, hvor vi kom frem. Naturen har ikke givet mig det Pund, det er ikke engang falden i mit Lod, ja jeg har ikke ringeste Qvintin eller Gran Talent, til at male brogede Farver med Blæk. — Vil du derimod behage at stige ind i vor Offenbacher med, som nu har staaet og hvilet sig tre Maaneder i Metz, (efter atter at have faaet et nyt Hiul) saa skal jeg gierne rulle Veien om i Tankerne med dig igien. En saadan Tankereise er meget magelig; den foregaaer i kort Tid; det er en Urtekost af alle de Smaablomster man hist og her har funden ved Grøften paa Landeveien. I Grunden er derfor ogsaa Læseren meget lykkeligere end Skriveren; og forholder sig til ham, ligesom Spiseren til Kokken. Man siger at den som laver Maden, taber selv Appetitten. Saadan gaaer det ogsaa ofte den Reisende. Og var det ikke for at fortælle eder det igien, saa kunde jeg finde min Fornøielse i at tilbringe mangen Dag, uden at

opleve det bitterste. Pauserne blive ogsaa betalt i Orchestret, hvorfor da ikke i den øvrige Verden? Om det saa var vor Herre, saa hvilede han paa den syvende Dag; skulde da en stakkels Reisende ikke giøre det? — Dog, for os er ingen Hvile nu af Varighed, før vi komme til Wien, og for mig ingen af Ægthed, før jeg kommer til Kiøbenhavn. Allons donc, Postillon! Spute dich Schwager Kronos! — Og vi kunne ikke klage: Vognen ruller saa hurtig, som tre franske Skindmære kunne trave. Du kan troe det er fornøieligt at trille saadan afsted uafladelig, fra om Morgenen Kl. 5 til om Aftenen Kl. 8. Jeg har Montesquieu i Vognen, og læser ret med Fornøielse hans Considerations sur la décadence romaine, midt i la décadence françoise, medens det gaaer op ad Bakke med os. Thi det gaaer altid langsomt op ad Bakke, og saa kan man læse, men naar det gaaer ned, flyve Bogstaverne saa forvirrede sammen i Bogen, som de Begivenheder i Tiden, der omtales; og ved denne altfor store Bestræbelse efter malerisk Tydeliggiørelse, bliver den forresten yderst tydelige Montesquieu yderst utydelig.

Man kiører et meget langt Strøg mellem Metz og Strassburg, over flade Marker, nøgne Bakker. Viin træffer man endnu ikke paa Biergene, men kun inde i Værtshusene, og skiøndt jeg nyder den helst der, skulde jeg dog ikke have noget imod, at gotte mit Øje med en blomstrende grøn Rankeskrint. Fra Metz til Strassburg er 20 Miil; disse havde vi isinde at dele i to. To i Tyve en Tigang. Efter at have giort dette Overslag, besluttede vi at reise ti Miil om Dagen. — Nu spørger jeg dig, om der ikke var største Billighed i, at der ogsaa skulde ligge et skikkeligt Værtshuus midt paa Veien? Et Værtshuus traf vi ogsaa i Bourdonaye; det vil sige et Huus med en Vært

i; men et Giæsteherberge var det ikke. Det var silde og mørkt. Byen var liden og ussel, Huset slet. Man anviste os et Værelse. Fem sex tause Karle stode uden for Døren og saae Christian pakke af Vognen, og mig og B. holde Vagt, for at de intet skulde tage mens Tieneren var borte. Man lagde vaade tynde Grene i Kaminen, som røge uden at ville rigtig brænde. To ganske skikkelige Senge stode der; men midt mellem disse, i Baggrunden af Værelset, var et Vindue, til et mørkt Kammer, med en aaben Rude. For det yderste Vindue til Gaden var Jernstænger. Jeg havde ingen Lyst til at ligge ved den aabne Rude for det mørke Kammer, og forlangte et andet Værelse. Vi fik det, det var lidt bedre, men kun med een Seng. Vi lode den anden Seng flytte derned, og Christian fik den Ære at sove med os i Kammeret i Nat. Men først souperte vi. Et herligt Maaltid: Suppe, Speilæg, Fricassee, stegte Fisk, Kartøfler, Rosiner og Mandler, Ost og Viin. — Kunde man forlange bedre Titler paa Madvare? Men der kan være stor Forskiæl paa Mad, som paa Mennesker; og ligesom man undertiden mellem disse finder fornemme Standspersoner, som man gierne vilde bytte bort, for en god Tømmermand, eller Snedker, saa havde vi gierne byttet alle disse Retter, for tre gode tykke Stykker Smørrebrød med Ost og Kiød paa, og for en Snaps godt Kornbrændeviin. Suppen var en Potage au lait — vil sige: afblæst Melk, med oret Brød. Kiødet lugtede fimset, var seigt, senet og mavert, og Sausen Vand. Kartøflerne vare brændte til Kul i Tran. Vinen skummede som Øl, og var suur. Og da et gammelagtigt Qvindfolk alvorlig satte den og Speilæggene paa Bordet for mig, troede jeg livagtig at agere selv i Røverborgen, som Aimar, og høre hende synge: »Herr Ridder maa tiltakke tage, paa alt det Arbeid

han har havt, med denne lille Æggekage, og med en Flaske Druesaft.« Imidlertid spiste jeg dog noget deraf, uagtet jeg under Spisningen uafladelig tænkte paa den mulige Forgiftning; og denne Biidee, gav den desuden noksom bismagende Mad ingen haut gout. B. spiste intet. Vor eneste Trøst var noget Sukkergodt, han havde kiøbt i Verdun. Jeg havde et Par Dages Tid moralisert for ham, naar han knasede Sukkermandler i Diligencen, og forsikkret ham, at han vilde fordærve sine Tænder og sin Mave dermed; men tilsidst gik det mig, ligesom Regimentsqvarteermesterens Hund; og naar der dog skal spises Knas, tænkte jeg (som Jonas i Vonner og Vanner) hvorfor kan du da ikke ligesaavel giøre det som han? Lidt Desert smager jo desuden godt oven paa Maden. Dette var nu vel ikke Tilfældet her, siden vi ingen Mad havde faaet; men i Hungersnød spiser man jo selv Rotter og Muus, vaadt Læder, og sine Medmennesker; hvi skulde jeg da ikke, i et sligt Tilfælde, spise Sukkermandler fra Verdun? — Vi satte vore dragne Sværd, hvert ved sin Seng, for at bevogte vor, forresten ikke paradisiske, Tilstand. Jeg sagde til B. at han maatte ikke tage ilde op, hvis jeg sprang hen og kløvede Hovedet paa ham i Nat i Drømme, i den Tanke at han var en Røver. Han meente det havde vel ingen Nød; og han havde ret: Aurora fandt os i uskadelig Tilstand. — Hvad siger jeg? Aurora? Nei, ude var det som inde. Det stormede som paa Havet, sneete som i en Laplandsk Ørk. — Men vi kiørte afsted. Saa slemt Vinterveir havde vi ikke havt paa vor hele Reise endnu; men vi trøstede os ved, at naar man har havt Sommer om Vinteren, maa man finde sig i, at have Vinter igien om Sommeren. Et fælt koldt Fyge, hen ad lange eensformige Veie. Endelig holdt Sneefoget op, Skyerne skildte sig ad, viste det

Blaa, og da vi kom henimod en By, saae vi skiønne store granbevoxne Fielde, og paa de største af disse, to mægtige, ærværdige Borglevninger, der skuede over den hele Egn. Jeg raabte til Christian (der sad paa Bukken) at han skulde spørge Postillionen (paa Hesten) hvad det var for en Ruin? Christian svarede tilbage: »at det havde været til en Grav.« Heraf sluttede jeg ganske rigtig, at Postillonen havde sagt: »es hatte einem Grafen zugehört.« Thi Christian kan ligesaagodt tydsk, som Pigen, der oversatte meget satirisk: »Pferde tränken« ved »at trænge sig giennem Verden.« — De to høie Borge laae i tynd blaahvid Taage; det øvrige nærmere Landskab var taagefrit. Det var den høie døde Oldtid selv, der kneisede over den brogetlevende Nutid. Disse to Riddere have maaske været dødelige Fiender, tænkte jeg, og feidet ofte mod hinanden, paa disse Veie, og i Kløfterne, som adskille dem. Eller maaskee de vare Venner: En deilig Frøken boede hist, en bold Ridder her, og de stode i Vinduerne hver Morgen, og stirrede hen mod hinanden. I disse Tanker nærmede vi os Byen, der malerisk med sine røde Tage hidtil havde udgiort den muntre Forgrund, i det tungsindigstore Landskab. Hvad hedder dette Sted? raabte jeg. Savern! svarede Kudsken. — Pludselig stod hele Schillers deilige Romanze: »Ein frommer Knecht war Fridolin« for mig. Og nu blev mig den stærke skumle Borgruin i Luften, og den sorte Granskov dobbelt saa betydningsfulde. Jeg saae den yndige Grevinde af Savern og hendes vilde, strænge Husbond. Vi kom Kirken forbi, hvor Fridolin havde opholdt sig. Hist i Skoven, forestilte jeg mig de Helvedes Karle staae og blæse til Ilden, hvori Uhyret selv skulde styrte. En let, hvid, dristig Sky foer de mørkere Skyer hurtig forbi, og forsvandt over Biergene, høit mod Himlen.

Da troede jeg at see den udødelige Schillers Aand, og stirrede begeistret efter den. — Vognen holdt, og vi fik friske Heste. Jeg var igien Øjeblikkets Søn. Jeg frøs om Benene, var sulten, kiedede mig over at det gik saa langsomt, og istedet for at tænke paa Schillers herlige Romance, tænkte jeg paa Herr Holbeins Skuespil, over samme Emne. — Nu blev Veiret blidere, og da vi atter kom til en nydelig By, var Himlen klar, rolig og blaa. — Naar man reiser Dag og Nat, glemmer man let hvad Dag det er; men af Roligheden paa Gaden, og de pyntelige Dragter, hvori Piger, Koner og Børn mødte os, sluttede vi os til, at det var Søndag, som det ogsaa var. Medens jeg nu sad, tænkte paa den skiønne Søndag, og paa det liflige milde Idylstykke, jeg nys havde seet i Landsbyen, hvortil Fieldtragoedien hist i Uveiret havde været en skiøn Modsætning, — hævede Strassburg langt borte, sit høitidelige Spir for mine Øine. Det høieste Taarn paa Jorden! Da tænkte jeg ret paa Guds Kirke, paa hvor herligt det var, hvis Menigheden atter i Aand og Sandhed, uden Forfængelighed og Fanatisme kunde forene sig, under et saadant Taarn, ganske det modsatte af Babels. Et Taarn som forbandt, istedet for at adskille. — Under disse Forestillinger svulmede Strassburgs Münster alt større og større. Og ligesom vi kiørte ind i Byen hævde sig atter et tykt Uveir. En vild Orkan peeb giennem Taarnets dristige Lydhuller, og vi rullede ind i et godt Herberge, og vederqvægede os, medens Kæmpen derude trodsede Snee og Blæst; og stod ligesaa ung endnu, som da Goethe drak Rhinskviin i hans Krone. Goethe er nu en Olding, og vi haabe ogsaa at vorde Oldinge. Men Münstertaarnet skal, som en rank Yngling, see vore Børnebørns Børn vakle med de

sneehvide Hoveder, medens det endnu bestandig holder sit eget høit og frit, paa de mægtige Skuldre.

Et godt Maaltid giør en fortræffelig Virkning, naar man længe har maattet undvære det; naar man er træt, hvor styrker da den gode Viin! Mange Mennesker falde fra den ene Yderlighed til den Anden. Enten ere de altfor fastende og flaue, eller altfor fulde og forædte. Enten ere de lutter Orme, Maver, bevægelige Madspande, som Saft i Sovedrikken; eller ogsaa ville de være ætheriske Væsener, og leve af Maanen, Tusmørket, Morgenrøden og Stiernerne, som Eremitter. Enten sige de med Ulven i Tiecks Rothkäpchen: Was ich fresse in meinen Leib hinein, das ist gewiss und wahrhaftig mein; eller de betragte Legemet som en lav Byrde, de nu engang ere nødte til at slæbe paa, hvis Fordringer de med Smerte maae adlyde; og sige med Armande i Molieres femmes savantes:

> Laissez aux gens grossiers, aux personnes vulgaires,
> Les bas amusements de ces sortes d'affaires.

Jeg for min Person ræsonnerer saaledes: Vor Herre har ikke blot blæst en levende Aand i Jordklumpen, men han har tillige givet Jordklumpen en selvstændig Skabning og Bestemmelse, Liv og Fornemmelse, vil sige: et høistbeundringsværdigt, skiønt Præg af sin Almagt. Han har givet mig mit Legem, saavel som min Siæl; begge bære Stempelet af hans Viisdom, og skiøndt jeg vel maa ansee Siælen som det Ypperste, maa jeg derfor ikke falde til den Daarlighed, at betragte Legemet, som noget Uypperligt. Alt hvad jeg kan kalde mit, er min gode eller onde Villie. Denne virker saavel paa Legemet, som paa Siælen. Min Villie kan ikke give mig Aandskræfter, som jeg

ikke har; den kan heller ikke give mig andre Lunger, Arme, Been, Blod, end jeg har; men jeg kan, ved min Villie, saavel styrke og udvikle mine Aands og Legemskræfter, som svække og tilbagetrænge dem. Begge staae i nøie Forhold til hinanden; i en inderlig Forbindelse, som jeg aldeles ikke har Indsigt og Forstand nok til at kiende. Hin forfængelige Rangforordningsladder om Siæl og Legem, nytter da kun lidet. Den er hverken Siæl eller Legem til Gavn, som al saadan Registrering og Klasseindeling, hvor den kolde Skarpsind vil agere Marskal i Naturens Maskerade, og dele de bevægelige, uudgrundelige Former og Kræfter, i høiere og lavere Qvadriller. Det bedste er at udvikle hver (Siæl og Legem) efter sin Natur og Bestemmelse; og saa at lade Herren raade. Siælen nærer Legemet, Legemet Siælen. — Det sidste var Tilfældet i Strassburg, hvor jeg tog Afsked fra Frankrige ved et godt Glas Burgunder.

Næste Dag, mens B. besøgte Commandanten, til hvem han fra Paris havde Breve, gik jeg hen, for ret at besee Strassburgs Münster. Og da jeg nu atter stod for dette høie, herlige, let opstigelige Steenfield, reist af Menneskehænder, afbad jeg ret rørt og inderligt den Synd, jeg eengang har begaaet derimod, i det tydske Fragment, jeg lod trykke, og hvor den altfor store Romantikfanatisme, som herskede nogle Aar, og hvoraf jeg selv havde været smittet, og nylig var kureret for, bragte mig til at yttre Modsigelseslystens Paradoxer. Men Goethe siger meget rigtig: »Ein jedes gar zu stark ausgesprochenes Wort, reget dazu, den Gegensatz zu behaupten.« Og det er sandt. Kun maa man vel skiælne mellem Overbevisningens klare diærve Yttringer, og ubevi[d]ste dunkle Magtsprog. Den som af en Andens Begeistring og frugtbare Forestillingsevnes

levende og venlige Yttringer lader sig irritere til chikanerende Kritik, er ingen skiøn Aand; hans Siæl er lukt for al ædel herlig Meddelelse. Men noget ganske andet er det, naar Egoismen og det plumpe polemiske Sværmeri blusser. Hint er en Altarild, som opliver og maa omhyggelig næres. Dette er en Ildebrand, som ødelægger og fortærer, og hvor man ikke tids nok kan bruge Kritikkens og Overbevisningens Sprøitevand.

Harmes man da over det drukne Oldtidselskeri, der giør blind for al Nutid, saa slutter man sig maaskee vel igien en kort Tid for meget til denne. Men snart vil Philisteriets Flauheder, som døsige, giftige Mosedampe, gienne Siælen fra de lave Enge, hvor kun Qvæget trives i fede Græsgange; skiøndt den ikke flagrer meer, som en rovbegiærlig Grif, paa de altfor nøgne, fierne Klipper. Den bygger da sig Hytte paa Skrinten af Bierget, hvor Viinranken groer, hvor Skoven skygger, med milde Kilder og Dale, og siger der ligesom hiin Skriftens Mand: Herre, her er godt at være!

Der er sagt saameget skiønt af Goethe om den herlige Strassburgmünster, at enhver Tilsætning vilde være Overflødighed. Hovedskiønheden bestaaer i den uhyre Styrke og høie Reisning, forbunden med Lethed og Giennemsigtighed. Jeg steeg op i Taarnet, men ikke saa høit som sidst, da jeg var Ungkarl. Lotte, Hans og William holdt mig tilbage ved Kiortelfligen. Taarnet er saa høit, saa smalt tilsidst, og saa giennembrudt med Huller, at man ligesom svæver i Luften, i et svagt Spinkelværk. Man frygter ikke at man selv skal falde ned; thi der er nok at holde sig ved; men man har den Forestilling, at mulig Taarnet i dette Øjeblik kunde styrte; og det er det som foraarsager en kildrende Gysen. Det hielper ikke man siger: Det har nu staaet saa lang Tid fast og godt; hvorfor

da just falde nu? Med saadan en høi smal Kæmpe, er det altid — hvis han falder engang — Knald og Fald; og det ene Øjeblik er ligesaa muligt, som det Andet. Jeg traf udenfor Klokkehvælvingen høit i Taarnet mange Navne udhugne i Steenvæggen ved Siden af hverandre. Hvor kan man dog være saa barnagtig? tænkte jeg. Hvem læser vel sligt? Troe disse Myrer at dele Udødelighed med Steenegen, fordi de have gnavet et Øjeblik i Barken? Jeg meddeelte den gamle Taarnvægter mine Tanker, som gav mig Ret, uagtet det var mod hans egen Fordeel; thi det er hans Sportel, og man betaler ham Udhugningen, efter Antallet af Bogstaverne. I denne Stemning traadte jeg ind i Klokkehvælvingen; men i det mit Blik med Velbehag dvælte paa de ranke, høie, lysebrune Steenstammer og Steengrene, sammenføiede med Jern, Kit og Bly, opdagede jeg pludselig en lille Fiirkant, hvori var udhugget »C. & F. Comtes de Stollberg, Goethe, Lenz etc., 1776.« I Nærheden af disse saae jeg ogsaa flere Hædersnavne. Da forekom mig pludselig det hellige Taarn, som et stort Stammetræ, et evigt Mindesmærke af germanisk Kraft og Kunst; hvis Blade indeholdt Opskrifter paa sine bolde Sønners Navne. Jeg tænkte paa hine Digteres Ungdom, og mange fro tilbragte Timer her. Nu ere de skiønne sølvlokkede Oldinge. Jeg følte at blandt den nærværende Digterungdom var der ikke Mange, som sympathiserte med hine og deelte deres Følelser, meer end jeg. Det kom mig for, som om disse Navne smilte mig imøde, vinkede mig, og sagde: Giør os Selskab. Rørt vendte jeg mig derfor til min gamle Taarnvægter, betalte ham for mit lange, næsten hele Alphabetet indfattende Navn; og bad ham hugge det lige under Goethes. Havde han før givet mig Ret i, at man ikke burde foretage sig sligt, saa var han nu

dobbelt saa gierne (ligesom jeg) af den ganske modsatte Mening, og tænkte maaskee: Inconseqventsen leve! Men jeg selv følte med Hogarth, at en saadan Bølgelinie i Smaahandlinger er smukkere, end naar man slaaer Linien pedantisk efter en Lineal. — Da jeg kom ned, stirrede jeg med Følelse — maaskee for sidste Gang paa det skiønne, store, høitidelige Taarn, og forlod det.

Vi tilbragte tre Dage med at reise fra Strassburg til Stutgart. Hvilken Forskiæl paa de øde franske Kridtegne i Champagne og Lorraine og paa de deilige Badenske Bierge.

Vi havde isinde at reise til Tübingen, da jeg troede der at finde Cotta; dette var Aarsagen til vor langsomme Biergreise fra Strassburg. Vi vare tre Dage underveis; men det var en meget behagelig Fart. Jeg gik den meste Tid, naar Vognen kiørte langsomt op ad Bakke. Den ene deilige Dal aabnede sig efter den anden, indsluttet af Granbierge. Disse traadte tilbage i den kolde blaae Taage, medens den opgaaende Sol straalte varmt paa Dugdraaberne i Dalen. Krucifixerne ved Veien ere alt for store. De see ud som virkelige Rettersteder, og Christusbilledet er jammerlig dannet. Desto yndigere aabne sig derimod hist og her de smaae Kapeller, hvor Maria sidder med den lille Jesus; og om det end ikke er vel malet, saa er dog Gienstanden saa sød, at den maae giøre Virkning, fra en aaben, yndig lille Hal, der vender ud til de skiønne Biergegne. Knæler nu en gammel Bonde, og blotter sit sneehvide Hoved, eller et Par smaae Børn, i det de gaae forbi, saa er Indtrykket fuldkomment.

I Værtshuset i Offenbach traf vi et Menneske, som sagde han var Boghandler, men siden da vi havde spiist sammen, betroede han os at han var »Ladendiener.« Det var altsaa for at blive

tafelfähig han havde givet sig en høiere Rang; hvilket han ikke havde behøvet. Jeg spurgte om han kiendte Doctor Cotta i Tübingen? Han svarede: han troede han var død; og at hans Broder nu havde Boghandelen. Da jeg nu vidste Cotta ingen Broder havde, saa troede jeg heller ikke Døden havde ham, og sagde gnaven: Slaae De mig ikke Manden ihiel; han lever, det veed jeg bedre. — Imidlertid reiste jeg dog ikke uden Frygt for at have mistet en gammel Ven, hvem jeg just havde isinde at besøge, og til hvem jeg havde Ærinde, i Anledning af mine tydske Skrifter, som han forlægger. Men i et Værtshuusvindue, paa een af de næste Stationer, saae jeg en Conducteur. Af ham fik jeg at vide at Cotta levede frisk og vel, var Geheimehofraad, og boede ikke i Tübingen, men i Stutgart, hvor han havde sit eget Huus og det eet af de smukkeste i Byen. — Denne Efterretning glædede os i alle Henseender. Det var ogsaa meget bedre at komme til det smukke Stutgart, end det lille sørgelige Tübingen. — Nu kunde vi vel, hvis vi havde vidst det, giort denne Reise en heel Deel kortere; men saa havde vi heller ikke seet de skiønne Bierge.*

Stuttgardt den 6 Mai 1817.

Saalænge har en yderst venskabelig Modtagelse og hædrende Forekommenhed holdt mig her.

Du kan troe vi tilbragte en Munter Aften hos Cotta. Først forelæste jeg dem de 3 første Akter af Freias Alter; og der var en uophørlig Skoggerlatter, især var Ministeren Wangenheim færdig at briste. Om Aftenen drak vi gode Vine, sang Drikkeviser og jeg maatte foresynge dem danske: Jeg er en Mand, og »Boer jeg paa det høie Field«, hvilke de meget beundrede. Wangenheim uagtet Minister er en reen tydsk

Student — m. Snurr. Saadan en Exellence har jeg aldrig kiendt. Han foreslog mig for Ex: da vi gik fra Cotta, om vi ikke skulde gaae hen og drikke Punsch im römischen Kaiser og synge lidt endnu sammen. Han er lærd, genialsk, dygtig og flittig. Han elsker Poesien som sin Kiæreste, og Poeten Rückert en herlig genialsk Karl; men ganske forbandet klædt, med Snurbart og lange nedhængende Lokker er hans Dusbroder og bedste Ven. I Overgaars Aftes var jeg hos den preusiske Minister von Küster; hans Kone og Datter ere elskværdige, og vare ganske forhippede paa at see den der havde skrevet Axel og Valborg.

I Gaar Middags spiste jeg med Wangenheim, Rückert, Cotta, Reinbeck og Bertouch im römischen Kaiser. Wangenheim og jeg sang uendelig mange Viser: Am Rhein, da wachsen unsere Reben — noget af Mozart etc — Cotta var yderst munter. Hans blege indfaldne Kinder blussede; og da Maaltidet var forbi trykkede han mig utallige Gange i sine Arme, kyssede mig: og bad mig dog for Guds skyld strax at trække Vexler paa ham, faa hvad jeg vilde — naar jeg behøvede Penge — uden at spørge først — hvorved Tiden kun hengik. — Var det ikke deilig Kaal? og ikke hæslig Spenat.

Jeg faar en heel Deel Bøger af Cotta.

Nu Farvel søde Molle! Nu maa jeg slutte, hils dine søde Unger! Naar du faar dette, har du udentvivl faaet det fra Fischer i Rendsborg tilsendte; og kunde de Sidste Smaating saameget fornøie dig, saa veed jeg at hint vil giøre det meere. Nu har du jo ogsaa Penge. Først de 25 N., nu sendt fra Cotta ved Frege en Vexel paa 200 Species. Sender nu Wedel smukt de 1000 Daler, saa udgøre det jo omtrent 2700 Daler N. V. Saa maa du kiøbe Sirts til et Senge omhæng, og kunde

maaskee skaffe mig en smuk stor Fyrretræs malet Reol til alle mine gamle og ny Bøger.

I Wien er Bøgerne godt Kiøb, der tænker jeg at faa nogle gode Italienske.

Hils min søde Lode, min Hans, min Wille.

Johann Bernstorf er nok ei endnu i Wien; men det er ligemeget, saa sender du Brevene til den danske charge d'affaire.

Bed endelig, Hiorth, Hauch og Bøye at skrive mig strax til om hvad de syntes om hvad jeg sendte hiem med Fischer.

Bedstefædrene og Syster maa du hilse. Har du seet Karen Margrethe? Det er dog tungt at vi saaledes skulde skilles ad. Sidst jeg reiste var det saa kiærligt. Men Gud ved, det er ikke min Skyld.

Hils Tanterne og Borries's.

Bertouch beder dig venligt hilse. Vi kommer meget godt ud af det sammen; vi ile nu til Wien. Snart, snart er jeg hos min Molle, og mine Børn. Din Falle

A Oehlenschläger.

En 14 Dage efter at du har skrevet mig til til Wien, kan du giøre det igien enten du saa endnu har Svar eller ikke; saa træffer Brevet mig endnu der; og saa til Berlin til Christian Bernstorf (14 Dage derefter).

566. Fra Fr. Rückert. [Efter $^{9}/_{5}$ 1817]

Mein herzliches Lebewohl! und glückliche Reise Ihnen u Ihren Gefährten.

Können Sie mir hier noch die Zeilen an Ihren Landsmann in Rom zurücklassen, so geben Sie sie in die Hände des Überbringers, der mir sie zustellen wird.

Wollen Sie das Sonett gedruckt wissen, so geben Sie es Cotta'n für den Damenkalender.

Ihre Erscheinung kurz vor meiner verwirrten Abreise ist mir eine rechte Herzstärkung geworden und eine Ermuthigung, zu guten Werken (poetischen nämlich) die mir erst in der Zukunft ein wirkliches Recht geben müssen, so mich Ihnen gegenüber zu stellen, wie ich im Sonett zu thun, mir nur eine vorläufige poëtische Freiheit genommen habe.

Mit vollkommenster Hochachtung
und freundschaftlicher Zuneigung
der Ihrige
Rückert.

567. Fra C. Hauch. Tirsdagen den 13 Maj 1817.

Min inderligt elskede Ven!

Det vilde blive svært, selv for en saa anskueligt malende Pen som Deres, at udtrykke den Overraskelse, hvori vi alle ved at modtage Deres Breve og Konstværker ere blevne sadt. Vi modtoge dem netop paa den saakaldte store Bededag, paa hvilken altsaa Himlen istedetfor af os at overvældes med Bønner, omvendt overvældede os med saamange Gaver, at vi til Gjengjeld burde døbe den om, og kalde den den store Gavedag. — I Sandhed det maa være rige Miner, hvoraf man i saa kort Tid kan fremdrage slige Skatte, saameget mere da de alt i Forveien har afgivet saa mange ægte og gedigne Guldstykker. De maa uden Tvivl have gjenfundet Vaulundurs Nøgler, hvormed De er vis paa at finde Riigdomme, De maa sætte den imod hvilken Klippe De vil, og der viser Dem fast Jord, herlige Ædelstene og saftige Frugter, hvor de feige Trælle nedstyrtes i bundløse Moser, og fortæres af Bjergflammerne. Det

Bedste er at Ingen af Deres Fiender har saamegen Magt, som Nidungur, og at De derfor, uagtet De endnu vil smedde os mangt et kosteligt Smykke, vel aldrig vil komme til at gjøre det med overskaarne Sener, heller ikke paa nogen enlig Holm, kun trøstet af Drømme og Havfruesange, men omgivet af Deres Elskede og Venner, der ikke som Vaulundurs Brødre mere lokkes af en ubestemt Længsel, men der, samlede om Deres Værksted, nu vide hvor den Ild er at finde, der paa engang baade lyser og varmer. — Jeg for min Deel begynder nu om ei at begribe, saa dog at faae en sandselig Anskuelse af hvad jeg aldrig før har fattet, hvorledes flere Mestere f. E. Lopez de Vega og Calderon kunde skrive slig uendelig Mængde af Dramaer, der dog vare gode. Men for Calderon var det dog lettere, da den blotte romantiske Fabel, understøttet af nogle poetiske Billeder, var ham nok til et Stykke, hos Dem er der foruden den interessante Composition, hvori hvert Øieblik den poetiske Ild ligesom i friske mangefarvede Blomster bryder igjennem, ogsaa kraftige og originelle Charakterer, hvoraf Hr Etatsr. Gotsche Hans Olsen endnu ei har overbeviist Verden om, at man kunde opfinde dem i Sneseviis. Allerede Ideen til Stykket er yderst original; den Tanke engang, efterat de Gamles Troskab og Fasthed i Deres Løfter saa ofte er bleven anpriist som Mønster, ogsaa at vende Sagen om, og see hvormegen Ulykke denne Fasthed, naar den ikke blev ledt af Fornuft men af Lidenskab og overdrevne Begreber om Ære, kunde føre til, er i poetisk Henseende forhen aldeles ubrugt. Hvad Udførelsen angaaer, da er det vist ingen Overdrivelse, det er kun Gjentagelse af alle Deres Venners Dom, naar jeg vover at paastaae, at den er mesterlig. Jeg erindrer mig kun faa Konstværker, der hele Tiden i voxende Spænding saaledes gri-

ber Sindet. Overgangen fra Glæde til ængstelig Forudfølelse, derfra til Frygt, til Vished og til resigneret Fortvivlelse, der endnu i den fortreffelige og høist originale Scene i Gravhvælvingen synes at streife Sløret tilbage fra Graven, og overgaaer til den høieste Rædsel, samt i det Følgende efter et kort Solglimt, afløses af Raseri og endelig af Forbrydelse, er paa en skjøn Maade motiveret, og udspringer nødvendigt, den ene af den anden. Ideen er her paa engang med høi Begeistring og klar Besindighed saa vel gjennemført i alle sine Dele, at Intet staaer tilbage at ønske. Ja selv de komiske Scener paa Graven mellem Faste og Nef mellem Snækol og Flein bidrage paa en besønderlig Maade til at forstærke Indtrykket. Den humoristiske Philosophie, hvorved disse Mennesker kun troe at kaste et bedre Skin paa dem selv, men hvorved de paa en ubevidst Maade kaste et desto frygteligere paa det hele Digt, og ligesom belyse dettes Idee paa forskjellige Kanter, gjør at denne her, hvor den synes fjernest i Grunden staaer frygtelig nær, og igjennem hver Replik paa en dunkel Maade kommer tilsyne. I denne Henseende synes mig at Digtet faaer en Art fjern Liighed med Sakespeares Hamlet, som ogsaa gjentager sig i Asmunds philosophisk-melankolske Grublerier, i de mesterlige Repliker, hvor han paa en rædselfuld Maade spotter Forsynet og skuer den hele Natur, som et mislykket Forsøg. Overalt synes det hele Veien igjennem, som vi gik paa en huul Jordbund, der hvert Øieblik truede at styrte ind, og begrave sit Slagtoffer, og der tillige hvert Øieblik udvidede sig, saa at tilsidst den hele Natur staaer for os, som en huul ormstukken Skal, hvis Kjerne er fortæret; hvorved der dog saare skjønt, er sørget for, at denne Idee ikke skal grundfæste sig, men at den skal opløse sig ligesom en ængstelig Drøm, og at det Gode til-

sidst skal seire. Hvad Maaden, hvorpaa dette skeer angaaer, da tvivler jeg ikke paa der gives dem, der ville paastaae, at det er urigtigt at bygge et heelt Stykke paa en Vildfarelse; men uagtet dette i andre Tilfælde vel kan finde Anvendelse, saa finder det den vist ikke her; der er ingen almindelig Regel, der ikke maa læmpes efter det Specielle, saaledes grunder i Sakespeares Romeo og Julie sig ogsaa Katastrophen paa en Vildfarelse, da nemlig Romeo troer Julie død, som hun ikke er, og dog vilde vist Ingen ønske dette forandret. Her er det især skjønt, at et Løfte, hvis Hellighed beroede paa en Fordom, der aldrig hverken kunde gives eller holdes uden at forudsætte en moralsk Vildfarelse, der desuden var aflokket og givet i en beruset altsaa ubevidst og for Vildfarelse udsat Tilstand, ogsaa paa en physisk Maade opløste sig saaledes, at man saae, man havde faret vild. Tanken om et mildt, kjærligt Forsyn bliver derved i Contrast med det Foregaaende dobbelt levende for os, og det Hele faaer ved Siden af sin store Individualitet en symbolisk Betydning, som dog uden Tvivl er det høieste Tegn paa et fuldendt Konstværk. I denne Henseende er det ogsaa skjønt at Rerek og Alrek, i det de opgive deres Ven, og vandre bort fra deres Fædreland, skulle mødes af den blinde Asvit, der vil tilbage dertil, allerede herved vækkes Anelse om en mulig Forandring til det Bedre, uagtet vi endnu ikke se hvordan. Det er ogsaa en herlig Tanke at lade Asmund, da Alt har forladt den Ulykkelige, da selv hans tro Broder har opgivet ham, og da han selv iler sin Undergang imøde, endnu i Ragnhild finde en deeltagende Ledsagerinde. Qvindetroskab, den alt overvindende Kjærlighed er i disse faae Træk paa en rørende Maade skildret, og overhovedet aander ogsaa i dette som i Deres øvrige Digte saamegen naturlig Godhed,

at det er mig ubegribeligt, at ikke Deres Recensentere mere have fremhævet dette Træk, der for Dem er saa fremstikkende. Hvad Characterne angaaer, saa synes mig, at de ere herligen lykkedes for Dem, især er Tiodolf aldeles original, den naive og dog saa qvindelige Ragnhild, den ædle Rerek, den forstandige og dog saa ungdommelige Alfrek, og den grublende Asmund er det ikke mindre. Af Situationer skal uden Tvivl den, hvori Asmund, der forhen havde opgivet Alt, pludselig igjen fatter Haab, og glad iler Ragnhild imøde netop i det Øieblik, da alt Haab i Virkeligheden var slukt, og Tiodolf nylig var død, den i Gravhvælvingen, den hvori Asmund, ikke frelst af Alfrek og Rerek, men af Røverne, kommer ud af Hulen, og synger sin skjønne Sang, den hvori Asvit møder Rerek og Alfrek, længe saavel i Originalitet som i Opfindelse søge deres Mage. Det Eneste som, om jeg tør sige det, i dette Stykke gjorde et mindre behageligt Indtryk paa mig, var den i mine Tanker lidt forstærke Fremtræden af de underordnede Personer i de to sidste Akter, det forekommer mig, som om det Heles herlige Indtryk herved en Smule kommer til at lide, uagtet jeg vel indseer, at det hører til Ideens totale Fremstilling, at ogsaa den Forbrydelse Asmunds Situation kunde lede ham til med alle sine Motiver og Drivefjedre blev ført os for Øie. Hvad for Resten Diktion og Stiil angaaer, saa bevarer dette Stykke og heri sin høie Rang, ja jeg tør selv paastaae, at om Deres fortreffelige Recensent Baggesen vilde give sig ifærd dermed, saa vilde han vanskelig finde en eneste Lignelse, som han uden den aabenbareste Vilkaarlighed kunde trække en fordreiet Mening udaf. De ere alle saa reent fremsatte, og saa fuldkomment udviklede, at Ordkløveriet her mister sine Vaaben, hvilket dog og kan være ret godt, thi uagtet ingen redelig

Mand kan tage Notice af Fordreielser, saa er det dog ikke mere end fortjent Løn, at han skal miste ogsaa denne sidste Glæde han har tilbage. — Dette maatte jeg, uagtet De vistnok bedre kan sige Dem hvad der er at sige selv, dog absolut have Dem fortalt om Deres Stykke, hvilket upaatvivlelig vil komme til at indtage en høi Rang blandt Deres Værker, og uagtet Laurbærkrandsen om Deres Tinding alt er temmelig tyk, saa at et Par Blade meer eller mindre neppe længer kan gjøre nogen Forskjel, saa har De Ret i at troe, at herved dens Riigdom yderst kjendeligt vil forøges. Hvorledes De for Resten har faaet Tid til at skrive dette Værk, at reenskrive det, at fuldbringe Hroars Saga, og en Deel af Freias Alter, at afsende slig en Samling af herligt skrevne Breve, og endnu ovenikjøbet til at spise, drikke, sove, og til at være i Paris, det maa man fristes til at henregne blandt de mirakuleuse Ting, som intet Menneske kan begribe, og hvoraf Hamlet forsikrer os, at der skal findes en heel Mængde mellem Himmel og Jord. — Hvad Deres Brev til mig angaaer, saa har jeg modtaget det med en usigelig Glæde. Hvad De deri siger mig er mig en sand Trøst, det giver mig Mod til at foragte Angreb, og til at besvare dem paa den eneste værdige Maade, nemlig ved at bestræbe mig for at frembringe noget Bedre end forhen. Saaledes har De gjort og jeg vilde ønske jeg heri, som i Alt Andet kunde tage Dem til Mønster. — Jeg har bragt Boie Deres Hilsen, og sagt ham, som De befalte, at han var en stor Skjelm; og desuden viist ham Deres Brev. Det er sandt det er ret en brav Karl, en allerhelvedes Karl, at sige i en god Bemærkelse, thi han har faaet det allerlangsomste og ondskabsfuldeste Dyr paa Guds brolagte Jord Skrædderrecensenten Baggesen (det skulde blive vanskeligt at bevise, at han ikke har recensert saaledes, at han fortje-

ner dette Navn) til at stikke sin kritiske Naal ind, og at skynde sig saa hurtig bort, at man nu slet intet mærker til ham i det mindste som Recensent. Som Poet har han derimod viist sig i et Danfanahefte ret i sit Element, den poetiske Næring, han her tilbyder sine Læsere, synes i egentlig Forstand mere at være en Næring for Jorden end for Mennesker, den bestaaer ikke i Andet end i noget Snavs, der skulde være Forsvar for andet Snavs, men der kun gjør begges foragtelige Forfatter dobbelt foragtelig, det indeholder nemlig et latterligt Forsvar for den deilige Ode til Uronia. Naar allerede vi Andre med vore underordnede Evner i saa høi Grad maae foragte denne usle Karl, hvorledes maa en Mand, som De, da ikke være tilmode ved hans elendige Fremfærd, og fremfor Alt ved den jammerlige Tyvehistorie, hvis nærmere Sammenhæng uden Tvivl Hjorth har tilmældt Dem. — Boie har ogsaa forfærdiget en Recension over den smukke Trylleharpe, der kommer i Athene for denne Maaned, paa samme Tid kommer min Recension over Deres Helge, der nu har henlagt næsten et Aar. Jeg har for Resten fra Prof Möller, som Redakteur af Litteraturtidenden, modtaget et meget artigt Brev, hvori han foreslaaer mig at recensere i hans Blad. Han har dertil foreslaaet mig blandt Andet Deres Hagbarth og Signe, dette er mig, naar jeg ellers har Tid dertil, meget kjært, jeg bliver derved ikke afhængig af Molbeks Trævenhed, jeg kan faae min Mening sagt anonymt i et Blad, hvori Ingen veed, at jeg har nogen Stemme, det vil da ikke længer komme an paa personlige Forhold, men paa om Tingen selv er god eller ei. Jeg har alt faaet Hagbarth og Signe tilsendt, og skal med det Første have fat paa den. Pr. Møller har og foreslaaet mig et andet Skrift, Körners Tragoedier oversatte af J Boie (den norske); dette bestemmer jeg mig vel og

engang til at recensere, det er en Skam, at dette Menneske, fordi han har oversadt fra Tydsk et Par Stykker, der, uagtet de indeholde adskilligt ret Smukt, dog vel kunde fortjene at vente, da saamange klassiske Værker endnu ere uoversatte, og der maae have vundet Celebritet ved at de ere skrevne af en for Resten interessant Yngling, skal troe nu at have erhværvet sig et grundet Digternavn. Han fortæller og, som hans Fætter, vores Boie har sagt os, at han selv har forfærdiget en Tragoedie, men den skal ikke spilles her, den vil han lade Baggesen oversætte fra Dansk paa Tydsk. Det er underligt, at han paa samme Tid vil oversætte fremmede Værker fra Tydsk paa Dansk. — I Litteraturen er her i det Hele kun faae Ting, der fortjene at naae til Deres Øren. En af dem, der mindst fortjene det, men som jeg dog ikke kan bare mig for at fortælle Dem, er et Skænderi mellem Grundtvig og Heiberg, der er forargeligt nok. Heiberg har nemlig paa en temmelig lapset og uvittig Maade angrebet Ingemann, Grundtvig skrev derover en Epistel, hvori han baade skjelder paa Heiberg, paa Sibbern, paa Hjorth, paa mig og paa flere, og som for Resten var paa engang saa kjedsommelig og saa plump, at Ingen læste den eller reflekterede derpaa. Alle de andre Angrebne taug, men Heiberg fik i en Hast omarbeidet den gamle A B C, satte nogle nye Vers derind, der indeholdt, istedetfor Vittighed, en heel Mængde Skjeldsord; han skjelder ham for en gammel Capellan, en Klods etc. Derpaa blev Grundtvig da, som man kan tænke, yderst forbittret og skjelte igjen paa os Alle, af alle Livsens Kræfter. Heiberg har atter svaret, derpaa igjen Grundtvig, saa vi har Haab om at see Stridighederne udvide sig til en uendelig Række, ligesom i to fordreiede Speile, der hængte ligeoverfor hverandre, kaste et i sig selv uskjønt Billede, saa

ofte og saa hæsligt tilbage, at Blikket længe før mattes af at see, end Speilene af at reflektere. Det er Skade, at der skal gives saa slet og saa ensidig slebne Speile, at Lyset selv, og de faae Gnister Forstand, der fra Himlen nedkastes til dem, saaledes maae lade sig bruge til Fordreielser og til at vække Had og Afskye. Det er ligeledes Skade, at, efterat man har stridt i en Sag, hvori i det Mindste Ærefrygt for Konsten, og Harme over stump, smagløs og opblæst Vragen af hvad Vedkommende ei forstod, ledede det ene Parti, nu at see en Strid optændes, der ikke grunder sig paa kraftfuld Bevidsthed om en god Sag, men paa blot personlig Forfængelighed, hvori ei den mindste Idee ligger til Grund, der derfor bliver ført saa uidealsk som muligt, og ikke i mindste Maade udmærker sig fra et Skjelderi mellem to beskjænkede og arrige Formandskarle, hvori, naar den Ene skjelder den Anden for et Best, denne ikke mangler Svar, men strax skjelder den Første for en Slyngel igjen. Heiberg har for Resten i denne Tid endnu udgivet en lille Bog under Navn af Psyche, der uden Tvivl er det Bedste af hvad han i senere Tid har skrevet; den indeholder imellem en Mængde matte og overfladiske Scener dog enkelte, der grændse til det Poetiske. Dette Værk er imidlertid skrevet næst efter hans Marionettheater, tidligere altsaa end Noget af hans senere Skrifter. Hvad Ingemann angaaer, da lader det til, at han i en Julegave, der i Unatur og Mangel af Opfindelse overgik alle hans øvrige Værker, har foresunget os sin Svanesang eller rettere Svalesang. Det er mærkeligt, at blandt de Par Billeder hans Poesie opvarter os med, og der stedse vende tilbage, ligesom et Par Heste, der møisommeligen maae slæbe paa et Møllehjul, staaer dette bestandig øverst. Han finder en særdeles Glæde i stedse paa en beskeden Maade at sammen-

ligne sin Sang med Svaleskrig, han har jo endog benævnet en heel Samling Digte efter denne Fugl; uden Tvivl veed han ikke, og det er Skade man ikke har sagt ham det, at hans Beskedenhed strækker sig videre, end han selv maaske troer, og at Grækerne, og især Aristophanes brugte Svalens Skrig som det meest passende Billed paa en slet Digter. Forresten synes hans Kilde nu i det Mindste for en Tid at være aldeles fortørret, og det er underligt nok; man seer jo dog daglig at Vand bestandig kan blive ved at rinde, at Ild uophørlig kan blive ved at brænde seer man rigtignok sjeldnere, med Dem og ham er det imidlertid omvendt. Maaske har han, ved at stilles ved Siden af Dem, nu modtaget Naturen af en Kilde, der, henkastet under en brændende Sol, let er udsat for at tørre hen. Vistnok synes hans Vandstrømme at rinde i en fortørret Ørk, da de hverken afspeile svaltskyggende Træer eller spraglede Blomster, eller dristigoptaarnede Bjerge, men kun et evindeligt Et og det Samme, knapt afbrudt af en elegisk forbiilende Taage, samt nu, som man seer, tilsidst tabe sig i Sandet. Imidlertid er det naturligt, at alle koldblodige og vandagtige Dyr, Fiske af alle Skikkelser, Amphibier og Slanger og fugtige Vandindsekter vel trives i deres Nærhed, og befinde sig der bedre, end i Solens Straaler. — Hvad De skriver mig om Moltke viser mig, at han nu er paa Vei til at faae sin Sundhed igjen, og det er mig saare kjært. Der er i Grunden ikke det mindste Ondt i ham; i sin Ungdom var han vild og lapset, men det har lagt sig med Aarene, og uagtet udvortes raa og udannet, er han i det Mindste godhjertig og uden Falskhed, og har dog tillige erhvervet sig en vis ydre Politur. Han har maattet betale sin Letsindighed dyrt nok. Hvad vor Duel angaaer, da har jeg rigtignok en Smule skammet mig ved at tale til Dem om Sligt, imidlertid

naar jeg skal sige det oprigtigt kunde det let være, at jeg havde ligesaamegen Skyld, som han. Vi har for Resten fra den Tid af, paa ægte burschikos Maneer, været ligesaa gode om ikke bedre Venner, end tilforn. — Det var Ret, at De engang tog Bladet fra Munden mod Heiberg. Den Maade, hvorpaa han forsvarede sine Meninger om Deres Værker, er yderst naragtig og træffer uden Tvivl flere end ham. Saaledes have vi her for nogen Tid siden seet en Afhandling i Rahbeks Minerva, oversadt af Pram fra det Engelske, hvori Forfatteren paastaaer, at Alt hvad der er skrevet paa Tydsk er det elendigste Tøi og bare Charikaturstykker uden Konst eller Regel, naar man blot undtager hvad der i ældre Tid er skreven af Gesner Gellert Hagedorn Wieland og Lessing. Beviset er at deres fornemste Digtere Bürger Kotzebue og Schiller (saadan var de rangerede) ere Fuskere. Dette bevises igjen ved at anføre enkelte gruelige Ballader af Bürger, ved at gjennemgaae et Par Steder af Schillers tidligere Stykker, og ved at sige om Don Carlos, at det er et Digt, som intet fornuftigt Menneske kan holde ud at vade igjennem. Goethe er ogsaa en Charikaturdigter, Beviset mangler. Heraf følger da, at alt hvad der i Tydskland er skrevet paa denne Side 1780, hvilket desuden for det Meste er stjaalet fra Engellænderne, næsten uden Undtagelse er forkasteligt, og bør udryddes med Ild og Sværd. Aarsagen, der har bragt Pram til at oversætte dette Værk, siger han, er deels at Forfatteren, uagtet hans Afhandling just ikke fandt Bifald i Engelland, dog var Medlem af et Akademie, og derfor vel maa være en Mand man kan forlade sig paa, deels den høist afskyelige Liighed, der findes imellem det Tydske og nogle af vore allerseneste Litteraturfrembringelser. Hvad synes De? Ikke sandt, det kan man virkelig kalde »ret nette Bogfinker

tilforn, men nu forvandlet til Frøer, der fraade der' Gift bag Fordommens fugtige Steen?« — Dog nok om disse Mennesker, hvormed en Aand, som Deres, saa lidet kan sympatisere, nu maa jeg til Slutning fortælle Dem lidt om dem, der ligger Dem mere paa Hjerte. — Deres fortreffelige, elskværdige Kone er nu aldeles rask, hun har allerede længe været det, men nu troer jeg hun blev det i end høiere Grad ved at modtage Deres Pakker. Det var forgjæves, om jeg vilde søge at beskrive den Beundring og Kjerlighed, hvoraf hun, som vi alle, for Dem er gjennemtrængt. Det kan da heller ikke være anderledes. Hun var saa god at tillade mig at blive hos hende den første Eftermiddag, mens hun forelæste Deres Bog. Jeg blev næsten til Kl. 11, og glemte Tid og Alt for at høre den til Ende, hvilket dog ikke gik an den Dag; først den følgende fuldbragte jeg den. I tre Dage i Rad havde vi nok at læse i Deres Breve, før vi fik dem fuldkommen gjennemlæste. Ogsaa Deres Hundepost har jeg seet og Deres søde Vers til Charlotte. Alting var Jubel og Glæde, og Phantasien svang sig saa let baade over Rum og Tid, at Deres Kone alt tænkte paa at gjøre Deres Værelser istand til Deres Hjemkomst. Deres Kone troer at være bleven en Smule maver i sin Sygdom, men det er mere Indbildning, hun er raskere nu, end da De reiste, hun lever egentlig og suger Kraft af Deres Breve, derfor var det ogsaa umuligt, at hun ikke nu, da hun modtog saa mange, skulde være ret frisk. Deres Smaae ere ogsaa friske, især vil De have Glæde af den lille Johannes (Voule, jeg har nu ogsaa lært nogle af de mange Navne, De har givet dem), han er voxet særdeles til sin Fordeel; han er bleven førere og stærkere, han er og bleven hvidere i Huden og rødere i Kinderne, han har faaet meget fine og regelmæssige Træk, saa han tegner til at blive et meget

smukt Menneske. Ogsaa de øvrige to har deres røde Kinder og deres muntre Øine endnu, de tale ofte om deres Fader, og glæde sig meget til hans Hjemkomst, og til de Skatte han medbringer, og til det nye Liv, de da skulle føre. Ofte sætte de to Drænge sig, naar de kan komme til, paa en Stol med omvendt Sæde, eller paa en Pude i Sophaen, stampe stærkt med Benene, smække med Pidsken, og kjøre i Gallop til deres Fader i Paris. Naar nu Andre da vil sætte sig i Sophaen, saa er det paa ingen Maade tilladt, da Fornuften jo indlysende lærer, at ikke meer end to kunne have Plads i den smale Vogn. Undertiden sidde de heller ikke saa stille, men den ene agerer Hest, og den anden Kudsk, og saa gaaer det rask afsted, hvorved de dog sjelden komme længer end rundt om Bordet. Jeg har ret vidst at forskaffe mig deres Bevaagenhed, deels ved smaat Slikkerie, som jeg har givet dem, deels ved at klippe dem Skibe og Huse af Papiir, saa jeg nu sjelden kan komme der, uden Johannes modtager mig med de Ord »men i Aften kan Du gjøre Skib.« — Ogsaa Deres Svoger Carl Heger har jeg ofte seet, han lever ogsaa med Liv og Sjæl i Dem og i Deres Værker. Det er vist et fortreffeligt Menneske, Redelighed, Trofasthed, Følelse for det Skjønne og Gode besidder han i høi Grad, tilligemed Ild og Dømmekraft, hvilke Egenskaber ikke kunne Andet end henrive ham for Dem. — Han og vi Alle vente med den yderste Længsel paa Deres Tilbagekomst; hvad mig angaaer, saa, om jeg ikke har faaet min Examen, til De kommer, skal jeg i det Mindste være saavidt, at jeg har den strax efter, og jeg vil da ved Deres Venskab og i Deres Selskab henbringe mit Livs lykkeligste Dage. Med den høieste Beundring og Kjerlighed til Døden Deres

C. Hauch.

P. S. De seer, at jeg af Deres Exempel har lært at pakke lidt mere sammen paa Arket, end i de vidtskrevne Afhandlinger jeg før har viist Dem.

568. Fra P. Hjort. Kbhvn. d. $^{13}/_{5}$ 17.

Kjæreste Hr Professor!

Hvormeget Deres Brev glædede mig kan De let begribe, men De begriber neppe min eller de Andres Forbauselse over den nye Tragedie; dersom jeg ikke havde læst den flere Gange igjennem, begreb jeg neppe selv endnu, at den i saa kort en Tid kunde blive til. De sidste Gange vi have været samlede, var den udelukkende Gjenstand for vore Samtaler, og vi skiftedes i at vække hinandens Glæde over det herlige Digt, og hinandens Forundring over den pludselige Ankomst. — Hvad jeg især beundrer i dette Stykke er Ideens og Situationernes fuldkomne Nyehed, og det friske Liv, der strømmer gjennem de utallige deilige Billeder, der i Klarhed og Fattelighed forekomme mig ganske mageløse. Dette er forenet med en simpel Naturlighed og en reen Menneskelighed i alle Charakterer. — Ragnhild ligner hverken Signe eller Valborg eller Thora, og er dog ligesaa skjøn som original. Hun staaer os nærmere, da hun er Livet nærmere end hine; hun er ikke reen-tragisk eller idealsk ophøiet men den jomfruelige Elskværdighed i en blomstrende Piges Skikkelse. Denne rene Natur der lever i sit fyldte Hjertes Glæde er med megen Kunst angivet: den aabenbarer sig strax i hendes Ord: naa endelig engang! man træffer den igjen i Scenen med Rerek, hvor han erklærer hende sin Kjærlighed, og i den i Graven, hvor hun med stille Vemod taler om Asmunds Bortgang, og først over-

giver sig ganske til Fortvivlelsen, da det sidste Haab er ude; fremdeles i den Troskab, hvormed hun følger Asmund, ikke som en heltemodig, begeistret Elskerinde, men, hvilket hun selv siger, »som hans troe Hustrue«. Alene for hendes Skyld maatte Stykket have et lykkeligt Udfald; thi hun er ikke født til at opoffre sig, men til at nyde Livet. I Asmund findes den samme rene, livfulde Menneskelighed. Jeg finder det at være en herlig Tanke at lade ham have gjennemgaaet sine Ynglingsaar; hans indtrædende Manddom passer just til hele Stykkets Tone, og til de Forhold under hvilke den truende Række af Begivenheder udvikle sig. Han er mandig forelsket; han kjender Livet mere end den sværmende Hagbarth, eller end Axel, som kun levede i Tanken om sin Elskede, og det vilde koste ham en langt større Kamp at give Slip paa dette end det kostede hine begeistrede Ynglinge. Thiodolf er yderst original, og ganske mesterligen tegnet. Hans Raaehed, Tværhed og Ærgelighed gjør Forholdet imellem Fostbrødrene mere sørgeligt, og lader Læseren ahne en Frelse fra Guderne, i det han harmes over den Ligegyldighed, hvormed Thiodolf betragter Asmunds ulykkelige Tilstand. Asmunds Lykke er for ung til at endes pludselig, og hans Kjærlighed for gammel til at kunne trøste sig med Hagbarths Trøst. Alfred var sikkert den vanskeligste af alle at træffe, da den mindste Uforsigtighed gjorde ham strax til et klogt Barn, istedetfor det Billede paa Livets sunde Philosophie og den skjønne naturlige Følelse, som han nu udtrykker, han taler fornuftigt og tænker sindrigt, han elsker ømt og inderligt. Han har overalt noget trøstende og christeligt i sin hele Adfærd, og det fordrer allermest en frelsende Opløsning, da han forlader sin Broder, som i sit Vanvid mistvivler om Gudernes Tilværelse og det Godes Værd

i Livet. Hans Scene med Rerek i den Anledning er saare rørende, og med megen Kunst anbragt for at indlede Asvits Komme, der ellers vilde faae noget Udseendet af en Nødhjelp. — Maaskee kunde den betænksomme Alfred allerede i første Akt, hvor Asmund fortæller ham, hvorledes Asvits Snedighed lokkede ham til at sværge Eden, yttre sin Mistanke om at der maaskee havde fundet Svig Sted. Jeg troer det vilde hjælpe meget til at motivere Asvits Fremtræden, og allerede strax lede Læseren paa den rette Vei. — Jeg troer ellers at dette Stykke, og især de tre første Akter, staaer meget høit blandt Deres Kompositioner; med Hensyn til en heldig Samvirken af dramatisk Ensemble og theatralsk Effect: Handlingen udvikler sig med en uhyre Bestemthed igjennem de to første Acter. Knudens Opløsning begynder egentligen midt i anden Act; den stiger paa det Høieste i Slutningen af tredie Act, noget af det mest pathetisk rørende og tragisk-rædsomme, jeg kjender. Fortvivlelsen er bragt paa det høieste. I Begyndelsen af fjerde Act aabnes den eneste Udsigt til Frelse, men den fordunkles øieblikkeligen ved Asmunds Vanvid: Hans Sang her er henrivende. En Ængstelighed og Uvished, som med Kunst er vedligeholdt spænder os lige til Slutningen; Asmunds herligen udførte Afsindighed, hans Forsagen af al Trøst, og hans Forbrydelse leder endeligen til den lykkelige Opløsning ved Asvits Komme, og ved at man opdager, at Frygten kun var ugrundet for den Synd, han troede at have begaaet. At ikke den høimodige Rerek eller Alfred besmitte den med at forstyrre Gravens Roe er smukt. Tilfældet, som her leder Handlingen videre frem er naturligt og vel anbragt. Kun tillade De mig at gjøre følgende Bemærkning; skulde jeg tage Feil, da er jeg overtydet om, at De ikke anseer det for nogen Lyst til at criti-

sere, men for en Yttring af min inderlige Kjærlighed til Dem og Deres Kunst. — Episoden med Flein og med Skogols Forbindelse med Nef og Faste skader udentvivl Hovedhandlingen og Katastrophens Indtryk. Begyndelsesscenen i tredie Akt med Trællene er rørende og af en dyb philosophisk Betydning, og et herligt Relief for de tragiske Optrin de indlede. At de løbe bort, og at Asmund siden efter forbinde sig med dem, griber fortreffeligt ind i hinanden. Derimod synes deres Sammentræffen med Skogol i fjerde Akt, og den Vigtighed, som Fleins Frelse gives i Slutningen af Stykket at skade Hovedhandlingen, og ikke at besidde nogen poetisk Betydning. Asmunds Forbrydelse kunde bringes ligesaa nær sin Udførelse paa mange andre Maader, som Deres rige Genius let vilde opfinde. Hans Samtale med Nef har samme philosophiske Værd som alle hans afsindige Repliker; det er ikke dybe Sandheder, men det er treffende, Livet og alle menneskelige Forhold gjennemgribende, kjernefulde Sætninger. Det er den herlig[e] Contrast imellem den sørgmodige, utrættelige Ragnhild og den vilde, brusende Asmund. — Flein vilde, i saa Fald, ikke komme til at forlade Skogol. — Den ene Scene imellem den hjerteløse Klogskab og den opflammende Ungdom er herlig, og vilde udentvivl ikke tabe, om Skogols snedige Ord bedaarede Flein. Det er nu ofte Tilfældet i Livet, at det Gode i enkelte Øieblikke vil hæve sig, men at det Ondes større Kraft og Snedighed underkuer og vildleder det. Det vilde, i mine Øine, blive en herlig Contrast til Ideen i hele Stykket, at endog den ulykkelige Asmund frelstes ved Opoffrelsen af en øieblikkelig Frelse, som syntes at frembyde sig for en uskyldig, forledt Yngling. De to sidste Acter ere i Grunden en Philosophie over Livet, som poetisk er indklædt i mange skjønne Billeder, derfor øn-

sker man desto hellere Rereks upoetisk[e] Reflexion over de mange Arter af Raserie bort da den ikke er nye, og mangler denne skjønne Form. —

Jo mere jeg tænker paa dette Stykke desmere bliver jeg næsten overtydet om, at det vil blive, maaske, endog det allerførste af alle de Stykker, De endnu har bragt paa Theatret. I poetisk Rigdom staaer det udentvivl over alle de andre, og Situationerne ere næsten alle ligesaa nye, som de ere skjønne og særdeles theatralske. Man kunde vel indvende at hele Stykket beroer paa en Feiltagelse, og at man kun ængster sig for et indbildt Onde, men det var bleven grusomt at fremstille en Fosterbroders Død, som alene foranledigedes ved den andens; og vilde man drage Feil og Forbrydelse med ind i Stykket, saa vare disse for sig nok, og man behøvede ikke Fostbroderskabet. — Denne Inversion i Tragediens Opløsning finder jeg just særdeles smuk, ligesom den ogsaa baade fordrer og tillader en overordentlig Hjælp, der ikke er forberedt saaledes som de fleste andre Motiver i Tragedien ved Charakterernes Natur.

Med Processen gaaer det kun langsomt. Jeg har selv skrevet Indlægget, som naar det trykkes, nok skal blive et godt claudatur til Paragrapherne. Examen har jeg ikke tænkt paa, da jeg endnu ikke kan bestemme om jeg vil have den eller ei. — Een Linie i Deres Brev morede mig især; det var Spørgsmaalet om Frue Schønheyder. Alt er paa bedste Maade bilagt. Jeg blev borte hendes Geburtsdag; blev et Par Dage efter inviteret derud, og har kun talt med Martin om Sagen siden. — Heiberg og Grundtvig have i Anledning af den førstes

Satire over Ingeman havt et gemeent Kjævlerie. Endeligen har Grundtvig faaet Ordet: »Skit« anbragt. Nu har han da blot et Ord endnu tilbage; saa er hans Mødding forbrugt. Kun skade at den intet har gjødet. Af Ingemann udkommer en Roman som da sagtens bliver noget vandet Gods. Hauch har derimod skrevet et smukt Stykke, som vel bliver færdigt til De kommer hjem. Der bliver nok en dygtig Karl af ham med Tiden. — Hans Satire over Olsen fandt jeg ogsaa ypperlig. — Lømmelen i Danfana har skrevet et Digt, kaldet Spildt Umage, nemlig paa Dem, da han nu ikke længere finder Dem værdig til at forbedres. Han figurerer som »Englen Ithuriel nedkommen fra Himmelen med meegen Dannelse og Smag«!! Trylleharpehistorien har givet ham det værste Stød, uagtet hans andre gemene Streger fortjene langt større Foragt. Men saadan er nu engang Publikum. Tilforn var dette Ord eensbetydende med Pøbelen. Vi opleve det samme, men paa en galantere Viis.

Vi længes alle ret meget efter Dem; opsæt derfor ikke Reisen.

Deres ganske hengivne

Peder Hjort.

569. Til Christiane Oehlenschläger. München den 16 Mai 1817.

Min Christiane.

Du seer mig nu nærme mig Maalet meer og meer. Den kolde blomsterløse Vinter, den melankolske Stilstand i Paris er forbi. Tiden gaaer, Vognen gaaer, nye Gienstande adsprede, udmærkede, elskværdige Mennesker møde mig. Jeg er ikke længer saa bedrøvet. Om et Par Maaneder samles vi. Mit Ophold i Stuttgardt var meget behageligt, og som en Følge deraf — min Afsked derfra giorde mig ondt. Nu skulde jeg atter i en

ny Verden. Det er det Slemme ved Reiser, at behagelige og ædle Menneskers Omgang saa pludselig oprives. Afskedstunden kalder — og nu ere de kiære Venner, som for et Øjeblik sadde sammen i Herlighed og Glæde, pludselig døde for hinanden, og sees sandsynligvis ikke meer i dette Liv. Men saa er det atter herligt, naar den første Bedrøvelse er overstaaet, at vide sig nye ædle Venner i det Fierne, at kiænde udmærkede og siældne Mennesker langt borte, som tænke paa os, elske os og kiende os. Betænk engang, hvad jeg i den korte Tid der havde for en Kres.

Først Cotta, som er og bliver en ædel Mand, der elsker og beundrer det Udmærkede og Dygtige i Videnskab og Poesie, og fremmer det. Han giør ikke selv giærne Selskaber, og lever tarveligt hiemme; men i Venne [*Brevet defekt*] ikke bedømme hvem der har det. Men Wangenheim staar i Kongens Gunst, mod den offentlige Mening, med Cotta og et Par Andre, der er lige saa ivrige som han. Kongen vil give Folket en Constitution som utallige andre maatte slikke deres Fingre efter; men de ville have meer. Wangenheim vil have tvende Kamre, et Adels- og et Folkekammer. Folket vil ikke. Folket vil have Pengekassen. — Kongen vil ikke give dem den. Hæftige Debatter daglig — En Vinduesrude hugges ind i Wangenheims Huus med en Steen. Rückert giør Vers derover og siger at den burde forgyldes!

Jeg nævnte Rückert eller, som han før har kaldt sig Freimund Reimar. Høi lang og stærk, med sorte Haar ned paa Skuldrene. Altfor gammeltydsk, men en ædel herlig Karl. Meget Genie. Endnu for megen Efterligningslyst af det gamle. Wangenheims halve Jeg. Han gaar til Italien i disse Dage. I Grunden er han blid og eftergivende; levede jeg længer sam-

men med ham, vilde jeg vist have temmelig stærk Indflydelse paa ham. Han skrev mig ved Afskeden følgende Sonnet:

*Gen Süden kam vom nord'schen Meeres Sunde
Ein edler Vogel des Gesangs geflogen,
Der, wie er dän'sche Luft hat eingesogen,
So laut doch singen kann mit deutschem Munde.
Es fühlte gleich sich in der ersten Stunde
Mein Herz zu ihm entschieden hingezogen;
Und, ist mir sein's, wie meines ihm gewogen,
So bleiben wir, fortan, die zwei im Bunde.
Ist er vom raschen Flug zu seinem Norden
Nun heimgekehrt und ich bin fern in Süden,
So soll des Raumes Trennung uns nicht stören;
Dazu ist uns die Kunst des Lieds geworden;
Die wollen wir so brauchen, ohn Ermüden,
Dass einer soll des andern Nachhall hören.

En anden ung Digter, Uhland, er ogsaa her. Det glædede mig at opdage hans Fremgang, thi jeg har kiendt ham her for ti Aar siden, som et halvt Barn, og mærkede allerede dengang, hvad der boede i ham. Han er Advokat, og aldeles af Modpartiet; men han og Rückert agte derfor dog hinanden vexelsidig, og erkiende den ene den andens Fortienester. Imidlertid havde jeg dog ikke besøgt Uhland med Rückert, dersom jeg i Forveien havde kiendt deres Forhold; thi det foraarsagede en spændt, forlegen Conversation; og intet er utaaleligere, end naar Aanden med venlig Aabenhed nærmer sig Aanden, aldeles stemt for Meddelelse, da at finde den kold, forlegen og tilsluttet. En anden Gang da jeg traf Uhland allene i Casino, var han meget godhiertig og* udviklede mig kort og godt Sagen paa sin Maade. Jeg fandt, ligesom Herman von Bremen: at Justinianus var for dem begge; og sagde derfor lige-

som han: Gaar hen I Skabhalse og forliger Jer, saa godt I kan. —

Grev Lützow den østerrigske Minister, (der var hos os) har været overmaade venlig og giæstfrie. Jeg har spist 3 Gange til Middag hos ham, han finder Fornøielse i Tyskernes Nærværelse i »at snakke lidt Danske« og Kiøbenhavn tænker han sig endnu, som sit kiæreste Opholdssted. — Fru Huber og hendes Datter Fru Herder. Fru Huber var først Georg Forsters Kone, siden Hubers. Hun har skrevet smukke Fortællinger |: de fleste af dem, Huber udgav :| Hun skiæler lidt, er gammelagtig, men rask, fuld af Ild og Ideer; var meget venlig mod mig. Bragte os ud paa Landet til Canstadt, hvor vi tilbragte en behagelig Dag hos en Fabrikant Herr Bergo, en født Græker. Hans Kone dannet og behagelig. Fru Herder en smuk ung Kone, men sygelig, og desværre allerede skilt fra sin Mand den unge Herder, en Søn af den store. Men uden Brøde paa nogen af Siderne. Hun blev givt med ham som Barn endnu, og de kunde ikke forliges. Hun er svindsottig, Stakkel!

Hos den preusiske Minister Herr von Küster har jeg tilbragt et Par behagelige Aftener; hans Kone og Døttre ere meget dannede og elske Poesie høit, jeg forelæste dem nogle af mine Romanzer, som glædede dem meget. Saaledes er ogsaa Geheimderath Hartmanns Familie meget interessant. Wangenheim kommer der meget, Reinbeck (forrige Udgiver af Morgenblatt) er forlovet med en Datter i Huset. Hver Tirsdagaften bliver der i en lille Vennecirkel forelæst.

Hos Ministeren for det udenlandske Departement Grev Zöpplin blev jeg budt forleden til Middag med Wangenheim, men kunde ikke komme da jeg var hos Lützow. Deri-

mod var jeg der til Thee hos hans Frue, med Fru Huber. Han er en Broder af vor Zöpplin. Hans Kone en meget artig Dame var beskiæftiget med at giøre smukt Haandarbeide, der skal sælges ved en Udstilling for de Fattige. For de fattige gav man ogsaa for nogle Dage siden en Consert. Byens fornemste Frøkner sang offentlig for Publikum, og en Ministerdatter Frøken Otto udmærkede sig, med sin skiønne Stemme og fik stærk Applaus. Hvor man kom, sad de og syede Stads til Udstillingen, ligesom hos os, til den indenlandske Kunstflid. — Du seer heraf, søde Molle, hvilket udbredt Bekiændtskab jeg i den korte Tid har giort i det lille Stuttgardt. Det er sandt, jeg havde nær glemt den herlige Billedhugger Dannecker, der vel ikke er en Thorvaldsen, men dog en sand udmærket og fortræffelig Kunstner. Schillers Büste, som staar hos ham er stor og uforlignelig. Han har giort Kongen af Würtembergs Büste i denne Tid; jeg traf tre Damer i hans Værksted, og talede længe med den ene, som fortalte mig, at hun havde været 5 Aar i Khavn, og tilbragt glade Dage der, og at hun havde seet nogle af mine Tragødier opføres. Mod Slutningen hørte jeg, at man kaldte hende Deres Høihed! det var Prinds Wilhelm af Würtembergs Kone. —

I Søndags Morges kiørte vi bort Kl 5. fra det kiære Stuttgardt; og det var førstegang paa min Reise, at jeg forlod et Sted, med et rørt og bedrøvet Hierte. Var det noget Under. Saa mange kiære Venner! Og nu seer jeg dem, formodentlig aldrig mere. Jeg græd, da jeg omfavnede Cotta. Han er min sande Ven. Wangenheim koster det mig ogsaa at forlade; og et Par af de andre Cirkler, hvor jeg fandt blid og virkelig Meddelelse. — Kunde jeg nu reist lige hiem, til dig søve Molle, og dine velsignede tree smaae Potentater, de Loder, de Han-

semænd, og de Willer; men nu skulde jeg hen mellem vildfremmede Folk..

Det var en melankolsk Reise, skiøndt Veiret var deiligt, over Ulm til Augsburg, hvor vi bleve en halv Dag, og saae Billedgalleriet, gik omkring i Byen; betragtede det gamle Fugger' ske Huus; der for 300 Aar siden var det vigtigste Handelshuus i Europa; og nu er kommen paa Knæene, skiøndt de forige Linnedvævere ere blevne Grever og Rigsfyrster. Vi var i en elendig Comødie. Det er reent forbandet med de fleste tydske Theatre, saa slette de ere. Og Stykkerne ere endnu bedre! Her spillede de et som heed Morinden. De fleste af Skuespillerne vare smurte over med Kul i Ansigterne, som Harlekiner; men istædet for lystige Harlikinader tudede de som Hunde, og vare saa ædelmodige, og opoffrende, at jeg faldt i Søvn derover i første Akt.

I Tirsdags kom vi til München. Den smukke Stad frapperede os, og stikker stærkt af imod Stuttgardt i Størrelse og Kiøbstædsudseende. Men — alt var mig fremmed her. Jeg havde faaet et Brev med fra den bayerske Gesandt til en Geheimestatsrath Riegel, men han tog sig ikke videre af os. Det fornøiede mig at see det store Gallerie, hvor især fortræffelige Stykker af den store Spanske Maler Morillo var mig kiære. Det er forfærdeligt, saa original og kiendelig denne Maler er. Han maler ofte lave Gienstande, som for Ex: en Moder sidder og løsker sin Dreng, mens han leger med en Hund, og propper Brød i Munden. Men det er uforligneligt, og beviser, at det ikke er Gienstanden, men Mesteren, og Behandlingen, som giver Værket sin Værdie. Fattige lasede Drenge, der spille Tærninger, eller vise hinanden Penge de har faaet for at sælge Frugt! — Men man tager meget feil, hvis man troer at disse

Billeder af Morillo ligne de flamlandske og nederlandske. Den skiøn romantiske spanske Natur forædler dem med en besynderligt poetisk Duft; og de forholde sig til Teniers og Ostade, som Cervantes Don Quixote til Holbergs Comødier. Man beundrer ikke blot den diærve, rigtige velskildrede og vittig skildrede Natur; det er forbunden med noget høit og sværmerisk. De lasede Drenge ligge ved siden af skiønne Frugtkurve, og Landskabet er sydlig idealsk. Man seer tydelig at det er en Maler, som kan male hvad han vil, høit og lavt. Har han maaske ikke Raphaels Dybhed, saa har han mere naiv Omfang; det er en uendelig stor Mand, den Morillo. (Læs Morillio) —

Alting hænger ellers i dette Gallerie mellem »einander wie Maüsedrek und Coriander.« — I en Stue ser man de herlige Portrætter af Rafael og Albrecht Dürer, som Mesterne selv have malet; og ved Siden af dem to Hoveder af Denner. Disse sidste ere indlukkede i Skabe, og Omviseren giør Tilskueren opmærksom paa, hvorledes Herr Denner har malet hver Fiber, hver Aare saa tydelig, og fint, at man kan see det med Fornøielse i Forstørrelsesglas. Det kalder jeg Skildring. Det var noget for Rahbek, som er en stor Ven af det Smaae i alle poetiske Skildringer, og en Hader af det impertinent Store; fordi han selv er saa impertinent Lille.

Theatrene her ere maadelige, siger man. Jeg var kun et Øjeblik i den italienske Oper i Søndags, men det var saa hedt i Parterret, og saa koldt paa Theatret, at jeg strax maatte ud igien. Synge kunde de ikke; derimod spillede de ogsaa slet.

Intendanten Her von la Motte har beviist mig den Høflighed idag, at sende mig og Bertouch Fribilletter til to Theatre men da vi reise i morgen, kunne vi ikke giøre megen Brug deraf.

Min eneste Omgang her er Schelling i hvem jeg har fundet en genialsk, naturlig, dygtig Karl. Jeg havde slet ikke troet at harmonere med ham, da du veed, at jeg ikke kunde lide det Sprog og den Maade hvorpaa han saa vidtløftig og forvirret udtrykte sine absolute Ideer. Tænk dig min Forundring, da jeg i ham fandt en jevn naturlig Mand, med stor Kiærlighed for Poesie. Men tænk dig min Glæde da han forsikkrede mig, at han selv fandt, at hin Maade at skrive paa duede ikke, at man maatte være simpel og naturlig, tænke i sit eget Sprog, skrive for sit Folk, og ei for enkelte Lærde. Han er misfornøiet med det meeste af hvad han før har skrevet (med Formen) og giver nu snart et Værk ud paa tydsk, som jeg har besluttet at læse og studere; thi det absolutte Sprog har jeg aldrig forstaaet, eller havt Lyst til at lære.

Jeg har tilbragt flere Timer hos Schelling hver Dag; og vi holde allerede meget af hinanden. Han havde et Selskab hos sig i aftes, hvor jeg forelæste noget. Han er misfornøiet med den tydske Litteratur. Wenn Sie sich nicht zu uns rechnen wollen — sagde han — so haben wir nichts mehr.

Vi blev enige om at en Philosoph og en Poet bedre kunde leve sammen, end to Poeter eller to Philosopher. Han lever simpelt og husligt; har tre Børn ligesom vi, den lille Dreng paa to Aar kan allerede lukke Vinduesskudder, naar der kommer Lys ind. Jeg spurgte ham, om han var en Schellingianer, og han sagde Ja. Konen er en meget artig og dannet Kone. — Hun har giort en Ting hvormed hun har vunden mit Hierte, nemlig forladt A. W. Schlegel for at tage Schelling, og deri kunde ved Gud ingen fortænke hende. Thi de forekomme mig, som en romersk Gud og siællansk Skrædder, hvilke som du veed, Naturen ikke vel tilstæder at mødes i et Skuespil, som hver

Schegel vel kan oversætte, men ikke forfatte. Jeg forelæste dem blandt andet Xaver (Lykkeridderen) og Schelling hvæsede hvert Øjeblik sit sagte Hæ — — —. (hans Bifaldslatter) og det gottede ham ret at have hørt »wie Xaver zu Ehren gekommen war«. — Da jeg reiste, lovede vi at skrive hinanden til, og da jeg sagde: aber Sie schreiben ja niemanden, sagde han: Ihnen schreibe ich gewiss — Vi spadserede engang sammen, og da gav jeg mig noget i Samtale med ham om Philosophien, og yttrede ham min oprigtige, men tillige beskedne Mening om Umuligheden for den menneskelige Fornuft at gaae over en vis Grændse. Jeg sagde ham: Ich glaube dass die Vernunft ebenso wie unsre übrigen Geisteskräfte nur eingeschränkt und für diese Erde bestimmt ist. Das grosse Mysterium des Guten und Bösen soll uns ein unaufgelösstes Räthsel seyn. So bald wir das Gute und Böse was wir im Kleinen sehr leicht scheiden können, im Grossen erblicken schwindeln wir. Und statt uns mit grössere Einsicht zu bereichern, verlieren wir nur die zwei grossen Treibfeder des Hasses und der Liebe. Wir werden lau — das Licht blendet mehr, indem der Schatten verschwindet. Diese Grübelei schadet also mehr als sie hilft, denn sie erweitert nicht den Verstand, raubt uns dagegen die Gefühle unseres Herzens. Darum müssen wir glauben ans Gute; glauben dass das höchste Gute (Gott) der Herr sey. Wir dürfen den Teufel ja nicht aus dem Spiele bleiben lassen. In der christlichen Religion sind die grössten Wahrheiten schön poetisch allegorisirt; und Christi Lehre ist die edelste reinste Moral. »Wodurch und Warum« können wir nicht wissen, wir sehen nur »Was« und »wie«. Was ist für die Wissenschaft, wie für die Kunst. Wissenschaftler und Künstler ist jeder wahre Mensch, der Bewust-

seyn und Kentniss, Willen mit Handeln verbindet. Wir sollen das Gute thun und lieben, das Schlechte hassen und lassen, und an Gott vertrauen. Von dem göttlichen Zusammenhange im Ganzen wissen wir also noch hier nichts. Die Existenz ist ein unaufgelösstes Räthsel, die Unsterblichkeit wünschen und hoffen wir; können sie aber nicht beweisen; nicht einmal ihre Nothwendigkeit einsehen. An der Güte, an dem freien Willen, und an der Unsterblichkeit glauben sind die wahren drei Glaubensartikel, was den wahren Christen macht. Das Schöne und Wahre sehen und wissen wir —

Han hørte med megen godmodig Taalmodighed paa mine Yttringer, sagde »Sie haben eine gesunde und brave Lebensansicht — men mente dog — dass man »weiter« gehen könne«. Hvad han mundtlig sagde mig i denne Anledning, var mig ikke indlysende. Ogsaa brugte han Ordene noget anderledes undertiden, end efter Talebrugen; og det er uret, det maa man aldrig, thi ellers disputerer man om Udtryk istædet for om Ting. Vox populi, vox Dei! — Saaledes mente han, at Evigheden meer var noget fuldendt Tilkommende, end det Hele uden Begyndelse og Ende. Jeg sagde spasende: Nehmen Sie an: Die Zeit verhällt sich zu der Ewigkeit wie ein Scheffel Erbsen, zu den einzelnen Erbsen im Scheffel. Alle Erbsen machen die Scheffel aus, also muss Scheffel überall da sein, von Anfang, zu Ende; das ist Ewigkeit! Die Erbsen dagegen repräsentiren die Zeit — Nun (sagde han) das mögte sich in einer Aristophanishen Comödie gut aus nehmen —. Eben, sagde jeg, weil es so philosophisch ist. Auch hier. Hans Kone loe i et Væk, af vor Strid og jeg med. »Sie lachen mich aus«, sagde han godlidende. Nein weis Gott nicht — svarede ich — ich lache

uns beide aus, weil wir die Zeit und Ewigkeit nicht begreifen können.

Schellings almindeligste Lecture er Aristophanes, hvis græske Værker han især har studeret, saa han næsten kan dem udenad. — Jeg længes efter hans Bog, som snart udkommer.

Den gamle Jacobi vilde jeg ikke besøge, skiøndt Schelling selv raadte mig dertil. Sie werden in ihm einen gebildeten talentvollen Mann finden — sagde han — der die, vor denen er Güte und Hochachtung hat — (wie er es gewiss für Sie haben wird) sehr freundlich empfängt, und recht angenehm seyn kann. Tillige anmærkede han, at Jacobi havde været lumpen imod ham, uden Anledning. — Jeg havde dog kun seet denne gamle Mand et Øjeblik, og da jeg vidste med mig selv — at jeg ikke kunde lide visse Folks Væsen, der gaaer omkring som »guter Freund von allen Potentaten«, saa blev jeg derfra [*Brevet defekt*]

Wien den 27de May 1817.

*I en forfærdelig Hede og Støv reiste vi den første Dag over Hohenlinden (hvor Moreaus Fiender fordum havde det hedere) til Altötting. Vi vilde været til Braunau, men et stærkt Tordenveir optrak, og en Vogn, som havde fulgt os fra München, blev i Altötting allerede Kl. syv om Aftenen, af Frygt for Uveiret. Saa bleve vi da med, og kom ind i en gammel Sal, hvor der stod sex opredte Senge og hang en Messinglysekrone under Loftet. Der var Blyruder i Vinduerne, som i en Kirke. Paa den ene Side af Salen var et umalet Fyrretræsgallerie med Trappe til. Et Orchester formodentlig, som mindede om Fortidens svundne Glæder. Vi aabnede Blyvinduerne, trak vore Kioler og Støvler af, satte os i Sopha paa to Stole (du kiender min Maade at lave Sofa paa) læste i nogle Musen-

almanakker, som man i Stutgart havde foræret os, og svedte som Sveitseroste. Vort ubekiendte Reiseselskab var i det andet Værelse, talde fransk, og undertiden lidt italiensk. Det var en Herre og to Damer. De gik over i Kirken, for at holde deres Andagt, medens B. og jeg, for Træthedens Skyld, holdt aandelig Kammerspisning i Lommebøgerne for Skuespilyndere. Pigen, som dækkede Bord, fortalte at der var en Kirke, hvorhen mange reiste, for at faae deres Syn igien, og spurgte om vi ikke ogsaa vilde derhen? Vi takkede og sagde: siden vi sidde her og læse, kan du jo vel see mit Barn, at vi ikke ere blinde. — De Fremmede kom tilbage. Herren forvildede sig, ligesom jeg stod i dyb Negligee, for at gaae i Seng. Han kom ind og tiltalte mig meget bekiendt paa Fransk. Formodentlig tog han mig for et Fruentimmer, hvilket beviser at han ikke rigtig endnu havde brugt Kirkecuren. Min Barritonostemme havde neppe yttret sig, før han lagde Hænderne paa Brystet, bukkede og giorde mange Undskyldninger. Jeg fulgte ham meget høflig ud af Døren, i de hvide Lin, og vi giorde mange Complimenter paa Trappen.

Næste Dag fik vi dygtig Regn, hvorved Træerne sprang ud, men Læderet paa vor Vogn krøb ind. Det var Skade at Christian ikke ogsaa kunde krybe ind, thi han sad udenfor paa Bukken og blev vaad. Vi reiste over Braunau, Altheim, Ried, til Lambach; hvor vi superte slet, og fik daarlige Senge, fordi vort ubekiendte Reiseselskab havde faaet de bedste. Her hørte vi til vor største Forundring at det var Enkechurfyrstinden af Bayern, en østerrigsk Prindsesse, med hvem vi reiste. Dette giorde os lidt forlegne. Vi vare ofte gaaet hende forbi i Døren, uden at hilse videre, end med at lætte til Hatten. Men da hendes Høihed reiste incognito, saa var jo ogsaa hermed Hen-

sigten rigtig opnaaet. Dog besluttede vi herefter ikke at kiøre foran, men bagefter, at hilse ærbødigt, og holde os i en sømmelig Afstand. Nu kunde jeg ogsaa begribe Herrens Undskyldninger og Alteration, da han tog Feil af mig, forrige Aften. Det var nemlig en Kammerherre. Og tænk dig hans Bestyrtelse ved at finde en halvnøgen Poet istedet for velklædte Damer.

Tredie Dag var det deilig kiøligt Veir. Alt var friskt og grønt. Det slappe nyfødte gule Løv hang mat i tykke Buske paa Grenene, og indsugede Solens Straaler, for at vinde stivere Kraft og grønnere Farve. Vi kiørte langs ad en Afgrund. Landet er fuldt af de deiligste Bierge. Herlige Udsigter til Byer, Stæder og Kirker. Tyrolersneefieldet i Baggrunden. Morgen og Aften gik jeg altid et langt Stykke.

I Værtshuset i Kleinmünchen fik de Churfyrstelige Lyst til at vide hvem vi vare. Damen spurgte Christian derom, og han fortalte det, paa sin Maade, i sit Patois, saa hun dog fik en vis overfladisk Idee om vor Existens. — Vi holdt os stedse tilbage; men paa den fierde Dag bleve vi dog bekiendt med Herskabet, og det ved følgende Eventyr. — I en lille By, uden for en Smedde, blev vore Heste skye, ved uformodentlig at see to Æsler for en Karre; de vege til Side, og knak — der brak atter Vognstangen! B. blev lidt utaalmodig, men jeg forestilte ham, at vi maatte være glade ved, at dette ikke var skeet midt ude paa Veien, allermindst ved Afgrunden, — men lige for en Smedde, hvor allerede det Jern glødede, som skulde klamre Vognstangen fast igien. Medens nu Smedden med »svarten Fiæs« kom ud, »med sin Hammer og sin Tang« (ingen Vaulundur) stege vi ud, og spadserede hen ad Veien. Da kom Churfyrstinden rullende forbi og hilste os. Hun er lykkelig! — sagde vi; hun har en heel Vogn. Farvel deres Høihed! Hils Wien.

Vi komme kun langsomt bagefter. — Under disse Betragtninger opløftede vi vore Øine, — og saae langt henne paa Veien Churfyrstindens Vogn holde stille, og Herskabet spadsere os imøde tilfods paa Landeveien. »Was Teufel, tænkte jeg — (jeg begynder undertiden nu at tænke paa tydsk igien) ist ihr Wagen auch gebrochen?« — Der var gaaet Ild i eet af Hiulene. — Nu viste vi os meget tienstfærdige, hilste ærbødigt, giorde Undskyldninger, fordi vi saa længe ikke havde kiendt hendes Høihed, og derpaa løb jeg til næste By, for at hente Vand. — Efter et Qvarteers Forløb, bragte jeg en Mand med en Spand paa Hovedet. Kammertieneren kom os imøde, og sagde det behøvedes ikke meer. Manden kastede Vandet, og gik igien. Vi kom til Vognen — Ilden var Pokker ikke slukket: Jernet var gloende. Churfyrstinden kom mig imøde, og giorde mig en Taksigelse. Paa Veien havde jeg seet en Pøl; jeg tog de tomme Viinflasker af Vognen, fyldte dem med Pølevand, og begiød saalænge Jernet, til det blev koldt som Iis. Imidlertid kom Tieneren med Lys; — det vil sige: Tællelys til at smøre Vognen med; thi det var ellers Middag. Og nu rullede de langsomt til næste Station, og vi, med vor istandsatte Vogn, bagefter.

Paa næste Station saae vi Churfyrstinden gaae med sit Følge, fra sin Vogn, til det nærmeste Giestgiverhuus. Vi holdt os tilbage, og jeg foreslog B. at gaae hen i et andet Værtshuus. Ligesom vi sadde ved Maden kom Kammertieneren ganske forpustet ind til os; han havde søgt os overalt, og skulde indbyde os til at spise med hendes Høihed.

Da vi nu allerede havde spiist, kom han tilbage, for at invitere os til at drikke Kaffe, med Churfyrstinden paa næste Station. Dette skedte, og hendes Høihed var meget naadig og venlig. —

Paa min sidste Aftenvandring, traf jeg i en skiøn Biergegn en Bonde, som gik hiem med nogle Lerkrukker og Fade, han i næste By havde kiøbt til sin Huusholdning. Jeg gav mig i Samtale med ham, og han fortalte mig om sine Børn og sin Lykke. Jeg sagde ham at jeg ogsaa havde Børn. Ja det er vel den største Glæde, vedblev han; boer De langt herfra? I Kiøbenhavn, i Danmark; var mit Svar. Ak det maa vel være langt borte, raabte han. Hist henne boer jeg! — Og jeg saae i det samme et smukt Huus ved Veien; Døren stod aaben, og to blomstrende Rollinger, en Dreng og en Pige, sadde paa Tærskelen. Neppe bleve de Faderen vaer, før de sprang ham imøde. Han tog dem i Veiret, kyssede dem, og forærede dem hver en lille Leerkrukke med smuk Glasur. Jeg sagde nedslaaet Farvel og skyndte mig bort. Hist saae jeg allerede Wien hæve sig med utallige Huse; men iblandt dem alle var der intet, hvorfra tre søde Børn ilte mig imøde. Og overalt saae jeg dog saamange nydelige Børn! Alle Helgenbilleder ved Veien vare udsmykkede til Pindsefesten, med Blomster og Løvværk. De brogede Løvhytter, hvori Maria stod med Jesusbarnet, vare prydede med Lys. Jeg saae Marias og Jesu forgyldte Kroner glimte giennem Løvene, og en stor Skare smaae Børn laae paa Knæ, rundt om Løvhytten, og sang og bad i Aftenrøden*.

570. Fra Christiane Oehlenschlæger. Kiøbenhavn den 17 Mai 1817.

Idag, min velsignede Oehlenschläger, for syv Aar siden giorde jeg i Forening med Dig en lille Lystrejse til Gientofte, idag er min søde Falle langt fra mig, men saa har jeg til hans Erindring tre søde Glutter at kiæle for som alle pukke paa Deres Ret at hedde Oehlenschläger og kan jeg nu ikke have

den rette store Øslæ saa er disse smaae ret gode Sorogater. Vi telbringe vel saa omtrent hver Dag med at tale om Falle, om den Glæde at modtage ham igien, men idag fremfor alle Dage. Af alle de Glæder vi har i din Fraværelse er ingen større end at tænke os Din Hiemkomst ret levende, dernæst Brevene og den foregaaende deilige Musik naar Postkarlen blæser uden for vore Vinduer. Fraværelsen har sine store Behageligheder, een af dem er at man ret faaer prøvet sit Hiertelav, hvor inderligt det har glædet mig at mærke de kiærlige smaae Hierters Længsel efter Deres Fader kan jeg ikke sige Dig. Den yttrer sig paa saamange Maader, snart ved de yndigste Kiælerier, snart ved Utaalmodighed over at Fader bliver saalænge, men oftest ved at tale om hvordan de vil trykke og kysse Fader naar han kommer. Hans siger altid naar Fader kommer skal jeg kysse ham gyselig, han er ve gu sø, den søe Faer. D. sætter han aldrig i Enden af et Ord; det vil more Dig meget at han endnu snakker saa barnagtigt og kiælent og især vil det fornøye Dig at han er blevet hvid og rød og at han ligner Fader saa dygtigt. Jeg er færdig, at misunde Dig at komme hiem til Dem efter saa lang en Fraværelse, det er en ganske egen Nydelse; forandrede vil De jo naturligviis være og da de bestemt har forandret dem til Deres Fordeel, maae det jo være en stor Glæde for Deres kiærlige Falle. Bare de ikke i det første Øyeblik blive til Stok og Steen af Overraskelse og Undseelse, Du veed de har Faders Undseelse alle tre. William vilde i Begyndelsen slet ikke troe at Fader var rejst fra Paris og var i Wien, Nei, fy! sagde han, han troede Fader svømmede i et Glas Rødvin, han vil heller ikke gierne fortælle nogen at Fader er i Wien, Di driner af mig, siger han. Vi venter hver Dag, at han skal sige Fader er i Brændevin, da han altid kalder

Vin, Brændevin. Ørsted, Hans Christian nemlig, har bedet mig og alle Børnene til Middag idag, det er ogsaa Deres Bryllupsdag den 17 May og de syntes da vi skulde være sammen. De har læst din Tragoedie til største Glæde. Veyret er dejligt idag i Eftermiddag skal vi ind i Kongens Have med alle Børnene for at fornøye os i det grønne paa vor Bryllupsdag. Ørsteds Kone er ret en Person efter mit Sind og vi sympatiserer virkelig næsten i et og alt; Ørsted holder inderligt af Dig og agter Dig for den Du er, Du kan altsaa viide at jeg der vil befinde mig meget vel ved at tilbringe denne Dag med Dem til Din Erindring. — Skoven er grøn alt, vore Træer ovre Tættetaarnet er ogsaa grønne, naar jeg nu betænker at disse Blade ikke skal visne, men kun blive større til Fader kommer hiem, saa er jeg færdig at hoppe som Lotte, Hans og Wille af Glæde, det [er] jo om ganske kort Tid at vi kan sige: nu kan vi vente Fader hver Dag. Alting vil vist være Dig tilpas, det eneste jeg er bange for, er at Du troer jeg har græmmet mig urimeligt meget i din Fraværelse, naar Du seer at jeg rigtig nok er blevet noget mager, men jeg forsikkrer Dig at det kun er den afskyelige gripe jeg havde, som afpillede mig, men jeg haaber at Sommeren igien vil skaffe mig lidt Huld; jeg befinder mig iøvrigt meget vel, kun mine Øyne er endnu bestandig svage og taale ingen Anstrængelse. —

Nu maae jeg til at takke Dig for de lange herlige Breve, af 17 og 19 med Posten og det med Fisker fra lang Fredag saavelsom et fra Metz af 25 April hvilket sidste jeg modtog i gaar otte Dage. Jeg troer aldrig at nogen Rejsende har skrevet saadanne Breve som Du, ikke at tale om Deres Qvalitet men selv Deres Længde og det meget høyst forskiællige de indeholde er mageløst. Du burde absolut naar Du engang fik Lyst dertil,

benytte disse fortreffelige Materialier, jeg synes Du behøvede blot paa enkelte Steder at bortskiære det altfor private, saa vilde det blive en usigelig interessant Bog for alle. Det er saa flaut for mig at jeg egentligt aldrig kan besvare disse Breve, jeg kan kun læse dem saa jeg har Nytte af dem, inderlig glæde mig over dem og i mit Hierte være taknemlig for ald den Kiærlighed og Godhed De vise mig; alt andet er jeg for ringe til. Du skriver intet som jeg ikke føler og fatter, men hvorledes det har grebet mig hvorledes det har opbygget mig og hvordan jeg har forstaaet det, det faaer Du aldrig at viide, og det er just det Du som Digter helst vilde viide. Men de glæde ikke mig blot, alle som have Adgang til dem ere de en sand Nydelse for, vi kan derfor aldrig nok takke Dig. Jeg vilde skrevet i Tirsdags efter Løfte, men da hverken Hiorth eller Hauch fik deres Breve bort forrige Løverdag saa vilde jeg opsætte det til idag for at Du skulde kun faae et Brev ad Gangen, men nu fortæller Hiorth mig at hans heller ikke kom bort sidst, og min Opsættelse var altsaa til ingen Nytte dog nu blev det mig for længe til næste Post og jeg sen[der] det derfor afsted. De sidste Efterretninger at alt er vel inden Borde, er jo de kiæreste og derfor vilde jeg at vi skulde aftale med hinanden naar vi skrev. Du kunde da faae Brevene efterhaanden istedet for flere paa een Tid. — Dersom Du ikke alt har, saa send mig strax lidt Beskeed om Bogreolen, jeg længes efter at faae den bestilt, færdig og komme ifærd med, at ordne Bøgerne. De ny franske har jeg ret glædet mig over. — Vi har giort ved den Wedelske affaire hvad vi kan, men Wedel skal selv være i Forlegenhed, Pengemangelen i Norge er saa stor, at det Ankerske Fideicommis skal være paa Nippet til at fallere, det var det rigeste i Norge, men Haabet har jeg ikke tabt, og Du skal

see at det vist kommer; den norske cours er i Bedring dette er vist Aarsagen til at han tøver, der tabes saa meget ved at sende Penge fra Norge, naar Forskiællen er saa stor paa deres og vores Penge. Bogtrykker Pop skal trykke Rhoar, han har lovet mig tre Ark om Ugen, han trykker godt og alle siger, at han er ordholden og ordenlig men Papir har jeg meget ondt ved at faae, der er næsten intet her i Byen. Huuslejetiden nærmer sig den 29 May skal den betales, men Collin, min trofaste Collin hielper mig. Du veed at mod Reisens Ende var det Dig forbeholdt at indgive en Ansøgning paa ny til Kongen, dette maae vi nu paa dine Vegne, det vil sige til Møsting; Hvad skal jeg giøre naar ingen betaler mig, og Folk er saa fattige at de ikke kiøber mange Bøger, hvorfra skal jeg da tage det? Det meeste jeg har havt har jeg Dig at takke for og Det veed jeg, at jeg ogsaa af Hiertet har velsignet [Dig] fordi Du, ikke som Poeter pleje, men som den kiærligste og bedste Huusfader har sørget for os. — Vi vil nok komme ud af det; de maae vel efterhaanden betale os hvad de skylder og de vil altid komme til belejlig Tid, nu vi har to Bøger færdige, maae vi ikke troe der er Nød paa Færde. —

Geheimeraad Moltke har igaar igien været hos mig ligesom jeg var gaaet ud, jeg troer Dog jeg vil engang besøge ham paa Frederiksberg, han har nu to Gange gaaet forgiæves, een gang traf han mig. Har Du ikke skrevet til ham? Frøken Bertouch har længe ikke havt Brev fra Bertouch det har meget foruroliget hende, hvoraf kommer det at han der var saa flittig en Correspondent ikke har skrevet saalænge? —

Søde Falle! Mange tak for det lille søde Vers med Blomsterne over. Du er saa sød imod mig Faer Du skal see jeg skal ogsaa være en artig Pige, at Du kan holde af mig naar Du kommer

hiem. Jeg blev jo sex Aar, saadan en stor Pige maae jo ogsaa være artig. Nu er Træerne grønne i Kongens Have og nede ved Canalen og over ved Kirketaarnet, er de ogsaa dejlig grønne. Johannes og Wille kiører med Stole til Faer til Wien og jeg syer og strikker eller læser med Moder. Den lille Marie Bardenfleth har tit været hos mig, men nu er hun rejst til Lyngbye, jeg holder saa meget af hende og vi lege saa rart sammen. Guskelov Du kommer hiem i August, søde Falle. Din Bog, som Du sendte til Molle, var saa dejlig med den lille kiønne Rose, og med Harpen og med Slangen. Tante Drewsen pegede paa Slangen og sagde: das ist gelungen. Lev vel søde Falle og tænk paa Din Lodde, naar Moder skriver igien skal jeg skrive meget længer. —

Lev vel min velsignede Oehl. Dine søde Drenge hilser og kysser Dig. Kl: er mange jeg maae slutte; Gud være med Dig!

Din Christiane.

571. Fra Maria Jacobina v. Küster. Stutgard den 23 May [1817]

Ihr freundlicher Brief, mein verehrter liebenswürdiger Freund, war uns ein so lieblicher Nachhall der schönen so schnell vergangenen Tage, wo wir Sie selbst in unsrer Mitte hatten, dass er uns eine recht innige Freude verursachte; das Andenken dieser Zeit wird uns immer theuer seyn, solten wir auf diesem Erdenrund auch nie so glücklich sein Sie einmal wiederzusehn. Der Abschied von Ihnen war uns allen recht schmerzlich, und so unwahrscheinlich es auch war könnten wir doch der leisen Hofnung nicht wiederstehen, Sie am folgenden Tag noch hier zu sehen; leider wurde dies nicht erfült, wir bekammen bald die Kunde Ihrer Abreise, und mit

Ihr zugleich Ihren Coreggio. Mit dem lebhaftesten Interesse lasen wir diese liebliche Dichtung, wir kannten ja den Mann dessen Seele diese zarten Bilder fassen und zeichnen konnte. — So brachten wir den Abend fern von Ihnen doch mit Ihnen zu. Wir freuen uns sehr auf das Gute was Sie uns noch zugedacht haben, und werden es Herrn v Cotta nicht vergessen lassen. Dankbar nehmen wir einen Platz in Ihr Stambuch an, Emilie meine zweyte Tochter bittet um die Erlaubniss eine kleine benachbarte Gegend, die Sie an diese Stadt errinert darin zeichnen zu dürfen. — Beti wird diesen Brief ergänzen, meine rechte Hand ist etwas krank, und da wird mir das Schreiben sauer; aber es länger aufzuschieben, oder Ihnen nicht selbst zu sagen wie theuer mir Ihre Bekanntschaft war, das war unmöglich. Leben Sie wohl, möge der Himmel Ihnen so viele frohe schöne Stunden geben, wie Sie durch Ihre edle reine Dichtungen sie andern zu verschaffen wissen.

von Küster.

572. Fra Elisabeth v. Küster. Stutgart den 23 May 1817.

Ihr Brief hat uns eine recht innige Freude gemacht, und gerne hätten wir Ihnen schon früher für diesen freundlichen Beweis Ihres Andenkens gedankt, wenn nicht ein heftiger Rheumatismus im Arm, meiner Mutter seit vielen Tagen das Schreiben fast unmöglich machte. Sie hat mir die Erlaubniss ertheilt, Ihnen auch schreiben zu dürfen.

Bis jetzt habe ich nur immer an meine Eltern, und an die Freundinnen meiner ersten Jugend geschrieben, heute zum ersten mal sind meine Zeilen an ein Wesen ausser diesem engen Kreise gerichtet; da gestehe ich Ihnen offenherzig, dass eine mir selbst unerklärbare Zaghaftigkeit mich ergreift, und wenn

nicht Ihr freundliches Bild mir stets vor den Augen schwebte, kaum würde ich den Muth haben, weiter zu schreiben.

Wir vermissen Sie recht sehr, denn obgleich wir Sie nur kurze Zeit gekannt haben, so war es mir doch immer, wenn Sie den Abend mit uns zubrachten, als müsse das so bleiben, als könne die Stunde die Sie von uns wegführe nie erscheinen. Noch an dem Tage da Sie abgereist waren, hoffte ich jeden Augenblik Sie hereintreten zu sehn.

Jetzt sind Sie weit von uns entfernt, und bald selbst nicht mehr auf deutschem Boden. Wenn Sie dann sich in der Heimath wiederfinden, im Kreise der Ihrigen, von tausend befreundeten Gegenständen umringt; dann gedenken Sie Ihrer Stutgarter Freunde bisweilen, denen die Erinrung an die schönen Stunden, die sie mit Ihnen verlebten, immer werth sein wird. Ihr Nahme wird hier noch oft, und von vielen genannt; ein jeder freut sich den gefeierten nordischen Dichter wenn auch nur gesehn zu haben. Das Glück ihn kennen zu lernen konnte ja nur Wenigen zu Theil werden.

Begegnet uns bei dem hiesigen einförmigen Leben ein mal eine liebliche Erscheinung, dann freuen wir uns ihrer von ganzem Herzen, und noch längst nachdem sie verschwunden, lebt die Erinrung an sie unauslöschlich fort in unserm Gedächtniss. — Ihren herrlichen Coreggio habe ich schon recht oft gelesen, auch ihn meiner Mutter ganz vorgelesen. Wie viel lieber hätten wir diese schöne Dichtung von Ihnen selbst vortragen hören! Vielleicht führt uns das Schiksal noch ein mal in Ihre Nähe, dann wollen wir mit einander lesen, singen, und alle die fröhlichen Pläne ausführen, die wir den Abend vor Ihrer Abreise zusammen machten. Und sitzen wir dann wieder am Theetisch, und Sie haben bis dahin weiter keine

Abentheuer erlebt, so rufen Sie wohl mir zu Gefallen Ihre reiche Phantasie zu Hülfe, und entlehnen aus der Fabelwelt die Begebenheiten, die Ihnen hätten wiederfahren können.

Wollen Sie mir eine recht grosse Freude machen, so schicken Sie mir eins von den Gedichten, die Sie uns eines Abends vorlassen, sei es entweder des Dichters Heimath, oder der Rosenbusch, welches Sie mir senden, ein jedes wird mir lieb sein.

Wenn Ihre Zeit es Ihnen erlaubt, schreiben Sie uns zuweilen, und erzählen uns wie es Ihnen auf Ihren Reisen ergeht. Meine Schwester grüsst Sie, und sagt Ihnen noch ein mal mit mir ein Lebe wohl. Betty.

573. Fra A. E. Boye. Kbhavn d. 23de Mai 1817.

Kiære Hr Professor!

Jeg kan ikke undlade med et Par Ord (thi desværre tillader Tiden, som jeg er endnu fattigere paa end paa Penge, mig ikke mer) at takke Dem paa det hierteligste for den Glæde jeg har havt ved Læsningen af Deres nye Tragedie. Ikke allene Værket selv har ved sin Fortræffelighed dybt rørt mig, men jeg har ogsaa beundret den Aands-Frugtbarhed og Rigdom, hvorom dets uventede og snare Fremkomst i saa høi Grad vidner. Rørende er det ogsaa, at midt i en vildfremmed Hovedstad, saa langt fra Danmark, et saa herligt dansk Product bringes for Lyset. Derved har De givet endnu eet Beviis paa, hvad De selv alt forhen har baade sagt og beviist:

Normannen ei sit Norden svigter,
Fordi han streifer udenlandsk,
Og selv ved Seinen danske Digter
Er stedse dansk.

Endnu har jeg kun læst Fostbrødrene een Gang, men glæder mig usigeligt til, at skulle læse den flere. Mange enkelte Skiønheder, som man først ved større Fortroelighed opdager, ere vist nok undgaaede mig i den ypperligen friske poetiske Rigdom, hvormed Digtet fra først til sidst er udstyret. Men det Hele har gjort et meget levende og behageligt Indtryk paa mig. Jeg finder deri en dyb og aandriig Skildring af en besynderlig Styrelse i Livet, af en tragisk Begivenhed, der ender sig, ikke sønderknusende (hvilket i dette Tilfælde maaskee ogsaa vilde have været grusomt og frastødende), men mildt og venligt, i det den forsonede Skiæbne selv læger de Saar, den slog. De Lidelser og den Fortvivlelse, der ramme Asmund, er ei en uforklarlig Tilskikkelse, der ofte hersker i Livet, og hvis Grund her for stedse bliver os gaadefuld, til hvis Udsoning og Forklaring først Døden baner Vei; men, vi see det tydeligt, det er her Straffen for en i høi Grad letsindig Handling, for Misbrug af det hellige Venskabsforbund, det er de ulyksalige Følger af vild og uoverlagt Adfærd, som hjemsøge den Lidende. Denne Hjemsøgelse er, medens den varer, langt haardere og smertefuldere end Døden selv; derfor tilintetgiøres ei heller den Straffede. Skiæbnen, som han selv ved egen Handling har fremkaldt over sig, leder i den blinde Oldings Skikkelse hans Frelse uventet frem. Var Asmund bleven for stedse ulykkelig, eller havde den straffende Skiæbne i Straffen tilintetgjort ham og hans skyldfrie Kiærlighed, saa var udentvivl det, man kalder den poetiske Retfærdighed mindre rigtigt haandthævet; thi hiin letsindige Handling var vel strafværdig, men ei saaledes, at den kun ved Død og Undergang burde sones. — Om den blinde Olding, som løser Knuden, kunde maaskee siges, at han var en deux ex machina; men

dertil kan udentvivl med større Grund svares, at han netop her skal være en saadan; thi her er netop en nodus tali vindice dignus. Asmunds Lidelser, hans ædle Sindelag og troefaste Kiærlighed, og Ragnhilds rørende Hengivelse af sin jordiske Lykke og sin hele Fremtid, har udsonet Skiæbnen, og det er den haarde Skiæbne selv, hvis Sværd nu sønderhugger den gordiske Knude. Jeg maae henstille til Digteren selv, om ei hiin Olding*) (ikke hans Fremkomst i Stykket, men blot hans Existence, hans Tilstedeværelse ved Asmunds og Tjodolfs Fostbroder-Eed) kunde i det Foregaaende have været antydet? — Dog alt hvad jeg her har skrevet, er kun for at vise Dem, at jeg har tænkt over hvad jeg har læst, og hvormegen Priis jeg sætter derpaa; thi sikkre og aldeles overlagte kunne mine Yttringer ikke være efter blot een Giennemlæsning. — Charactererne ere mesterligt udførte. Jeg beundrer især Ragnhild, Tjodolf og hans Banemand, den unge kraftfulde og høihjertede Kæmpe, der tillige udgiør en ypperlig Contrast til den gamle gottlose Tjodolf.

Og nu modtag endnu engang min inderlige Tak, ei allene for Fostbrødrene, men for alt det Gode jeg personligen har modtaget af Dem, Deres Venskab, Deres Omhu og Opmærksomhed for mig. Jeg har saameget i denne Anledning at sige Dem, naar jeg kuns kunde sige det saaledes som jeg ønskede; dog De vil forstaae min Taushed og ikke miskiende den. Paa den Lykke, at have erhvervet mig Deres personlige Bekiendtskab og Venskab, veed jeg sandeligen at sætte Priis. Hvad Priis jeg sætter paa Deres Værker har jeg tildeels stræbt offentligen at lægge for Dagen, og jeg vilde have gjort det bedre og fuldstændigere, hvis ikke knap Tid og knapt Udkomme satte min

*) conf. infra.

literaire Virksomhed Skranker; dog meliora speramus, der kommer vel den Tid, da jeg har bedre Tid, maatte saa kuns ikke Evnen mangle! Med denne Udsigt bør jeg ikke klage; jeg har det dog langt, langt bedre nu, end for fem Aar siden, f. Ex., og naar jeg undtager det haarde Stød, at jeg maatte miste min Moder, har jeg saa temmeligt alt det Aandelige, der behøves til at leve tilfreds, nemlig Venskab, Kiærlighed til Videnskab, og, hvad der er Betingelsen for alt det øvrige, Sands for det Ædle og Skiønne; det timelige eller verdslige Fornødne, Penge, har vel imellemstunder manglet, men det er dog stedse paa een eller anden Maade kommet inden det var for silde. Nu blive Tiderne bedre, og der er ogsaa deels ved Deres Godhed og Omhu, deels ved det Arbeid, jeg nu har og faar fra Deichmann (en Oversættelse af Krusensterns Reise, hvorpaa trykkes, og Udgaven af et Tidsskrift, Phœbus, hvorpaa maaskee snart skal begyndes) aabnet mig Veie til Erhvervelse udenfor Embedslønnen. Til Phœbus haaber jeg dog at De skiænker mig Bidrag; det forstaaer sig, at Deichmann giver et saadant Honorar, som han kan være bekiendt at byde Dem, og altsaa ikke det sædvanlige atheniensiske 10 Dalers, som hidtil er budt andre. Naar De engang, f. Ex; skrev en lille Fortælling igien, eller af en større vilde meddele os en lille Prøve, saaledes som jeg seer er skeet i Morgenblatt af Deres Mährchen. Vi takke ogsaa om De engang imellem meddeler os et lille Stykke Poesie, eller noget af Deres Forelæsninger, kort sagt, hvad De vil unde os.

Alting er nu her grønt og smukt. Igaar kom jeg hændelsesviis til at gaae Veien ned ad Alleegaden i Frederiksberg, under de smukke løvfulde Træer med de pæne Haver og Gaarde ved Siden, den Vei jeg saa ofte gik til Dem og med Dem forrige

Sommer. Denne for mig saa dyrebare Tid, da jeg fast dagligt havde den Lykke at see Dem og Deres Familie, stod da levende for min Erindring, og jeg nød i Tankerne igien de mange skiønne Øieblikke der her og ikke langt derfra vare blevne mig til Deel. Jeg kunde ikke andet, end fortælle min Kone, som gik med mig, hvad jeg tænkte paa, og trække hende hen til Deres forrige Sommerbolig, hvor nu Skodderne vare tillukte ligesom mit Haab om slige Sommerglæder for i Aar. Gud give De var her snart igien, eller at De i det mindste, som jeg, hver ottende Dag kunde besøge Deres Familie i Bredgaden, tale med Deres elskværdige Kone og see hvorledes Deres Børn voxe herligt og blive smukkere og aandfuldere Uge for Uge.

Nu er allerede mit Smule Otium fortæret igien; nu maa jeg da afbryde denne min usædvanlig lange Brev-Tale eller rettere Brev-Sladder, og hilse Dem mange Gange fra min Kone og min Fader, samt fra Deres

evigt hengivne og forbundne

Adolf Boye.

Hvorledes man, siden Freias Alters Forkastelse, griber enhver Leilighed til at give sin Agtelse og Kiærlighed, for den forurettede Digter tilkiende i Skuespilhuset, derpaa har De maaskee i Artiklen fra Kbhavn i Morgenblatt alt læst et Exempel; et andet og senere har Deres Kone formodentligt denne Gang fortalt Dem. Det var ved Hakons Opførelse. Man sang (jeg veed endnu ikke hvad) bag efter til Digterens Ære og sluttede med et: Han leve! Saaledes triumpherer den gode Sag! Hvorledes De i Tydskland ogsaa personligen har modtaget rørende Agtelses- og Kiærlighedsbeviser har jeg af Deres

sidste Brev erfaret og det har rørt og glædet mig usigeligt. vale vale.

Nu bliver jeg først opmærksom paa, at jeg ovenfor har snakket i det mindste tre Linier hen i Taaget, nemlig om Oldingen, Asvits, Antydelse, hvilken virkeligen er skeet i første Act, saa fuldstændigt, som jeg fordrede, og paa en saare skiøn og poetisk Maade. Jeg havde ellers hørt denne Act læse af Onkel Carl, og dette maae undskylde min Feiltagelse, da man sjeldent hører, saa nøiagtigt som man læser. Lev vel og erindre mig!

574. Fra Christiane Oehlenschläger. Kiøbenhavn den 27 May 1817.

Kiæreste Oehlenschläger!

Jeg har siden jeg skrev Dig til sidst modtaget dit ypperlige Brev fra Stutgardt og Du kan let tænke at det inderligt har glædet mig. Jeg mener der er kun to Ting hvortil Du trænger, eller som Du i det mindste ikke hidentil har havt nok af, det er sand begeistret Hylding og Penge. At Du vilde møde en stor Deel af det første i Tydskland, kunde man forud viide, uagtet vi dog ikke ret havde Idee om den Virkning Din Correggio havde frembragt, men saaledes! det er jeg ikke istand til at sige Dig, hvor lykkelig det har giort mig. Det er velsignet at Dig skeer efter Fortieneste, Du velsignede Digter! paa anden Maade kan jo ingen takke Dig for hvad Du har virket, end veed varmt at elske Dig og uden Forbeholdenhed at vise Dig det. Dette har Du jo baade i Hamburg, Cassel, og Stuttgardt mødt, og Du vil sikkert i Wien vinde ligesaamange Hierter. Det giør mig ret ondt, at ikke C Bernstorff er der; saadanne en Mands personlige Venskab, vilde paa en egen Maade

CARSTEN HAUCH
Litografi af Edv. Lehmann 1837

have aabnet Dig Adgang til mange Mennesker, som Du vel alligevel vil finde, men bedre havde dog været bedre. Cotta, veed Du, har jeg altid holdt af, fordi jeg saa tydeligt har seet af hans Breve, at han var en kiærlig Ven; men dette sidste jeg hører om ham, viser mig ham fra en endnu herligere Side. Saaledes skulde egentlig Begeistring yttre sig, ved paa en kraftig Maade at vise sin Taknemmelighed i Daad, ikke blot i Ord. Din Rejse er af en uskateerlig Værdi. Collin sagde forleden, da jeg fortalte ham adskilligt af dit Brev fra Stutgardt, at Du maatte engang ved Leilighed reise til Norge, saa vilde det hvad vi nu er to Aar om ikke at faae afgiort, komme istand paa to Timer. Den personlige Nærværelse er af ydderste Vigtighed, især naar man uden at smigre Dig, kan sige, at Din Person er saa udmærket. Saa inderlig jeg har længtes efter Dig, vilde jeg dog heller at Du blev een gang til saa længe borte, end jeg vilde du slet ikke skulde have rejst. Den oeconomiske Fordeel er jo ubeskrivelig stor, men den Siæls Opmuntring, den uagtet Din Længsel, maae have forskaffet Dig er endnu vigtigere. Fra hvad Kant jeg betragter det, seer jeg intet uden reen Gevinst. Jeg vil ikke engang tale om at Fostbrødrene neppe havde seet Lyset saasnart, og rimelegviis ikke saaledes her hiemme. Dog jeg er for ringe til at opregne de herlige Virkning[er] af Denne Udflugt, men det er umiskiendeligt, at De ere mange. — Dine Glutter, min beste Oehlenschläger, er søde og inderlig længselsfulde efter Deres Fader. William har faaet 2 Kindtænder nu igien; to fik han ved Nytaarstide, han har nu tyve Tænder ligesom Johannes, De er komne med Hoste, som Du veed Lotte fik sine med. Det er overalt en lille Copie af Lotte, men dog lidt mindre uregierlig end Lotte i den Alder. Johannes truer os tidt med at rejse til

Fader naar han er vred over eet eller andet, han lader mig ogsaa undertiden høre at Fader har flere Penge end Moder, som han siger han kan mærke af de deilige Ting Fader sender hiem, og af at Moder ikke sender Fader noget. Han er undertiden lidt but og opposit stemt, ved slige Leilighed undslipper ham slige rigtige Bemærkninger. Tak fordi Du vil unde mig den Glæde at see De søde Træk »Frege et Comp.« Jeg skal samvittighedsfuld skalte og valte med Pengene. Det vigttigste anskaffer jeg først, det er Seng og Sengeklæder til Lotte og Reol til Dig; samt lidt meere Tøy til mig og Børnene. Sengeomhæng burde vi i alle Tilfælde ikke kiøbe mod Sommeren, thi Solen staaer dog ind i Stuen og falmer det af, det bliver vi med til Efteraaret, da ogsaa Varerne nødvendig maae blive lettere, altsom Coursen forbedrer sig; men er det muligt betaler jeg noget af i Banken. Til Rhoars Trykning maae jeg dog have Penge mellem Hænder, og kan derfor ikke blotte mig for meget. Bogtrykker Popp trykker den, han har alt sat 2 Ark og min Fader, Carl Hiort Bøye og Hauch finder alle at det er smukt trykt. Du kan troe det morer mig at læse det under Correcturen. Bøye, Carl og jeg corrigerer den, og jeg haaber vi kommer ud af det, skiøndt det er utydeligt at læse paa mange Steder i Manuskriptet. Thiele opholdt mig længe med Løfter om at turde paatage sig det, men det var vel at jeg ikke ventede længer, thi jeg troer neppe, at vi var kommet til at begynde før vi havde havt Dig hiemme. Det giør mig ondt at to af mine Breve have forfeilet Dig, er det min Skyld? jeg addreserede dem til Cotta ligesom det tredie. Jeg erindrer ikke hvad der stod i dem, men da Du naar Du faaer dette har rimelegviis modtaget to i Wien, saa er det det samme hvad de indeholdt det vigtigste er at vi er vel. Jeg kan aldrig forud viide,

hvorledes mit Brev vil blive, om det vil komme til at indeholde noget som særdeles vil fornøye Dig, om det vil blive tydeligt skrevet etc. thi det kommer an paa om jeg strax kommer til at græde eller ej begynder jeg Brevet med Graad bliver det tykt i mit Hoved som for mine Øyne og saa blive Øynene reent slemme og jeg skynder mig at slutte. —

Geheimeraad Møsting har været usigelig galant imod mig, han har selv været hos mig for at tale med mig om hvorledes jeg ønskede, at det som der jo tildeels allerede var Dig tilstaaet imod Reisens Slutning, skulde ansættes, om det skulde være et slags Graciale eller være af Gagen, som da siden afkortedes. Han var saa usigelig forekommende, at han indgav mig den største Tillid. Vi talede meget sammen, jeg fortalte ham om vore Omstændigheder han fandt det høyst billigt, at Kongen gav Dig mere Gage, og jeg troer vist, at han dertil vil bidrage sit. Jeg havde ved Collin yttret at jeg behøvede til Huuslejen, som jeg jo ikke ellers kunde betale, og han kom da Dagen efter til mig. Jeg bad ham at giøre det saaledes, at vi ikke skulde blive en Evighed, inden vi igien fik Gage at hæve. Da han gik var han fremdeles saa galant at sige at han selv vilde bringe mig Pengene; hvormange veed jeg ikke, men vel, at jeg faaer meer end jeg behøver til Huuslejen. Jeg sagde tilige om den yperlige Modtagelse hos Cotta, men tilføyede at det var til Hielp, men langt fra ikke nok hvis Kongen ikke gav ham meere Gage, da vi havde nogen Gield. Jeg sender Dig hermed et rart lille Brev fra Bøye, næste Gang jeg skriver sender jeg et fra Carl. Dette skaaner mine Øyne; naar Du faaer noget [at] viide om os er det det samme fra hvem af os det kommer. Tilgiv at jeg har skrevet saa lidt og saa slet, men jeg er deels ofte afbrudt og mine Øyne piner mig særdeles

idag. Jeg længes ogsaa saa inderligt efter Dig at jeg ikke uden at røres vel meget kan tænke paa Dig endnu mindre skrive. Næste Gang mere. Alle Glutterne hilse og kysse Dig. Lotte var ude i det deilige Veir. Hun skriver snart, det er min Skyld at hun ikke skrev idag; Tiden var knap. Lev vel min velsignede Oehlenschläger! Din Christiane.

575. Fra P. Hjort. Kbhvn. 1 Juni 1815 [ɔ: 1817]

Da jeg sidste Gang, min ærede Velynder, havde den Glæde at skrive Dem til, afsendte jeg mit Brev ufuldendt, fordi jeg bestemt havde lovet Deres gode Kone den Postdag at afsende hvad jeg fik færdigt. — Jeg forsøger derfor idag at slutte de forskjællige Meddelelser her hjemme fra, som jeg kun kortelig begyndte paa i det forrige Brev. — Man begynder i Almindelighed at vente paa Dem med ikke ringe Længsel; alle Feiderne ere ophørte, om Baggesen taler ingen, han lever stille og roelig og udgiver engang imellem en Danfana med uegte-fortænkte Vers i. Man føler derfor ret godt at han intet mere duer til, og om ogsaa flere holde paa hans gamle Hæder, saa har man næsten glemt, med hans Critiker, den Uvillie, han indblæste de svage Gemytter; man synes klarere end nogensinde at trænge til Deres Underviisning, og Forventningen paa den udkommende Hroars Saga er ualmindelig. Den vil gjøre en dobbelt Virkning, da De ikke selv er hjemme, og endskjøndt Glæden derover vel ikke vil ligne Charlottes og Villiams over de hjemsendte Tørklæder, eller Johannes's over den smukke Daase fra Paris, eller Deres elskede Kones og vores Andres over Tragedien, saa vil dog alle gode Mennesker betragte den som en hjemsendt Foræring, og i Hjertet takke

Dem, fordi De saa langt borte dog tænkte paa Deres Landsmænds Tarv. Jeg haaber sikkert, at snart skal den sidste Nød være overstaaet, forsaavidt som aldrig lignende Angreb paa Deres Digterhæder, Deres Tænkemaade og hele Tilværelse kunne blive muelige. De enkelte Ravneskrig, som den aldrig qualte Misundelse, og Forfængelighed vil engang imellem udstøde, vil ikke naae Deres Øren, og de ville ikke kunne skade den herlige »Concert af alle Øhlenschlaegerske Værker,« som En nyligen udtrykte sig, »hvilken uden Ophør opføres her hjemme.« — Kommer saa engang en Dumrian eller et forledet Menneske med et fornærmeligt Ord, som kunde have Skin af Betydning, vil det være let for Peter Wegner eller een af os Andre at besørge dets Affeining. Men derfor troer De dog sikkert ikke, jeg skulde indbilde mig, vi endog havde halvgjort Arbeide. Dertil fordres endnu meget; ja paa sand Rolighed kunne vi neppe tænke, førend den gamle Slyngelslægt er uddød.

Efter sin sædvanlige Vægelsindighed har nu Baggesen bebreidet Heiberg, fordi han i et dramatiseret Digt, med adskilligt Godt i men med tigange saameget Snavs, kaldet Julespøg og Nytaarsløier, har indbragt Abraham og Himmelen selv, fordi det er at spotte med det Hellige. Sligt Hyklerie er skammeligt, og det endnu mere, da Baggesen, som bekjendt for Alle, har opfordret Heiberg til at give Bogen i Trykken. Den indeholder en flau Satire paa Ingemann, og det er baade en Dumhed og en Uartighed at han har kaldt den en »Fortsættelse af St. Hans Aftenspil.« Senere har han udgivet første Deel af en dramatiseret Psyche, som udentvivl er det bedste af hans senere Arbeider; men det er dog slikket, ordrigt, og intet mindre end kjernefuldt. Koldt er det ogsaa, og han røber

dette endnu mere ved at ville affectere Tiecks Inderlighed. Grundtvig bliver ved at udgive sit Dannevirke. Det allermeste er usselt. Nylig stod i den sidste

Jeg stander som et evigt Tegn
Paa en Blomstertid i Norden;
Nægte man mig med Foragt
Rosenduft og Sommerpragt,
Naar kun den jeg fryder,
Veed hvad jeg betyder.

En forskruet og dum Engellænder har skrevet for 17 Aar siden en Afhandling om den tydske Litteratur, hvori bevises, at Gesner Lessing og Klopstock ere de største Digtere; den har den gale Christen — oversat, som et afmægtigt Bidrag til Rahbeks, Baggesens og andre gamle Kjællingers Snak om vor Litteraturs Dalen. Alle de Gam[le] have desuden næsten sluttet et Forbund, da de mærke at De nu snart seirer. Deres Familie besøger jeg flittigt. Børnene ere raske; Johannes vil De især finde forandret, han er bleven smukkere og langt hvidere; han gaaer saa stille hen med det, men det bliver sikkert en herlig Dreng. Af Hroar ere to Ark trykte, og det tredie corrigert. Det bliver en sjelden Nydelse for mig, da jeg saa godt som intet har hørt tilforn. Deres kjære Frederiksbergslot, er desværre bleven malet graat; det er vel smukt for sig, men det Gule smilte saa venligt. —

En lykkelig Reise, og forekommende Modtagelse allevegne ønsker Deres hengivne Peder Hjort.

576. Til ukendt Adressat. Wien den 1 Juni 1817.

Wollen Sie die Güte haben, mein hochzuverehrender Herr, gleich nach Empfange dieses mir das Mskpt von Hagbarth

und Signe nach Wien zu schicken. Meine Adresse ist: An den dänischen Chargé d'affaires Herr von Koss in Wien. Es ist mir von der grössten Wichtigkeit, dass ich es gleich kriege.

Ich hab Ihnen schon von Stuttgart deswegen geschrieben, fürchte aber, dass Sie den Brief nicht erhalten haben.

Haben Sie die Güte gehabt an Perthes in Hamburg das zweite Exemplar zu schicken?

Mit der grössten Hochachtung und Dankbarkeit

ihr Freund

A. Oehlenschläger.

577. Fra Christiane Oehlenschläger. Kiøb[en]havn Den 14 Junii 1817.

Søde velsignede Falle! Uagtet det var min Hensigt at oppebie et Brev fra Wien, før jeg skrev igien, saa kan jeg dog ikke udsætte det længer, thi ligesom Rejsen nærmer sig meere sin Ende, bliver vor Længsel større og altsaa Lysten til at sladdre med Dig ligeledes større. Naar jeg spørger Din lille allerkiæreste Wille, hvad han vil sige til Fader naar han kommer hiem, svarer han mig »det stal jeg visse Dig« saa trykker han mig saa stærkt i Armene, at han bliver ganske rød i Ansigtet og hvisker ind i mit Øre »Duste Lov Du tom jem til dine smaae Børne!« men jeg vil jeg [ɔ: ikke] nægte, at han forleden engang, han skulde visse mig det, sagde han, at han vilde sige til Fader »Har Du nogen Bossotter?« —

Igaar da jeg havde ventet os et Brev fra vor Falle og vi ingen Brev fik, saae Børnene Postbudet som bringer dem gaae forbi, William som ikke er seen af sig, skreg alt hvad han kunde »Post Du er jo *dal*! faaer vi ingen Bev fra Faer? Det

er en *dal* Mand, den Post!« Du troer ikke, hvilke Glæder der venter Dig over den Dæng, over den velsignede Wovle og den lille fornuftige søde Lotte. Johannes og William vil især overraske Dig, i den Alder De har, er Forandringen af 8te Maaneder, større end paa Lottes Alder. De har hver Deres Nydelighed; William er den største Gavtyv, eller Hiertetyv, man kan tænke sig, fuld af Liv og Skiælmeri. Wovles Caracteer udvikler sig, og jeg kan ikke sige noget fordeelagtigere om den end, at den er aldeles som hans Faders, han ligner Dig meer og meer, og har ogsaa alle Manerer efter Dig. Om Natten faaer han mig tit til at lee over at vende sig i Sengen præcis ligesom Du vender Dig. Min Fader, hvis Hierte han nu aldeles har vundet, ved sit elskværdige ærlige Væsen, finder ogsaa Ligheden stor i eet og alt. Den eneste Overeenstemmelse som ikke just glæder mig, er at han ligesaa lidt som Du kan taale Dagskiæret i Øynene; vi har om Torsdagen hos Bestefader, maattet sætte ham ved Siden af Lotte, for at vende Ryggen til Vinduerne; men maae hans Øyne blive saa stærke som Dine, denne Ømfindtlighed uagtet, saa kan han ikke klage, de har været brugt, som faae Øyne, naar man betænker hvad Du i Dit Liv har skrevet. — Mange finder at Wille ligner Hans, jeg synes at de er alle tre forskiællige, men at De dog alle har noget af Fader og Lotte og Wille af Moder, men Hans aldeles intet af mig. —

Vi tælle nu efter i Almanakken naar vi kan vente vor Falle det er idag den 14 Junii Oncle Carls Geburtsdag, idag otte Uger er det den 9 August saa er det 8te Maaneder siden vi beklemte og forgrædte saae vor velsignede Fader kiøre fra os. Gud være Lovet at vi har stridt saa vidt jeg vilde ikke for al mulig Herlighed og Rigdom have den Tid tilbage som er hen-

runden. Mine trofaste Venner Carl, Hauch, Bøye og Hiort som ved Deres inderlig Hengivenhed for Dig har havt min Fortrolighed og saa ofte har seet mig baade i Sorg og i Glæde vil bedst kunde sige Dig hvor uimodstaaelig min Længsel har være ret, dog troer jeg ikke at det i Almindelighed heder saa, thi jeg har aldrig klynket, men desstørre har derfor min indvortes Uro mangen Gang været. Gud være lovet at Glutterne er raske og at jeg nu ogsaa er det og at vi nu snart kan vente vor Falle. Naar jeg da ogsaa betænker De Glæder Fraværelsen har forskaffet mig de utallige velsignede Breve, som hver Gang har giort mig saa lykkelig; Den Overraskelse Fostbrødrene var mig; den inderlige Nydelse jeg har havt ved at læse den utallige Gange, og nu endelig, hvad jeg regner meget høyt, den inderlige Glæde vi alle vil føle ved at samles igien. Alt dette foruden, den oeconomiske Fordeel, som var saa aldeles fornøden. — Nu lader Hoppe (Du veed vel, at han er blevet Kammerherre og at hans Tante Fru Lugge er død, efter hvem han arver,) sin Gaard reparere, den skal males uden paa etc, jeg formoder at Rangen og Pengene har fremskyndet denne, rigtig nok temmelig store Nødvendighed, men nu ligger det mig paa Hiertet, at dette maatte være overstaaet inden Du kommer hiem, saa skal jeg nok passe at der kan være reent og peent inde som ude, at Din Indtrædelse i Dit Huus ogsaa i denne Henseende kan være Dig behagelig. Alt hvad vi da egentlig kan sige at fattes, er Penge i Haanden, thi uagtet jeg har faaet saa stor Hielp fra Dig, saa er det dog ikke nok. At jeg skriver Dig dette til, maae Du for Gudsskyld ikke mistyde, jeg vilde være usigelig bedrøvet, hvis Du syntes at jeg var utaknemlig; men jeg kan ikke og bør heller ikke fortie, at jeg aldeles intet har faaet fra Norge og at den overmaade

store Pengemangel endog foraarsager at jeg sælger her hiemme kun meget faae Bøger. Hr Bruzelius har jeg skrevet til sidst i April men han svarer ikke. Wedel havde lovet Vogt, som Collin skrev til at han vilde clarere med mig; Vogt har senere mindet ham, men det skeer ikke. Jeg vil nu lade trække paa ham, men vil dog sende ham Bøgerne først, i een af disse Dage med en Skipper; Varerne maae han dog have, inden man skrider til dette. Hvad der hidtil har holdt mig fra at giøre det, uagtet Du har skrevet at jeg skulde, var den Overbeviisning at han vilde blive vred naar vi trak paa ham, men vil han nu ikke høre, det vil sige, ikke svare, saa er det best, at han lærer at føle. Om han vil honore[re] Vexlen er nu et Spørgsmaal; Normændene er vant til at protestere og Wedel giør det ogsaa, siger man, De svarer at De var gale naar De betalte Gield her, mens Coursen er saa forskiellig. 26rd dansk N:V. er 100 Norske, det er rigtig nok en stor Forskiæl. Geh: Møsting har forskaffet Dig, eller, som de kalder det, mig 200 Specier af Fonden ad usus pub:, jeg har skrevet Dig til derom. Coursen er meget forbedret; jeg fik derfor i Tirsdags kun 990rd. Hoppe fik for Huuslejen og Fattigskatten 595rd. 3 Baller Papir til Rhoar som Soldin overlod mig, var 165 og 3 Riis Postpapir, som jeg fik bedre og billige[re] hos en Grosserer Hammeriks var 75rd dette blev 835rd naar jeg nu siger Dig, at Cassen var læns, saa vil Du see, at selv saadan en ypperlig Hielp ikke endnu er nok, fordi jeg ikke har af de løbende Indtægter noget af Betydenhed. Men har jeg nu klynket, fordi jeg er, som sædvanlig, ikke istand til, hvad jeg havde haabet, at have giort reent Bord til Du kom hiem; saa maae jeg nu paa den anden Side prale af at jeg har faaet fat paa en Bogtrykker, som er en fix Mand. Vi har først for omtrent 14 Dage siden begyndt

paa Rhoar, og nu i Aften faaer jeg alt det 8te Ark. Vi kunde ikke begynde før, thi det var mig ikke muligt, at faae Trykpapir. Popp er ordholden og duelig i høyeste Grad, jeg kan endnu i dette Øyeblik ærgre mig over alle de Ærgrelser den prentensiøse Brünich har forskaffet os begge to. Alle som har havt med Popp at giøre, rose ham, og det eneste jeg ikke er tilfreds med, er Betalingen, men de er alle dyre, og naar man kan faae det færdigt, kan man jo ogsaa betale lidt meer, end naar det skal søle hele fierdingaar hen. Det var mig ikke muligt at faae det ringere end 22rd Arket; men jeg troer vist, at Du skal blive tilfreds med Trykningen. Jeg kan ikke sige Dig hvor Rhoars Saga glæder mig, Carl og Bøye ved Correcturen, der pløyer vi den. Den vil vist blive næsten aldeles uden Trykfeil, saa samvittighedsfuld giennemgaaer vi Arkene, og jeg har den Satisfaction meget ofte at kunde oplyse dem i eet og andet, som de forstaaer urigtigt. Forleden maatte jeg have Bud efter Hauch, (som er den næst mig, som har hørt meest af Rhoar af Din egen Mund) for at faae ham til at decidere i en Strid mellem os. Han erklærede i Faveur af mig. Slige Stridigheder, komme især, naar Du har skrevet et Navn istedet for et andet, som undertiden er Tilfældet. — Nu i dette Øyeblik, fik jeg sendt fra Rybergs Huus 620rd »durch Veranstaltung des Herrn Frege & Comp. in Leipzig und für Rechnung der J. G. Cottasche Buchhandlung in Stutgardt, den Werth von 404 Mark Hamburger Banco.« — Dette er naturligviis mindre end 200 Specier, neppe 150; Coursen som hver Dag forbedrer sig er maaske lidt lavere idag, men naar jeg i Tirsdags fik 990 for 200 Specier, saa bliver det, forudsat at Coursen er omtrent den samme, 125 Specier, disse 404 Mark Banco. Jeg takker

Dig usigeligt, min beste Oehlenschläger, for Din Omsorg for os. Nød havde vi vel ikke lidt, hvis vi intet havde faaet fra Dig, men Du har frelst mig fra overmaade megen Udmygelse, og Pengeforlegenhed til de daglige Udgifter. Havde Du intet sendt mig, havde jeg ikke kundet afbetalt det bitterste, og maattet leve langt knappere end jeg har levet. Jeg kan ikke sige Dig hvor inderligt Din Godhed har rørt mig, Du har ikke alene intet vildet havt fra os, men saa jevnligt kommet mig med uventede Gaver og mange Penge. Gud velsigne Dig for alt Godt! Du kan være vis paa at jeg med den inderligste Taknemmelighed har modtaget Dine mange Kierligheds Beviser for mig og Dine Glutter. Du er ogsaa idenne Henseende en meget siælden Poet. Brøndsted har bedet, hvis det var muligt at faae sin Obligation tilbage i denne Termin, da han skulde bruge den og flere til at sætte til Pant i Overformunderiet for en Sum i rede Sølv til at betale udenlansk Giæld med. Det er mig ikke muligt at betale alt hvad jeg nu fik fra Dig, men jeg faaer at see at faae Vexelobligationen med Din Faders Caution lidt forhøyet, naar jeg da betaler nogle Hundrede, saa kan jeg jo faae Pantet indfriet for Brønsted. Om fiorten Dage faaer jeg vist Rhoar ud, naar jeg saa sælger brav mange, som jeg vist giør, saa faaer jeg snart mine udlagte Penge, og saa er alt godt. Jeg vil saa gierne have alt istand til Du kommer, min kiære velsignede Fader. Jeg kan aldrig sige Dig, hvor høyt jeg elsker og agter Dig og hvor høit jeg foresætter mig ret for Alvor at stræbe efter at giøre Dig dit Liv lykkeligt og behageligt, ligesaa vist som at ingen paa Jorden inderligere kan fortiene alt muligt godt end Du. Mine Breve er rigtig nok vel flaue, især dette som paa lidt nær kun indeholder oeconomiske Efterretninger, men ligesom Du i Dit Brev fra Stutgardt

saa usigelig skiøndt viiste mig forholdet, som Siæl og Legem staaer i til hinanden, saaledes vilde jeg gierne Du engang skulde skildre mig Pungens Indflydelse paa redelige Menneskers Humeur, jeg troer vist at Du kunde give denne Forbindelse noget poetiskt, og dette bliver min eneste Resource jeg har, for at reddes fra at blive anseet for en ægte Philister. — Jeg venter med næste Post den Glæde at faae Brev fra Dig, Du vil rimelegviis møde samme Modtagelse der, som overalt hvor Du er bekiendt. Det vilde meget fornøye mig hvis Du enten i Wien eller i Berlin maatte faae nogle af Dine Stykker at see. De spilles jo nu allevegne. Fostbrødrene skal jeg nu snart indlevere; naar vi kun har den tilbage til Du kommer hiem, mener vi det er tids nok. Vi har alle havt Lyst til at pine Rabek lidt med at lade ham vente. Han har adskillige Gange spurgt Bøye paa Vejen til Kiøbenhavn om den ikke snart kom, og forleden havde han sagt: at nu begyndte han at længes efter den. I Begyndelsen vilde han viide om den blev indleveret og siden spørger han altid, naar? Vi er enige i at det ikke hastede og jeg holder for at det er rart at han kan ærgres dermed. — Men siig mig hvad der er Skyld i at Bertouch ikke har skrevet saalænge til Fr: Bertouch? man siger i Byen at Forbindelsen er hævet, er det saa? Nu skal Lotte skrive.

Søde Falle! Det er idag Oncle Carls Geburtsdag, jeg og Johannes var henne hos ham med Moder i Morges for at gratulere ham. General Oxholms Drenge er kommet i Huset til Reinhardts; men de er saadanne vilde Drenge, at de slet ikke bryder dem om mig. Det har længe været saadan koldt slet Vejr, nu idag er det blevet deiligt Vejr, naar vi nu havde vor søde Fader hiemme, saa gik han ud med sit Tøt til Frederiksberg, maaske. Moder siger Fader at kommer snart igien,

i August. Borries har kiøbt et Huus ude i Ordrup med en deilig Have til, naar det bliver ved at være godt Vejr, skal vi derud allesammen. Jeg er bange jeg ikke har takket Dig for det nydelige lille Tørklæde Du sendte mig fra Paris, det var saa deiligt. Det lille Perlemors Fingerbøl har jeg syet tit med, men det er dog lidt vel stort, det er godt, saa kan jeg passe det endnu længe. Vi længes saameget efter Dig Du søde Fader jeg tænker vist at jeg skal kunde læse til Du kommer hiem. Lev vel, kiære Fader! Din Lodde.

Dine Drenge hilse Deres søde Fader utallige Gange. Bestefader hilser Dig ligeledes mange Gange, han glæder sig ubeskribelig til Din Hiemkomst, som vi alle. Carl skriver Dig til snart. Steffen er gaaet fra Theatret, han var hos mig igaar Formiddags, han bad om at maatte see min Bog (Fostbrødrene) jeg rørte ham ordentlig ved at tillade ham at tage den hiem og læse den; først vilde han ikke modtage min Godhed, men tilsidst tog han imod Tilbudet med Forsikkring at handle forsvarligt med den, hvilket han virkelig gjorde, da han 5 Timer efter bragte mig den igien med tusinde Taksigelser. Den Bog er mig en sand Skat, og jeg kan aldrig takke Dig nok for den eller for Rhoar eller for alt det velsignede vi har Dig at takke for. Jeg vilde ønske Du engang imellem kunde lytte til, hvad vi sidder og taler om Dig, Hauch og jeg, eller om Onsdagen Carl, Boye og jeg, da vilde Du see hvor ganske vi paaskiønne Dig. Herskabet ere i Dag reist til Frederiksberg naar nu Din Fader har dem ret egaliseret der ude, skal vi ud til ham. Han var her forleden, og bad mig saa meget at takke Dig for Dit Brev, som han ret maatte pibse over. Han har havt meget at bestille med Afpudsning i Aar; Slottet er malet uden paa. —

Lev saa vel, beste Oehl: som vi ønsker og inderlig beder til Gud at Du maae. Kom til den Tid Du lovede, men overraske os maae Du ikke, thi vi vil være forberedt at vi kan være istand med alt til Du kommer. Gud være med Dig, min velsigne[de] Oehlenschläger. Din Christiane.

Tilgiv den misserable Skrift men Øynene er ogsaa misserable.

*578. *Til Christiane Oehlenschläger.* Wien Den 17de Juni 1817.

Det er Tid at jeg skriver igien. Endnu har du intet hørt om Wien, og jeg har dog været her en fire Ugers Tid. Jeg kan ikke sige andet til min Undskyldning end følgende: De første fiorten Dage havde jeg ingen Ro, men var i Bevægelse fra Morgen til Aften. I de sidste fiorten Dage tog jeg mig Ro, men da kom min uheldige Sommerforkiølelse i sædvanlig Skikkelse, som gammel Hex med rød Næse og hede Øine. Da Junius kom med sin straalende Middagskrone, begyndte min Pande at fælde de hyppigste Taarer. Den hele Natur blev mig en russisk Badstue, og saaledes ophidset af Middagene, kom de kiølige Skielmer, de smaae Aftenalfer og besøgte mig, pustede paa mig, tilstoppede mine Svedehuller, sloge mig en nysselig lille Prop i det venstre Næsebor, og besatte Hvælvingen i min Gane med smaae Diamanter, som min Tunge ikke kunde nægte sig den stumme Fornøielse at gnide. Over denne ufornuftige Handling, bleve mine Øine saa bedrøvede, at de græd og svulmede i Morgentimerne. Den næsvise Næse blandte sig altid mere med i Spillet, og stødte hvert Qvarteer i Trompet, naar jeg vinkede med Lommetørklædet. Havde Gud velsignet mig saa tit om Dagen, som jeg nøs, da var jeg bleven en

holden Mand. Over disse unødvendige Optøier af Næse, Øine og Gane, bleve mine øvrige, ellers bevægelige Lemmer stødt, og tænkte: Ville I virke, saa ville vi hvile. Derpaa lagde Lænder og Been sig paa den lade Side, og jeg var i de første Dage saa træt af ingenting, som om jeg var gaaet flere Miil. Den unge Brandis, som er her, vilde helbrede mig med Medicin; men jeg sagde: Der tiener mig ingen bedre Medicin end Kiølighed, tør Luft og Ro. Saa ofte, jeg ikke behøvede at gaae i Heden om Middagen, blev det strax bedre; men naar jeg maatte kiøre i Støv og Qvalm paa Landet, saa stod Pokker reent i det.

Nu er jeg i den bedre Periode, og kunde ogsaa gierne have skrevet, dersom jeg ikke havde skyndt mig med at faae Freias Alter færdig paa Tydsk. Jeg har forkortet Stykket endeel, og udeladt nogle Overgivenheder, som altfor meget støde Nutiden, der er for sat (ligesom Madame Geldschlingels) til at sympathisere med de humoristiske Alfer, der spøgede i Strepsiades, Falstafs, Sancho Pansas, Trufaldinos, Scanarels og Arvs Tider. Den Spas der ret skal behage vor spidsborgerlige Sands for det Lystige maa egentlig ikke hæve sig over en Borgemesterfamilies Sphære. Det er ikke enhver pedantisk Skolemester, som finder sig i at tradske med Guilielmo i Midsommernattens poetiske Skov. Jeg lader nu Stykket trykke, og trøster mig ved at der, mellem de med Lækkerhedens Pallisader forskandsede Academier, staae mange Hytter ved Veien, hvor Døren ikke ængstelig er lukt i Laas, af Frygt for Smagstyve. Det vil blive mine Alfer let der at hæve den lette Klinke og smutte ind. Og naar Tidsalderens raske, aandfulde Ynglinge, smukke muntre Damer, modne Mænd og sindrige Qvinder gotte sig over mit Freias Alter, saae maa gierne hele den øvrige fine og grove Portion erklære det for en smagløs Farce.

Jeg veed ikke hvoraf det kom, at jeg altid forestilte mig Wien, som et Slaraffenland eller Utopia, hvor der fløi Folk gebackene Händel i Munden, naar man blot gabede. Jeg forestilte mig Gaderne brolagte med Kiødboller, Rendestenene fulde af Melk og Honning; paa Torvene troede jeg der sprang Viin, istedet for Vand; og ethvert Huus forekom mig kun at bestaae af tre Afdelinger: Kiøkken, Spisestue og Sovkammer.

Da jeg var temmelig hungrig den første Aften efter Reisen, undredes jeg ved at finde temmelig smudsige Borde i en Slags Kiælderhvælving. Aspargeserne ærgrede mig især. De vare saa umaadelig lange, saa man altid maatte giøre en latterlig Figur, naar man bragte dem til Munden, omtrent som naar man vil tænde en lang Tobakspibe ved en Lysekrone. Træede vare de ogsaa, og Toppen udvoxet; saa man tydelig saavel deraf, som af den grønne Farve, kunde see, de ikke vare stukne ved Roden, som de skulde, men at de vare oprundne Skud, ligesom mange af Nutidens literaire Produkter. Søde Sauser fandt jeg ogsaa, som i Romanerne o. s. v. Næste Middag var det bedre oppe i en stor Spisestue. Siden kom vi atter hen i en Hvælving, der hedder den vilde Mand; men hvor det øvrige Vildt man fik der, var temmelig tamt.

Giestgiverhusene i Wien ere ikke fortrinlige; dog er der et Par gode Spisesteder, f. Ex: hos Wittmanns og Geigers. Geiger boer am Graben. Nummeret husker jeg ikke; men du kan aldrig gaae feil, naar du er i Gaden*).

*) Skulde Nogen misbillige at der undertiden i disse Breve tales om Maden, saa betænke man at enhver Reise er en Odyssee, og enhver Odyssee et Ædedigt. Vi skamme os jo ikke ved at beskrive Luftens, Taagens, Solskinnets Indvirkning paa vor Stemning, hvorfor da Spisens og Drikkens? Der ligger noget ægte Comisk i det Forhold hvori den intellectuelle Natur staaer til den Physiske. Dette har vor Tode viist i sin Sundhedstidende,

Graben er den fornemste, jeg vil ikke sige Gade, men Myldringsplads i Wien; ligesom hos os Hovedet af Amagertorv. Derfra gaaer det i Bugter af store og smaae Gader i en Vinkel forbi den gamle ærværdige Stephanskirke, ned til rother Thurm-Gasse, hvor vi boe overmaade godt, im Müllerischen Hause.

Grev Lüzow i Stuttgart havde givet mig et Brev med til General Steigentesch; men han er paa sine Godser, og kommer sielden til Byen. Jeg var et Par Gange hos ham; han har siden lagt sit Visitkort af hos mig; men vi have ikke truffet hinanden. Vor Chargé d'affaires Hr. v. Koss har været meget forekommende, og bragt os omkring. Først til en Baron Arnstein i Dreihäusel, en Bye uden for Wien. Det er en meget rig Mand af den mosaiske Troesbekiendelse; hans Kone har et artig og fiint Væsen. Hos Baron Eskeles, Arnsteins Associe har vi ogsaa været i Hitzing, hvor han har et smukt Landsted. Der hersker en vis Dannelsestone i disse Kredse, som ikke just er almindelig i Wien. Siden vare vi hos en Kiøbmand Hr. Gaimüller i Pezelsdorf; han har en Have, som mindte mig om Søndermarken. Kiøbmand Breüss min gamle Ven, som jeg reiste med i Schweiz for ti Aar siden, har jeg ogsaa besøgt i Hizing, han bragte mig til en Herre i Nærheden, der lod alle sine arabiske Hingster giøre Kaprioler for os, paa sin Ridebane.

---

noget af det Vittigste, Fornuftigste og Lunefuldeste, vor Litteratur har at opvise. Menneskets Hierne og Hierte har indgaaet Fostbroderskab paa Liv og Død, med Maven og Tarmene; og Johan i Kiærlighed uden Strømper har fuldkommen Ret naar han siger:

Mit Hiertes Herskerinde,
Lad onde Dunsters Magt ei din Forstand forblinde!
Hvad har du spist i Dag?

At jeg ligesaameget foragter Fraadserie, som hader Faste, har jeg tydelig nok udviklet i mit Brev fra Strassburg i 1ste Deel, og altsaa haaber jeg, ikke at misforstaaes.

Prægtige hidsige stolte Dyr; men ikke saa majestætiske, som vore danske Heste. — Hos Digterinden Fru Caroline Pichler har jeg flere Gange været. Hun boer i en af Forstæderne med en elskværdig Datter; de have en Theecirkel hver Torsdag. Det er en venlig, naturlig, beskeden Kone. Jeg havde halvveis frygtet, at hun skulde været mig for græsk; men paa ingen Maade: hun er østerrigsk, i Ordets bedste Bemærkelse. Selv den østerrigske Accent hun taler med, behager mig; den er saa godlidende og udtryksfuld, ligesom den Plattydske. Hun og hendes Datter sidde for det meste i en lille Have i en Løvhytte ved noget Haandarbeide, naar jeg kommer. — Skuespillerinden og Digterinden Fru Weissenthurn har jeg ogsaa besøgt. Hun giorde et Selskab, hvortil de bedste Skuespillere næsten alle vare indbudne, og som kappedes om at vise mig Venlighed. De havde alle spillet i Axel og Valborg og Coreggio. — Du veed, man har her givet Hakon Jarl, Axel og Valborg og Coreggio. Hakon Jarl blev opført paa Theatret an der Wien, og om det nu stak i, at Forestillingen ikke var som den burde, eller at Stykket var Wienerne for nordiskt — nok, det smagte dem ikke. Derimod har Axel og Valborg, og Coreggio været opført med meget Held paa Borgtheatret. Især blev Coreggio, efter alles Mening, fortræffelig udført, hvorfor man ogsaa valgte dette Stykke til at modtage Keiserinden med første Gang i Skuespilhuset. Rigtignok har Correggio maattet lide megen Omkalfatring. Man har afskaaret femte Akt; han døer ikke, men bliver lykkelig. Det gaaer undertiden Wienerne, som Morgiane i den tydske Aladdin, naar hun siger: Ich hab' ein weiches Herz, ich kann das Mitleid nicht vertragen. I Virkeligheden er det vist meget godt, naar man kommer en Kunstner til Hielp, før han kreperer; i Tragoedien tager man derimod

Kiærnen bort, naar man borttager det Rørende og Rystende. Og Schiller siger meget sandt:

»Hier ist nichts wahr und wirklich als die Thräne,
Die Rührung ruht auf keinen Sinnenwahn.«

Fyrst Metternich har havt den Godhed at indbyde mig ved Koss til en Aftencirkel. Her fandt jeg Landets Store: Lichtensteinerne, Esterhazierne, Dietrichsteinerne o. s. v. sidde ved Spilleborde. Fyrst Metternich er en smuk Mand med et venligt, udtryksfuldt Ansigt. Han kom strax hen til mig ved sin Indtrædelse i Værelset, og talde nogle venlige Ord med mig. Jeg saae ogsaa Kronprindsen af Baiern her. Dersom ikke Fyrst Metternich skulde reist om et Par Dage, havde jeg vel oftere havt den Lykke at giøre ham min Opvartning. Det er en Minister som agter og ynder Kunster og Videnskaber. — Fyrst Odescalchi inviterede mig til et Maaltid i sit smukke Pallads. Han giør meget af Poesie og Skuespil, og skiøndt indfødt Italiener, er han dog nu aldeles tydsk, taler Sproget som en Indfødt, og er fortrolig med den tydske Litteratur. Jeg kunde vist nydt mangen behagelig Time hos ham, men han reiste ulykkeligviis kort derpaa til sine Godser i Ungarn. Hos Hofraad Sohnleitner (givt med en Datter af Hr. Maribo i Kiøbenhavn) har jeg ogsaa været. Sohnleitner har mange Forretninger, men elsker Theatret og Poesie. Han har længe havt Deel i Bestyrelsen af Borgtheatret, men — som det næsten altid gaaer — den virksomme Mand blev tilsidst træt og kied deraf. Han har selv oversat alle Holbergs Comoedier paa tydsk, og Værket venter kun en Forlægger for at trykkes. Han havde begyndt med at oversætte tre Akter af Hugo v. Rheinberg; men da han hørte jeg selv vilde giøre det, og forandre adskilligt, holdt han inde dermed, og forærede mig hvad

han havde oversat til Afbenyttelse*). Sohnleitners Hustru er en meget dannet indtagende Kone. De inviterede B. og mig ud i Prateren, hvor vi spiste godt i det Grønne; kun var min Forkiølelse mig lidt i Veien. Praterens Navn kommer af det Spanske Prado en Hauge; fra Keiser Carl den Femtes Tider, da Spansk var Hofsproget, ligesom nu Fransk. Det er en stor Lund, hvis vigtigste Deel er en lang dobbelt Allee. Her gaae kun faae, men kiøre desflere. Damerne kunne i Wien, ligesaa godt som i Holbergs Troja, undvære Fødderne. Jeg hader denne Kiørsel. Hesten er et smukt Dyr, og det er et deiligt Syn at see smukke Heste trave; men det er endnu smukkere at see deilige Damer spadsere. Nu sidde de ubevægelige, som Sphinxer, kun Qvinder til Midien, det øvrige Hest og Vogn: ut turpiter atrum desinat in piscem mulier formosa superne. Det er som om de sadde hiemme i deres Vinduer, og som om det var Huset, der fik en Motion. Er der imellem (og det er ikke sielden) noget smukt at see, saa skeer Bevægelsen altfor hurtig, i en for stor Afstand, og ligesom de aabenbare sig, forsvinde de igien i en Støvskye. Umbra pro Junone! — Fata Morgana! Magen til denne Støv her har jeg endnu aldrig kiendt. Luften bliver undertiden ganske opfyldt dermed, saa man aldeles intet kan see, vidt og bredt, af den blaa Himmel. Saa sydligt Wien end ligger, har den dog et nordligt Klima. De skiønne Biergegne ere næsten altid udsatte for Trækvind, ligesom Strandegnen for Stormvind; og ved den hyppige Blæst her, kommer man til at sande med Tacitus, naar han siger: terra ventosior, qua Noricum ac Pannoniam adspicit.

*) Siden er Herr Christiani i Göttingen kommen mig i Forkiøbet, og har oversat Stykket ret godt; men naturligviis ikke med de Forandringer og Forbedringer jeg havde tiltænkt det.

Fru Pichler og Fru Weissenthurn reise nu ogsaa snart bort. Du seer altsaa at vi snart ville sidde ganske ene i det støvede Wien.

Arnsteins ere tagne til Baden. Ogsaa der have vi været. Her er et mineralsk Bad, hvor beau monde samler sig. Man har der en egen Promenade, men som var mig for umagelig at tage Deel i, formedelst det besynderlige Negligèe, som hertil skulde bruges. Du vil studse ved at høre tale om et umageligt Negligée; men du veed vel, med Hamlet, at der skeer flere underlige Ting i Verden, end vor Philosophie drømmer om. Her f. Ex. spadsere beau monde, det vil sige Badegiesterne, i tynde Lærredsovertræk, frem og tilbage i Vandet, ligesom hos os i Cavalleergangen, hilse hinanden, slaae en Sladder af etc. Da jeg nu ikke selv gad iføre mig en saadan Dragt, og piadske frem og tilbage i det forresten lunkne Vand, saa maatte jeg ogsaa undvære Fornøielsen, at see beau monde i de vaade græske Drapperier, som jeg troede vare gaaede reent af Brug, siden de uforkiølede Guders og Gudinders Tid. Vi tilbragte en Dag i Baden, spiste hos Arnsteins, og kiørte derfra til en overmaade deilig Egn kaldet: St. Helene. Her kunde jeg have Lyst til at boe et Par Maaneder ganske ene, læse og digte. En grøn frisk Dal snever begrændset af høie deels løvrige, deels nøgne Fielde med Ruiner. Floden ved den ene Side, mellem Dal og Field, med mange nydelige Broer. Hyrdehytter og Huse paa den anden Side. Fieldgange til at bestige om Aftenen. Lige Vandring over en kiølig skyggefuld Grønning om Dagen. Jeg kom til at tænke paa de Linier af Tieck: »Dicht von Felsen eingeschlossen, wo die stillen Bächlein gehn.« Men min Grav kan jeg ikke sige at jeg ønskede der. Jeg kom ogsaa til at tænke paa Cardenio i Don Qvixote, som ønskede

sin Grav paa et saadant Sted. Det er formodentlig hin skiønne Episode hos Cervantes, der har svævet Tieck for Øine, da han skrev sin Sang i Genoveva. — Der var fuldt af Damer og Herrer paa Grønningen, thi det var Søndag, og de kom fra Baden. Om Aftenen da vi toge hiem i Kiølingen, stod der en tyk lang Tordensky, som et fiernt Batteri, og glimtede os sine prægtige afmægtige Lyn imøde. Vi havde omtrent samme Følelse som Lammet paa Klippen, da det trodsede Ulven, der stod nede i Dalen og udstrakte sin blodgierrige Tunge med de grinende Huggetænder, uden at kunde naae. Vi sagde Bæ til Tordenveiret, ligesom Wessels Bonde til Skildvagten ved Vesterport, da han vel var kommen Sidseboden forbi. Men hvad skedte? ligesom vi sadde og hoverede, trak den stille majestætiske Tordensky uformærkt hen over vore Hoveder. Kudsken pidskede Hestene, Tordnen rullede nær, Lynene blev stærkere; og vi havde alle Udsigter til at faae Ilden, eller i det mindste Vandet over os. Ligesom vi vare allermeest i Fare derfor, rullede vi ind i Wien. Og, underligt nok, skiøndt det ogsaa der blev ved at tordne og lyne, følte vi os ganske sikkre, i Menneskesamfundet. Vi havde seet Lynet slaae ned langt borte paa Veien, og fik siden at vide, at det var faldet i en Kirke, som var opbrændt. — Men jeg kan tænke den understærke Thor nænte ikke at knuse sin Skiald, med den gloende Miølnir; jeg har dog engang diærvt og ærligt besiunget hans ærlige diærve Kraft. Saaledes er det at giøre sig gode Venner mellem de Store! Jeg skal ved en Leilighed vise mig taknemlig derfor igien.

Festen i Anledning af Prindsessens Bortreise stod i Augarten. Der var bygget store prægtige Huse af Træ blot til dette Brug. Utallige Eqvipager kiørte derud. Hele Hoffet i stiv Galla. Man kunde ogsaa komme paa Galleriet og see; men saa maatte

man have Gallaklæder paa. Det var os ikke muligt at faae Billetter og jeg brød mig heller ikke derom; det skulle været for B.s Skyld. Huset skal være smukt, og staaer endnu derude, men jeg har ikke seet det. Havde vi faaet Billetter, saa havde vi besluttet at leie os et Par gamle Kioler hos en Marskandiser. Med dem kunde vi kommet til Stadsen, naar blot Rabatterne og Kraven vare tagne af Kiolen. Med vore egne Klæder vare vi ikke indladte. Vi nøiedes med i vore Vinduer at see de skiønt lakerede Eqvipager kiøre forbi.

Frohnleichnamsfesten saae jeg derimod meget godt fra fra først til sidst i et Vindue hos Grev Pachta, hvor Processionen kom forbi. Du veed hvormeget jeg elsker en Procession, som er skiøn og betydningsfuld. Vi ere Gud være lovet nu befriede fra den Oplysningsvildfarelse, at forkaste Sandselighedens Hielp, med Hensyn til aandelige Indtryk. Vi indsee endelig, at alle Aandens Indtryk ere sandselige og skee ved Sandserne; at det er Dumhed og Raserie at ville skille Siæl fra Legeme. De Herrer Oplysningsprædikantere mærkede ikke, at de gik samme Vei, som Middelalderens mystiske Sværmere: de vilde nemlig døde det Legemlige. Det er skiønt og stort at undertiden alle en Stats Repræsentantere, fra den Høieste til den Laveste, forsamle sig, med Tegn paa deres Virksomhed, med deres Attributer, og forene sig, ydmygt sammensmeltede i en from Følelse for Guddommen, og en taknemmelig Erindring, om vor himmelske Lærer.

Saaledes saae jeg dem vandre her, Borger, Præst, Hofmand, Embedsmand, Læg, Lærd, Kaiser, Tiener. De skiønne Crucifixer vare befæstede med Faner paa Korsets Tværstang, og disse smukt malede med bibelske Stykker. Gaderne vare belagte med Bræder, og bestrøede med Løv og Blomster; alle

Vinduer og Fortouge fulde af Tilskuere. Først kom de agtbare Borgere, denne vindskibelige uforgængelige, høistnyttige, selvstændige Stand; der mindst af alle er udsat for Fristelser og Fordærvelse. Det rørte mig, thi jeg elsker den tydske Haandværker. Det er fra de tydske Hansestæder at Haandværker og mekaniske Kunster ere gangne ud over hele Europa. I Frankrig og England har man forbedret meget; men England gaaer med sine Maskinerier alt for vidt, og jeg kan aldrig troe at disse lette Maader at arbeide paa i kort Tid, ere til ægte Gavn for Menneskene. Thi hvad skal Mennesket giøre, naar han ikke kan arbeide? Trænger ikke utallige Hænder til Arbeide? Og hvad vinder den Fattige ved at den Rige kan have sine Luxusartikler for bedre Kiøb og i kortere Tid? Han skal ikke have dem for godt Kiøb, den Krabat! Vil han pynte sig, saa skal han betale Afgivter til sin flittige fattige Broder. Denne Lethed befordrer ogsaa Luxus, og bringer Pengene hen til enkelte Steder. Haandværkeren med sin Kone, sin Svend og Dreng udgiør en patriarkalsk Familie. Der skal Hoved, Kundskab og Smag til at være en god Haandværker. Til Arbeider i en Fabrik kan man bruge en Hest. Sandelig en smuk Beskiæftigelse; naar saadan et Væsen paa den yderste Dag kommer for Paradisets Dør, naar St. Peder spørger: hvad har du virket? og Stakkelen maa svare: Jeg har sat Hoveder paa Knappenaale! Rigtig nok have Mange giort meget mindre, og atter Andre meget for meget meer; men dette er dog for lidet. Og naar de nu komme saa vidt, at man med Damp kan spinde, sye, strikke, garve, sauge, kniple, tærske etc. gaaer da ikke alting op i Damp? og vil denne Maskinlethed ikke forarme menig Mand, forstyrre daglig Vindskibelighed, og giøre det daglige Brød dyrere for Almuen?

Efter Haandværksfolkene fulgte Munkene. Af dem var der for stor Overflødighed; dog morede det mig at see de stærke firskaarne barfodede Capucinere og de pæne Benedictinere. Det satte mig hen i Middelalderen, og de forskiellige Costumer morede mig. De smaae Weisenhuusbørn gik derimellem; det var rørende.

Midt under Toget begyndte det at regne. De Fleste troede, man burde ophøre, men den fromme Keiser vilde ikke afbryde en hellig Skik for nogle Draaber Regn; og snart holdt den ogsaa venligt op. Hvor trofast og andægtig gik Fader Frands med sin brændende Fakkel i Haand lige efter Erkebispen! Han har vist følt hvad jeg her føler: at det Hele var et skiønt Billed af Statslegemet, med fromt Hensyn til Forsynet.

Efter ham kom Keiserinden, fulgt af sine hvide atlaskklædte Damer.

Hvilken prægtig Modsætning af de stille Borgere, de fromme Brødre, de smaae fader- og moderløse Børn, foran Keiseren og Erkebispen; og de stolte Riddere bagefter. Den ungerske Garde til Hest er et prægtigt Syn. Ungaren er en født Rytter. Har Du seet et Kobber af Rafaels Pave Leo og Attila i Stanzerne? Stolte, som Hunnerne paa de vilde Stridshingste, sadde de raske Ungarer, kun meget smukkere.

Her er fem Skuespilhuse, nemlig: Das kaiserlich königliche Burgtheater; das k. k. Theater an dem Kärnerthore; das Theater an der Wien; Theater in der Leopoldstadt; Theater in der Josephstadt.

Theater an der Burg. Borgen kalder man det keiserlige Slot; en stor Bygning med mange forskiellige Fløie og Tilsætninger. Dette Theater er det fornemste og bedste; det vil

sige, med Hensyn til Skuespillerne. Theatret selv er næsten det sletteste; det er en gammel al for dyb og al for smal Kiste, fra forrige Tider. De bedste Skuespillere ere: Koch, en temmelig gammel tyk Mand, ligner vor Schwarz, har hans Hierte, hans Lune, og hans herlige udtryksfulde Ansigt, men er ikke saa smuk. Han spiller ædle Fædre og Charakterroller. Korn, spiller Helt og Elsker; er meget smuk paa Theatret, yttrer Aand, Følelse, fiin Dannelse; fortræffelig saavel i Tragoedien som Comoedien. Koberwein, en kraftig godhiertig Mand med Genie, skiøndt ikke altid saa correkt; høi, blomstrende, spiller Helte og Carakterroller. Krüger, en stor Komiker, og dog ligner han hverken Gielstrup, Knudsen, Frydendal eller Lindgreen. Han har, naar han vil, et ægte Satyransigt, er tør og spodsk til Fuldkommenhed; men ligesaa kraftig og overgiven, hvor det behøves; meget forskiellig i sine Masker. Rose er en fortræffelig Skuespiller efter Alles Mening i Cavaleerfaget og i lystige Carakterroller. Jeg har ikke seet det, thi han er ikke frisk stakkels Mand, hans Bryst lider. Han skal især have spillet Michel Angelo i Correggio til Fuldkommenhed, og vilde saa gierne spille den for mig, medens jeg er her; men det gaaer ikke an. Vi besøgte ham og Koberwein i Heiligenstadt, en lille Bye med et Bad, uden for Wien. Koberwein beværtede os meget kierligt, og fulgte os et langt Stykke paa Veien hiem. Disse fire Skuespillere ere Regisseurer og hver har sin Uge. Det vil sige: de ere administrerende Direkteurer, som bestemme Repertoiret, Rollebesætning, Decorationer, Dragter o. s.v. Forresten er der endnu en Direkteur, som har Opsyn med hine, og som bestyrer Cassen og Regnskaberne. Fru Weissenthurn er en god Skuespillerinde i det fine Lystspil og det borgerlige Drama. Mad. Schrøder er et stort pathetisk Talent for Tra-

goedien, og Mademoiselle Adamberger (desværre for Theatret givter hun sig i disse Dage, og forlader Skuepladsen) var en stor Skat, for den elegiske kiærlige trofaste Elskerinde, og for unge Characterroller i Lystspillet. Mad. Løve er en fiin beleven Dame med Gratie og høiere Verden, klæder sig med Smag, og spiller Coquette og fornem Frue til Fuldkommenhed. Du seer her er noget at giøre med. Og her er flere gode Skuespillere, blandt andre Ochsenheimer, som er noget vel monoton og sagte, og for meget Copie af Iffland, men spiller dog mange Roller med Sandhed, og en vis stille Dybde, som vækker Opmærksomheden.

Da jeg var kommen til Wien, havde Skuespillerne Lyst til at opføre et af mine Stykker for mig, og det varede heller ikke længe, før jeg saae Axel og Valborg, for førstegang paa et tydsk Theater. Det blev givet ypperligt. Jeg kunde ikke tænke mig Axel bedre, end Korn gav ham, saa aldeles var han den skiønne, kraftige, elskværdige Yngling. Madem. Adamberger kappedes med vor Mad. Heger, og var ligesaa høi og rørende som hun, skiøndt paa en anden Maade. Koch spillede Erkebispen med al den Værdighed og Faderfølelse som tænkelig er; Ochsenheimer var en god Knud i de tørre og ondskabsfulde Scener. I Scenen i fierde Akt var han noget for mat. Hr. Schwarz spillede Sigurd godt, med diærv imposant Kraft. Koberwein var en hæftig Hakon; og Scenen i femte Akt hvor han gaaer i sig selv og bliver god, gav han overmaade smukt.

Med de Forandringer man har giort med Hensyn til Religionen, kan jeg naturligviis ikke være tilfreds, men de vare nødvendige, hvis Stykket skulde opføres her. Dog Decorationen har intet tabt, skiøndt den kun forestiller en Forhal til Kirken. Denne Hal er ligesaa stor, og langt smukkere, end selve

Kirken i Kiøbenhavn. Den gaaer skraa ind, og vækker en Forestilling om Storhed, af det vi ikke see, hvilket ei vilde være Tilfældet, hvis vi virkelig saae det alt. At Erkebispen derimod er en Kanzler og Broder Knud en Kirkefoged, er Skade, og svækker den poetiske Virkning. Ogsaa er det Skade at Sangen ikke bliver siungen i tredie Akt, før Dugen overskiæres. Jeg havde heller ikke her den Fornøielse at høre Vilhelm synge Ridder Aages Vise ved Harpen; Skuespilleren kunde ikke synge og var ikke saa god som Heger.

Jeg har siden seet Korn spille Hugos Rolle i Müllners: Die Schuld, med al den Sandhed og Natur, som det er mueligt at lægge deri. Die Schuld har mange Fortienester, og mange digteriske Skiønheder, men dets Fatum lider jeg ikke. Fatum bestaaer i Lykke eller Ulykke; men har intet med vore moralske Handlinger at giøre. En slig Idee rokker Dyden, og lader Livet tabe sin Interesse. Jeg kunde ikke bare mig for at sige med Brause i Sovedrikken: Jeg vilde ikke være Skiæbne for aldrig det; den stakkels Diævel faaer Skyld for alle de dumme Stræger, der skeer mellem Aar og Dag.

Al Menneskehandling opstaaer ved den Maade, hvorpaa den Enkeltes Villie yttrer sig i Forhold til Andres Villie, eller i Forbindelse med de udvortes Omstændigheder. Herder har skrevet en Afhandling »Das eigne Schicksal,« hvori han siger: Hvert Menneske har sin egen Skiæbne, fordi hvert Menneske har sin Maade at være og handle paa. Og nu stræber han at bevise, hvorledes al Skiæbne i Grunden kommer blot fra Mennesket selv. Novalis siger et Sted: »Schicksal und Gemüth sind Nahmen eines Begriffes«. Med Hensyn til den aandelige Salighed er dette vist sandt; men for den jordiske Lyksalighed raader ikke blot Mennesket, men ogsaa Lykken. Menneskets

egentlige Skiæbne er altsaa en Forbindelse af begge: af hans eget Væsens Virken og af Forholdene. Saaledes finde vi det bestandig i Naturen, saadan maa det fremstilles. Den fæle og falske Idee om Forudbestemmelse bør man modkiæmpe. Store Digtere have taget slige Folkefabler, forædlet dem og giort dem sande, ved at fremstille, at hvad man kaldte Bestemmelse, egentlig blot var Fristelse, som Mennesket ikke vilde modkæmpe, skiøndt han vel havde kunnet. Saaledes ere Makbeth og Oedipus fremstillede. Men i Müllners Brøde hersker mere det tyrkiske end det græske Fatum; skiøndt jeg vel veed, han har giort sig Umage for at afbevise det. Jeg sympathiserer heller ikke med den nye Mode, lyrisk at beskrive, istedet for at lade handle characteristisk. Den Idee at Hugo ikke troer at kunne overleve Kl. 12. har heller intet rørende, siden det mere ligger i en Fordom, end i Naturen. Stykket ryster men begeistrer ikke nok; Humaniteten spiller en ringe Rolle deri, siden der ingen Frihed er. Stykket har derfor heller ingen egentlig Handling, men bestaaer saa at sige meest i flere tragiske Monologer, hvori Hugo udtaler sin Tilstand. Dette spænder; hvad han siger er ofte ypperligt, høit og pathetisk. Jertas uskyldige Character giør en skiøn Modsætning til hans; og der er ingen Tvivl om, at dette Værk har sand poetisk Fortieneste, som tragisk Ode. De Fordele derimod, som den dramatiske Poesie giver Digteren: Fremstillelse af Handling og Characteer, har Forfatteren ikke nok brugt. Det er mere fransk og spansk, end engelsk, nordisk, tydsk eller græsk. Det minder ogsaa vel stærkt om Werners Fire og tyvende Februar, hvoraf det for en Deel har sin Colorit og sin Idee; men det bliver med alt det et roesværdigt og sieldent Arbeide.

I Kabale og Kiærlighed af Schiller beundrede jeg Mad.

Schrøder i Lady'ens Rolle, og især Krüger som Hofmarskallen. Skiøndt dette Ungdomsarbeide bærer stærkt Præg af sin Tid, og dengang herskende Maade at betragte Tingene paa, er der dog meget Genie deri; men det staaer langt tilbage for Die Räuber. Motiverne ere meget slette, men Bevægelsen meget livfuld. Og denne livfulde Bevægelse savner et andet Arbeide af Schiller, fra en langt modnere Periode: Die Braut von Messina, som jeg ogsaa har seet her, og hvori Mad. Schrøder viste sit tragiske Genie i Moderens Rolle. Du veed min Mening om Bruden af Messina; jeg holder det for en genialsk Grille. Denne Sammensmæltning, ikke af de forskiellige Former, men af de forskiellige Tider, gaaer ikke an. Paa Torvet i en atheniensisk Stat er det naturligt, at Borgeren yttrer sig frit, over en offentlig overordentlig Handling. I den italienske Fyrstes Sal er det unaturligt, at hans Undermænd, Klienter og Tienere ræsonnere, og blande sig bestandig, som philosophiske Tilskuere, ja undertiden som philosophiske Begreb, med i Handlingen. Hvad der skulde fremstilles som Handling, fortælles rhetorisk. Fordi Grækerne stundum giorde det, skulle vi ikke efterligne dem heri. Et og andet kan vel fortælles, hvad ikke passer sig at fremstilles; men det er ubehageligt at høre skiønne dramatiske Situationer lyrisk beskrives. Stilen i der Braut v. Messina er skiøn; næsten altfor skiøn. Meer lyrisk Veltalenhed, end characteristisk Tale. De høie pathetiske Steder vidne om den store Digter. Dog — hvorfor længe omtale en Form, som Schiller selv siden stiltiende har forladt, ved ganske at gaae den modsatte Vei, i sin herlige Wilhelm Tell. Dette Mesterstykke har jeg endnu ikke faaet at see her, saalidt som Don Carlos, Wallenstein, die Jungfrau v. Orleans, Maria Stuart og Røverne. Disse ægte dramatiske Værker!

Die Schuld havde Mademoiselle Adamberger til sin sidste Benefize, to Dage før sit Bryllup med Herr Arnet, en Lærd, som har været Bibliothekar hos Fyrst Dietrichstein. Hun fremsagde med Taarer og megen Ynde en rørende Epilog af Fru Pichler, hvormed hun tog Afsked fra det Wienerpublikum. Alle vare rørte, og et lydeligt titgientaget Bifaldsraab, vidnede om, hvor høit man yndede hende, og hvor ondt det giorde Wienerne, at hun vilde forlade dem.

I Theatret an dem Kärnerthore har jeg været og seet et Par Syngespil og Balletter. De fornemste Dandsere her ere Franskmænd. I Syngespillet har jeg intet Udmærket fornummet.

Theatret an der Wien har Grev Palfy. Han havde før alle Theatrene under sin Bestyrelse; men nu ere de, efter den udrundne Forpagtningstid atter keiserlige. Det er et smukt Skuespilhuus, men temmelig langt ude i Forstaden, ved den lille Flod Wien, hvoraf Staden har sit Navn. Her opføres alleslags Skuespil; men hvad der især morede mig, var en Børneballet: Cendrillon. Den var meget original, den lille Pige, som spillede Kongens Rolle, var ganske allerkiærest, og Gud veed hvordan det Barn alt havde lært alle de forelskede Øjekast og Bevægelser. Cendrillon var mere naiv, og mindre kunstig og moden. Det er besynderligt at see saadan en Ballet, det forekommer Een, som om man var flyttet hen i Lilliput. Alting er proportionert efter Børnenes Størrelse. Det er ret godt at her er en Planteskole for Dandsen i Fremtiden; thi jeg finder det under et dannet Lands Værdighed, at laane fremmede Kunstnere; men Ungerne blive dog fordærvede, ved saa tidlig at affektere Kiærligheds Følelser. Man skulde giøre dem Balletter uden Elskov; det vilde være herligt. Saaledes var der en stor Tourneerscene i Cendrillon, hvor en tyve tre-

dive unge Riddere kom i deres Harnisker, med Skiolde, Vaabendragere, og kiæmpede sammen; medens de smaae Damer sadde i Balconerne. Det var meget smukt, og med fuldkommen wienerheraldisk Costumerigtighed. Kongen vinder, og faaer et Skiærf af Cendrillon, der sidder, som Dame i Balconen: Det er nydeligt. Trompeterne staae og blæse i smaae Messingtrompeter. Gid jeg havde havt Børnene der! Det havde været noget for dem.

Den italienske Oper er ogsaa her i dette Theater. Her ere gode Stemmer, skiønne Dragter og smukke Dekorationer, dersom kun ikke Stykkerne og Manererne der synges paa vare saa underlige. Smagen her i Musiken er i mine Tanker ikke længer god, og Mozarts Aand har ikke forplantet sig i Hu og Sind hos Tilhørerne. Man har spillet Mozart saa længe og saa tit, at man er bleven kied af ham, og tyer igien til den flaue italienske Opera seria. Jeg har seet to saadanne Haupt- und Statsactioner. Den ene var om Kong Cyrus i Persien. Det kom mig for, som jeg saae Holbergs Ulysses von Ithacien, med Rullader og Triller, istedet for med Indfald og Vittigheder. En midaldrende Dame med Halvhandsker var Kong Cyrus, hun hedder Mad. Borgondio og har en meget god Altstemme, giør ogsaa færre Rullader end de øvrige, hvorfor jeg var hende uendelig forbunden. Man forlanger i Syngespillet nu ikke meer siælfulde Fornuftvæsener, rørte Hierter, der udtrykke deres Følelser i herlige Toner; man vil have Bogfinker og Nattergale, som tobenede Dyr uden Fjær. Sangeren skal ikke være Menneske, men Instrument og Dyr; og det er virkelig en sand Nydelse, at see og høre et Fruentimmer qviddre som en Fugl, i det hun bestræber sig for at forestille en Helt.

Tancredo af Rossini morede mig noget meer end Kong Cyrus. Her saae Madame Borgondio bedre ud i den sorte Rustning. Hun har et smukt udtryksfuldt Ansigt. Adskillige Arier i dette Stykke ere meget nydelige; der er ogsaa brillante Chor; men det Hele forekommer mig ikke at fortiene den Beundring, som det har vakt. Det er uden Originalitet; den gamle italienske Lire. Man kiender de fleste Passager og Vendinger, — ikke som udmærkede Venneansigter i en anden Belysning, men som Gadebekiendteres Hverdagsansigter. Musiken er i det Hele taget hvad man kalder brillant; men ikke stærk, rørende, øm, sørgelig, munter. Hvor alle disse Ingredienser mangle, der kieder jeg mig; om endogsaa en Componist satte det bedste Orchester med alle Instrumenter i harmonisk Bevægelse, og om end de smidigste Struber giorde de vanskeligste Triller og Cadencer. Hvordan vil det gaae med denne Kunst tilsidst? Instrumentalmusikken har ved den store, men bizarre Bethoven faaet den sære Grille, at ville drømme i Skyerne, som et majestætisk Tordenveir, uden at slutte sig til nogen bestemt Tanke eller Følelse. Operacomponisten arbeider sig nu ogsaa hen i det blot Instrumentale. Mehul og Nicolo ere døde. Cherubini er gammel. Jeg er vis paa at Weyse og Kuhlau vilde giøre Opsigt i Europa blandt alle ægte Musikelskere, som de bedste nulevende Componister, hvis Sovedrikken, Røverborgen og Ludlams Hule vare bekiendte. Det kommer Dig maaskee underligt for, at jeg yttrer sligt, i det Øjeblik, jeg omarbeider Ludlams Hule paa tydsk til et romantisk Skuespil? Men derfor kan det gierne med Tiden blive opført som Syngespil, og jeg haaber ikke man vil mistyde dette Foretagende. Det er ved mine Arbeider at Weyse og Kuhlau have faaet Leilighed til at vise dem paa Theatret, og havde

jeg ikke først elsket deres Genie og beundret deres Kunst i saa Henseende, saa havde Publikum heller ikke kunnet det, thi naar man intet Syngespil har, kan man intet componere. Den Tanke, at Ordene og Sujettet kun behøver at være plumpt-sammenslagne Brædelægter, hvorpaa Componisten kan hænge sine duftende Blomsterkrandse, er en vrang egoistisk Mening, der kun kan opstaae i slige Musicis Hiærner, der uden litterair Opdragelse, bedre forstaae at udøve, end at tænke over deres Kunst, og dens Forhold til Poesie. Naar ikke Digteren giver Componisten Anledning, saa kan han intet udvikle. En interessant Fabel maa først vække Deeltagelsen og Opmærksomheden, og i Stoffet maa Kiærnen og Spirerne ligge til alle de Tanker og Følelser, til den Afvexling af Lys og Skygge, Kraft og Blidhed, som Componisten udvikler. Mangler det, hvad skal da sætte ham i Begeistring og give ham Ideer? Og havde han selv nok saamange Ideer — paa hvad Maade forbinde dem med det Uvedkommende? Paa en smudsig og plettet Trangrund hæfter ingen Farve; den skiønneste Farve taber der sin Glands, og den fortræffeligste Kok kan ikke koge Suppe paa en Pølsepind. Der kunde anføres talende Exempler, for denne Menings Rigtighed, men Exempler ere forhadte, og jeg tænker Tanken er indlysende nok, uden at behøve sandselig Indklædning. Jeg haaber altsaa, jeg har viist min Høiagtelse og Kiærlighed især for en Weyses Musikgenie, da jeg har skrevet tre Stykker for ham. Thi Sovedrikken er en heel Omarbeidelse og alle Indfaldene og Lystighederne deri, tilhøre, paa ganske faae nær, mig. Men det vilde være for meget forlangt, at jeg skulde holde mine egne poetiske Ideer tilbage, naar de komme over mig, til Held for mit Værk. Ludlams Hule kunde vel bruges til et Syngespil, men det var saa rigt, at jeg for at giøre

Forbindelsen med Musiken muelig, maatte holde meget tilbage, som derved kun blev Skizze. Det var disse Partier, som jeg fik Lyst til at udmale, for at give Værket den Fuldendelse, der var mig muelig, da det er mig een af mine kiæreste Digtninger.

Om Theatret an dem Kärnerthore veed jeg endnu intet udmærket at sige. Jeg morede mig kosteligt der en Aften, men det var ikke over Stykket, det var over een af Tilskuerne. En gammel Mand med puddret Paryk, Manschetter for Hænder og Haarpung i Nakken, med et vredt Ansigt, sad og gnavede i et fort. »Ich kann kein Wort hören! Imfam! — Hm! — Was das dum ist! etc.«

Jeg kom ved ham ret levende til at tænke paa Horazes:

> Multa senem circumveniunt incommoda;
> Dilator, spe longus, iners, avidus[que] futuri;
> Difficilis, querulus, laudator temporis acti
> Se puero, censor castigatorque minorum.

I Theatret i Josephstadt har jeg endnu ikke været, og kun eengang i Leopoldstadt. Her var den berømte, nu salig, Casperl. En stor Komiker, Schuster er her. Jeg havde endnu ikke seet ham paa Theatret, da man viste mig ham ved Frohnleichnamsfest, mellem Sangerne, følge med Munkene. Blot ved at see hans Ansigt, kom jeg, uagtet min høitidelige Stemning, til at lee; og et levende Billed af Paul Veroneses Bryllup, stod mig for Øine, hvor Hofnarren stikker Hovedet ind, mellem en Række høie Herskaber. Man har ikke spillet de egentlige Nationalfarcer i denne Tid; men forleden da de gave et Stykke kaldet Vizlipuzli, der har giort Lykke, gik jeg derud. Paa Plakaten saae jeg, at det var efter en Fortælling af Fouqué. Men tænk dig min Forundring, da jeg lidt efter lidt opdagede,

at det var min kiære Galgemand, som man havde giort et Stykke af. Ideen behagede mig, og jeg fandt strax, at der maatte kunne giøres et godt Drama af dette Sujet. Men under Opførelsen ærgrede det mig, at det aldeles ikke var skeet. De bedste Situationer vare ubenyttede, de ubetydelige, slet; og Forfatteren, som havde forfærdiget dette Værk, spillede ovenikiøbet selv Richard.

»Forstæderne ere større end Staden selv,« staaer der i Sommerfeldts Geographie, og det har sin Rigtighed. Wien er ikke meget stor; men som Straaler til alle Sider gaae de uendelige Forstæder. Dog er det ikke med disse, som i Paris, hvor de blot skilles fra den øvrige Stad, ved en bred, med Træer beplantet, Gade; hvilket egentlig ingen Adskillelse er. De ligge ofte et langt Stykke Vei borte fra Staden, og man maa arbeide sig hen til dem, i Hede og Støv. Heden plager mig, og jeg sidder næsten hele Dagen, som et Murmeldyr, i mit kiølige Værelse, bag lukkede Vindueskodder, skriver og læser. Først om Aftenen vover jeg mig ud af min Hule, ligesom Robinson af Frygt for de Vilde. Notabene jeg maa da gaae ud og spise om Middagen. Jeg slæber mig siden gierne hen i Borgtheatret, men nu er ogsaa der mig for qvalmt, og min meste Gang er ud i Prateren med Herr Fürst fra Kiøbenhavn. Han har meget godlidende nærmet sig mig, og kommer daglig, for at byde mig sin venlige Hielp og Bistand. Den unge Brandis besøger os ogsaa imellem og viser os al Venlighed. Med Castelli, en wiensk Digter, omgaaes jeg ogsaa undertiden. Men nu ere de fleste af vore Bekiendtskaber paa Landet. Wien er en kiedelig By om Sommeren. Beqvemmelighederne ere i Paris langt større, ja selv i Kiøbenhavn. I Prateren ere Giestgiverlysthuse, hvor man kan spise, faae Caffe, Iis etc. Jeg tager mig sædvanlig en Portion Iis,

istedet for den nordiske Thee. Til et Beviis paa det Sludskede her paa offentlige Steder, tiener følgende Træk: Jeg sad forleden og talede med en god Ven, mens jeg spiste en Portion Iis. Til Messingtheskeerne, som bydes her gule og uforsølvede, havde jeg allerede vant mig. Men tænk dig min Misfornøielse, da jeg først efter flere Gange i Tanker at have stukket Skeen i Munden, opdagede, at den var halv fuld af en stor Klump Spanskgrønt. Jeg blev saa opbragt over denne utilgivelige Ureenlighed, at jeg kastede Skeen hen paa Opvarteren, da han kom i det samme, og han stod saa taalmodig derved som et Faar, i Følelsen af at han vel havde fortient det. Lykkeligviis havde det ingen Følger, saa jeg kun maa have faaet Ubetydeligt i Livet af dette Tøi. Det var ogsaa til Held Flødeiis; thi Frugtsyre vilde havde opløst Spanskgrøntet mere. Sligt kunde dog ikke skee i Kiøbenhavn, og jeg havde nær sagt: paa noget andet Sted, end i Wien.

En Monsieur de Bach har her en Cirkus, hvor han viser sine Hestekunster. Men Franconi i Paris har det bedre. Hvad der morede mig meest var en Hiort, som giorde allehaande Krumspring. Jeg havde just nylig læst hos Buffon, at hvis man ingen Heste havde, kunde man godt vænne Hiortene til det samme, som hine. Men det giorde mig dog ondt, at see det ædle Dyr, med halvudslettede Spor af sin idylliske Jagt- og Skovnatur, staae der med nedsænket Hoved, med halvafbrudte Takker, at lugte til de Fyrrebræder, den skulde springe over, og agere Bajas for den wienske Almue. — Her i Wien ere smukke Boder, men de ere intet mod dem i Paris. Mange tyrkiske Shavler findes her, og en stor Deel skiønne indenlandske Fabrik- og Manufakturvarer. Man drikker ogsaa meest indenlandske Vine, selv i de fornemste Selskaber. Jeg har druk-

ket Tokaier adskillige Gange; og følte mig, som Jeppe, da han drak Kanalisæk. De ungerske Vine hidse, jeg holder mig til den uskyldige østerrigske Viin.

Bethoven har jeg seet, men ikke talt med. Han har sorte Haar, røde Kinder og et temmelig stærkt Udvortes. Men han er meget døv, stakkels Mand. En stor Ulykke for en Musikus! Jeg har hørt flere af hans Compositioner fortræffelig udførte med to Fortepianoer, en Violoncel og en Violin, hos en Herr Tzerny, et stort Talent, der phantaserer som en Weyse. Bethoven vilde gierne have, at jeg skulde digte ham et Syngespil, som jeg ogsaa vilde, hvis jeg følte mig oplagt dertil. Han skal have componeert en meget smuk Oper.

Forresten er nok dette store Genie skabt mere for Instrumental- end for Theatermusik. Bethoven er en musikalsk Jean Paul. Han maa svæve frit og drømmende omkring i alle Regioner, og kan ikke binde sig til nogen anden Indskrænkning, end den Harmoniens Fordringer paalægge. Det Værste er, at nu hans Skolarer blande Bethovens Natur med Musik-Naturen i Almindelighed; og mene, saaledes burde al Musik være, at det er den egentlige Musik; at Musiken ikke behøver Poesiens Understøttelse, o. s. v. Men det er vrangt. Hverken Musik, Billedhuggerkunst eller Malerie, kan ganske undvære Poesiens Hielp, hvis de ikke ville bevæge dem i meget snevre, utydelige Grændser. Med Hensyn til det Aandelige maa ikke blot Ordet blive Kiød, men Kiødet maa ogsaa blive Ord, og boe iblandt os. Det ligger i den almindelige menneskelige Natur at tydeliggiøre sig sine Forestillinger i Ord; og Ordet kan intet Menneske aldeles undvære. Alle de andre Kunster, saa skiønne de end ere, ere dog umælende, og trænge derfor til Poesiens Hielp, som Talsmand og Tolk i sidste Instants for Tankens Domstol.

579. Fra Christiane Oehlenschläger. Løverdag den 28 Junii 1817.

Kiæreste Oehlenschläger!

Du maae ikke undres, endnu mindre vredes over, at jeg nu har ladet fiorten Dage, siden jeg sidst skrev til Dig, hengaae, uden at lade Dig høre fra mig; især da jeg den 16 modtog Dit fornøyelige Brev fra Wien. Mange Ting ere Skyld i, at jeg udsat[te] at skrive, deels var jeg temmelig vis paa, at et Brev maatte træffe Dig i Wien senere end Du selv troede; deels vidste jeg at Kammerherre Bertouch og hans Kone vare komne til Byen, og jeg vilde da først tale med dem, før jeg skrev. I Tirsdags Eftermiddag da jeg med Børnene var ude hos Din Fader, havde han været her, men da han ikke traf mig, lovet at komme igien. Om Onsdagen var det en stadig Regn hele Dagen til om Aftenen, da det behagede Fangerne i Forbedringshuset, at sætte Ild paa Huset, saaledes, at den store Fløy hvori Kirken var, paa nogle faae Timer blev lagt i Aske. Cancelliet var samlet om Aftenen til ud paa Natten og Kongen skal for første Gang have været i Cancelliet, for at sige sin Mening med om disse Gavtyves Skiæbne. Den første Nat har der ligget paa Gaarden paa Qvæ[s]thuset, (hvor man førte dem hen,) omtrent 300 saadanne meget smukke Folk bagbundne indhegnede med Kanoner, samt Vagt med skarptladte Geværer, som havde Ordre at skyde enhver som giorde Mine til at rejse sig. Iaftes skal endeel af dem være aflivede, hvormange veed jeg ikke. — Regnen saavel som dette var Skyld i at Kammerherre Bertouch først kom igien til mig iforgaars. Jeg fandt i ham en overmaade vakker Mand, som det meget fornøyede mig at tale med; det var mig ogsaa vigtigt at forsikkre ham, at jeg kun saa vidt Høfligheden bød, havde pleiet det Venskab med Frøken B.; at jeg aldrig, uagtet hun ofte havde anmodet mig

derom, havde været hos hende og at jeg i meget, oprigtig havde sagt hende min Mening. Dette sagde han at han var underrettet om, og hvor glad jeg var ved at blive anseet uskyldig, fra den Kant hvor jeg ventede Bebreidelser, kan jeg ikke sige Dig. Dog det lader jo til at Rejsen giør sin Virkning og jo meer jeg hørte, og jo meere mit eget Syn opklaredes, jo mere sympatiserede jeg med G. Moltke og jo bedre forstod jeg Bertouchs Taushed. Kammerherre Bertouch bad mig være ham behielpelig i at formaae Dig til at blive borte med hans Søn de belovede ti Maaneder. Jeg sagde ham til hans Glæde, at han forekom mit Ønske, da jeg havde vildet i dette Brev foreslaae Dig at blive længer borte end Du senest havde bestemt, især for at Du kunde opholde Dig noget længer i Wien hvor Du saa hæderfuldt var modtaget og ikke behøvede at jage hiem uden at kunde opholde Dig paa de flere Steder hvor Hiemrejsen førte Dig. Jeg har nu lovet ham idag at skrive, han vil ogsaa selv skrive; af ham faaer Du altsaa at viide hvorledes han har giort det muligt, at lade sin Søn rejse endnu et Aar efter at Du forlader ham; men da han først sidst i September kan udrede den Sum der bliver fornøden for at lade den lykkelige Hiort afløse Dig i Berlin og rejse videre med Bertouch, saa bliver det nødvendigt at Du indretter Dig saaledes, at Du først til Midten af September kommer til Berlin, og jeg maae altsaa ikke vente Dig her før Begyndelsen af October. Ofte har man rigtignok bebreidet mig Utaalmodighed, men jeg troer at kunde bevise, at man har giort mig Uret. Jeg har intet Øyeblik været fortabt over Din Fraværelse, uagtet jeg ikke nægter at den ubetydeligste Upasselighed hos et af Børnene har ængstet mig utroligt. Min egen Sygdom, som sikkert havde været mig ligegyldig dersom Du havde været til-

stæde, forskrækkede mig heller ikke lidet, men nu, Gud være lovet er jeg frisk og ald Frygt forsvunden. Det gaaer mig paa denne Rejse, som paa den forrige, jeg vilde ikke for meget godt, at Du for min Skyld skulde vende tilbage een Dag før. Reisen er Dig altfor vigtig, især vilde jeg nødig, at Du efter et kort Ophold skulde forlade Wien, som Du først nu kiænder, og hvor Du saa ganske hører hiemme. Kammerherre Bertouch sagde mig, at Du havde anbefalet ham Hiort til at afløse Dig; hvad jeg sagde ham om Hiort var naturligviis ikke til dennes Skade, og jeg nævnte ham Etatsraad Schönheyder (da Kamh: kiender ham) som een der vilde give H: et fordeelagtigt Vidnesbyrd. Han bad mig nu at giøre ham bekiendt med Hiort og vi bestemte at H. skulde samles med ham hos mig den følgende Dag uden at Hiort skulde viide i hvad Hensigt jeg havde ladet ham kalde. Jeg havde bedet Kammerh: at han selv vilde spørge Hiort om hvordan det gik med hans Proces, den laae ham nemlig paa Hiertet, og jeg vidste at H. vilde udvikle Sagen saa klart, at Kammerh. vilde komme til at see H. og hans Sag i et fordeelagtigt Lys. Dette skeedte og Kammh: syntes meget godt om Hiorth, og begyndte kort efter at tale til ham om hans Hensigt, hvilken overraskede og glædede H. i lige høy Grad. Endeel blev alt her aftalt men han bestemte at H. skulde komme til ham Søndag Morgen at overlægge alt nøyere. Hvor taknemlig Hiort er for Dig, vil han vist snart skrive Dig, Du kan let viide at ingen kunde viist ham en større Tieneste og Venskabsstykke end dette var, Du viiste ham ved at anbefale ham til en Rejse, som han maaske ellers aldrig i sit Liv vilde blevet istand til at foretage. Nu veed Du da, at jeg uden Klynk og Klage udsætter min Længsel efter Dig, det vil sige den trængende Længsel, det maae være, og det

bør være, og dette er mig nok. — Børnene er raske og hilse Dig alle. William siger jeg skal skrive »søde Fader, Din Dæng bliver en stor Dæng«. Den nydeligste Alder gaaer Du rigtig nok glib af er jeg bange for, jeg vilde saa gierne at den lille søde Buxedreng skulde beholde det undersætsige og ikke blive lang og tynd, som Hans, inden Du kommer hiem, men være som nu, en lille Slotsforvalter. Lotte og Johannes voxer meget, de er nu i Kongens Have, de er ude hver Dag en Gang, og den øvrige Tid næsten bestandig i Gaarden og i Haven. — Rhoars Saga er færdig om faae Dage, den bliver lidt over 16 Ark. Den har ubeskriveligt glædet mig ved Correcturen; mange Smaafriheder har jeg taget mig efter samvittighedsfuldt Overlæg med Carl og Bøye, undertiden ogsaa med Hauch. De har vildet have Deres Rygge fri, og derfor har jeg maattet tage Mod til mig, men de har altid fundet, at jeg havde fuldkommen Ret, især har Hauch takket mig fordi jeg saa vidt muligt har rettet smaae Skiødesløsheder, som Du og jeg bedst veed, aldrig rettes før ved Correcturen, af Dig selv. Prisen bestemmer vi efter Helge omtrent, det vil blive 5rd. Papir og Trykkerløn er ligesaa høyt som før, men Pengene er langt bedre nu. Uagtet den forbedrede cours endnu ingen Virkning har paa Levnetsmidlernes Priser, saa kiændes den dog tydelig paa udenlanske Varer, paa Klæde for Expel: som er faldet til det Halve omtrent. For en Specie betales her paa Børsen kun 4rd Rbp. og man troer at coursen i det mindste vil falde ned til Sølvværdien. — I mit forrige Brev skrev jeg Dig, at Brøndsted havde ønsket sin Obligation tilbage, da det var mig umuligt at indfri den, bad jeg Din Fader om de 600rd maatte gaae over paa Vexelobligationen paa de otte hundrede, hvilket skeedte og han var endnu saa kiærlig

at sende mig 50rd til Hielp til Renterne. Men beste Oehlenschläger, disse Renter blive omtrent 150rd om Aaret og dette er en utaalelig Udgift, vi vil altsaa anvende alt muligt for at afbetale paa denne laante Sum. Jeg skrev Dig i det forrige Brev, at jeg fra Frege havde faaet istedet for de bebudede 200 Specier, kun 404 Mark Hamborger banco; jeg veed nu ikke om Du vil lade Cotta dette viide, eller Du vil vi skal see om det manglende ikke kommer efter. Den Gang stod Specierne høyere, saa det var rigtig skade, at den gode Hr Frege ikke sendte det reent ud. —

Vi have havt en meget stærk Hede her en otte Dages Tid, nu er det koldt igien og denne Vexel har skaffet mig en smule Hovedpine, som generer mig idag jeg skal skrive; denne maae Du tilskrive min Tørhed i disse Linier og ikke troe, at jeg er nedslaaet fordi Du ikke kommer saasnart som jeg havde haabet. K: Bertouch er saa elskværdig en Mand, at det var Synd at forstyrre hans saa vel anlagte Plan. — Fostbrødrene skal jeg snart indsende, den afskrives, ingen af os har vildet at der skulde iles dermed. Vedkommende veed at den længe har været her, og Rahbek har meget længtes efter den, men det er tilpas til ham. Det er jo hans egen skyld, at han ikke var blandt de første som fik den at læse. Hauch, Bøye og Carl hilser Dig mange Gange. Carl havde lovet mig et Brev til Dig, men hans besynderlige Beskedenhed lader ham udsætte det een Postdag efter den anden. Dit velsignede Brev fra München og Wien har da glædet os over al Beskrivelse, jeg kan umulig sige Dig hvor inderlig vi unde Dig den Hylding Du saa fortient nyder der. Det har vist ogsaa noget særdeles behageligt som ikke lader sig modstaae, om ogsaa endnu flere Lodder Hanser og Willer vinkede. Hauch har det særdeles glædet at

Schelling saa godt behagede Dig. De to sidste Postdage have vi ventet flere Efterretninger om Wien fra Dig, men jeg vilde ikke udsætte det længer at skrive, endskiøndt jeg sikkert haaber at faae Brev paa Mandag. K: Bertouch havde haabet at Brevene efter Dit Løfte skulde blevet ogsaa for Dem, men de have dog virkelig været saameget indstrøede med private Anliggender at det umuligt havde gaaet an, derimod kunde jeg vel udledt enkelte, som De kunde læst. — Min Fader hilser Dig kiærligst. Din Fader ligeledes. Jeg har to Gange besøgt ham den første Gang med Lotte ene den anden Gang med alle tre Børn. —

Søde Fader! den slemme Post gik igaar forbi uden at komme ind til os. Hans stod ved Vinduet og bankede paa Ruden, han saae op til ham og loe. Det var rigtig nok slemt at Fader ikke kommer til August, men jeg tænker dog der er ikke saa længe til og jeg glæder [mig] gyselig til Du kommer, søde Fader. Din Lodde.

Lev vel min beste Oehlenschläger! Gud være med Dig!
Din Christiane.

580. Fra P. Hjort. Kbhvn d. 1 Juli 1817.

Min Velynder!

Det er den naturligste Tanke jeg kan begynde dette Brev med, da den i de sidste Dage har været den eneste, som levende beskjæftigede mig. Der begynder idag et nyt Halvaar, og der er begyndt for mig ikke alene et Halvaar men en aldeles nye Tid, og det har jeg alene den Velvillie at takke, som De, fra den første Tid, jeg var saa lykkelig at kjendes af Dem, atter gav mig saa smukke Beviser paa. Det forløbne Tidsrum siden

Deres Afreise har i flere Henseender været det mest trykkende for mig i mit hele Liv og Gud veed om jeg havde holdt Stand ifald jeg ikke af andre var bleven holdt opreist. Den lumpne Forfølgelse, som jeg flere Steder har sporet for mine litteraire Arbeiders Skyld har taget mere paa mig end jeg selv mærkede, og den Maade, den syntes at gribe ind i mit hele Liv paa, havde nær nedslaaet mig. — Min reene Samvittighed og min faste Troe paa den retfærdige Sag, jeg førte, kunde ikke qvæle den Mistanke til mine egne Kræfter, som jeg stedse hemmeligen har følt, og som alle de utaalelige Hadere af min Opførsel og mine Smaaskrifter, maaskee uden at vide det, baade i Samtale og paa anden Maade have næret over al Maade. Mine oekonomiske Sager veed De nok, i et Par Aar ikke ganske have været i Orden, og ved Nyeaarstide truede min Fader ganske at slaae Haanden af mig. Jeg følte desuden at jeg handlede mod mine Pligter som Søn, ved ikke at danne mig til en eller anden Embedsklasse, men jeg følte paa den anden Side som Menneske og Videnskabsdyrker, at jeg ikke var skabt dertil, og at jeg i det mindste for Øieblikket kunde gjøre langt anden Gavn. Naar jeg siger Dem, at det var mig, som allerede skrev den vidtløftige Kritik over Ingemans Værker i Athene, der tog mig megen Tid, og som virkelig hos flere af mine unge Venner gjorde god Virkning; saa kan De vel fatte hvorledes jeg en Tid kunne ansee det for en reen Pligt og en ikke liden Ære, at være et Offer for mine Meninger og den »værgeløse, hellige Poesie«, som jeg dengang ved en Leilighed kaldte den. Jeg kjendte aldeles intet til Livet, og levede i mine Drømmerier. Nu har jeg derimod lært, at der hører mere Mod til at holde Misundelse og Fordomme Stangen end en Yngling kan have, og jeg indseer tillige at man ikke med den Lethed kan løsrive

Baand, som ere fastgjorte i Hjertet selv, hvormed man overskjær andre, som Tidens Forfængelighed bandt det frie, charakteerfulde Menneske med. Saalænge jeg kun hørte om mit slette Rygte loe jeg deraf, men da det trængte ind i min Familie; da min Fader tydeligen yttrede sit Mishag med hele min Opførsel, og da jeg saae de mange ubehagelige Følger, som hans Tænkemaade kunde drage efter sig nægter jeg ikke at jeg tabte Modet. — Dog holdt jeg mig som en brav Karl, og endskjøndt de fleste ynkede mig, fordi jeg ikke strax kunde faae min Straf, men saa længe skulde vente paa den, troer jeg faae mærkede hvad der foregik i mit Indre. — Jeg svækkedes virkelig ikke lidet i dette Foraar, da saamange næsten forsætlig plagede mig, og tabte megen Lyst til Arbeide. — Hvad der ventede mig ahnede jeg neppe, og jeg er derfor virkelig ligesom gjenfødt ved Efterretningen om den Reise, der nu forestaaer mig. Jeg beundrer Deres Tillid til mig og takker Dem af Hjertet for den sjældne Prøve paa Deres Venskab. — Jeg har tre Gange talt med den gamle Bertouch og alt er allerede afgjort. — Det er en dygtig Mand, og hans Artighed er ubeskrivelig. Jeg har i flere Dage slet ikke kunnet arbeide af lutter Glæde. Mit kjæreste Ønske paa denne Jord gaaer i Opfyldelse paa en Maade, som overgaaer al Forestilling, og det paa en Tid, da jeg aldeles havde opgivet det. Jeg anseer den hele Reise, som en reen Frelse ud af de lumske Kløer, der meer og meer sam[men]lukkede sig om mig; jeg skal da bade min Aand i Italiens Luftstrømme, og komme, næst Guds Hjælp, meer helbredet tilbage, end de mange som i Tydsklands og Frankrigs Kilder søge en forgjæves Frelse for deres skrøbelige Legeme. Thi jeg har dog ikke saaledes opgivet mig selv, at jeg ikke skulde troe Redning eller fuldkommen Restitution

muelig. Naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest, er en Sætning, som jeg troer jeg havde opfundet, om den ikke tilforn havde været sagt; saa naturlig og træffende passer den paa min Stilling. —

Torsdag $^{3}/_{7}$ 17.

Vi leve her ved det Gamle. I Morgen staaer Hroars Saga i Avisen for 5—2 ß. smukt trykt hos Pop. Ingemanns Roman, kaldet de Underjordiske, er udkommen og er saare mat og uden al tænkelig poetisk Behandling, Fremstilling eller Legeme. Sjæl er der heller intet af, saalidet som Originalitet. Den vil hos de smagfulde finde samme Modtagelse, som et velopdraget, skikkeligt Menneske, uden Hoved eller Talenter, finder første Gang i fremmede Folks Selskab, og glemmes ligesaa hastig, som hiin oversees efter otte Dages Bekjendtskab. Da den i Form og Indhold ligner ganske Deres Værk, saa vil Contrasten være saa meget frappantere. Hauch har i Athene skrevet en saare skjøn Betragtning af Helge og i Litteraturtidenden en over Hagbarth og Signe, som jeg finder endnu bedre. Jeg erindrer at De sagde kort før Deres Afreise, at jeg ogsaa skulde nu skrive en berømmende Kritik. Men jeg har dertil slet ikke det poetiske Genie, som Hauch, og det var at gaae ham skammelig i Forkiøbet at skrive over en smuk Gjenstand, som han paa tigange smukkere Maade kan afmale. Han er lykkeligere og roligere ved den Retning hans Aand har taget; jeg mere udsat for Miskjendelse ved at vise det Slette og Fordærvelige i hvad der af andre ansees for godt og skjønt. Men duer jeg overhovedet til noget saa er det til Philosophie og ikke til Poesie, og hvad er saadan en berømmende Kritik andet end den ægteste Poesie? Jeg troer derfor at handle rigtigt i at fortsætte

hvad jeg eengang har begyndt. — Deres Kone er fuldkommen rask og Børnene ogsaa. Villiam er nu en heel Buxedreng og mere lystig end Johannes, der sikkert bliver meget alvorlig. Et kjærligt Levvel sendes Dem. Jeg har dog den Glæde først at see Dem.

Deres troe
Peder Hjort.

Torsdag.

Det falder mig ind, at De maaskee ikke tog ilde op, jeg gjorde Dem opmærksomt paa et Par Omstændigheder som maa have væsentlig Indflydelse paa Bestemmelsen af Reiserouten for næste Aar, hvilken De venteligen foreslaaer Bertouch. — I Tydskland er ingen Bye tilbage hvor et Ophold af flere Uger kan more den unge B, og baade for ham og mig vilde det være heel misligt at faae nogen Leilighed til at sammenligne den Optagelse, som han i dette Rige nyder i Deres Selskab fremfor i mit. Det var eet. Iøvrigt kan man ikke reise i Schweitz før til Juni, naar Sneen er smeltet og Floderne løbe roligere. Jeg foreslaaer Dem derfor korteligen, i Tillid til Deres Godhed, at udkaste denne Tour: Fra Berlin over Dresden, Nürnberg, München, og Tyrol til Florents og Rom; derfra i April og Mai, til Schweitz i Juni; og enten over Genf eller Strasborg til Paris, og derfra over Frankfurt opad Rhinlandene hjem over Lybek. —

Deres hengivne
P. Hjort.

Løverdag $^{5}/_{7}$ 17.

Jeg har idag slugt Hroars Saga! Jeg siger om Læsningen deraf som Hroar om den Tid han levede med Ogne: »den var saa salig, at der kun kan siges lidet derom.« — Det er dog et

ganske herligt Digt, og sikkert det fuldendteste, De endnu har skrevet. Skulde gaaer igjennem hele Digtet, som hendes røde Purpurkjole ved Siden af Hroars grønne og Yrsas blaae Kjortler. Den sammentrængte kjernefulde Stiil er aldeles mageløs. Slutningen rørte mig til de sødeste Taarer. Jeg følte paa engang den inderligste Glæde over Digtet og en levende Taknemmelighed for den, som beredte mig disse lykkelige Timer. Posten iler og jeg maa slutte. Det uventede i Hroars Sagas Trykning vil bidrage til dens kjærlige Modtagelse. — Deres

P. Hjort.

Lev vel.

Det er den eneste Gang i mit Liv, at jeg har grædt af Glæde. Maaskee kan jeg blødnes noget meer paa Reisen, thi jeg er for haard.

*581. *Til Christiane Oehlenschläger.* [Wien d $^{6-14}/_{7}$ 1817]

Betænker jeg at jeg endnu næsten skal vente to Maaneder, inden jeg seer dig og mine Børn, saa maa jeg sørge. Jeg har adskillige Gange igien havt Anfald af Hiemvee og Veemod. Naar jeg seer smaae Børn, tænker jeg paa mine. Jeg forestiller mig da, hvor meget større de ere blevne, og det giør mig ondt, at jeg er gaaet glip af denne søde Voxetid. Forleden Nat havde jeg en ubehagelig Drøm. Mig tyktes at jeg kom hiem, og fandt dem alle tre ganske store og fornuftige. De nydelige Rollinger vare blevne halvvoxne Børn. Deres Træk, som dog vare meget forandrede, mindede mig om de smaae himmelske Ansigter, der saa tit, som Cherubimhoveder med Vinger i Skyerne, havde glædet mig. Jeg brast i Graad og vaagnede.

Troe ikke, jeg har den daarlige Mening, at Børn ere sødest

og behageligst til en vis Tid, og kun glæde som Kattekillinger, mens de endnu ere smaae. Det er kun Folk der selv ingen Børn eje, og blot betragte Andres Børn som et Legetøi, der have denne Mening. For Forældrene er enhver Fremgangsperiode virkelig Fremgang; og skiøndt det ikke kan nægtes, at smaae Børn have en nydelig Rundning og Fuldendthed, som de i en senere Tidsalder tabe, saa er dog dette Tab atter en Vinding, naar man betænker, at det er Overgangs- og Forberedelsestiden til en ædlere, bedre Tilstand. Hvor velsignet har Naturen sørget for at denne Forandring skeer lidt efter lidt, saa at man neppe mærker det, før Forvandlingen er skeet. Det er kun, naar man er fraværende, og nu ved Hiemkomsten føler den stærke Forskiæl, at en vis vemodig Følelse betager os, ved Tanken om, at man er gaaet glip af en skiøn Scene, i dette hulde Familiestykke. Men det kan jo ikke siges om mig; jeg har kun undværet et Par Replikker; og selv dem har jeg faaet omstændeligt skrivtlig tilsendte.

Vi ere endnu her i Wien; men Wien er ikke her, den er reist paa Landet, og kommer først igien, naar vi ere borte. Nu er Gud skee Lov min Forkiølelse forbi, og jeg kan atter finde nogen Fornøielse i at tage ud. Eet af de vigtigste Steder hvor jeg har været, er: Det keiserlige Lystslot Laxenburg. Omtrent to Miil fra Staden. Man kiører der hen giennem smukke Alleer, og har Biergudsigter til alle Sider. Breüss tog B. og mig med til sin Ven Schlosshauptmann Riedel. Han er Slotsforvalter for alle de keiserlige Lystslotte, Schönbrun, Laxenburg etc. Det var en varm Dag. Riedel har et skiønt Huus, (omtrent som Christiansholm) til sit Brug, hvor han boer med sin Familie. Han førte os først hen paa Slottet, som er pænt, muntert og simpelt. Værelserne ere omtrent som hos en velhavende

Privatmand paa Landet. Derfra maatte vi ned i Haven i Middagsheden. En ualmindelig Mængde Roser vare i den stærke Varme allerede afflorerede, og jeg havde det bedrøvelige Syn, skiøndt første Gang i Aar, at see en Rosenflor post festum. Heden var utaalelig. Jeg gik med Castelli, der just heller ingen synderlig Udsigtstøver er. Vi beundrede Lysthusene med bolstrede Sophaer, medens de Andre beundrede, jeg veed ikke hvad; og jeg sagde til Castelli: Ich wollte, wenn ich wählen könnte, lieber Hausarrest haben, als diese Freude jetz geniessen. Imidlertid maatte jeg holde gode Miner, smile forbindtlig til Slotshauptmanden der førte os omkring, og sige: Das ist ganz charmant, allerliebst! Hvilket det virkelig ogsaa var. Altid vilde jeg hen i Skyggen, og altid maatte jeg ud i Solskinnet til de velsignede Udsigter. Det var slemme Udsigter for mig. Nun, wie finden sie es? spurgte Breüss. Sehr schön, svarede jeg; ich wollte nur wünschen, dass ich ein Paar Stunden hier im Schatten auf der Bank dort sitzen könnte, und ein gutes Buch lesen. — Jetzt sind wir nicht hier gekommen, um zu lesen; sagde han, og trak afsted med mig. B. bemærkede at jeg var dødbleg. (Du veed jeg bliver bleg i stærk Middagshede). Man spurgte mig hvad jeg syntes om de engelske Anlæg. Godt, svarede jeg, men jeg ynder ogsaa meget disse gamle høitidelige Alleer! De lade sig meget vel forbinde med et engelsk Anlæg. — O svarede Een af de Medfølgende: det er slet ikke smukt: kan man tænke sig noget stivere, end en saadan Allee? Jeg: Hvorfor kan det Stive ikke ogsaa være smukt? Han: Det er unaturligt. Jeg: Jeg finder det aldeles ikke unaturligt, at Mennesket planter smukke Træer i en Række, for at gaae i Skyggen den korteste Vei, fra eet Sted til et andet. Hvorfor maa Menneskenaturen ikke ogsaa blande sig i den døde Natur? Han:

Menneskene kan ikke danne noget smukkere end Naturen har dannet det. Jeg: Det er sandt; men Naturen (eller vor Herre) har ogsaa dannet vor Natur. Og en Naturdrivt er det hos os, at indrette Naturen til vort Brug, efter vor Forstand, vore Ideer, vore Beqvemmeligheder. Det er en ganske anden Sag, naar man klipper Fingerbøl og Fugle af Buxbum, og indretter Blomsterbed i stive Snørkler; men en skiøn Allee — De maa forlade mig — er det herligste Vaartempel, hvor en let Architektur forbinder sig med den evige Skaberkraft. Da jeg med disse Grunde næsten havde faaet ham til at give mig Ret, bombardeerte jeg ham med Fædrekiærligheden og spurgte, om han ikke syntes det var smukt, at man lod noget staae, som en forsvunden Tid havde frembragt; og om det ikke baade var høitideligt og behageligt at gaae i en ærværdig Trægang, hvis Blade for mange Somre siden havde beskygget vore Forældres og Bedsteforældres Pander? Nu gave de mig alle Ret; og saaledes disputerede jeg mig ind fra Solheden i Skyggen. — I det herlige kiølige Bøgelye vederqvægede jeg mig nu ret. Til Fryd og Liv i de varme Sommerdage hører Skygge. Pan, alle Fauner, Nymfer og Dryader elske Skygger og friske Kilder. De spøge under de dunkelgrønne Hvælvinger, men skye det gule Støv, og Middagsheden. Jeg sad nu ret og gottede mig, stirrede op i det høie svale Træ, sammenlignede den Qval, jeg nys havde udstaaet i Solen, med min Forfrossenhed paa Billedgalleriet i Vinter i Cassel, og tænkte: »Hvad gavner det et Menneske, om han vandt den ganske Verden, og tog Skade paa sig selv. Det tempererede Clima er for mig. Jeg kunde hverken leve mellem Finlapper eller Negere.« I Nærheden rislede en Kilde, og nu gientog jeg ved mig selv det skiønne Vers af Goethe:

Die ihr Felsen und Bäume bewohnt, o heilsame Nymphen,
Gebet Jeglichem gern, was er im Stillen begehrt!
Schaffet dem Traurigen Trost, dem Zweifelhaften Belehrung,
Und dem Liebenden gönnt, dass ihm begegne sein Glück.
Den Euch gaben die Götter, was sie den Menschen versagten:
Jeglichem, der Euch vertraut, tröstlich und hüflich zu seyn.

Af disse Phantasier blev jeg forstyrret af min Ven Breüss, der havde sat sig for, i Dag at tractere mig, med alle mulige laxenburgiske Skiønheder, og som derfor nu heller ikke undte mig et Øjeblik Stilstand. Han trak ubarmhiertig afsted med mig igien, og forlangte at Beundring og Glæde skulde strømme fra mine Læber. Jeg besluttede at hævne mig lidet, ved at lade ligegyldig, og da han spurgte, hvad jeg sagde til alt dette? svarede jeg: Nu ja, ret godt; men troer I ikke, jeg her seet en grøn Park førend idag? Breüss meente aldrig saadan en Park. Jeg forsikkrede ham at Søndermarken og Frederiksberghave vare ligesaa smukke. Han paastod det var umuligt. Jeg erklærede at Norden var just det store løvfulde Træs Hiem; han at det var overdreven Fædrelandskiærlighed. Saaledes kom vi til det øvrige Selskab igien, og nu kunde jeg vel mærke, at der var noget i Giære, og at der var et Syn, hvormed jeg skulde overraskes. Velan, smiilte Herr Riedel, siden De elsker det Gamle, saa ville vi da ogsaa forlade Nutiden. Som han sagde disse Ord, vare vi ved en lille Indsøe med en Baad, og lige overfor os paa hiin Side stod en — Ridderborg! — En gammel Ruin? — Nei! En ny, fuldstændig, broget, fix og færdig Ridderborg; som den kunde være bygget for et Par Aar siden; hvilket den ogsaa var. Vi seilede til den paa en Flydebro. Paa Porten var malet en Kæmpe i Harnisk. Porten gik op; vi traadte ind; og nu befandt vi os i en lille Gaard. Ligefor os var Ridderboligen med sit Taarn; paa den ene Side Capellet med sine

brogede Vinduer; Stalden, Svendenes Borgestue etc. En Brønd midt i Gaarden af ældgammel Architektur, med Helgener og Snørkler.

Det pludselige Indtryk af alle disse gamle Ting rørte mig; men jeg kunde næsten ikke bare mig for at lee, da Adskillige af Selskabet trængte sig hen og saae mig stivt i Ansigtet, istedet for paa Tingene, (som de vel kiendte) for at opdage hvad Virkning det giorde, og hvordan jeg saae ud, naar jeg var rørt? At fortælle dig alle de Ting der ere samlede paa dette Sted, er umuligt. Men du vil studse naar du hører, at denne Borg er sammensat af lutter virkelige Oldsager. Der er intet Nyt. Ei engang Murene; thi de ere hentede fra fierne Ruiner. Hele Østerrig her maattet afgive sine gamle Mærkværdigheder til dette Sted. Men dermed vil jeg ikke ængste dig; det vidste jeg selv ei i Førstningen. Vi ville kortelig giøre en Vandring sammen i de vigtigste Værelser.

Her spadsere vi altsaa op i Dommersalen. Midt i denne runde Sal er et rundt Bord; midt i dette Bord et Hul med en Rist. Dette Hul gaaer lige ned i Borgfængslet under Jorden (Das Burgverliess) Giennem slig en Aabning blev Synderen i gamle Dage hidset op fra sit Fængsel, med Hovedet udaf Hullet, for at forhøres af Dommerne, der sadde rundt om Bordet; og det var ikke sieldent, at de lode ham i denne Stilling Hovedet afhugge paa Stedet. I den midterste Deel af Taarnet er en deilig høi rund Sal, med brogede lange Vinduer; disse Vinduer ere, efter Hr. Riedels Sigende, fra det ottende Aarhundrede, med smukke Billeder og de meest brogede Farver. Derfra ginge vi til Giæstestuen, hvor Ridderen havde siddet og drukket af store Bægre med sine Stalbrødre. I et Sideværelse finder man prægtige Sager: Sølvbægre, Perlesneglehorn, Elfen-

been, Biergchrystal, gamle Guld- og Sølvfade; (som paa Rosenborg). Rustkammeret er fyldt med kostelige Klenodier fra Middelalderen: Sværde, Bøsser, Landser. Bøsserne som smaae Haandkanoner med Lunter. En graa rund Filtehat, foret med Jernblik og Spænder, hænger under Loftet, og der skal være historisk Vished for, at den har tilhørt Carl den Store. Utallige gamle Harnisker findes i en saadan Mængde, at man maatte bruge hele Uger, for at see det alt.

Nu komme vi til Fruerstuerne. Gamle Billeder hænge rundt omkring paa de Guldlæders Vægge. Møbelreliqvier, Keiser Carl den 4des Seng f. Ex. Øiet møder intet, som ei har historisk Værdie. Pludselig stige vi ned fra den lyse Pragt, giennem mørke Gange, ad smalle bratte Trapper, og staae i Borgfængslet. En mat Lampe oplyser den sørgelige Hvælving svagt. En hvid Skygge sidder i Baggrunden. Jeg gaaer hen for at see hvad det er? En Fange med blegt indfaldent Ansigt, en hvid Kappe over Hovedet; det røde Kors paa Kaaben viser mig, det er en Tempelherre. Jeg vil gaae nærmere — pludselig strækker han sine Arme mod mig, og rasler med Lænkene. Jeg gyser og springer tilbage. Et skrækkeligt Billed, skuffer tragisk, i den dybe Hvælving, hvis Tusmørke vedligeholder Indtrykket, selv naar man veed at det kun er et Billed. — I det nydelig prægtige Capel, havde Herr Riedel havt den Artighed at lade alle Lysene tænde, for at vi skulde see alt i den rette Effekt: Altre, Bønnebøger, Helgenbilleder opfylde det lille Rum; det Meste bragt fra Kloster Neuburg. En Copie af Albrecht Dürer hænger paa Væggen.

En Bog laae i et af Værelserne, hvori man bad de Reisende skrive deres Navne; jeg fandt ogsaa efter at have ledet omhyggeligt derefter: Friderich König von Dännemark. Jeg

kan ikke sige dig, hvor vor Konge er elsket og beundret af Wienerne. Man nævner ham med Kiærlighed, og priser det Land lykkeligt, hvor han hersker. Det er meget behageligt for en Dansk at hans Konge hos et fremmed Folk er saa hædret; alle Danske ere for den Sags Skyld vel afholdte i Wien.

Da jeg foer paa Flydebroen, og stod igien i den nærværende Verden, troede jeg neppe mine egne Øine, saa aldeles havde hiint Ridderdukkeskab sat mig hen i Oldtiden. At alting saae nyt og glimrende ud, fornøiede mig, thi jeg vidste dog det var gammelt. Man er vant til kun at see Ruiner fra Oldtiden; men disse Ruiner have dog engang været nye, og uruineerte. Det morer at staae paa et saadant Sted, ikke som Betragter i Nutiden, der seer tilbage, men som Medlem af Oldtiden, der nyder og lever i det dengang nye og Nærværende. Alt er samlet med Smag, og anlagt paa at giøre Virkning; og dersom en god Theaterdecoration kan fornøie og have Kunstværdie, saa maae meget mere en saadan heel, fra det Største til det Mindste, virkelig Borg kunne det. Dette er nu hvad der kan siges til denne Indretnings Fordeel; og en Reisende, som ønsker at have meget Mærkværdigt paa eet Sted, for at kiende det, uden for megen Omflakken, er ogsaa i saa Henseende tilfreds. Kan det fornøie at see Oldtidsmærkværdigheder sammenpakkede i et Kunstkammer, saa maae det saa meget mere være Tilfældet, naar dette Kammer selv er et Kunstværk.

Naar man derimod hører adskillige Østerriger og Indenlandske klage over, at de andre gamle virkelige Borge, som endnu staae hele, have tabt Mærkværdigheder, ved denne Sammenslæben paa eet Sted; naar de mene at det Høitidelige taber, ved det Barnagtige i en saadan Indretning, saa

maae man vel ogsaa give dem Ret. Saameget mere, da denne Forbindelse af forskiellige Aarhundreders Ting, er meget vilkaarlig. Man finder Sager fra det 10de og fra det 15de Aarhundrede ofte i eet Værelse. Men saa spørger jeg dog igien: Hvilken Tid har ikke sammenpakket foregaaende Tiders Ting? Det giorde de gamle Riddere ogsaa. Jean Paul siger meget rigtig: Enhver Tid bestaaer af to Dele: Slutningen af den foregaaende og Begyndelsen til den følgende Periode. — Borgen er smuk! Hr. Riedel fortiener Tak for den Kunstsands hvormed han har ladet den opføre, og den Smag hvormed han har samlet og forbunden saameget. Og paa de gamle virkelige Borge er der dog vel allehaande tilovers endnu alligevel.

Om Eftermiddagen spadserede vi igien, og nu var det meget kiøligere og bedre. Den Deel af Anlægget vi kom til, var ogsaa mere skovrig, og bestod af store vidtløftige Lunde. Om Aftenen skulde man egentlig kun spadsere. Om det saa var vor Herre, saa gik han sig jo først i Edens Have en Vandring om Aftenen, naar Dagen kiøltes. Før vi reiste hiem, maatte vi spise Aftensmad. Der var dækket i en stor Sal, Bordet var deilig udsmykket med Blomster; men Haven var dog bedre, og det varede ikke længe, før hver tog sin Stol, sin Serviet og Tallerken, og leirede sig udenfor Havedøren. Endeel toge Plads paa Trappen. Castelli var meget morsom, satte sig til Bords før vi Andre, spillede Gourmand i Wienerdialect: og smagte paa alle Retterne, før vi fik noget. Naar Værtinden leende spurgte ham, hvad han vilde have, sagde han: Küss' de Hand, ik will olles hobben. Gebe Sie mör erst etwos Schunken, (Schinken). Saaledes endte vi denne behagelige Dag i lystigt Vennelag, og kiørte i deiligt Veir ind til Byen igien.

Her i Wien er en stakkels Mand dræbt i disse Dage. Han

havde det Uheld, med Overlæg at slaae sin Syster ihiel. I Østerrig blive slige Folk paa en dobbelt Maade ophøiede for slige Heltegierninger. Først paa et Stellads i Gabestokken, siden presenteres de, som Jeppe, hængende i en Galge; kun med den Forskiel, at de have Strikken om Halsen, istedet for under Armene. Jeg havde Lyst til at studere Lavatersk Physiognomie og Gallsk Pandeskalleviisdom af denne Karl, gik derfor hen paa Torvet Hohenmarkt, hvor han sad til Høibords; men kom for silde, han var alt i Fængslet igien. Til Vinduet vilde han ikke gaae, skiøndt jeg et Qvarteerstid stod mellem en stor Skare Qvindfolk, der vare komne derhen, for at have Medlidenhed med ham*). Et Par Dage derefter mistede han Livet ude paa Fælleden, ved en høi Steenstøtte, der kaldes die Spinnerinn am Kreuz.

Denne Støtte er gammel gothisk, ligesaa høi som Stephanskirkens Taarn, og af samme Ælde. Jeg troer der sidder en qvindlig Skikkelse udhugget i Steen, og spinder under Korset. Men hun skulde før klippe med Saxen, som den tredie Parce. Maaskee spinder hun Hamp.

Synderen blev altsaa kiørt ud, vendt om, berettet, hængt; og det ikke som den Baggesenske Slyngel**) slet; men godt. I denne Anledning maa jeg fortælle dig noget, om et Billed, som særdeles tildrog sig min Opmærksomhed, i det keiserlige Malergallerie i Bellevue forleden. Jeg anfører det nemlig i Anledning af denne arme Synders Omvendelse; thi Præsten forsikkrede, i en trykt Tale til Folket, at han var vendt godt om, kort før han blev hængt.

---

*) Medlidenhed kan jeg let have med en Drabsmand, sielden med en Morder.

**) I Callundborgskrøniken.

Billedet forestiller Korsfæstelsen, og Christus seer man at gaae til Golgatha, slæbende sit Kors efter sig. Men foran ham kiøre paa Karrer de to Røvere til Retterstedet; og have Munke med sig, som holde Synderne Krucifixer for Øine, og søge at trøste dem, ved at erindre dem om Christi Død. —

Galleriet i Bellevue indeholder adskilligt Fortræffeligt, og meget Maadeligt, som de fleste Gallerier. Beskrive dig noget derom, har jeg ikke Lyst til i dette Øieblik. Det bliver desuden eensformigt og fattigt, ofte at beskrive Billeder. Den poetiske Tanke, den sindrige Situation kan man fortælle om; man kan oversætte Farver i Ord, Malerie i Poesie; men Poesiens Ord ere dog atter noget ganske andet, end Maleriets Farver. Dog maa man langt heller det, end snakke technisk. Den gode Fader Goethe har lagt sig grundig efter Kunst, og taler ogsaa helst om det Techniske; det Poetiske derimod, hvorom han som en stor Poet dog vist kunde tale endnu langt bedre, undgaaer han ofte. Jeg har nylig læst anden Deel af hans Reise ved Rhein og Main, kaldet: Kunst und Alterthum.

Det fornøier mig at deri endelig tages Bladet fra Munden, mod det catholsk-romantiske Sværmerie med sin Eensidighed. Dets Opkomst og Udvikling gaaes grundigt og historisk igiennem. Men underligt er det, at det blot omtales med Hensyn til Kunst og Malerie. Dets Indflydelse paa Poesie og Philosophie »glaubt der Verfasser sich nicht berufen, zu beurtheilen«. Formodentlig er denne Afhandling ei af Goethe, men af Hofraad Müller i Weimar.

En Viinprædiken, holdt af en Biskop, som Goethe i dette sit Skrift har udgivet, udtogsviis, har meget opbygget mig, og jeg kan »ikke undlade« at meddele den her:

»I ere nu altsaa overbeviste om, andægtige, ved Bod og Bedring allerede benaadede Tilhørere, at Den begaaer største Synd, som misbruger Guds herlige Gaver. Men Misbrug udelukker derfor ikke Brug! Staaer der ikke skrevet: Vinen glæder Menneskets Hierte? Dette beviser at vi meget gierne kunne nyde Viin, for at vederqvæge og husvale os selv og andre. Nu er der blandt mine mandlige Tilhørere maaskee ikke Een, som jo kan taale to Flasker, uden at spore nogen Forvirring i sine Sandser. Hvo derimod under Drikningen af den Tredie allerede geraader saa slemt i Ulave med sig selv, at han ikke kiender sin Kone og sine Børn meer, og behandler disse sine Elskelige med Skiældsord, Nævepust, Fodspark, og desligeste, som sine arrigste Fiender; den gaa jo før jo heller i sig selv, og undlade en saadan Overdrivelse, hvilken giør ham mishagelig for Gud og Mennisken, og foragtelig blandt sine Lige.

Hver den derimod, som efter at have tømt fire Flasker, ja vel endogsaa fem eller sex, endnu saa aldeles bliver ved sin Fatning, at han kan gribe sin Medchristen under Armen, naar han synker; som kan forestaae sit Huusvæsen, og som føler sig istand til at udrette den geistlige og verdslige Øvrigheds Befalinger; — han tage sin beskiærede Deel, og nyde den med et taknemmeligt Hierte. Dog vogte han sig vel, uden særdeles Prøvelse, fra at gaae videre, da sædvanlig her Grændsen er sat for de svage Dødelige. Thi det er yderst sielden at den algode Gud har forundt Nogen den Naade at drikke saa en otte Flasker, som han har tilstedet mig, sin uværdige Tiener. Men da nu ingen kan sige mig paa, at jeg nogensinde i uretfærdig Vrede er faret løs paa Næsten, at jeg har taget feil af Huus eller Tienestetyende, eller forsømt hvilkensomhelst af de mig paalagte geistlige Pligter og Forretninger; men tvertimod Alle

maae give mig det Vidnesbyrd, at jeg til hver Tid og Stund er beredt til Guds Lov og Ære, og Næstens Gavn og Fordeel, saa tænker jeg ogsaa, at jeg med god Samvittighed og taknemmeligt Sind, fremdeles kan husvale mig, ved denne anbetroede Gave. Og I, mine andægtige Tilhørere! tager, efter Giverens Villie, at I kunne vorde vederqvægede paa Legem og Siæl, hver sin beskedne Deel. Og paa det at saadant maae skee, saa handler samtlige efter den hellige Apostels Forskrift, naar han siger: »Prøver Alt, og vælger det Bedste!«

Jeg har giort Bekiendtskab med Bankdirektør Weinah, som har et smukt Landsted i Hizing. Selv er det en dannet Mand med Aand og Hierte. Før Maaltidet, medens Giæsterne samledes, gik vi i hans smukke Hauge, hvor han fortalte mig, at han tit var gaaet med Fr. Schlegel, Werner og andre Digtere og Lærde, i behagelige Samtaler. Nu kom der en maver, sortsmuttet, levende Mand, med et ærligt, alvorligt Ansigt. Vi gave os strax i Samtale sammen, og Manden fortalte mig, at han med Fornøielse havde læst min Aladdin. Da jeg skulde høre hvem jeg talde med, var det Hofraad Hammer, en af Europas lærdeste Orientalister, der kan hebraisk, syrisk, chaldaisk, arabisk, persisk, indisk; som en Anden fransk, engelsk eller italiensk.

Det fornøiede mig af to Grunde, at han var tilfreds med min Aladdin. Først saae jeg deraf at »Farven ikke var bleven mere mat, end Straalerne fra Orienten taalte« for det andet, at Hofraad Hammer ikke var en Bogstavlærd, der kun elskede Poesie, naar den var persisk eller arabisk; men at han elskede Persisk og Arabisk, naar det var Poesie. Jeg har undertiden hos slige Lærde mødt en modsat Tænkemaade. Saaledes traf jeg paa min første Reise et Sted en Antiquar, som da han hørte jeg studeerte det gamle Nordiske, opmuntrede mig dertil, men da

jeg sagde ham, at jeg giorde det for at bruge hvad jeg fandt til egne Opfindelser, meente han: det behøvedes ikke; at vi allerede havde nok af sligt, at man nu ikke kunde eller burde frembringe noget mere, men blot sætte sin Ambition i at forstaae — det vil sige grammatikalsk — hvad Oldtiden i forskiellige Sprog havde frembragt. Jeg blev ganske bange for denne litteraire Gienganger; og det kom mig for, som om jeg hørte det gamle Visefragment, Skofte i Palnatoke synger for Kong Harald:

Maanen skine,
Dømand grine,
Værde du ikke ræd?

Dog gives der kun faa endnu af disse Spøgelser, der som et svagt Ekko, eller rigtigere som afrettede Pappegøier gientage Ordene, med inderligt Selvbehag, uden at forstaae Meningen. Den philologiske Storagtighed har ved Universiteterne tabt sig, ligesom i den almindelige Verden den Adelige. Og det kunde heller ikke hielpe den, hvis den kom igien. Poesie, Philosophie og Naturvidenskaber have vidst at tilkiæmpe dem deres Ret og Anseelse. Enhver dygtig Lærd maa have sin Virtuositet, det forstaaer sig, men man indseer nu at det er ligesaa ærefuldt at uddanne og fuldende levende Sprog, som vel at forstaae nogle døde.

Over Bordet fortalte Hammer os at han havde opdaget Basreliefs i en Klosterkirke der i Egnen, som giorde hans Formodning om Tempelherrernes Udsvævelser i Middelalderen til Vished. Kirken havde nemlig i gamle Dage tilhørt dem. Han troede af disse Billeder at kunne fuldføre Beviset for at de havde været Gnostiker, og lært deres Fritænkerie i Orient; at de havde været hengivne til unaturlig Vederstyggelighed.

Udvortes havde de viist Fromhed og Afholdenhed, mellem dem selv indbyrdes tilladt sig alt, spottet enhver Tro, og at de havde havt et Bæger med et Ansigt, som i en vis Afstand saae ud som Christus, men saae man det nærmere i en anden Retning, blev det til Diævelens Billede. Kort sagt, alt hvad der blev forekastet dem under Philip den Smukke i Frankrige, og hvorfor 68 Tempelherrer med deres Stormester Molai bleve brændte, troede Hammer af disse Basreliefs at kunne godtgiøre. Dog, lagde han til, var det ikke sagt at alle Tempelherrerne vare lige skyldige. De Udsvævelser der morede Ridderne indbyrdes, havde derfor ikke været Ordenens Hovedmaal, der var politisk, med Hensyn til Pavens Magt, ligesom siden Jesuiternes. Efter al Sandsynlighed havde den diærve ærlige Molai heller ingen Deel havt deri. Denne Historie fortalte Hammer os paa Latin over Bordet, for Værtindens Skyld, og af lignende Aarsager vil jeg her udelade al Detail. Han lovede ellers snart at udgive en latinsk Beretning om denne vigtige Opdagelse.

Hos Breüss spiser B. og jeg ofte om Søndagen. De opføre ogsaa Comoedier i Hizing. Forleden saae vi en Hund spille Hovedrollen. — En Confusionarius og Drukkenbolt skal vugge sit Barn. Mens han sidder i Tanker, kommer Hunden, springer op i Vuggen, tager Barnet ud og leger med det i Flaben paa Gulvet. Faderen sidder ganske rolig og vugger. Nu kommer Moderen, Fasteren og Mosteren. De skal see Barnet. Der er intet Barn. Hvor er Barnet blevet af? De skal til at søge, saa leger Hunden med det, og slider i det under Bordet. Barnet bliver lykkelig reddet, (det er da en Dukke) og dermed ender første Akt.

Mere saae jeg ikke, thi dermed syntes mig at Handlingen

var ude, og Interessen ophørt. Det var ogsaa altfor umaadelig hedt. — Man har disputeret meget pro og contra i disse Tider, om Hunde burde tillades at spille Comødie, eller ei. Heste har man paa de fleste store Hof-Theatre allerede længe antaget. Nogle synes, det just var rart; Andre kalde det en Vederstyggelighed, at profanere Kunsten paa slig Maade, ved at lade umælende Bæster spille. Min Mening er, at det bør være ethvert Talent uformeent at vise sig i en fri Kunst. Convenientsens og Fordommens Slagbom bør ei engang udelukke en Hund. Lad Hunden komme frem! Lad os see hvad den duer til! Er dens Talent indskrænket, saa vil det strax vise sig, og den vil da snart ophøre at giøre Epoke. — At adskillige morsomme Løier kunde fremvirkes ved en velafrettet Hund, opdagede man. Hvorfor skulde nu Ærbarheden forbyde Flere at nyde denne Spas? Det Menneskelige, siger man, bør altid herske i et Skuespil. Det giør det saa alligevel. Hunden er jo kun en deus ex machina, som bringer de menneskelige Forhold i Bevægelse. Havde for Exempel her Faderen passet bedre paa sit Barn i Vuggen, saa havde Hunden ikke taget det i Flaben og slæbt det under Bordet. Det hele er jo en yderst moralsk Allegorie. Hvad kunne da de strænge Moralister og Sædeligheds Lærere have at indvende? Ærlige tro, vittige letnæmmende Hund! Du har nu i saa mange Aarhundreder været Mennesket til alvorlig Nytte, ikke blot med dine physiske Kræfter, men med dine Aandsgaver; og nu holder det utaknemmelige Væsen dig ei engang fornem nok, til at agere Bajas!

Heste giøre undertiden en god malerisk Virkning paa Scenen, kun trampe de alt for haardt paa Bræderne. Jeg har seet Wilhelm Tell i Theater an der Wien, og det seer smukt ud, naar Gessler kommer ansættende til Hest, og naar den fattige

Kone knæler for den stolte grumme Ridder. Stykket blev ikke ilde spillet. Attinghausen var meget god; Arnold v. Melchthal kraftig og rørende paa de stærke Steder. Den sædvanlige Feil, at deklamere Versene i en for syngende Tone, hersker ogsaa her. Det er ikke let at forbinde Høihed med Eenfold, det Usædvanlige, Stærke, med let ligefrem Natur; og dog er det kun denne Forbindelse, som giør det høie Skuespil yndigt og behageligt. Mærker man Versene for meget, saa falder Illusionen bort, og den gientagne Lyd trætter Øret. En god Digter bør indrette sine Vers saaledes, at de, uagtet Sammentrængtheden, Tanke- og Billedfylden, uagtet det Valgte og Usædvanlige i Udtrykket, dog beholde de naturlige Ordføininger. Ellers opoffres en medfødt Skiønhed, for Kunsten, og denne skulde dog forskiønne, ikke fordærve det Naturlige, ved Fagter og Vaner. Finder ikke denne Forbindelse Sted, da hører jeg meget hellere en god Prosa, end Vers. Saa fortræffeligt end Schiller digtede, er han dog ikke ganske fri for det Søgte, det alt for Pyntelige. En vis vidtløftig Gravitet bevæger sig for syngende, for mærkeligt i hans Dialoger; skiøndt mindre i Tell, end i nogle af de foregaaende Stykker. I den naive og dog poetisk kraftige Diction ere Shakespeare og Goethe Mestere. Saaledes skrev Lessing; ogsaa Tieck og Heinrich Kleist have i senere Tider ofte heldig forbunden Kraft og naivt Udtryk, med Eenfold og Idiotismer. Thi Idiotismerne ere Sprogets Guldgruber. Det gielder her at finde Malmet, og siden paa Smagens Ambolt at rendse det fra Slakkerne. — For Udtrykkets Skyld holder jeg det ogsaa tienligt, ligesom de gamle engelske Digtere, undertiden at vexle med Prosa i et Drama. I et Landskab ere tre Hovedpartier: Forgrund, Mellemgrund, Baggrund. Forgrunden er stærk, Mellemgrunden svagere, Baggrunden svinder i blaa Taage. Herefter retter sig Ly-

set, Skyggen, Farven. De samme Dele har en dramatisk Handling: Det Stærktfremtrædende, den roligere Tilstand, det aldeles Tilbagetrædende. Bruger man nu Riim, Jamber og Prosa, saa har man et Middel til at udtrykke enhver af disse Skatteringer. Blander det Lunefulde, det Comiske sig meget i Dramet, saa kan Prosaen ogsaa mere fremtræde. Dog for sligt lader sig ingen bestemte Regler give, det maa Følelsen selv sige Digteren. — Kun lade man sig ikke forlede af den aldeles taabelige, vrange Mening: at de Fornemme, de Underviste blot skulle tale paa Vers, og Almuen og Tienestefolk i Prosa. Selv i det virkelige Liv taler ofte menig Mand, med Ild og naturlig Forstand, langt bedre, end mangen galant Herre, og lærd Pedant. Det er efter Siælen og Hiertet, Poesien retter sig. Undertiden kan det endog giøre god Virkning, at det Vigtige, det Høie siges i Prosa, og det Ubetydelige paa Vers. Tit forsmaaer det Store Formen, tit vinder det Ubetydelige, ved en smagfuld Pynt. Her er altsaa ikke Talen om hvorledes man skal bruge de forskiellige Versarter og Prosaen, men kun om at de kunne bruges, forbundne saavel som afsondrede. Vil du have et Exempel paa tre Dramer, hvori hver af de ovenanførte Former ere brugte med god Virkning, saa nævner jeg Goethes Götz von Berlichingen, hans Tasso og hans Faust. Hvor meget bidrager ikke den kraftige bolde Prosa i det første Stykke, de ædle elegante Jamber i det andet, og de herlige Rim i det tredie, til disse Værkers Colorit og Udtryk? Vil du have et Exempel paa en skiøn Forbindelse af alle tre, saa nævner jeg dig Sommernatsdrømmen af Shakespeare. — Men som sagt, i enhver Form maa være Kiærne og Eenfold, og ikke blot Blomst, men ogsaa Frugt. Derfor maa man modkiæmpe det Hang, den senere Tid har faaet til Elegants, Klingklang, og

kunstige Versarter, hvorved den egentlige Poesie taber. Thi hvad Vinding er der vel ved, at arbeide sig ud af de franske Alexandriner, Sentenser og Anthitheser, naar man kort derefter vikler sig ind i spanske Assonanser, kunstige Papiirsblomster uden Duft, og Minnesangernes Klingklang? — Den Sangtone, som Werner i sin Wanda, Kunigunde, og 24de Februar angav; som Müllner fortsatte i den 29de Februar, og udviklede i Die Schuld, som Grillparzer, med Trochæer, vedblev i sin Ahnfrau, troer jeg ikke at være til Fordeel. En Drik af det klare Kastale skal forfriske, fra sin dybe, rene Kilde; men slig Sorbet er altfor sød; og det Søde slukker ikke Tørsten, skiøndt det smager godt i Førstningen. Det var at ønske at disse talentfulde Digtere vilde tænke herpaa. Det var formodentlig denne Tanke, der har svævet Schreyvogel (i Litteraturen West kaldet) for Øine, da han omarbeidede Calderones: Livet en Drøm, oversat af Griess, for Theatret. Han vilde kappe de altfor frodige Træer og lufte Gangene. Altfor mange Blomster dyngede paa eet Sted blive tilsidst Ukrudt. Et Billed i Poesie bør være Virkningen af den naturlige Følelse. Det maa umiddelbart falde Digteren ind; seer man at det er søgt, saa er Skiønheden forbi. Det Søgte kan hverken være Genialsk eller Originalt. Calderone er en stor Digter, og forholder sig til Shakespeare som Morillo til Rafael. Midt i den Snaksomhed og Klingklang, som den spanske Smag førte med sig, finde vi tit et herligt Stof, frappante Situationer, velskildrede Mennesker, Ild, Følelse, Tankefylde; hvilket er Hovedsagen. Hvorfor da ikke fierne det Uvigtige, naar det Hele vinder? Jeg haaber man kommer dog igien til den Overbeviisning, at der er noget til i Verden, som kaldes Smag;

det vil sige, at det Skiønne i Kunsten kan fattes af Dømmekraften, og at kun det er ægte Skiønt, som forædler, men ikke bortfierner Naturen. Thi vil jeg holde mig til den Mening: Spanierne fandt det smukt, altsaa var det en spansk Skiønhed; saa kan den dummeste Peer og Paul sige det samme, og saa gives der ligesaa mange peerske og paulske Skiønheder, som der er Perer og Pauler; saa er den Enes Nei ligesaa godt, som den Andens Ja, og tilsidst vide vi hverken ud eller ind. Altsaa: hverken hvad man bekræfter, eller hvad man benægter, maa være bygget paa Convenients og Vane, men paa Natur og Sandhed. Derfor erklærer jeg mig, af samme Grund, mod de spanske Udsvævelser, som mod de franske Indsnærpelser; i det jeg tillige erkiender, uagtet alle dens Fagter, det langt mere Kiærnefulde i den spanske end i den franske Poesie. Det ene er en sthenisk, det andet en asthenisk Sygdom. Der er gode Raad for den Pølse som er for lang, aber wo nichts ist, da hat der Kaiser sein Recht verlohren.

Paa en Tid, da den saakaldte nyere Skole begyndte altfor barnligt at lege med Middelalderens Rangle, oversatte Goethe Mahomed og Tancred af Voltaire. Goethe var altid betænkt paa Modgivt og Modvægt, og satte sig stedse til den modsatte Side, naar Baaden hældede, for at frembringe Ligevægt og forekomme Kantring.

Dette Skridt søgte Schiller at forklare i et Digt til Goethe, med den ham egne poetiskphilosophiske Veltalenhed. Efter at have opfrisket Erindringen om, hvorledes Goethe just havde været Den, som brød de franske Lænker og indført det Naturlige og Nationale, siger han:

Drum nicht in alte Fesseln uns zu schlagen
Erneuerst du dies Spiel der alten Zeit;
Nicht uns zurückzuführen zu den Tagen
Charakterloser Minderjährigkeit.
Es wär' ein eitel und vergeblich Wagen,
Zu fallen ins bewegte Rad der Zeit.
Doch leicht gezimmert nur ist Thespis Wagen,
Und er ist gleich dem acheront'schen Kahn:
Nur Schatten und Idole kan er tragen,
Und drängt das rohe Leben sich heran,
So droht das leichte Fahrzeug umzuschlagen. —

Og nu mener Schiller da om den franske Genius, siden den er saa adstadig og sømmelig:

Ein Führer nur zum Bessern soll er werden,
Zu reinigen die oft entweihte Scene,
Zum würdgen Sitz der alten Melpomene.

For at dette saameget bedre kunde skee, oversatte han nu selv Phèdre. Hvad der vandtes derved, seer jeg ikke, men vover endnu, hvad Voltaire angaaer, at sige med Lessing:

Der liebe Gott verzeih aus Gnade
Ihm seine Henriade,
Und seine Trauerspiele,
Und seiner Verschen viele.
Denn was er sonst ans Licht gebracht,
Das hat er ziemlich gut gemacht.

Men meget naturligt finder jeg det, at slige Digtere, som Goethe og Schiller, bleve fortrydelige, over den altfor raske Opposition der skedte, især mod den Sidste, da Tieck, Novalis og begge Schlegelerne fremstode. Saa elskværdig end Novalis var, og saa meget Genie end hans Ungdomsarbeider forraade, er der dog intet Spørgsmaal om, at denne Yngling

bildte sig ind at have slugt al Verdens Viisdom, og fundet de Vises Steen, i de Freibergske Biergværker, da han i sine sex Romaner havde isinde at omfatte og fremstille alle menneskelige Handlinger, al Viden, Følen og Tragten paa Jorden. At nu slige Modsætninger kunde tirre, til at gaae vel vidt paa den modsatte Side, finder jeg rimeligt. Jo mere catholske og naive de Andre bleve, jo mere græsk, jo mere philosophisk blev Schiller. Saaledes opstod hans Braut von Messina. Men da Gieringen havde sat sig, og Sindet atter var roligt, da virkede den store Schiller i sin egen skiønne Natur, og skiænkte os sin Wilhelm Tell.

Dette Skuespil, hvor det sieldne Menneskehierte forbinder sig med de frappanteste Situationer, er udentvivl Schillers Mesterstykke, og blev ogsaa hans Non plus ultra. Det var hans Transfiguration, der (ligesom Rafaels) blev opstillet ved hans Ligkiste. Dette Drama kan næsten ikke fordærves, det maa giøre Virkning, om det end bliver middelmaadig spillet; thi det er altfor indgribende i den menneskelige Interesse. Intet Stof giør større Virkning i en Tragødie, end naar et heelt Folk fremstilles uskyldigt at lide, under en Voldsmand. Det er en Folkesag; enhver Tilskuer opbringes, røres, og glæder sig over Tyrannens Fald. Næst dette er ulykkelig Kiærlighed den kraftigste dramatiske Situation; men heri tager kun Ungdommen Deel. I det andet baade Gamle og Unge. Jo mere charakteristisk, individuel Handlingen bliver, jo mere bliver den ægte Digtning, men ret føle dette, kan kun den Dannede, den Aandsbegavede. —

Charaktererne ere fortræffeligt skildrede i Vilhelm Tell. Tell den roligurolige Jæger, hvis Heltegenie, som alt Genie, ledes af en dunkel Følelse; og dog er han tillige den gode Mand,

den kiærlige Fader. Det er meget skiønt, at hans Kone bestandig skiender paa ham, giør ham Forekastelser, og dog elsker og agter ham over alt. Det er en Vane hun er kommet i, for at dæmpe hans altfor raske Dristighed. I Attinghausen og Rudenz see vi en herlig Modsætning af ægte Storhed og Adelshovmod. Walther og Stauffacher ere sande Patriarcher, den Sidste endnu noget værdigere end den Første. Arnold den brændende Yngling; ikke for sin Mø, men for sin Fader. Scenen, hvor han hører Faderens Blindhed, er rystende, smeltende skiøn, og giør overordentlig Virkning paa Skuepladsen. Gessler er fortræffelig skildret, som hovmodig Tyran, der kold finder sin Vellyst i Grumhed. Kiærlighedsepisoden mellem Bertha og Rudenz er ikke overflødig. Dette Par bidrager til at sikkre Landet et godt Herskab i Fremtiden; ogsaa Bertha virker som en Schweizermø for sit Fædreland, ved at mildne Rudenz. At man ved Opførelsen udelader femte Akt, med Tell og Parricida, finder jeg rigtigt; fordi Stykket saa er langt nok alligevel, og fordi den egentlige Handling ender med fierde Akt. Men derfor undlader ikke femte Akt at være et meget skiønt Led af det Hele, som dramatisk Digt betragtet. Paa en genialsk Maade viser Digteren her Forskiellen mellem en ærlig Drabsmand og en lumpen Morder, mellem Samvittighedsnag og Siælero, og dette er lige saa meget værdt, skiøndt ikke saa interessant, som Fabelens Brændpunkt. Ideen er i et Skuespil altid det Forbindende: en vigtig Tanke charakteristisk, billedlig udtrykt; dette er Handlingens Eenhed. Den som endnu er saa langt tilbage, at han kan sætte Observanzen af een, til en vis Tid, i et vist Land, antaget Convention, over hin naturlige Heelhed, om ham: Errathen wir

woran es ihm gebricht, und heissen ihn die Zeitung lesen. — Vil han ikke læse die Zeitung, saa kan han til en Forandring læse den engelske Stympers Kritik over de tydske Digtere.

Scenen med Æblet, som Faderen maa skyde sit Barn af Hovedet, er yderst rørende, og fortræffelig udført. Et Tilfælde redder Drengens Liv: Dersom ikke Rudenz kom i Harnisk mod Gessler, og for et Øieblik vendte Tyrannens Vrede og alles Opmærksomhed fra Tell paa sig, vilde denne ikke have Fatning og Rolighed nok, til at træffe rigtigt. Men medens alle — selv Tilskuerne — have glemt Tell, sigter han i Mag; de Andres Hæftighed giør ham selv stillere, besindigere, og Modet vaagner med Tilliden til hans egen Færdighed, naar han føler at han igien er Herre over sig selv. Det er besynderligt, hvorledes dette Træk, med alle Omstændigheder gientager sig i Historien. Men Tid og Sted, Tænkemaade og Mennesker, kan giøre en Handling, som ligner en anden i alle udvortes Ting, meget indvortes forskiellig. Det var Lyst til at vise dette, der gav mig Mod til at behandle hin Scene efter Schiller, i Palnatoke. I Vilhelm Tell tvinges en følsom, idyllisk Jæger af en Tyran, til at prøve det Gyselige med sin lille Dreng, for at redde sit og Barnets Liv. I Palnatoke prøver en trodsig Helt et Vovestykke paa sin voxne Søn, for at redde sin Ære. Troen paa Valhal, den visse Tillid til Udødeligheden hos Palnatoke og Palnir, deres raske Foragt mod Harald, deres Jubel og Trods naar det er lykkedes, og Haralds Ydmygelse, giør det Hele til et lystigt Optrin. I Vilhelm Tell er det sentimentalt og smeltende. Saaledes yttrer sig da Eet og det Samme ganske forskielligt; og ligesaa lidet som jeg altsaa har tænkt paa at forbedre den Schillerske Scene, ligesaa

lidet troer jeg ogsaa at have efterlignet den. Ogsaa i Velents Saga findes dette Træk med Æblet. Scenen i Herodot mellem Astyages og Harpagus, har noget Lignende.

Jeg har fortalt dig, at jeg endnu ikke havde seet det smukke Træhuus, der var bygget i Augarten i Anledning af Prindsessens Trolovelse med Kronprindsen af Brasilien. Forleden engang var der et Bal for Byens Folk, at de dog ogsaa kunde faae Ragout af den Steg, Hoffet for noget siden havde havt. Der var jeg da med, for en Feil Skyld; det vil sige med Byens Folk. Uheldigviis var der flere af Forstædernes end Byens Folk, besynderlig af det kiønne Kiøn, som især denne Aften var temmelig ukiønt. Huset stod der og var ligesaa smukt som sidst. Et deiligt græsk Tempel, en Rotonda fuld af Lysekroner, hvidt som Alabaster eller Marmor, med utallige Piller, skiønne Sidegange og Sidesale. Bordene stode fulde af — Blomster, og tomme Sølvterriner; Maden selv blev meget langsomt skaffet tilveie. Der var neppe en Tiener ved hvert Bord. Her i Wien gaae nogle besynderlig comiske Karle omkring paa offentlige Steder og i Skuespilhusene med Forfriskninger. De ere klædte som Forriddere, og have Hatte med Opslag og Fiær, saa man efter Beskrivelsen skulde tro, det var forbandet feiendes Fyre. Men man kan ikke tænke sig noget mere lurvet. De see ud som Don Ranudos Tienestefolk. Fiærene i Hattene ere saa smudsige og klinede, at man ikke veed hvad man skal tage disse Skikkelser for. De ligne sletudstoppede, støvede og forfaldne Fugle i et Naturaliekabinet, seet i et Forstørrelsesglas. Med disse Fiæderhatte paa Hovederne, med dette halve Forriderfiong, slæbe de sig langsomt frem hen ad Gulvet, med ubørstede Brandspandestøvler. Man begriber ikke hvad sligt Costume skal til; hvad de skal med Hat paa Hovedet, og med

Fiær i Hatten, fordi de sælge »Gefrornes;« og jeg kunde aldrig see en saadan Figur, uden at det gamle Vers faldt mig ind:

»Fattig Fugl kommer hinkende,
kommer linkende etc.« —

Her i Augartens Tempel i Aften var det nu paa en anden Maade. De skulde agere Lakaier, og gik til den Ende omkring i gammelt rødt Theaterliberie med afslidte Tresser. Men det var yderst vanskeligt at faae fat paa Een af disse Skikkelser; og talde man ogsaa med Een og forlangte noget, saa fik man det dog ikke. Tilsidst blev jeg utaalmodig. Jeg sad just hos min gode Ven Breüss, som var sulten. Jeg erindrede mig de Velgierninger, jeg havde nydt i hans Huus; mit Hierte rørtes, mine Kinder blussede; jeg trængte mig giennem Sværmen ud i Kiøkkenet, lige til Skorstenen, hialp Kokkepigen at lægge Syrer paa noget Fricandeau, sloges og droges næsten i Ordets egentlige Forstand med en Lakai, om en Portion Kalvesteg. Han holdt i den ene Ende af Tallerkenen, jeg i den anden; længe var Seieren uvis, endelig havde jeg det Held, at rive ham Maden af Fingrene. Han: Es ist für einen andern Herrn bestellt; Ihr Knaden können es nicht hobben. Jeg: »Ich will es hohl mich der Gukuk haben, ich habe lange genug gewartet.« Dermed tog jeg mine to Tallerkener, rakte dem til en anden, mig mere hengiven Lakai; og nu gik jeg i Triumf ind i det græske Tempel igien, med Tieneren foran, for at jeg altid kunde have ham i Kikkerten; og saaledes havde jeg den Glæde igien engang at bespise min giæstfri Vært, som undrede sig over min Duelighed til at skaffe Mad.

Da vi endnu en halv Times Tid vare gangne omkring i en myldrende Sværm, blev jeg kied deraf og kiørte hiem. Dandsen kom ikke ret igang. Et Par galante Herrer med Handsker

paa, valsede med et Par Damer. Man gienkiendte i enkelte af disse nobili Veneziani nogle Kræmmersvende; og den derværende beaumonde holdt sig tilbage. Erkehertug Rainer, spadserede omkring, saae venlig godmodig paa Folk, og en Fourer gik foran og giorde Plads for ham.

582. Fra Claudius von Fuljod. Wien den 10ten Juli 1817.

P. P.

So schmeichelhaft und erwünscht es der hiesigen Hoftheater Direction ist, wenn ein so rühmlich bekannter Dichter die wiener Hofbühne mit seinen Geisteswerken bereichert, und so sehr sie gewiss ihrerseits geneigt ist, sich dafür nach ihrem Vermögen erkenntlich zu bezeugen, so vermag sie doch überhaupt kein Stück eher anzunehmen, und sich diessfalls in Bestimmung eines Honorars und in Zahlungsverbindlichkeiten von irgend einer Art, zu folge der ihr obliegenden höheren Verantwortlichkeit einzulassen, bevor nicht die Polizei- und Zensurshofstelle über die Aufführbarkeit desselben entschieden hat.

Da die Direction nun erst jetzt durch Ihren Brief vom 8ten d. M. die ämtliche Kenntniss erhält, dass Sie zwei neue Manuscripte dem hiesigen Hoftheater aushändigen wollen, und auch ausser ämtlich bisher nur von dem Trauerspiele benachrichtigt ward, das Sie dem Herrn Korn zur Durchlesung mitgetheilt hatten, so konnte die Direction bei diesem Sachverhältnisse unmöglich weder für die Censurirung derselben einschreiten, noch auch die darauf folgende ämtliche Prüfung der Aufführbarkeit nach den diessfalls bestehenden Vorschriften veranlassen.

Ich bedauere daher ungemein, dem von Ihnen geäusserten Wunsche einer vorläufigen Geldanweisung in dem jetzigen Augenblicke auch mit meinem besten Willen nicht entsprechen zu können, doch werde ich es mir zur wesentlichen Pflicht machen, Ihr neues Trauerspiel, das erst diese Woche durch Herrn Korn, und zwar den Tag vor seiner Abreise in mein Haus kam, sogleich der Censurshofstelle zu übermachen, sobald ich Ihrer Zustimmung versichert bin.

Zeigt sich, dass der Aufführung kein Hinderniss im Wege steht, so wird die Direction keinen Augenblick zögern, mit dem verdienstvollen Herrn Verfasser über die Bestimmung des Honorars das Übereinkommen zu pflegen.

Das 2te ebenfalls schon beendete Lustspiel, dessen Sie erwähnen, welches mir aber ganz unbekannt ist, bitte ich mir ämtlich zuzusenden, wenn Sie es der hiesigen Hofbühne zuwenden wollen, und es wird dann eben so schnell der gleichen Amtshandlung zugeführt werden.

Ich habe die Ehre mit vollkommener Hochachtung zu verharren

Ew. Hochwohlgeboren

Ergebener

Fuljod.

583. Fra Christiane Oehlenschläger. Kiøbenhavn den 19 Julii 1817.

Kiæreste Oehlenschläger!

Saalænge jeg veed Dig til Din Fornøyelse paa Din Reyse, finder jeg mig med god Taalmodighed i Din Fraværelse, men mærker jeg at Du ingen meer Glæde har, men kun maae holde her fordi Du har lovet det, da maatte jeg være en stor Nar hvis jeg ikke giorde alt muligt for at faae Dig hiem i Dine

velsignede Glutters Arme, jo før jo heller. Dit Brev fra Wien af 17 Junii melder mig, at Du kommer hiem først i September efter 9 Maaneders Reise, men beste Oehlenschläger Bertouch har først reist 9 Maaneder i Midten af September, thi at Du rejste fra Kiøbenhavn i begyndelsen af December, kommer ikke her i Betragtning naar talen er om den egentlige Rejse. Du skriver at Du bliver endnu kun 3 Uger i Wien, jeg veed altsaa ikke om et Brev Kammerherre Bertouch og et jeg skrev den 28 Juni har truffet Dig endnu i Wien, da det er os vigtig at Du faaer Indholdet deraf at viide, gientager jeg det her korteligt. K: Bertouch har giort Udveje for at hans Søn kan reise endnu et Aar og har bestemt Hiorth til at følge ham, denne skulde nu indtræffe i Berlin i Begyndelsen af October for der at afløse Dig. Da nu dit sidste Brev meldte mig at Bertouch følger Dig til Kiøbenhavn først i September, var jeg bange at Du saasnart vilde komme til Berlin, at Du maatte blive der altfor længe naar Du først skulde komme hiem først i October, jeg skrev derfor til Kamh: Bertouch at Du var sindet at accordere med ham om at slaae een Maaned af naar Du lagde een til, at det nemlig blev 9 Maaneder, naar nu Rejsepengene bestemte til den 10de Maaned bliver tilbage, saaledes at den nye Reise kan begyndes med denne Sum, saa er der intet i Vejen fra Kammerherrens Side, for at Du kan komme hiem først i September, men Kammerherren beder Dig indstændig, hverken at bringe hans Søn tilbage til Kiøbenhavn eller at forlade ham i Berlin før Hiorth kommer. Dog vil det endnu beroe om Hiorth kan saa snart rejse herfra, om Pengene som Kammerherren senere havde forlangt udbetalt af Rybergs, før kan blive det, derom skulde Geheimeraad Moltke underrette mig og jeg da Dig og Hiorth.

Du kan let indsee hvor usigelig den Udsigt glæder mig at faae Dig hiem en Maaned før jeg havde ventet, thi fra det Øyeblik jeg havde talt med Bertouchs her i Byen var jeg aldeles resigneret paa at vente Dig i October først. Men, beste Oehlenschläger kommer Du hiem i September, da mag det for Guds Skyld saaledes, at Rejsepengene for den 10 Maaned bliver urørt tilbage, thi at Bertouch af Agtelse for Dig, den Du er, lader Dig bruge i 10 Maaneder hvad der var bestemt til 12 Maaneder, er dog rigtig en stor Godhed, men videre bør det dog ikke gaae, og han kan ikke uden en altfor stor Opofrelse giøre meer. Hiorth skal kun have 4000rd Reisepenge om Aaret, det gik derfor heller ikke an, at de forhen havde brugt den samme Sum i $^3/_4$ Aar. Bliv ikke vred, min velsignede Oehl at jeg skriver saa vidtløftigt om dette, men det ligger mig paa Hiertet. Bertouchs agter Dig saa høyt og jeg vilde saa gierne at der intet skulde være den Agtelse og Kierlighed til Hinder. — Jeg havde et usigelig artigt og forekommende Brev fra K: Bertouch i Gaar; jeg kan ikke sige hvor venskabeligt de have bedet mig at komme til Lolland i Sommer, da de var her, nu skriver K: at vi alle endelig maae komme næste Sommer og dertil kunde jeg rigtig have stor Lyst, saa kom dog ogsaa jeg engang til at giøre en Rejse længer end til Sophienholm. Efter K: Bestemmelse skal jeg nu nærmere underrette Dig om, naar Hiorth kan komme til Berlin, men jeg maatte dog høre noget fra Dig først, især om den tiende Maaneds Rejsepenge, som giør Udslaget paa det hele. — Tusind Tak for det velsignede lange Brev fra Wien; det var en sand Lyksalighed efter en lang Taushed, men hvor inderlig bedrøvede det mig ikke at Du stakkels Øslæ atter har havt Snue, dog jeg trøster mig ved, at den var i god Bedring da Du skrev, og at den alt længe

nu er forsvunden. Gud! hvor jeg undertiden længes efter Dig, min velsignede Oehlenschläger, især naar jeg tænker mig, at Du ikke er vel og naar jeg seer paa de allerkiæreste Glutter som er voxede en god Haandsbred siden Du saae dem og som udvikkle sig saa velsignet, at jeg vel maae længes efter Dig, om ikke for andet saa kun for at vise Dig Dem hvor nydelige de ere. Willamse seer Malerne staae uden for Vinduerne paa Stelladsen og male Huset udenpaa, og siger: maae jeg blive en Malerdang? tør jeg det? jeg har maattet give dem en ny Pensel, som de lejer at de maler Væggene og Dørrene med, men forleden blev den Leeg dem for uskyldig og de gik ned i Gaarden dyppede Penslen i Rendestenen og malede Borries Vogne saa det havde god Skik. William kalder en Kost: en Feie, en Pensel: en Male en Pen: en Skrive en Flue: en Flyve; Farve kalder han: Mal. Du troer aldrig hvor kiæk han er. Forleden, nogle Dage efter at Hroars Saga var udkommen, og han havde hørt tale saameget om den og seet Folk komme og kiøbe den, gik han ganske skiælmsk hen til Oncle Karl, stødte den ene Fod ned i Gulvet med Matrosfion[g], og sagde: Hroars Sada! Johannes vil ogsaa være Maler men ifølge sin Kinosnatur vil han kun male Stuerne, han skriger naar William proponerer ham at staae paa Stelladsen; Gid han maatte blive en Correggio den søde Giovanni, saa kom han dog til at male indenfor efter Ønske. — Disse Linier sender jeg til Berg som er Chargé d'affaires i Dresden, jeg formoder da det maae komme til Dig; om en Uges Tid sender jeg omtrent ligedant et Brev til Berlin at Du dog faaer de for mig saa vigtige Efterretninger om ogsaa dette skulde forfeile Dig. Lev vel, beste Oehlenschläger! Lotte takker Dig mange Gange for det søde lille Brev hun kysser Dig i Tan-

kerne tilligemed de søde Drenge. Jeg maae dog fortæl[l]e Dig at Hroars Saga er udkommen idag fiorten Dage, at den giør usigelig megen Lykke i Publicum jeg har solgt 107 Exempl: og bortsendt 100, saaledes maae jeg ogsaa melde Dig at jeg har indsendt Fostbrødrene til Theaterdirectionen med nogle Linier, for faae Dage siden. — Bestefædrene og alle Vennerne hilse. Line Kirstein har været i Hamburg og fortæller mig at Hamburgerne brænder af Kierlighed til Dig. Lev vel beste velsigne[de] Oehlenschläger.

Din Christiane.

584. Fra Claudius von Fuljod. Wien den 20ten Juli 1817.

Euer Hoch und Wohlgebohrn!

Nicht anders als höchst angenehm konnte der Hoftheater-Direktion die gefällige Übersendung zweier Stücke seyn, die Euer Hoch- und Wohlgebohrn, dessen ausgezeichnete Talente sich schon vielfach bewährten, zum Verfasser haben. Mit Vergnügen würde sie daher auch dem gefällig geäussertem Wunsche entsprechen, das Honorar für jedes derselben zu 50 Ducaten sogleich übersenden, wenn nicht die bei Annahme jedes darzustellenden Stückes zu beobachtenden Vorschriften dawider sprächen. Sie bestimmen, dass über jedes eingelangte Manuscript von der Direktion die schriftliche Meinung der Regisseurs eingeholt, selbes der k. k. obersten Censurshofstelle unterzogen, und dann erst über dessen Annahme entschieden werde.

Die Abwesenheit der Regisseurs des rezitirenden Schauspiels macht es unmöglich diese Vorschriften hinsichtlich der übersandten beiden Stücke für den Augenblik zu beobachten.

Um aber Euerer Hoch- und Wohlgebohrn einen besonderen Beweis ihrer Achtung zu geben, wird die k. k. Hoftheater-Direktion das übergebene Trauerspiel Hagbarth und Signe unverzüglich der k. k. Censurshofstelle unterziehen, und im Falle diese gegen dessen Aufführung nichts einzuwenden findet, das Honorar übersenden. Hinsichtlich des Lustspiels Freias Altar kann aber von den Vorschriften nicht abgegangen werden; bei einem Lustspiele müssen die Verhältnisse der Bühne und des Publikums, wo es in die Scene gehen soll, genau erwogen werden, Verhältnisse, die nur jenen bekannt seyn können, die durch lange Anwesenheit die Darstellenden und die Zusehenden zu erkennen Gelegenheit fanden. Wenn nun gleich die Regisseurs, wie Euer Hoch und Wohlgebohrn anführen, eine günstige Meinung über das vorliegende Lustspiel äusserten, so war diese Äusserung doch weder von der Direktion abgefordert, noch ihr schriftlich übergeben.

Wenn Euer Hoch und Wohlgebohrn daher das Lustspiel so lange der k. k. Hof-Theater-Direktion belassen, bis die Rückkunft der Regisseurs gestattet, diesen ihre Ansichten nicht über dessen Werth sondern über dessen Effekt im ordentlichen Wege abzufordern, und sie dann schriftlich niderzulegen, so wird man Euerer Hoch- und Wohlgebohrn das Resultat dann so schleunig als möglich bekannt zu machen gewiss nicht unterlassen.

ergebener

Fuljod.

585. **Til Christiane Oehlenschläger.* [Wien ca. 1/8 1817]

Med Fürst og Baron Retzer, en aldrende Digter og Censor over Bøger som udkomme, har jeg giort en Reise [til] Kloster Neuburg. Dette Kloster ligger smukt ved Donauen halvanden Miil fra Wien. Der gives om det følgende Sagn: Markgreve Leopold den Fierde havde et Slot paa Kahlenberg, et Bierg i Nærheden. Engang da han stod med sin Hustru Agnes for et aabent Vindue, rev et Vindstød hende Sløret af Hovedet, og drev det langt hen giennem Luften i Naboskoven, hvor det tabtes af Syne. Et Par Aar derefter var Markgreven paa Jagt i samme Skov. Med eet begyndte hans Hunde at giøe og tude Han fulgte dem, og seer dem forsamlede om et Træ, hvorpaa hang et Slør, som han gienkiendte, være det, der havde tilhørt hans Hustru. Den fromme Leopold, som allerede længe havde havt isinde at bygge et Kloster, uden at kunne blive enig med sig selv om Stedet, han vilde vælge, tog dette Eventyr for et Vink fra Himlen; og lod Klosteret bygge hvor Sløret hang.

Denne Fortælling maatte naturligviis vække Lysten hos mig til at see det gamle Kloster, og hvad kunde da være behageligere, end at Prælaten Hr. Gaudentius havde inviteret Baron Retzer med sine Venner, for at spise hos ham en Middag? Veiret var ikke særdeles godt, dog heller ikke slet. Vi kiørte langs Donauen, og fortalte Anecdoter i Vognen, for at fordrive Tiden. Iblandt andre hørte jeg een af Fürst, om en Mand i Wien, som forleden kom i en Boglade og forlangte »Poche's franske Lexicon«. Boghandleren forsikkrede, at han ikke kiendte dette Værk, men i det samme faldt Kiøberens Øine i en Bog paa Disken, og han raabte: Ih der er den jo! Det var nemlig en Dictionaire de Poche. Denne Mand behøvede altsaa vir-

kelig hvad han søgte. Den gamle Retzer fortalte om et ungt Menneske, en Kunstner, han havde talt med i disse Dage, der havde besluttet at reise til Italien, havde giort sit Overslag, og bestemt een Dag for sit Ophold i Rom. Dette var meget morsomt, og vi bleve enige i, at det var ligesaa kunstigt at see, som bygge Rom paa een Dag. Nu maatte jeg fortælle min Anecdote (det maatte nemlig ikke være Vademecums Historier; men lystige Ting der enten var hændet Fortælleren selv, eller hans nærmeste Slægt og Venner) og jeg fortalte da Tildragelsen om min Ven Voss den Yngre, der reiste i Tydskland, og i en lille Stad bad Værtinden lave sig Thee, som han selv havde taget med, fordi Thee er en ubekiendt Drik i de tydske Flækker. Det varede noget længe; endelig kom Theen ind og dampede paa Bordet, stuvet som Spinat med Smør.

Med slig Spøg kortede vi os Tiden, trodsede Støvregnen og kiørte ind i Kloster Neuburg; det vil sige Byen, som er ubetydelig; og meget heller maatte være borte, for at Klosteret kunde ligge frit i Naturens Skiød. Jeg havde tænkt at rulle ind i en ærværdig gothisk Bygning; jeg saae vel nogle gamle Sidehuse, men vi kiørte dem forbi, ind i et stort Lystslot, opført i den italienske Stiil fra 1730; det vil sige i en kostbar, men maadelig Smag, som endeel af vore Palladser i Kiøbenbenhavn. En Prælat Ernst havde nemlig i benævnte Aar fundet, at Klosteret var for gammelt, og begyndte nu at udkaste en Plan, saa stor og magnifik, at kun det Halve blev indvendig færdigt; af det andet Halve staae kun Murene. Hist og her ere malede Lofter. Da Keiserne ofte kom hid, besøgte Prælaterne, og betragtede Klosteret som en Slags Eremitage for deres Jagtpartier, saa besluttede denne gode Eremit at udvide sin Hytte. De keiserlige Værelser bleve ogsaa færdige:

store, høie hvælvende, med rødt Damast eller vævede Tapeter. Den 15de November, paa St. Leopolds Dag, pleiede tilforn den keiserlige Familie med Solennetet at giøre et Pillegrimstog til Kloster-Neuburg, hvortil flere tusinde Tilskuere vare Vidner; men nu er dette ophørt her, og ikke moderniseret, som Parisertoget Long champ. I de prægtige Værelser boe nu Augustinerne, der ere Canonici og Prælater. Broder Gaudentius har de smukkeste Værelser. Vi gik næsten igiennem dem alle. Tapeterne vare, for Ærbarhedens og Conservationens Skyld, overhængte med ublegt Lærred. De indlagte brune Gulve vare meget pænt bonede. I det inderste Værelse traf vi Prælaten i sin sorte Kiole, med et lille hvidt nedhængende Bændel for og bag, og med en Fløiels Kasket, som han lettede, idet han venligt hilste os. Men den stakkels Herr Gaudentius havde Tandpine, saa han i det mindste denne Dag ikke kunde være meget gaudios. Han viste os Værelserne. Udsigten er skiøn til Kahlenberg, og man seer mange Viinbierge og Donauslyngninger. Nu maatte vi ud og see den halvfærdige Bygning, med en anden Frater. Af Reverens havde vi ladet vore Hatte ligge derinde; det trak fælt giennem de vinduesløse Mure; det kiedede mig at gaae omkring i Jordstøvet og see Piller, Snørkler, Dørhuller, og uhyre sletgiorte Gipskæmper, som bare Lofterne hist og her, paa altfor overdreven brede Skuldre, med Knupper som store Fastelavnsboller. Endelig kom vi ind igien, og nu var det Middagstiden. Vi spiste hos Prælaten, i et Værelse, hvor vor Konge ogsaa engang har spiist hos ham. Der var endnu fem Geistlige ved Bordet. Før man satte sig, blev stiltiende og staaende læst til Bords, og Hr. Gaudentius meddelte Velsignelsen, om jeg saa maa sige, selskabelig, paa en flygtig og beskeden Maade, som naar man

veed at der er Fremmede tilstæde. De geistlige Herrer vare meget fornuftige Folk og virkelig liberale. Jeg maa ved denne Leilighed anmærke, at jeg troer de Catholske ere vel saa tollerante mod Protestanterne, som omvendt, og at det mere er vor, end deres Skyld, hvis det ikke kommer engang til en nærmere Broderforbindelse, mellem de forskiellige christelige Kirker. Vi talte om Digteren Werner, som her har faaet det første Stød til sin Omvendelse; det vil sige af sig selv, ikke af Munkene; thi han spiste her med en fortræffelig Skuespiller Rose (saa tollerante ere de) og Rose har forsikkret mig, at Werner ganske paa egen Haand fandt sig henrykt i den tredie Himmel. Jeg følte paa min Puls, men den slog ligesaa protestantisk, som før. Maaltidet var godt. Vinen havde jeg maaskee giort mig for høie Forestillinger om. Jeg tænkte paa Bispen af Bamberg og Abbeden af Fulda i Götz von Berlichingen; det vil sige med Hensyn til Levemaaden, thi hvad Charaktererne angaae, var det Galskab, at sammenligne disse virkelig fromme og fornuftige Brødre, med hine. Vinen blev givet i smaa bitte Glas, men strax omvexlede med fulde, naar de vare tomme. Tilsidst drak vi en god gammel Østerriger.

Stiftets største Indtægt bestaaer i Viin, der giemmes i umaadelig store Kiældere, i tre Etager. Der skal iblandt andet være en Tønde, hvori der gaaer 999 Ankere (Eimer); altsaa en Søster til den Heidelbergske.

Kirken, som er gammel, fik vi ikke at see. Her giemmes det Slør, som viftede Fru Markgrevinden af Hovedet, og nogle kostbare Bægere, blandt andre et Guldbæger, dannet af Guldstøv, som man har funden i Donaufloden.

En ærværdig Frater førte os efter Maaltidet i sine Værelser, og viste os sin kostbare og fuldstændige Kobberstiksamling. Her-

paa har han i en 30 Aars Tid sat alle sine Penge. Han tegnede ogsaa selv, og i hans Sovkammer hang adskillige Portrætter i Pastel. Damer, og tykke Herrer med Paryk; men iblandt disse et græsseligt Billed af en til Beltestedet nøgen Døende, som holdt et Crucifix i Haanden. Den Døende vendte Øinene fælt i Hovedet, alle Bryst- og Nøglebenene vare synlige, under den gustne Hud. Det var et Menneske, som denne Canonikus engang havde berettet, og strax malet, efter at han var hensovet. Medens Augustineren viste mig sine Kobbere, vendte jeg ofte Øinene hen til hiint Skrækkebilled. Han forundrede sig over, at dette Skelet kunde vende min Opmærksomhed fra Rafaels og Lionardo da Vincis Mesterstykker. Jeg sagde ham: Hvis det var mit Billed, brændte jeg det, inden jeg gik i Seng, men jeg kan ikke lade være at see derpaa. Forfærdelsen har en egen Pirren.

Man kunde spørge: Hvorfor er Naturen saa skrækkelig? Hvorfor seer den Døde saa gyselig ud, naar han hengaaer til et bedre Liv? Men herpaa svarer jeg igien: Han seer ikke skrækkelig ud. Det er vor egen Indbildning, som forskrækker os. Vi ere vante til at see Mennesket i Livet bestemt for denne Verden. Til slig Virksomhed hører, at han maa see lige med Øinene, aabne Øienlaagene, have røde Kinder og frisk Hud. Men nu er hans Livsprincip gaaet over til en anden Bestemmelse. Sommerfuglen har faaet Vinger, det er den gustne afkastede Larve, vi see. Det Gustne er i og for sig selv ikke Hæsligt. Et vissent Blad har endog en smuk Farve. Det er Stedet, vi finde det Guulblege paa, som skrækker os. Formen opløser sig. Det er en Ruin! Ruinen af en gammel Borg ængster ikke; den er endogsaa skiøn. Var det ikke muligt, med en vis Øvelse, med en vis religiøs Philosophie, at komme saa vidt,

at man kunde finde et Cadaver skiønt? Der gives bestemt skiønne og hæslige Liig. Det vil enhver Læge tilstaae, som har tabt Frygten for hiint facies hippocratica, og som har poetisk Følelse. Men dette var nu vist nok et meget hæsligt Liig, og slige Gienstande skal man ikke male. Derfor sprang jeg ogsaa alle Korsfæstelsesscenerne over i Kobbersamlingen.

Herfra gik vi op i Bibliotheket. Det morede mig at see nogle smukke Manuscripter fra det 8, 9, 10de Aarhundrede, og de brogede Billeder paa Guldgrund. Denne Guldgrund er, som den var lagt igaar, og Farverne saa friske, som de vare malede idag. Man veed ikke hvorledes de Gamle giorde hiin Guldgrund, det er en forglemt Kunst. Det seer ud som Guldblik, der var paaklinet.

Derimod morede det mig lidet at gaae omkring, læse paa Ryggen af de store Pergamentsfolianter, og høre de lærde Skribenteres Navne fra Middelalderen. At skrive saa uhyre meget, som mange af disse Lærde have giort, beviser upaatvivlelig Mangel af Fuldendelse; det er smagløst og forvirrende. Hvor lidet læser nu ogsaa, selv den Lærdeste, af disse Skrifter? Arild Hvitfeldts Krønike var den eneste danske Bog, man der havde; vi fik den ned af Hylden, kigede deri, og det rørte mig at see mit kiære danske Sprog igien, paa et fiernt, vildfremmed Sted.

Borgtheatret er i denne Maaned lukket, og Skuespillerne frie. Næste Maaned faaer Kärnertheatret Ferier, saa spille de andre igien. Noget hvorved Borgtheatrets Personale udmærker sig, er den fortræffelige Diction. Ifflands Stykker maa man see her, naar det Gode, som de indeholde, skal vorde indlysende. Da Forfatterens Hensigt var blot at efterligne Naturen, saa maa hans Stykker vinde, naar Skuespil-

lerne ved deres simple Foredrag frembringe det, som man hos Iffland savner. Thi der er ofte Mangel af ægte Natur i hans Stykker, og det er ikke nok med det, at Forfatteren ei har hævet sig over Virkeligheden, han har for det meste ladet den tilbage efter sig. Man træffer tit i Verden langt interessantere Forhold, Mennesker med langt større Tankefylde, Følelse og Vittighed, end i de Ifflandske Stykker. Dialogen i dem har for det meste en vis maniereret Korthed. Personerne falde hinanden bestandig i Talen; og ofte bestaaer et Skuespils Replikker (som f. Ex. i Reisen til Byen) næsten af intet andet, end lutter enkelte, afbrudte Linier. Iffland har følt det Kiedelige og Unaturlige ved lange Replikker i visse franske Dramer, og er falden til den modsatte Yderlighed. Decipimur specie recti. Thi det forhindrer jo al ægte Karaktertegning i en Comødie, naar man lader alle Mennesker tale eens. En spidsborgerlig Philosophie, og især et underligt Had til Poesien hersker i de fleste af hans Værker. Moralen gaaer ud paa, at unge Mennesker ikke bør lade dem henrive af den daarlige Passion, som man kalder Kiærlighed, ikke egentlig lade dem indtage af Skiønhed, Elskværdighed og udmærkede Egeskaber, men af Soliditeten — det vil sige: de skulle stræbe at fortiene det magelige Udkomme. — Nu forstaaer det sig selv, at Forsigtighed tit er en god Ting, og at mange Mennesker blive ulykkelige, ved at følge deres Tilbøieligheder. Men det lærer Livet os noksom. Dertil behøver man ingen Digtninger. Digteren skal tvertimod lægge Balsom paa Saaret; vise det Skiønne, det Rørende, det Trøstende i slige mislige Forhold; det Forunderlige, Sælsomme, Fristende, der giver Anledning til dem; det Originale, som de fremvirke. Han skal ikke stave moralsk A B C for Drenge og Skolepiger, det bør de have lært

i Forveien, naar de ville see et Skuespil med Forstand. Skuespillet bør forholde sig til Skolen, ligesom Universitetet: man maa komme der med Forkundskaber; disse Forkundskaber skulle ikke doceres der. Man tyder ikke Gedikes Læsebog eller Donaten fra Cathederet for Studenterne; man udvikler Digterskiønheder, de Vises Tanker, forklarer vanskelige Steder i Autorerne, udvikler Sprogets Aand; men declinerer ikke Mensa, conjugerer ikke Amo. En Professor som giorde det, vilde udlees; og det samme vilde være Tilfældet, hvis alle Tilskuerne i Skuespilhuset, vare kunstacademiske Borgere, det vil sige: prepararede til at modtage, hvad der skal foredrages. — Hvad der lykkes Iffland bedst, er de naragtige slette Verdensmennesker, som Landraad Gärtner f. Ex., som Ministeren i Myndlingerne, Amtmanden i Jægerne, den rige Mand i Udstyret. Slige Roller spillede han selv til den høieste Grad af Fuldkommenhed; og det var vel det, Fichte meente, da jeg fordum talte med ham om Ifflands store Skuespillertalent, og han svarede: »Ja, er weis sehr gut die Erbärmlichkeit darzustellen.« Forresten er det ogsaa lykkedes Iffland undertiden at fremstille rørende og naturlige Scener. Han havde i sin Ungdom faaet det Idylliske kiært, og i sit første Stykke Jægerne smukt forestillet et saadant Forhold. De to sidste Akter af Pebersvendene ere meget gode. Ogsaa ædle Mennesker af en barrok Blanding, har han undertiden vel fremstillet: som Waller i Høstdagen. Men hans Elskere og Elskerinder ere for det meste kiedsommelige, og Kiærligheden lader Iffland slet ikke til at have kiendt i sin poetiske idealske Natur. Hans Helte ere alle Hverdagsmennesker. Der bliver meget talt om deres store Gaver; man hører hvert Øjeblik sige: En Mand med Deres Talenter! o. s. v., men man seer dem al-

drig. Havde Iffland indskrænket sig til at skrive en fire, fem Stykker, istedet for at giøre den Mængde Variationer og Opkog, saa havde han staaet høiere i Litteraturen. Thi eet er, at være virkelig productiv og forskiellig, et Andet at gientage den gamle Vise bestandig. Langt større Hoveder end Iffland have havt denne skiønne Beskedenhed. Hvad har Iffland digtet af sligt, der kan staae ved Siden af Claudius's: Paul Erdmanns Fest, i Wansbeckerbothen, og ved Pestalozzis mesterlige Fremstillelser i Lienhard og Giertrud? især af Fogden; en Charakteer der kan maale sig med de bedste, dybeste Skildringer af en Shakespeare. Men det forstaaer sig, Ifflands Stilling ved Theatret giør os Fristelsen begribelig, og undskylder den tildeels. —

Min Mening om Iffland gielder i det Hele ogsaa om Kotzebue. Han har mindre Natur end hiin, men mere Talent, Opfindelse, Vittighed, selv Følelse. Hvad der især mangler i hans Værker er Sandhed og Grundighed. Med en maadelig Livsphilosophie forbinder han Affektation. Hos ham retter sielden Situationen sig efter Charakteren, men meest omvendt. Pludselig bliver den Følsomme vittig, den Vittige følsom; den Lumpne ædel, den Ædle lumpen; den Strænge eftergiven; den Eftergivne stræng, den Hæftige kold, og den Kolde varm, ligesom det passer bedst for Stykkets Maskinerie. En Yndlingstanke hos denne Digter er, at man kan være saa slet som man vil, naar man kun siden smukt fortryder hvad man har bedrevet, det vil sige, græder derover, og siger ligesom Johan i Kiærlighed uden Strømper:

»Madam jeg er en Tyv, en Liderlig, en Knøs!«

Den snilde Digter anraaber ved Tuden og Hulken Publikum om Tilgivelse for sine Syndere; og det er meget klogt.

Thi det er langt lettere at røre til Barmhiertighed, end til Retfærdighed; og det smigrer Egenkierligheden meer, at pardonere Stymperen, som man føler under sig, end at beundre Helten og det udmærkede Menneske, som man føler over sig. — Hvor Kotzebue holder sig til det Burleske er han morsomst. Men han underdriver det Komiske*). Saaledes gientager sig Spadsen i Borgemesterfamilien, med alle de latterlige Titler, til Kiedsommelighed. Det er ikke Munterhed der udsvulmer Digteren; det er en vis snaksom Maneer. Natur mangler ogsaa disse Skildringer og især Originalitet. Ideen af Borgemesterfamilien er taget af Holbergs politiske Kandestøber og Barselstuen. I Intermezzet seer man en sentimental Studenstrup med et godt Hierte, men uden al Natur. Det er ingen Junker fra Landet; det er en Vild fra Otahiti, der er uvidende om de alleralmindeligste borgerlige Indretninger. Allerværst er Kotzebue i sine heroiske Dramer, thi til det Sublime have Museme aldeles intet Kald givet ham, og naar jeg seer hans Solpræstinde og Rollas Død, saa forekommer det mig, som en Janitscharmusik, der kun bestaaer af den store Tromme, Bækkener og Triangler; men hvoraf alle Oboer, Fagotter, Clarinetter, Fløiter og Valdhorn ere forsvundne. Ligesom Junkeren i Intermezzet er en Vild fra Otahiti, saa tegne igien de vilde peruvanske Solpræstinder her, til at blive tamme berlinske Piger, for et vist Institut i samme By. Kora bliver frugtsommelig af lutter Uskyldighed; og uagtet hendes rørende Dyd skal grunde sig paa en vis elskværdig naiv Uvidenhed, holder hun impertinent lange philosophiske Forelæsninger for Kongen og Præ-

*) Man tillade mig et nyt Ord, i Modsætning til at overdrive. Dette er en Følge af Overflødighed, hint af Mangel.

sterne, Krigere, Koner, kort for den hele Stat, og veed alting bedre.

Jeg har seet Hamlet opføres meget godt, og Korn var en fortræffelig Prinds. Man spillede Stykket med endeel Afkortninger og Forestillingen vandt derved. De fleste Shakespearske Stykker have godt af at kortes; deels fordi Digteren selv har glemt at udstryge det Overflødige og Vidtløftige; deels fordi meget er skiøndt at læse, men vinder ikke ved at sees. Paa Skuepladsen maa alt være Handling, lige til Tanker og Billeder; det vil sige gribe ind i, og understøtte Handlingen; hvad der ikke giver Skuespilleren Leilighed til at vise sin Kunst, bør forvises af hans Kunst. Men naturligviis har Digteren ogsaa Lov til at fordre en Kunstner med nødvendigt Omfang og Duelighed. Thi ligesaa urimeligt som det vilde være, at forkaste Mozarts eller Bethovens Sonater, fordi man ikke kan spille dem paa et gammelt forstemt Claveer med fire Octaver, ligesaa daarligt vilde det være, at afskiære alt i et Drama, lige til Beenraden, for Skuespillernes indskrænkede Evners Skyld. I saa Fald maa man heller reent lade være at spille sligt. Derimod har Acteuren Ret til at fordre, alt det blot Episke udstrøget; det vil sige: saadanne Steder, hvor Tanken eller Fantasien river Digteren hen, til at dvæle og udmale mere, end Kunstneren er i Stand til ved Miner, Sindsbevægelsen og Diktion at udtrykke. Hvo vilde vel undvære den skiønne Rigdom, det frugtbart Overflødige af et sieldent Genie? Men spilles maa det ikke. Slige Steder maae da indrettes, ligesom i gamle Dage Pontoppidans Forklaring, med indstrægede og uindstrægede Stykker, for Letnemme og Tungnemme. Adskilligt, som Fleerheden for at forstaae og finde Smag i, maa have meer end almindelig Kundskab til, og indsætte sig aldeles i Tidens Aand for, ude-

lades ogsaa bedst paa Scenen. Folk bedømmer sligt skiævt, skiønner ofte ikke paa det Sindrige der er i, troer sig klogere end Digteren, og taber derved den Agtelse og Tillid, som er nødvendig, for at han ret skal kunne virke paa Siælene. —

Derimod undrede jeg mig overordentlig ved at finde hele Graverscenen i femte Akt udeladt, thi den er altid forekommet mig at være det meest Poetiske, Philosophiske, Rørende, Rystende og Originale i hele Stykket, næst Scenen i første Akt med Aanden og Hamlet. Man har i denne Scene kun tænkt sig det Fæle ved i Virkeligheden at røre ved Dødningehoveder, og ikke i denne høist geniale Digtning seet den herlige Udvikling af hiin vigtige Text: »Af Jord est du kommen, til Jord skal du blive« som griber saa dybt ind i ethvert Menneskehierte. Jeg har aldrig kunnet læse denne Scene uden den inderligste Vemod og Begeistring. Thi om ogsaa den stakkels fortvivlede Hamlet selv tier og tvivler, — saa vidner dog hans følsomme Hierte, hans dybe Natur, og stærke grundende Skarpsind, meer end alle Tirader og Sententser, om hine Ords sidste trøstende Tilsætning: »Og af Jorden skal du igien opstaae«!

Her har altsaa atter blot Convenients vundet Seier over ægte Humanitet. En vis Ængstelighed udmærker overalt Valget af de Stykker der gives her. Det er meest Familiescener og Cabinetsstykker, meest iflandske og kotzebueske Dramer. Store vigtige poetiske Compositioner, som Makbeth, Vilhelm Tell, Livet en Drøm o. s. v., gives derimod paa Theatret an der Wien, hvis Personale paa ingen Maade kan sammenlignes med Borgtheatrets, og hvor ofte de bedste Værker tabe ved Forestillingen.

Af Lærde her i Wien har jeg giort Bekiendtskab med Hof-

raad Baron Hormayr, som har skrevet det Bedste man har, af indenlandsk østerrigsk Historie. Thi forhen have de behiulpet dem med Fremmede, især engelske Varer, hvad Fædrelandets egen Historie angik. Regieringsraad Riedler, en rask kraftig Mand, lægger sig efter at lære dansk, og arbeider paa en Historie om Normannerne. Han har med megen Umage arbeidet sig giennem min danske Hakon Jarl. Hormayr er en levende Mand, som interesserer sig meget for Poesien. Jeg fortalte ham Indholden af mine Fostbrødre; og det lod til at fornøie ham. Hos Chemikeren og Botanikeren Herr Baron Chaquin har jeg kun været eengang; han boer smukt ude i Forstaden, i den botaniske Have.

Universitetet her spiller en ubetydelig Rolle. Man mærker neppe der er eet. Overalt for at komme til en videnskabelig og dannet Menneskemasse maa man nærme sig Nordtydskland. Wienerne ere hiertensgode selskabelige Folk, hielpsomme, giestfrie og venlige; men Kunst og Videnskab er endnu ikke egentlig deres Sag. Sikkert kommer det med Tiden. Kiøbenhavn har mere Dannelse; og den boglige Stand langt mere Indflydelse og Kraft, end i Wien. I Kiøbenhavn er ogsaa udbredt mere Smag for Poesie og Videnskabelighed.

Den godmodige Wienerslægt er egentlig af svabisk Oprindelse. Svaben har altid været en Bikube, som af Mangel paa Rum, og Overflødighed paa Indbyggere, har drevet den ene Sværm ud efter den Anden. Endnu den Dag i Dag gaae utallige Mennesker fra det Würtembergske. Disse Svaber kom herhid, ligesom Jyderne til Kiøbenhavn; tiente som Gaardskarle etc. svang sig op til Kiældersvende, til Kræmmersvende, bleve Værter og Kræmmere, velhavende, ofte rige Folk. Under Ferdinand den III, Leopold I, Joseph I, Carl VI, Maria Theresia, Joseph II,

Leopold II, og Keiser Frands, (alle gode fredelige Regentere) forøgedes deres Velstand. Deres rolige Taknemmelighed mod en mild Regiering var naturlig. Deraf kom den godmodige Blidhed, som er et Træk i Wienernes Charakteer. I gamle Dage skal Folket have været mere trodsigt og diærvt.

Just den Velstand her er, giør at de offentlige Steder ere maadelige. Man finder, i det Hele taget, slettere Værtshuse og Giæstgiverier her, end i de fleste andre tydske Stæder af anden Rang. Folk fortiene for hurtig deres Penge, og behøve ikke at giøre store Tilberedelser, for i Hast at erhverve meget. Naar en Spisevært sætter sig ned, og blot i de første Par Aar er billig og ordentlig, kan han alt med Tiden give mindre Portioner, slettere Viin, og tage mere derfor.

Men den godmodige Svaberslægt, med Liv og barnlig Munterhed, trues paa den senere Tid af en langt mindre god. Man frygter i Kiøbenhavn, i Hamborg og Berlin for at Israeliterne lidt efter lidt skulle tilvinde sig Landets Eiendomme: her i Wien ere ogsaa fornemme og rige Ebræer i Mængde, men ikke nok med det, her er ogsaa Græker; og man maa virkelig sige med Paulus: »En Jøde først, saa en Græke«. Grækerne besidde en fierde Deel næsten af Byen, ere et meget fordærvet Folk og true Wien med at giøre denne Stad med Tiden til et andet Bysants. Disse rige Græker gaae, udvortes at skue, for det Meste ligesom andre Folk. Men her vandre ogsaa mange Græker omkring paa Gaderne i deres egen Dragt, i siid Kiortel, med langt Skiæg og høi Hue. Mange Jøder seer man ogsaa i denne sorte Dragt, med Skiæg og bred Hat. Undertiden meget udtryksfulde Ansigter, som i Rubens og van Dyks Billeder. —

Wien har flere Boutiker end Kiøbenhavn, men ikke nær

saa mange som Paris. Kræmmerne opstille deres Tøi smukt i Vinduerne i adskillige Former: for Ex. Sirts og andre Stoffer, som store runde Blomster o. s. v.

Wien er baade stor og lille. Staden selv er mindre end Kiøbenhavn, Forstæderne uhyre. Men de ligge langt adskildte fra Byen, og ere altsaa ikke egentlig denne By. — Dog hænge nogle Forstæder, som Leopoldstadt, temmelig tæt sammen med den virkelige Stad.

I Leopoldstadts Theater har jeg seet adskillige ret morsomme Pantomimer, med Harlekin, Columbine, Pantalon og Pierro. Dog savnede jeg i den sidste min gamle Casorti. Ogsaa er der i disse Pantomimer altfor mange Optøier med Forvandlinger og Omklædninger. Man kunde sige: det passer sig jo netop i slige Stykker! Men nei: i Pantomimen saavel som i Skuespillet, er Fremstillelsen af de menneskelige Charakterer og Lidenskaber Hovedsagen. Af at see Flammer stige frem af Jorden, Drager gaae igiennem Luften o. s. v. bliver man snart kied; og Holberg havde fuldkommen ret, til at spotte sligt i sin Ulysses. Derimod: Harlekins kattesmidige, listige Forliebthed, Overgivenhed og Naivitet; Pierros Svinepoliskhed, dumme Selvtilfredshed, behændige Klodsevurenhed, Graadighed, Tølperagtighed, naragtige Livsphilosophie; den smukke Columbines skalkagtige lette Ynde; og Pantalons dumme Tillid til sit Pierrodrog, forbunden med hans Skinsyge og hans Skrøbelighed; — alt dette bliver evig morsomt. Det er saa at sige et Udtog af alle Comødiens Elementer, i alle Sprog, nemlig i Minesproget. Det Overdrevne er ikke kunstløst Lapserie, men meget mere kunstrig Forstærkelse. De komiske og udtryksfulde Bevægelser sammentrængte, og tydeliggiorte i den høiest mulige Grad. Paa denne Maade skal enhver Kunst meer eller

mindre overdrive. Det er ikke Unatur, men skiønnere Natur, end i den almindelige Verden; og for en slig belærende, opmuntrende, vederqvægelig Illusion ere vi Kunsten Tak skyldige. Saaledes spillede altid Casorti. Aldrig ophørte han at være Pierro, aldrig gik han ud i en anden Charakteer, eller giorde noget Usammenhængende. Endnu mere: aldrig noget Flaut. Aldrig smilte han selv forfængelig spændt, for at faae Tilskuerne til at smile; men var yderst alvorlig og lidenskabelig i sin Iver. Yderst grundig og correkt i sin Fremstillelse. Paa denne Maade faaer da sligt et Phantasiespil en fuldkommen sammenhængende Natur; skiøndt som Genre, som Mythe udenfor Naturen. Derimod seer man desværre ofte komiske Skuespillere, i den virkelige Verden, med fiantet Spektakel og siæleløs coket Affektation at ophæve den Natur de skulde fremstille, hvert Øjeblik. Det er da efter denne Betragtning begribeligt, hvorledes Natur kan blive Unatur, og Unatur, Natur; og hvorledes dannede, tankefulde Mennesker ofte kunne more dem i Fiæleboden (dersom tilfældigviis et sligt Theater er bygget af Fiæle) mens de kiede sig i den deiligst forgyldte Salon, naar Geniet mangler, og Naturen enten trædes under Fødder, eller man opsiger sin Rolle med Hænderne paa Ryggen. Det er her, som overalt, ikke Klæderne der giør Manden.

Forleden vare vi inviterede ud til Hizing om Aftenen med Breüss, hos den yngre Herr Gaimüller, for at see Comødier, der skulde opføres paa hans Navnedag, hvilken her har mere at sige, end Fødselsdagen. Det skulde have været otte Dage i Forveien, men der blev ikke noget af, da Castelli, som havde Hovedrollen, blev syg. Han kom sig meget hurtig og forekommende til rette Tid, næste Søndag.

Dette var den første Privatcomødie jeg har seet paa vor

Reise. Man spillede tre Smaastykker og imellem Stykkerne blev serveret med Forfriskninger.

Det første Stykke havde nogen Lighed med den Situation i Røverborgen, hvor Aimar kommer til Birgitte. Det var et Syngespil, og en Frøken udgiorde Orchestret, som meget færdig Fortepianospillerinde. Siden gave de: Das Fürstenkind af Fouqué, en ret smuk spændende lille Situation, paa det altfor Pyntelige og Aristokratiske nær. Men Hovedsagen var det Sidste: Der Schuster, en Farce af Schikaneder. Dette Stykke udmærker sig ikke ved nogen videre vittig Dialog; men det Nationaldrollige i Situationen giver en god comisk Skuespiller Leilighed nok til at vise sig. Castelli spillede et fuldt Skoflikkersvin, der er jaloux paa sin unge Kone, til den høieste Grad af Fuldkommenhed. Og Fru G. spillede den unge Kone, der faaer os til at glemme alle Feil, ved østerrigsk Folkenaivetet, (ligesom Falstaf sine, ved sin Humor) til samme Grad af Fuldkommenhed. Du veed hvor gierne jeg seer sligt godt forestillet; i lang Tid har jeg ikke gottet mig mere.

Flaue Folk kunne ikke begribe, hvorledes fornuftige Mennesker finde Fornøielse i at høre og see fulde Folks Adfærd og Tale. Det er sandt, Viisdom tale de ikke, i det mindste ikke sammenhængende Viisdom; men ethvert Menneske med Følelse og Phantasie maa more sig over disse Aphorismer, Ideeassociationer, Indfald, forskiællige Lidenskaber; denne vexlende Brusen og Slaphed, Fiendtskab og Kiærlighed, Oprigtighed og List. Disse pindariske Oder, blandede med de trivielleste Sententser; Kiærlighedselegier og Gemeenheder; dristige, ofte høie Tankeforbindelser, med vidtløftige Platheder og Væv. Alt dette vilde endnu blot være interessant og ikke comisk, hvis ikke denne Tilstand tillige (af Mangel paa moralsk Villie

og Kraft hos Drukkenboldten) var forbunden med Arroganz, Selvtillid og fuldkommen Uvidenhed om sin egen Usselhed. Naturen straffer ham paa en lemfældig Maade, ved at giøre ham til Gienstand for Latter. Han fortiener ingen Agtelse, han er selv Skyld i sin Tilstand, det kan ikke hielpe, alt hvad man præker for ham; han er traadt ud af det fornuftige Samfund, og vi more os over ham, som over en anden Maske. Bliver nu dette godt spillet, saa gotte vi os dobbelt: deels over Drukkenbolten, deels over Skuespilleren, som saa vel, i en ædru Tilstand, formaaer at fremstille det Modsatte. Dumhederne blive alle Vittigheder, altsaa er det baade Dumhed og Vittighed. Vi beundre den Fremstillendes Phantasie, i det vi forlyste os over den Druknes Phantasterie. Derfor er og bliver den Fulde een af de kraftigste Hovedmasker, og een af de lystigste Fremstillelser, i Comødien. Men ligesaa morsomt det er, naar det er ægte; naar disse Basuntoner afvexle, med Æolsharpens Dirren; denne Talen til Folket, med sagte selvfortrolige Monologer o. s. v.; ligesaa væmmeligt er det, naar den Flaue troer at bilde os ind, han er beruset, ved mekanisk at tumle omkring, dreie Øinene i Hovedet, skraale, lee, og vise Affektation og Pretention i sit Spil. — Thi affekteret og pretentiøs er den Drukne aldrig. Har han ogsaa opgivet alle andre menneskelige Fuldkommenheder, i et sligt Øjeblik, saa har han dog een, som han maaskee selv i ædru Tilstand ikke ejer, nemlig den at være ærlig. Er han ikke ædru, saa er han i det mindste sanddru, saa godt som han kan.

Jeg siger altsaa nu som før: En fuld Olsen i Barselstuen, er en ulige mere philosophisk, poetisk og for Menneskeheden interessant Person, end en nüchtern Ditto, i Stadsestuen, der kun kieder og ærgrer, med sit dumme indbildske Vrøvl.

I Søndags (den 27de) var det St. Annasdag. Der var stort Fyrværkerie i Prateren, og Entrepreneuren indbød Nanetterne, (alle de Damer som hedde Anna) til at tage Deel i og understøtte Festen, med følgende Overskrift: Verehrungswürdigste Nanetten! Tilfældigviis faldt »mine Øines Direktion« hen paa en anden Plakat, hvor det fornøiede mig at læse: »Erstens: wird eine mekanische Figur ein verehrungswürdiges Publikum mit seinen Bewegungen zu unterhalten suchen.« —

Fyrværkeriet var stort og brillant. Skiøndt den skielmske Maane stod bag Træerne og svækkede lidt af Indtrykket, holdt den sig dog godhiertig og romantisk bag en Sky, til Fyrværkeriet var forbi. Jeg kom til at tænke paa Asmus's Brev til Andrees, i Anledning af Illuminationen:

»Sapperment Andres, das war mal viele Lampen. Auch stand der Mond an Himmel, und schien — für den Prinzen und für uns alle. — Leb Er wohl!«

Iblandt andet blev ogsaa Kiærligheden fyrværkermæssigt fremstillet: To brændende Figurer, en Herre og en Dame, stode i et funklende Tempel; og ligesom de brændte allerbedst, begyndte de at bevæge sig, og bøie Hovederne mod hinanden, for at kysses. Det er førstegang jeg har seet Raketmarionetter. Manden gik først ud. Om det var Fyrværkersatire eller Tilfælde, skal jeg lade være usagt. —

Jeg seer i denne Tid daglig store Baade komme flydende paa Donauen, fulde af Mennesker, der emigrere fra Svaben, for at sætte dem ned i de sydlige russiske Provindser, og i Odessa. Mænd og Fædre, Qvinder og Børn, forlade deres Fædreland! Men hvor Familien er, der er jo dog det egentlige Fædreland; og det maa være disse stakkels Familier langt kiærere, at tildeles en Jordlod i et skiønt fremmed Land, end at være Tiggere i deres eget. —

Den 28 Julii 1817.

Dagen kom, men Fader var der ei!
Moder savned sine hulde Børn,
I den himmelklare Morgenstund.
Lotte, Hans og William alle tre,
Sprang fra Sovekamret, — hemmeligt
Af den tro Cathrine aarle smykt
Smukt i Søndagskioler: Nye Baand,
Nye Støvler! — Kyssed Moders Haand,
Ønskte hende Held og Sundheds Liv.
Bedstefader kom, og Faster med,
Onkel kom og mangen ærlig Ven,
Mangen tro Veninde. — Moder stod
Tankefuld; modtog med Taareblik,
Med elskværdige Beskedenhed,
Smaae, velmeente Gaver, takked tit;
Satte sig tilbords hos Bedstefar.
Bedstefar, Morbroder, nu og Børn
Alle drak af smaae af store Glas
Froe den elskelige Moders Skaal.
Moder brast i Graad, skiøndt alle drak
Hendes Skaal; — thi Fader var der ei!

Fader var der, men I saae ham ei!
Letbevinget, fiernt fra Donaus Bred
Foer hans Aand til elskte Fædreland,
Til sin kiære Hustru, sine Børn.
Hulde Moder, Fader drak din Skaal,
Men du hørte, men Du saa det ei.

Og naar atter Somrens glade Fest
Krandser Hytten med sit Rosenløv,
Sidder Fader med de søde Tre,
Ved det altarsmykte lille Bord;
Favner Moder, med de hulde Smaae,
Og forlader ei sin Hyttes Lyst! —

Jeg havde først aftalt med Herr v. Koss at tage ud med ham til Baden denne Dag, men siden betænkte jeg mig igien. Jeg vilde ikke være Giæst hos nogen, jeg vilde være hos mig selv, med mine egne Tanker og Følelser, og sendte Afbud.

Og saaledes holdt jeg da nu den kiære Fødselsdag hellig, saa godt jeg kunde; skiøndt jeg havde adskillige Fataliteter dermed, hvilke jeg her vil fortælle.

Jeg havde sagt til Christian vor danske Tiener (vi have ingen Tydsk, som er mehr poliert) at han skulde kiøbe mig en Bouquet til imorgen. Da jeg kom ind i Stuen havde han glemt det. Jeg blev fortredelig og sendte ham ud igien. Nogen Tid derefter kom han tilbage, med en ganske lille bitte Blomsterdusk, til nogle faae Skillinger. Men Herre Jemini, raabte jeg: jeg vil have en ordentlig stor, smuk Bouquet, til Erindring om min Kones Fødselsdag. Ja jeg kan nok faae saadan een, sagde han, men den er dyr, den koster fire, fem Gylden. — Det var det samme hvad ogsaa den koster! Afsted med dig! Hent mig den kun. — Nu gik han atter bort, og kom efter en halv Times Forløb, med — en Dusk kunstige Roser, af Lærred, eller Silke, og presenterte mig. »Nei, Christian det er dog altfor galt. Herre Du Fredsens Gud, har du da endnu ikke forstaaet mig? Har du glemt dit Dansk, for alt det Fransk

og Tydsk, du ikke har lært, ligesom Chilian i Ulysses von Ithacien? En Urtekost, en stor smuk Urtekost af levende Blomster, vil jeg have, til at staae i Vand, paa Comoden der! — Nu gik han igien. Efter et Qvarteerstid kom han endelig med en stor Bouquet. Men det var ikke langstilkede Blomster. Det var lutter Smaaduske, der vare snørte sammen paa en Træpind, og udgiorde rigtig nok en stor, men fæl stiv grundmuret høi Dusk, ligesom en Soldaterfiær til en Hat. Nu var der da ikke andet for, end at løse den op, og see at hielpe sig med den, saa godt man kunde. »Hent mig et Glas!« — Han bragte et lille Medicinglas. — Er du nu gal igien? Et stort Glas! — Han bragte et Ølglas. — Duer ikke, det maa være en Syltekrukke, eller saadan noget. Beed Værtinden have den Godhed — Han: Hun har ingen! Jeg: Hvad har hun ingen? Ingen Godhed? Han: Nei ingen Syltekrukke. Jeg: Nu saa see at skaffe en anden Potte, hvad Diævlen det saa er. — Han tøvede lidet; jeg giorde mig allehaande Forestillinger om, hvad han nu vilde hitte paa, og blev forundret over, da han kom med en stor sortrøget Wiener-Jydepotte, at det dog endnu ikke var værre. — Nu løb jeg fortvivlet ud i Gangen; og da jeg der saae en Urtepotte fuld af Jord, giorde jeg den reen, fyldte Hullet med Lak, viklede hvidt Papir om Potten, skrev pynteligt uden paa med store Bogstaver »Den 28 Julii 1817« satte Urtepotten i mit Vandfad; fyldte først den, saa Kanten rundt om Vandfadet med Blomster; stillede Blomsterpyramiden, der nu var bleven smuk og malerisk, paa min brune Comode mellem Vinduerne; — og saaledes havde jeg endelig, efter megen Møie og Besværlighed, faaet et lille smukt Altar istand, til min Christianes Ære. Blomsterne duftede saa sødt, Dagen stod saa tydelig skrevet; og nu kom det

mig virkelig for, uagtet min lange Frastand, som om jeg var med ved Fødselsfesten! —

Saavidt kom vi. Om Middagen gik jeg hen paa mit sædvanlige Spisested hos Geigers, og da jeg der fandt Wocher, Castelli, Weinah og et Par Andre, vilde jeg, vi skulde drikke din Skaal i et godt Glas Bordeaux. Fremmede Vine kan man ikke faae paa Værtshusene her. Jeg sendte Bud hen til en Kiøbmand; men det varede for længe. De Andre maatte gaae. For dog nu at kunne drikke din Skaal ordentlig, bad jeg Castelli, Wocher, Fürst, og et elskværdigt ungt Menneske, Schottky, (som er kommen hid fra Berlin, for at studere og afskrive gamle tydske Manuscripter paa Bibliotheket) at komme til mig i Aften. Og nu drak jeg med mine Venner din og Børnenes Skaal i Tokaier.

Jeg har været paa Bibliotheket og seet flere sieldne Manuskripter nemlig:

1) Senatus consultum de Bachanalibus cöercendis. En Politieplakat paa en Metalplade i Anledning af Bachanalerne, der forbydes; skrevet og udhængt i Rom 567; 186 Aar før Christi Fødsel.

2) Theodosii den Stores Reisekort, paa Pergament, fra det fierde Aarhundrede. Hele den bekiendte Verden strækker sig paa dette Kort som et langt Belte. Man har aldeles ingen Idee havt dengang, om rigtig Beliggenhed: Middelhavet er tegnet som en smal Flod; Italien som en tynd Strimmel. Alting er betragtet som blot adskilt ved Længden. Bredden er yderst ubetydelig. De langt rigtigere Forestillinger, som Grækerne havde i ældre Tider, vare i denne barbariske Mellemtid atter reent forglemte. NB. Pompeji og Herculanum findes angivne paa dette Kort.

3) Sex og tyve Qvartblade paa rødt Pergament af første Mosebog, prydet med mange Billeder. Græsk, skrevet med store Bogstaver, i det fierde Aarhundrede.
4) Fragmenter af alle fire Evangelier paa Latin: codex purpureus, fra det fierde Aarhundrede.
5) Herbarium Dioscoridis, græsk, paa Pergament, med malede Planter, fra det femte Aarhundrede. Planterne ere, Skyggemanglen undtagen, godt og smagfuldt tegnede. Den lærde Ungrer Augerius Busbeck, som var Internuntius i Constantinopel, for Keiser Ferdinand den 1ste, bragte Bogen med til Wien i det 16tende Aarhundrede.
6) De sidste 5 Bøger af Liolus, fra det 6te Aarhundrede.
7) Fragmenter af Evangelisten Lucas; codex purpureus, fra det 6te Aarhundrede.
8) Et Horarium eller en Bønnebog, der har tilhørt Hildegard, Keiser Carl den Stores Hustru, som døde Aar 783 efter Christi Fødsel. Bogen er Pergament med Guldbogstaver.
9) En Pergamentcodex: Pauli Epistel til Romerne, med Origines Paraphraser; afskrevet i det 8de Aarhundrede af en vis Windharius, og — som Skriveren siger i latinske Vers: forbedret af Carl den Store, med egen Haand. Her har jeg altsaa seet Carl den Stores Haandskrift; han har skrevet smukt, hvis det er sandt.
10) Mexikanske Hieroglypher, malet paa Hiortelæder i Mexiko, og bragte Keiser Carl den Vte, af Ferdinand Cortes. Man forstaaer endnu dette ligesaa lidet, som de ægyptiske Hieroglypher. Cortes meente, det maatte være diævelske Troldbilleder. Jeg har faaet et Kobber med deraf. Humboldt har ogsaa siden bragt lignende Sager hiem, hvilke jeg saae hos ham, paa min første Reise, i Berlin 1806.

11) Et paa Pergament med Guld skrevet Evangeliarium, med malede Begyndelsesbogstaver, og fem i Migniatur malede Tavler, hvilke indeholde Evangelisternes Levnet; forfærdiget af en Præst ved Navn Joannes af Schlesien, Aar 1368. Bindet er af drevet Sølv.

Endelig 12) To Bønnebøger fra det XV. Aarhundrede, med mange Migniaturbilleder. Begge have tilhørt Maria af Burgund, Keiser Maximilian den Førstes Hustrue. De ere skrevne og malede i Flandern.

Saavel i disse, som adskillige af de foregaaende Billeder maa man beundre de udtryksfulde Ansigter; som om en romantisk from Chodovieki havde, ikke blot tegnet, men malet dem med Farver.

Det keiserlige Bibliothek er stort og skiønt, og ligner en høi Kirke med Piller. Utallige Bøger ere indbundne i rødt Saffian. Der er en Læsestue, men den er lille. I Bibliotheket selv, uagtet der staaer fuldt af Læseborde, tør ingen komme; og ingen kan faae Bøger hiem.

Husene i Wien ere for det meste grundmurede med Steentrapper, og ofte Vindetrapper. Her er ingen Fortouge, men Hovedgaderne ere fortræffelig brolagte. Den underste Deel af Bygningerne ere faste Hvælvinger, og i disse kiølige Hvælvinger findes alle Kramboderne. Husene have ikke Nummere, men smuktmalede Skildter; og naar man gaaer ned ad en Gade, er det ret morsomt at see paa disse, ganske vel malede Billeder. Man gaaer under lutter Blomster, Fyrster, Gudinder og vilde Dyr. Dog ere ikke alle Husene stærke. Det Müllerske f. Ex. hvori vi boe, har engang været undersøgt af Politiet. Det har smukke moderne Værelser, men Murene ere klinede saa hurtigt og letfærdigt op, at man ordentlig har været bange

for at de skulde falde ned igien. Ved min Seng f. Ex. gaaer en dyb Revne fra øverst til nederst, tværs giennem Væggen. Men da vi reise paa Mandag, tænker jeg nok det holder til den Tid.

586. Fra Christiane Oehlenschläger. Kiøbenhavn den 29. Julii 1817.

Kiæreste Oehlenschlæger!

Uvis om Du har faaet mit Brev af 28 Junii til Wien og mit senere til Dresden den 19 Julii, skriver jeg nu atter og næsten det samme jeg skrev i de foregaaende. Jeg har nu kun een Tanke eet Ønske, det nemlig at kunne snart faae Dig hiem, jeg vover derfor at plage og pine Dig med umaneerlig kiedsommelige Breve, især hvis Du faaer dem alle. Det vil nu komme an paa Dig om Hiorth skal komme først eller sidst i September Maaned til Berlin for at afløse Dig. Kammerherre Bertouch er saa god at føye dit Ønske at lade Dig slippe efter 9 Maaneders Rejse, forudsat at Rejsepengene til den tiende Maaned blive urørte tilbage til den ny Rejses Begyndelse. Hvad der i Brevene fra Kammerherren og fra mig af 28 Junii til Wien især blev anført som Nødvendighed til at formaae Dig til at blive den tiende Maaned over var, at Kammerherren ikke troede at Etatsraad Saabye kunne lade ham faae de fornødne Penge til at lade Hiorth rejse herfra før allersidst i September, da han først i December Termin kunde udrede Summen selv, men nu da der intet er i Vejen fra Saabyes Side saa bliver det Dig allene som skal bestemme Tiden naar Hiorth skal rejse. Hvad mig angaaer, da nægter jeg ikke at jeg glæder mig usigeligt ved hver Dag der gaaer og at min Længsel og

mit Savn er stort, men jeg vil heller vente, end jeg vil Du skal komme hiem saalænge Du endnu har nogen Glæde af Rejsen, har derfor de, — til Wien omtalte Breve hvori det meldes Dig at den unge Bertouch skulde rejse endnu et Aar og hvori Du saa inderlig bedes at blive endnu hos ham til tiende Maaneds Udgang forandret Din Beslutning at komme hiem før denne Tid, da vær rolig for mig jeg længes vel men jeg holder det dog ret god ud, og havde Du ikke i det Brev af 17 Junii som jeg modtog den 7 Julii saa bestemt yttret at Du kom hiem med Bertouch først i September saa havde jeg ikke henvendt mig til Kammerherre Bertouch for at see til at giøre det muligt at Hiorth til denne Tid kunne være i Berlin. Jeg haaber nu, at Du ikke lader Dig i ringeste Maade rokke i din Beslutning, ifald Du havde ladet Dig overtale til at blive hos ham efter første Aftale; jeg vil ikke have nogen Indflydelse i denne Sag alt hvad jeg ville, var at giøre Dig det muligt at følge Dit Ønske. Bertouchs Fader beder Dig indstændigt ikke at forlade ham i Berlin før Hiorth kommer, og heller ikke at bringe ham tilbage til Kiøbenhavn og naar jeg nu har meldt Dig dette troer jeg Du veed alt hvad Du behøver at viide fra os. —

Vore Glutter er sunde og glade, de tale daglig om den Glæde at see Fader igien, jeg haaber at Fader skal finde Dem store og gode. Lotte skulde været videre i sin Lærdom end hun er men det er saa vanskeligt at faae Børn til at være stadige om Sommeren, hun vil helst ud, om ikke videre saa dog i Gaarden, men læse kan hun dog skikkelig godt. Melanse er den mindste, han er lille, men sø. Johannes bliver sin Fader i eet og alt, en ganske velsignet Caracteer. Igaar var det Moders Bursdag vi var allezusammen hos Bestefader tilligemed Oncle Carl. Maen var go, men saa god den var, saa sov dog Willamse ind ved

Krebsesuppen, vi maatte lægge ham paa Bestefaders Seng, dog vaagnede han igien og maatte spise bagefter opvarmet Postdei, Kirsebær etc. Vi drak af Hiertensgrund Falles Skaal og den velsignede Bestefader som nu har har havt [os] til alle fire Geburtsdagene i din Fraværelse tog det Løfte af mig at vi ligeledes skulde komme til ham den næste Geburstdag nemlig den 14 November og det skal vi med Guds Hielp og det vil da blive den eeneste af alle de fem hvor vi intet Savn vil føle thi da har vi vor søde velsignede Falle midt iblandt os. —

Din Tragodie er da antaget af den höye Direction; de havde den en Uge kun og sendte mig den derpaa tilbage med et kort men artigt Brev, hvori de meldte mig, at Theaterdirectionen havde antaget den, en stor Naade! Rahbek lod mig hilse ved Bøye jeg troer samme Dag han fik den, at den var antaget og i et Brev til min Fader fra K: M: fik jeg ogsaa en Hilsen kort efter at Svar paa mit Brev til Theaterdirectionen var und[er]veis hvis jeg ikke alt havde faaet det. De har troet, maae man jo antage, at jeg gik i Dødsens Angst mens det var inde, til jeg fik Svar; vidt feilet! jeg har altid havt den Troe: at om dit Stykke havde været ligesaa mat og maadeligt, som det er herligt, havde de antaget det, naar det blot havde Navn af en Tragødie. De gode Folk vidste jo hvad der var hændet dem ved at forkaste et Lystspil af Dig, de skrækkelige Følger af at forkaste en Tragodie, var jo uberegnelige. Imidlertid har Fostb: dog fundet Naade for Rahbeks Øyne, uagtet det jo i hans Tanker ikke kan lignes ved den guddommelige Hroars Saga, han skriver en Tilskuer efter den anden for at give sit Hierte Luft i Andledning af Hroars Saga, saa fuld og varm skal han være af den; han har sagt til Bøye, at han i denne Tid ikke sandsede andet, derfor havde han kun gien-

nemløbet Fostbrødrene, som han ikke kunde nægte sit Bifald, men H: S: var dog ald hans Tanke. Mig, vil nu den gode Mand faae ondt ved at giøre tilpas, især fra den Dag i Fior at regne, da han forskaffede Dig den smukke Formiddag. Havde Hroars Saga ikke været ham tilpas var jeg blevet vred, og nu han hæver den til Skyerne ærgrer jeg mig ogsaa; først fordi han derved troer at vaske sig reen for sine begangne Synder, og derefter fordi enhver saadan forguden af et Værk, altid skeer paa de andres Bekostning. En anden Sag er det med Hauch hvis Hierte er stort nok til at rumme alt hvad Du har frembragt, han som elsker og beundrer alle Dine Værker, han maae gierne sætte Hroar høyest, som jeg ogsaa troer er Tilfældet. Han har recenseret Hagbarth og Signe i Litteraturtidende, men Hroars Saga, siger han, er han ikke voxen. Naar han ikke troer sig istand dertil, hvem skulde det da være, som kunde det? Det er et herligt Menneske, den Hauch! jeg kan umulig sige Dig hvor enig vi er i eet og alt, han og Bøye som man ogsaa hver Dag maae elske og agte høyere, har usigelig forsødet mig mit ellers bittrere Savn. Carl og Hiort er ogsaa herlige Folk men jeg troer dog begge og især Carl, vilde ene intet stort udrettet med mig. Blodet flyder saa velsignet let i Aarerne paa Hauch og Bøye og saadanne Personer veed Du jeg har godt af i min Omgivning især naar der er noget i Vejen. —

Tør jeg erindre Dig om at lade Cotta viide, at jeg kun fik 404 Mark Hamborger Banco, istedet for de belovede 200 Spesier, maaske han sendte mig de øvrige, jeg kan ret godt behøve dem. Jeg har solgt 120 Hroars Saga men mine udlagte Penge er 690rd Du seer altsaa at jeg ikke har havt stor Indtægt endnu af den, det kommer nu efterhaanden.

Søde Falle! Vil Du sige mig hvor snart Du kommer hiem,

naar Du er i Berlin, kan det jo ikke vare længe, jeg længes saameget efter Dig. Tak for dit lille søde Brev sidst. Hans og Wille blæser endnu til Røgen af Bestefaders Pibe, som den lille Pige i Prateren af sin Faders Pibe. Jeg var forleden ude hos Bestefader paa Frederiksberg og om Eftermiddagen seilede vi paa Canalen; Oncle Carl, Tante Ørsted og Hans og Wille og Catrine var med. Lev vel søde Fader. tænk paa Din Lotte. —

Lev vel min velsignede Oehlenschläger.

Din Christiane.

587. Til J. F. Cotta. Wien den 31 Julii 1817.

Mein wahrer Freund!

Vergeben Sie, dass ich Ihnen so lange nicht geschrieben habe; ich hofte immer von Prof: Michaelis mein Stammbuch von Stuttgart nach Wien zu erhalten; aber ich seh es noch nicht, und jetzt muss ich abreisen.

Ich habe mich hier in Wien recht gut unterhalten; aber Wien ist im Sommer meistens auf dem Lande; doch habe ich mehrere interessante Menschen kennen gelernt.

Hagbarth und Signe, und vermuthlich auch Freias Altar und Ludlams Höhle werden hier auf den Bühnen aufgeführt. Darum bitte ich Sie, lieber Freund, noch das Trauerspiel eine Weile liegen zu lassen, eh es gedruckt wird; Die Gedichte dagegen wünsch' ich, bald möchlichst gedruckt zu sehen. Die liebe Frau v. Huber hatt versprochen unsern Haug bei der Correction zu unterstützen. Noch diesen Winter hoffe ich ihnen ein grösseres Werk |: was nicht für die Bühne ist :| zu schicken; das können Sie dann mit gleich drucken lassen; mitlerzeit kriegen die Theaterstücke Zeit auf den deutschen Bühnen herum zu spazieren.

Ludlams Höhle ist ein neues Stück in 5 Acten, ein dramatisches Märchen, womit ich eben fertig geworden.

Sie sollen noch von mir haben: Stärkodder, Faruk, Freias Altar. Aber Sie haben mich für mehr bezahlt, das weiss ich. Palnatoke ist dagegen weggekommen. Ich mache Ihnen freundschaftlichst folgenden Vorschlag: Sie bezahlten mir für den ersten Palnatoke 400 Thaler Sächsisch. Muss ich es nun noch ein mal übersetzen |: welches eine langweilige Arbeit ist :| so scheint es mir billig, dass Sie mir dasselbe wieder für dasselbe Stück geben. Einen kleinen Ersatz für den Verlust darf ich ja doch wünschen, nich wahr? Und der liegt dann in diesem Honorar.

Sonnst bin ich zufrieden, wenn Sie mir für's erste 5 Carolinen für den Bogen geben. Sehen wir, dass die Sachen gut gehen — und sie müssen gut gehen, denn jetzt bin ich wieder ganz deutsch, arbeite fleissig, und bin einer von den Wenigen — so kenne ich ihre Freundschaft — ja ich mögte sagen väterliche Liebe für ihren Oehlenschläger so sehr, dass ich gewiss weiss, es macht ihnen Freude wenn Sie mir mehr geben können.

Ich habe nachher genauer nachgedacht, und auch durch Erfarungen mich überzeugt dass es Ihnen unmöglich seyn wird meinetwegen mit den Theatern zu thun zu haben. Ich muss dieses weitläuftige und oft ärgerliche Geschäft selbst übernehmen. Das würde auch eine gar zu weitläuftige Rechnung werden —

Wollen Sie in Stuttgart Freias Altar spielen, dann werde ich gleich eine Abschrift schicken, aber drucken können wir es erst nach eines Jahres Frist. Sobald die Gedichte dagegen fertig sind versprech ich ihnen gewiss neues Manuscript. Ludlams Höhle sollen Sie auch haben. —

Meine Frau hat von Frege in Leipzig 404 Mark Banko bekommen, statt der 200 Species, die Sie die Güte hatten Ihr zu versprechen. Ich melde Ihnen dieses nur, damit Sie es wissen, wenn vielleicht ein Fehler von Frege dadurch geschehen wäre.

Mir hatten Sie die Freundschaft zu erlauben dass ich auf Sie ziehen konnte. Ich sagte, dass ich 300 Species wünschte wenn ich nach Hause käme. Und es war Ihnen recht.

Nun hat meine Frau nach dem Course damals nur 125 Species bekommen. Wenn ich in Berlin bin will ich auf Sie ziehen lieber Freund! Legen wir dann die mangelnde 85 Species zu den 300, so wird es 385. Da ich nur die runden Zahle und das Decimalsystem der Rechnungsleichtigkeit wegen liebe |: Sie wissen die Poeten rechnen schlecht :| so wollen wir es lieber zu 400 Species machen. —

Könnten Sie mir nicht lieber gleich eine Anweisung auf dieses Geld nach Berlin an Seiner Exellenz den Grafen Bernstorff schicken? So spare ich Zeit; und Geld muss ich meiner Frau mit nach Hause bringen, sonnst krige ich Schläge.

Die Tage die ich in Stuttgart verlebte waren mir die angenehmsten von meiner ganzen Reise, doch habe ich auch in Wien viele Freundschaft und Achtung genossen. Ich werde jezt der Frau von Huber einen Brief schreiben, von Ihr können Sie von mir etwas mehr zu wissen bekommen.

Grüssen Sie ihre liebe Gemahl und ihren Sohn recht herzlich. Wie befindet sich jetzt ihr Sohn? Grüssen Sie auch meinen liebenswürdigen Gönner den Herrn von Wangenheim tausendmal, und danken Sie ihm und alle Freunde für die Güte, die Sie mir zeigten; den Grafen von Lützow nicht zu vergessen.

Jetzt habt ihr ja das Spiel einigermassen gewonnen, und könnt auf euren Loorberen ruhen! —

Adieu! Ich erwarte also gute Antwort; und hoffe wenn ich um 3 Wochen in Berlin bin eine Anweisung auf die 400 Species bei Bernstorf zu finden.

Bis in den Tod ihr treuer Freund

A. Oehlenschläger.

Es ist wahr! Wollen Sie nicht um den Nachdruck zu entgehen meine Arbeiten in Wien drucken lassen? Das sollten Sie wirklich. Jetzt ist Correggio wieder nachgedruckt. Thun Sie das je eher je lieber. Man droht hier alle meine Werke nachzudrucken. Aber das können Sie ja selbst thun. Von Axel und Walburg hat der Nachdrucker über 600 Exemplare verkauft. Versäumen Sie das ja nicht bester Cotta! Meine Bücher sind doch nach Perthes in Hamburg abgeschickt? —

588. Fra Christiane Oehlenschläger. Kiøb: den 2 August 17.

Min velsignede Oehlenschläger!

Du har atter giort mig en usigelig stor Glæde og Overraskelse ved Dit herlige Brev igaar af 6—13 og 14 Julii. Jeg havde adskillige Postdage været lidt vemodig naar Postbudet gik forbi, men jeg har dog den Klogskab ikke at ængste mig, thi jeg veed at det kun betyder at der kommer atter et langt Brev fuld af de ypperligste Efterretninger, og da faaer jeg den beste Erstatning. Jeg kan ikke sige Dig, min inderlig elskede Oehlenschläger hvor jeg beundrer og elsker Dig, og hvor inderlig Du rører mig ved de utallige Beviser Du giver os paa

Din udmærkede Aands mageløse Virksomhed. Dit velsignede Hiertes Yttringer i Anledning af vor Skilsmisse vil jeg ikke tænke paa nu thi da løber Følelsen af med mig, saaledes, at jeg ikke kan sige Dig et Ord, som jeg jo dog skulde. O Gud! min beste Oehl, maatte jeg være saa lykkelig, at eet eneste af vore Børn fik Dit guddommelige Gemyt! de er alle fulde af Følelse, og Johannes ligner Dig i eet og alt, men et Hierte som Dit, har endnu ikke banket i nogen Dødeligs Bryst, det er vist uadskilligt fra Geniet, og deri er jeg nu i mit Inderste saa overbeviist at Ingen har eller vil komme til at naae Dig. Jeg siger det til Ingen, saa lad mig selv have den Troe. Vore Børn vil med Guds Bistand blive dygtige og elskværdige; men hvor usigelig høyt staaer ikke Du over hvad man sædvanlig kalder saa! Du troer ikke hvilke Tanker og Følelser der foregaaer i min Siæl i Din Fraværelse. Jeg længes efter Dig som om vi havde været adskilte i mange Aar, og naar Du kommer gyser jeg over, hvor umuligt det er mig at vise Dig den Beundring, Kiærlighed og Taknemlighed hvoraf jeg er henreven, for Dig. Men ingen kiænder bedre Hierterne end Du, Du vil ikke miskiende mit. Jeg har fromt og ydmygt, ofte bedet Gud at give mig Styrke til at være for Ef[ter]tiden, som jeg saa usigeligt gierne vilde være, og jeg haaber det vil lykkes mig. Indsee Dit store Værd, det kan jeg, Himlen give jeg, i alle Tilfælde, til enhver Tid kunne give Dig det eeneste Du fordrer (med saamegen Billighed) og det eneste jeg har, at byde Dig, for det meget Du har givet mig: inderlig Hengivenhed og Blidhed. Jeg siger altid, thi ofte har Du jo nydt dette Dig uundværlige Gode, men altid! her gielder det at stride mod Svagheden. Du vilde vist dersom Du saa mig i dette Øyeblik sige: strid ogsaa mod den alt for fremtrædende

Følelse, og jeg vil det. Det jeg alt har sagt Dig vil vise Dig, at hvad Du har virket, har virket paa mig, beskiæftiger mig altid, og kan kiendes virksomt hos mig af min hele Omgivning. Jeg havde besluttet at skrive Dig langt og ordentlig til idag, men jeg har som altid anlagt min Plan forkeert begyndt med det jeg skulde ende, og derved giort det umuligt at faae et Brev skrevet som kunde underrette dig om alt mærkeligt. Næste Gang naar jeg skriver, vil jeg resonere saaledes: Du skal nu skrive til Din Mand, men da det er [en] maadelig Poet, en slet Mand og Fader, saa giør Du det kun fordi Du skal og maae jo være saa kold som Iis men derimod fortæller ham vidt og bredt om alting. Jeg vil nu see til at komme videre, paa denne Maade end ved at begynde med Følesses og Glædestaarer. — Jeg har som Du kan viide ganske deelt dine Betragtninger over Luxemburg og Haven og jeg har fulgt Dig paa den mærværkige gamle Ridderborg. Hvor glædede jeg mig da Din Stakkel kom i Skyggen; det var rigtig nok ganske modsat, men dog omtrent den samme Forfatning, Du var i paa Billedgallerriet i Cassel med Fru Malzburg. Det giør mig ondt at Herskabet: Kongen, Dronningen, Kro[n]prindsessen og Vilhelmine netop reyste i Gaar til Launburg og til Dronningens Forældre, jeg skulde ellers nok maget det saa Kongen havde faaet viide det smukke Du skriver om ham, jeg har nemlig min Gang hos Kammerfrøkenen. Hun bad mig, da hun tog Afskeed med mig, endelig at hilse Dig og forsikkre Dig at det inderlig havde glædet hende at Du havde fundet saa venlig Modtagelse overalt. —

Men beste Oehlenschläger, hvad Du fortæller mig om Ludlams Hule, kan Du let viide, er over[r]askende i høyeste Grad, jeg forsikkrer Dig, at jeg, som dog kiender Din Lethed i at

arbejde, og jo daglig i flere Aar har seet Dig arbejde ikke kan troe mine egne Øyne naar jeg læser i dit Brev at Du er midt [i] fierde Act af Ludlam Hules, ikke allene Oversættelse, men Omdigtning. Jeg tvivler ikke at det rige Emne i dette Stykke bedre passer sig for et Skuespil end et Syngespil, men det er mig dog kiært at denne Omdigtning er tydsk, thi da fornærmer den jo ikke min gode gamle Ludlams hule. Havde en anden fortalt mig om dette Arbeide vilde jeg paastaaet, at man forvexlede hvad der skulde skee, med hvad der var skeet; thi at Dit Hoved vrimler af Ideer til Stykker, vidste jeg; men at Du var en Hexemester vidste jeg dog kun halvt. Freias Alter er os nu ogsaa noget nyt, og dette bliver det da meget meer. Men beste Oehlenschläger! bare Du ikke har blottet Dig for meget, ved at sende mig alle de 200 Specier, det var da ogsaa i denne Henseende et ypperligt Brev, Carl og jeg betragtede Stemplerne paa Vexlen, som de beste Kobberstykker, og mig behageligere, kunde heller ikke det kostbareste af nogen Ting været. Jeg skal efter beste Overbeviisning anvende dem, gid jeg kunde lægge dem paa Kistebunden til vor engle Falle kommer for at kunne giøre ham til gode, naar vi atter er saa lykkelig at have ham ved Bordet, og hver Dag efter Maaltidet kan kysse den kiære Haand, som giver os vor Spise og mætter os med Velsignelse. Ikke sandt? en Familie maae jo gierne see en Gud i Deres jordiske Fader; det er jo som det skal være. Jeg er saa bange Du synes at det er et svælgende Dyb hvori Du kaster den ene Sum efter den anden, men hvad skal jeg giøre? jeg har det opskrevet for Dig, i de store Summer, som Du saa godt lider, baade Indtægt og Udgift og jeg haaber Du ved et Øyekast, vil kunde see at jeg ikke har misbrugt Din Tillid. Du har stor Ret i at lee over

mig og min Hroar eller rettere Rhoar, jeg er ikke istand til at begribe hvordan jeg er kommet til at skrive Hroar som Rhabarber eller Rhabek*), det maae rigtig nok som Du siger være kommet af den forhexede Rheumatisme, det morer mig ellers at Hiort fortalte mig at Molbek havde rettet ham nylig i at skrive Rhytmys, saaledes: Hrytmys, hvilket han naturlig ogsaa vidste bedre, og dette var næsten værre end min Rhoar. I Bogen om Bøgernes Salg hvor Hroar staaer, Gudske lov, meget ofte, har jeg bestandig skrevet det ret, men kun til Dig galt. Selv i denne Smaating seer jeg tydeligt at det er min Skiæbne, at mine Breve altid er det sletteste jeg frembringer, naar jeg taler om Dig eller tænker paa Dig siger jeg mig ofte bagefter saadant skulde Du skrive, men som sagt jeg vender Dig ikke de fløyels Sidestykker for derved at skiule de lerreds Rygstykker som Don Ranudo di Colibrados; men omvendt. —

Jeg har i et Brev forrige Postdag den 29 Julii — dog nei et Brev burde hverken det, eller et jeg skrev den 19 Julii (som jeg bad Berg der besørge til Dig) kaldes, deels, fordi De i og for sig vare flaue, men især fordi de vare Gientagelser af den samme Efterretning, nemlig at Hiort kan rejse førend først var bestemt — skrevet saameget Tosseri, at jeg vil bede Dig førend Du aabner det, være ret overbeviist om at det aldeles intet indeholder, ellers er jeg bange, at Din skuffede Forventning vil i det mindste et Øyeblik bande mig. Hiorth beder mig nu sige Dig, at han skal rejse saa snart muligt, det vil blive omtrent den 15 August, maaske før, han skal gaae til Søes til Stettin altsaa kan han ikke rejse før Leiligheden gives at komme bort, men Du skal see, at han vil komme til samme Tid til Berlin, som Du, og det er jo det Du ønsker. Ham skal jeg give

*) dette er jo ogsaa Distraction, jeg er jo rent dal.

Hroar med til Dig. Jeg sælger godt af H: og hvad der meget fornøyer mig, jeg sælger ogsaa godt af de ældre Bøger i denne Tid, idag for Exempel har Brummer faaet et Expl af hver i Materie, det var 42rd, var det ikke rart? som William siger til hvert andet Ord, det er übrigens en Slyngel, som har mange Mundheld; som tæller hvormange Faderer han har; een over Sophaen, een over Moders Satol (Grögers) een lille Fader i Satollet og en dor Fader i Wien. »Du stal strive til Fader, at det er dodt at Faer tommer hiem til de smaae Børn og at de smaae Dranne er arte Dranne«, er det ikke sødt, at han lover for Johannes med? Men vilde han det ikke, saa turde jeg driste mig til det, saameget meer som Johannes maaske er for beskeden til at turde det selv, derfor synes [jeg] han bør belønnes med at en anden gaaer i Caution for ham. Det er guddommeselig Dreng, og som jeg tit tilforn har sagt: en Øslæ op ad Dagen. Gid han ogsaa havde været døbt Adam! Lotte er god, venlig og trofast, Knarlerierne kiænder Fader jo ved hende, hun bliver mig lidt efter lidt uundværlig, vi gik igaar ud til Bakkehuset, hun og jeg, første Gang siden forrige Sommer, jeg vidste nemlig at Rahbek var inde at see »Die Schuld« som den fæle Bøye har oversat til Theatrets Brug som Brünnik kalder det i Avisen. K: M. havde sendt Lotte en lille Kurv med Kirsebær og Jordbær og mig en større til min Geburtsdag, ligeledes med Jordbær og K: hver Torsdag har hun sendt Jordbær til Fader til at give os om Middagen og Rahbek havde i otte Dage expederet Fostbrødrene antaget, naturligviis uden Skynden fra min Side. Disse Artigheder havde jeg Lyst til at giengielde hende, og det glædede hende ogsaa meget, især var Lotte hende til stor Glæde, den søde Unge var ogsaa velsignet, kiærlig og beskeden. —

Borries som beder Dig hilse venskabeligst har bragt mig for Vexlen 948 Rbdl. seer Du nu flyder jeg jo i Penge. Jeg skrev gierne længer men min Tid er ude Kl: slaaer til at sende paa Posthuset. —

Søde Falle! Gudske lov at Hiort skal rejse saa snart, saa veed jeg det varer ikke længe før Du kommer. Glem ikke at skrive os om Du kommer til Søes eller til Lands? om vi skal staae paa Toldboden og tage imod Dig eller hos Bestefader paa Slottet? Vi er tit ud paa Frederiksberg. Moder gaaer meget ud med os. Lev vel søde Falle hvor jeg glæder mig [til] Du kommer hiem. Din Lotte.

Mange Hilserner fra Bestefædrene, Sophie etc etc etc Carl skriver vist snart og Bøye ogsaa de andre to har Du nu vist Breve fra. Gud være med Dig! Jeg har jo næsten intet skrevet men snart skal Du faae Brev igien fra

Din hengivneste Molle. —

589. Til Therese Huber. Wien den 5 August 1817.

Meine liebe Freundin.

Immer hatte ich gehoft das Stammbuch von Prof. Michaelis' zu bekommen, wie er mir es versprochen hatte, und nie ist es geschehn. Verzeihen Sie dass ich Ihnen nicht lange geschrieben habe; Sie sehen die Ursache, denn natürlicherweise hoffte ich Ihren, und ihrer liebenswürdiger Tochter Nahmen auch darin zu finden und dann wollte ich für alles Gute danken. Jezt bitte ich Sie recht sehr, da Sie mir doch versprochen haben, meine freundliche Beschützerin und Geschäftsträgerin in Stuttgardt zu seyn, dass Sie den Michaelis dazu treiben mir das Stammbuch mit allen den werthen Nahmen zu schick-

en. Er kann es noch nach Wien nach den dänischen Geschäftsträger Herr von Koss schicken, er wird es weiter nach Berlin besorgen, wenn auch meine Wiener-Freunde darin geschrieben haben.

Ich habe viel hier gearbeitet, mein Lustspiel Freias Altar, und ein dramatisches Märchen Ludlams Höhle in 5 Akten deutsch bearbeitet. Das soll nun alles auf den deutschen Bühnen aufgeführt werden. — Nun bitte ich Sie innig, liebe Freundinn, recht mütterlich für meine Gedichte zu sorgen, und an Cotta'n zu treiben, dass Sie bald herauskommen, und Sie selbst müssen die Accusativen und Dativen in ihren rechten Schranken hinzuweisen, wenn sie sich unnütz machen wollen, und an unrechten Orten agieren.

Wien, wissen Sie ist nicht sehr litterarisch, aber die Wiener sind ein sehr gutes Volk, die leben und leben lassen. — Jezt wollen wir die Kunst und Wissenschaft ein wenig in Dresden und Berlin untersuchen. Im September hoffe ich in Copenhagen zu seyn, und werde Ihnen mehr schreiben.

Wie befindet sich ihre Frau Tochter? Doch recht wohl hoff ich. Grüssen Sie alle meine Stuttgarterfreunde, und seyen Sie selbst recht innig gegrüsst. Kriegen wir nicht bald einige Erzählungen wieder? Ich sprach mit der Frau v. Pichler vor einige Zeit, die eine charmante Frau ist, und wir waren beide darin einig das die hubersche Erzählungen zu den besten in Deutschland gehörten.

Wie gern sähe ich Sie noch ein mal im Leben. Ich hoffe auch gewiss es wird geschehen; aber, sollte es nicht geschehen, so wird doch stets ihr freundliches Bild vor mir stehen, und nie aus meiner Seele weichen. Ihr Freund

A. Oehlenschläger.

590. Til N. Fürst. [8 el. 9/8 1817]
Prag,

Bedste Fürst,

er jeg kommen lykkelig til den 8 August. Jeg glemte min Paraplui i Wien. Det var en Skam at de Fremmede skulde have den rosenrøde Paraplui; kan De finde den, saa lad den holde Regnen herefter fra Dem selv; at sende den med Posten vilde være for bekosteligt.

Jeg holder meget af Dem, og vil altid tænke paa Deres Hengivenhed og Venskab. Fortsættelsen følger i næste Brev fra Kiøbenhavn.

Hils alle Venner! Deres
A. Oehlenschläger.

*591. *Til Christiane Oehlenschläger.* Prag den 9de August 1817.

Nu nærmer jeg mig Hiemmet med stærke Skridt, og kan ikke sige dig hvor glad jeg er! Det forekommer mig, som der var voxet mig Vinger ud af Skulderbladene og Anklerne; og hvis en Orm kunde tænke, (hvilket jeg ikke veed bedre, end Nille i Erasmus Montanus om en Steen; jeg maa kun nøies med beskedent at sige ligesom Nille: »Jeg veed ikke om hun kan tænke, tale kan hun ikke«) men hvis hun kunde, saa vilde hun ikke have sødere Forestillinger ved at blive Sommerfugl, end jeg ved at nærme mig Norden igien.

Den lange Vei fra Paris til Wien gik aldeles ikke tilbage fra Syd til Nord, men kun fra Vest til Øst, og en lille Kiende Syd paa endnu. Det var kun i Tiden, ei i Rummet at jeg nærmede mig Eder; og ikke det engang, thi Tiden blev ogsaa udsat. Nu er alting bestemt, og med Guds Hielp haaber jeg at være

i Eders Arme i de første skiønne Septemberdage. Nu nyder jeg ogsaa ret min Reise, og den skiønne Natur. En Steen er falden mig fra Hiertet! Før besaae jeg dog, meer eller mindre, de smukke Egne, som Robinson Crusoe sin Øe. Afstanden og Umuligheden i at vende tilbage, laae som en Midgards-orm, som en Evighed, der beed sig i Halen, trindt omkring min Jord. Rigtig nok havde jeg en Trøst, som Robinson ikke havde: jeg kunde, som Noah, udslippe min Due, og naar den da bragte mig et, med skiønne magiske Figurer, beskrevet Olieblad i Munden, da følte jeg mig styrket, vederqvæget og overbeviist om, at min Ark vilde lande paa Frederiksbergs Arrarat; om ikke det høieste Bierg i Asien, saa dog for mig det kiæreste i Europa, og i hele Verden.

Lader os altsaa for sidstegang kaste Øinene paa det lystige Wien, som vi forlade, muligt for evig, maaskee for nogle Aar. Men om vi ogsaa see det igien, — som vi ere, see vi det dog ikke; ikke aldeles med de samme Følelser; thi det bliver neppe i den samme Alder. Alle fire Aarstider ere skiønne, naar ikke Regn, Blæst og Taage (hvilke blande sig i dem alle) forstyre dem. Men Sommer ligner ikke Vaar, Høst ikke Sommer, Vinter ikke Høst. Min første Vaarreise giorde jeg i Aarene 1805, 6, 7, 8, 9. Dette var nu Sommerreisen. Maaskee giør jeg endnu een i Høstens gyldne Dage, som Patriark med min Familie? Men Ulykken er, at Kamelerne mangle. Det maa være herligt at eie saadan en Kameel, thi dette beskedne stærke Dyr indbefatter: Hest, Vogn og Postillion. Jeg vil ikke tale om en Elefant, som flytter et heelt Huus fra det ene Kongerige til det andet; og hvorpaa man kan reise Verden om, uden at træde over sin Dørtærskel. Men det skeer da saa alligevel; og det er gyseligt, naar man betænker, at enhver gammel

Vartoukone i sin Krog, hvert Second farer fire Miil afsted, Pokker i Vold hen i Ætheren omkring Solen, uden selv at vide et Ord deraf.

Afskeden er den Strammen til de to modsatte Sider af Livets Traad, hvorved Kiærlighedens Knude knyttes fastere. Naar det regner paa vore Klæder, fremkalder Regnen igien enhver slumrende Duft, af det aromatiske Blomstervand, hvormed man i foregaaende flygtige Øieblik besprængte dem; saaledes fremkalder Afskedstimen mellem et Par Venner, en sød og liflig Erindring om hver selskabelig svunden Glæde.

Det vigtigste Eventyr der i de sidste Dage hændtes mig i Wien, og som jeg ikke fik Tid til at skrive dig sidst til, er følgende:

Capitain Wocher, en herlig Fyr, sprogkyndig, Kunstkiender, Videnskabsmand, kan Goethe og Schiller udenad, vittig, træffende Satirist mod det Flaue, munter i Selskab; trofast godhiertig Ven, tapper Soldat, der har giort flere Feldtog med etc. — Denne kiære Mand havde foranstaltet at vi skulde besøge en Doctor Tschöpholz her, som giver sig meget af med den saakaldte dyriske Magnetisme. Vort Haab var at faae en Crisis at see hos ham. Vi besøgte til den Ende Doctoren i Hizing først, i hans Lyststed. Af et Lyststed at være, var det noget sørgeligt. Han havde selv ladet det bygge, sagde han, efter sin Idee. Huset var tyndt, høit og knapt, Trapperne trange, Værelserne smaae, Krogene mange, Væggene sært malede. Det skulde være chinesisk, men var som naar Bønderdrenge skrive med Rødkridt paa Plankeværker. Man finder lignende Tegninger paa Mumielærred, paa det mexikanske Hiortelæder, og de persepoliske Ruiner. Har du ikke seet sligt, saa giv Hans og William et Stykke Kridt, de ville

strax giøre dig et grundlærdt Afrids af Oldtidens Tegnemaade. For at see Udsigten, bragte Doctoren os giennem et lille Vindue, hvor af man med Møie maatte krybe ud paa Taget og Tagstenene, som vare af Træ. Omkring det skraa lille Tag var slaaet et Lægtegitter, og herfra kunde man da see Egnen, som er smuk, men som jeg har seet saa tit paa Landjorden, at jeg ingen Lyst havde til at krybe op i et Dueslag, for at see den igien. Inde paa Loftet stod et Ottomat, et Spøgelse med en Tromme. Jeg havde gierne hørt ham slaae sin Trille, men da Doctoren beklagede sig over, at han aldrig kunde trække ham op (der var et Uhrværk inden i) uden at Børnene strax lode ham tromme ud, saa turde jeg ikke bede derom. Midt i det daglige Værelse stod der et Spilleværk af brændt Leer med en Kugle, som man kunde lade falde giennem adskillige Sneglegange, (et Slags Fortunspil) saa trillede den i nummererte Huller. I Midten var et Hierte: det var det bedste Sted. Jeg proberte min Lykke, og min Kugle faldt, heureusement, midt i Hiertet. Det gav mig Mod. Doctoren er en lille melankolsk, alvorlig, blid, maver Mand, med et skarpt, indfaldet Øie, og en spids Næse. Han er Livlæge hos Esterhazi. Ude i hans Have stod lutter Viinranker, som Snittebønner til Stænger, Plankeværket skinte nyt og guult. Temmelig grovt Gruus laae i Gangene. Alt dette gav mig et fordeelagtigt Begreb om denne Mand, som Magnetiseur; thi det var tydeligt at det var en Lærd, som ikke saae meget paa det Udvortes, og deraf formodede jeg, at han maatte beskiæftige sig alvorligt med det Indvortes, hvilket ogsaa skal være Tilfældet. Lige siden Mesmers Tid arbeider han uafladeligt paa Magnetismen. Han skal være en god Mand, en meget duelig Læge; han er from og religiøs; baade Wocher og jeg fandt at han havde

noget stille Giennemtrængende i sit Ansigt. Vi kaldte ham for Spøg mellem os: der Zauberer, og betragtede det melankolske Lyststed som en Forhal til Helligdommen. Vi talde af Beskedenhed intet denne Gang om Magnetismen, før ved Afskeden, da der kom en gammel Herre, som vilde have sin Datter magnetiseret. Nu yttrede vi vort Ønske, og Dr. Tschöpholz lovede om nogle Dage at tilfredsstille det.

En Uges Tid derefter indbød han os en Formiddag at komme til sig, i hans Bolig i Wien. Vi traadte ind i et Værelse fuldt af Bøger, christelige Billeder paa Væggen, og i en Krog stod en stor brun Læderstol med Jernkieder, og spidse Jerntapper over Himlen deraf. Vi traf en fiirskaaren, rødmosset, blid, stærk, blond Mand hos ham, der var ligefrem, og som det lod til sund og munter. Det var en Chirurg, som besad den Gave at blive magnetisk Klartseer i saa høi en Grad, og med en saadan Lethed, at Doctoren havde brugt ham over 4000 Gange, til at sige de Syges Tilstand, og at give Raad, naar de vare tilstæde. — Jeg havde nylig læst det af Eschenmayer og to andre Professorer udgivne Tidskrivt, hvor der bliver documenteret at Magnetismen ingen Indbildning er. To Mennesker have i Würtemberg, den eene 4 Aar, den anden 9 Maaneder i Forveien, spaaet Kongen af Würtembergs Død; og mange beskrevet deres sygelige indvortes Tilstand; forudsagt hvor længe den skulde vare, læst Ord i Mørke med Hiertekulen o. s. v. — Da vi havde talet lidet sammen, satte Chirurgen sig i sin Stol, og under en ligegyldig Samtale med os, magnetiserte Doctoren ham med en Jernstang, som han deels bevægede henimod hans Pande, deels lod i Cirkelbuer gaae omkring ham; undertiden berørte han ham Hiertekulen, med Fingerspidserne. Det varede ikke længe, før Chirurgen

begyndte at gabe, kløe sig i Hovedet, strække sig, gyse, gabe igien, og pludselig faldt han i Søvn, med umiskiændelige Tegn paa Sanddruhed. — Nu er han borte, sagde Doctoren; nu kunne vi tale de største Hemmeligheder sammen; han hører intet, uden hvad jeg taler til ham. — Jeg blev underlig tilmode, og bad Doctoren for alting ikke at lade den Syge sige mig noget om min Skiæbne. Jeg forekom mig selv ligesom Makbeth hos Hexerne, skiøndt jeg ikke var mig nogen Brøde bevidst. — Vær De rolig, sagde Doctoren, han kiender nu Deres Hiertes Følelser, og siger dem intet ubehageligt. — Som han yttrede dette, rakte Somnambulisten sin Haand hen imod mig, og Doctoren, som før havde talt ligegyldig til mig, begyndte at betragte mig med venlige opmærksomme Øine, og sagde: De behager ham, Deres Nærværelse er ham kiær, han ønsker at staae i Forbindelse med Dem; giv ham Deres Haand! — Jeg gav ham den, ikke uden at skiælve lidet. »Wie finden Sie die Gemüthsstimmung dieses Herrn?« Spurgte han — »Weich!« svarede Somnambulisten. Med disse Ord trillede der en tung Taare ned af hans Kind, som Doctoren aftørrede og sagde: Er weint! Ihre Gegenwart ist ihm sehr angenehm; das beweist mir, dass Sie ein guter Mensch sind; sonst würde es nicht geschehen. Derpaa spurgte han igien: »Ist dieser Herr hier gekommen aus Eifer für die Wissenschaft, um den Magnetismus zu studiren?« — Somnambulisten: Nein! Blosse Neugierde! Um zu wissen, ob was daran ist oder nicht! — Doctoren: Wie finden sie den Gesundheitzustand dieses Herrn? Somnambulisten: Vollkommene Gesundheit! — Er muss sich nur für den Zorn hüten; dann ist alles gut! — Ligesom jeg nu sad og tænkte paa denne forunderlige Sag, blussede jeg pludselig, som jeg ofte ved slige Leiligheder

giør, rystede og fik hvad man kalder Gaasekiød. Da sagde Somnambulisten: In diesem Augenblike schlägt sein Puls zehnmahl stärker als gewöhnlich. — Lægen følte efter, og min Puls gik endnu meget stærkt. — Ist das Krankheit? spurgte Doctoren. Somnambulisten: Nein! Es ist nur die Einbildnungskraft die ihn erhizt! —

Da Doctoren spurgte ham, om Wocher ogsaa kom, for at see om det var sandt med Magnetismen; smilte han skiælmsk og sagde: Er hat es ja schon einmal gesehen. Wocher studsede; thi det var rigtig; skiønndt det ikke var skeet her. — Jeg bad Doctoren at bringe Manden igien i sin sunde Tilstand; han strøg ham nu til den modsatte Side, pustede den magnetiske Materie bort fra Panden af ham, og det varede ikke længe, før han atter gabede, strakte sig, aabnede Øinene, smilte og reiste sig, uden at vide hvad der var foregaaet. — Dette Optrin har jeg seet, og troer ikke at man har spillet Comødie med mig. Og hvad kunde det nytte? Denne Opdagelse i Naturen er vist af stor Vigtighed. Lægen kan derved faae Meget at vide om den indvortes Beskaffenhed hos de Syge; men der kan ogsaa drives farlig Misbrug dermed. Der er neppe Tvivl om, at de hedenske Præstinders Begeistring og Spaadomsaand i Delphi og Dodona, at Middelalderens Hexekunst og Trolddom, var Brug og Misbrug, af denne hemmelige Videnskab. — Varsler, Sympathie, Forelskelse, Drømme, Syner, alt sligt hænger sammen dermed. Det er et stort, og udentvivl for nærværende Tid det vigtigste Kapitel i Naturvidenskabens Historie. At sige: det er Løgn og Overtro, er let sagt; vi skulle tvivlende undersøge Sandheden; men naar den er funden, skulle vi hylde den. Et fornuftigt Polititilsyn vil kunne forhindre Misbrug; mange af Historiens hidtil uforklarede, eller forkastede

Fakta ville oplyses; og Lægekunsten, saa vigtig for Mennesket, der hidtil stod paa svagere Fødder, udvides og begrundes. — Det er frækt at giøre Somnambulen blot nysgiærrige Spørgsmaal. Man maa ikke lege med det Hellige: da straffes man maaskee. Men at spørge den fra Legemet halvrevne, begeistrede Siæl om noget til Nytte for hans og Andres syge Tilstand, det er ingen Synd, da finde vi maaskee Trøst og Hielp. Det er mine Tanker om denne Sag. Jeg fortæller historisk, hvad man har forsikkret mig at være skedt i Sanddruhed, og haaber ikke, jeg behøver at trøste mig med en Herodots og Tacitus's Exempel, naar hin fortæller om Issedorernes eenøiede Nation, de guldvogtende Grypher &c.; og naar denne slutter sit Skrift over Germanerne saaledes: Cetera jam fabulosa: Hellusios et Oxionas ora hominum vultusque corpora atque artus ferarum gerere, quod ego, ut incompertum, in medium relinquam*).

Breüss havde nogle gode Venner hos sig den sidste Søndag jeg var hos ham i Hizing. Der var Castelli, Wocher, Historikeren Riedler, der godmodig havde budet sig selv til Giæst, for at være endnu engang sammen med mig. Da drak de i gammel Østerriger og i Champagner min og min Families Skaal. Jeg fortalte dem om Eder; og de glædte dem paa mine Vegne at jeg skulde see Eder snart igien; skiøndt de gierne havde beholdt mig længer. I Tirsdags, den 5te, var jeg sidste Dag i Wien, og da var det rørende hvorledes den Ene efter den Anden kom, for at tage Afsked, trykte mig til sit Bryst, og gik ud af Døren med vaade Øine. Især rørte det mig at forlade min kiære Wocher. Fürst blev hos mig til det allersidste,

*) Nylig har jo atter et interessant Skrift af vor lærde og genialske Etatsraad Brandis berigtiget Forestillingen om Magnetismen.

og her sagde jeg denne vakkre Mand Farvel, som hele Tiden har været mig en fidus Achates, og holdt sig til mig med trofast Kiærlighed. Hvad han hidtil har skrevet, finder han sig gierne i at jeg betragter som Studier og Forsøg, og jeg har aldrig mærket at han selv betragter dem som mere. Han er en god Sprogmester og forstaaer flere Sprog grundigt. Stille og rolig kom han daglig til mig, for at spadsere med mig, hvor jeg ønskede det, som min Cicerone; aldrig var han stortalende, men jeg mærkede vel, at han havde Hengivenhed for mig, og jeg fik ham kiær. Han yttrede sig sielden i stærke Udtryk, men i den jevne rolige Blidhed og Sindighed, som er saa behagelig, for en varm og levende Aand som min. Han hialp mig med at giennemsee mine tydske Omarbeidelser, og skaffede mig flere behagelige Bekiendtskaber; naar han mærkede jeg havde Trang til Ensomhed, forlod han mig. Først den sidste Aften, da han fulgte mig til Hiørnet af Stephanspladsen og vi skulde skilles ad, trykte han mig fast til sit Bryst, og raabte heftig med Taarer: Glem mig ikke! Og det skal jeg vist heller aldrig, thi han har viist sig som en Ven! Jeg traf ikke Sohnleitner og hans Kone hiemme, men paa Gaden om Aftenen da jeg gik hiem Klokken henimod 11 mødte jeg ham, og vi omfavnede hinanden. Ogsaa Herr v. Koss mødte jeg, som havde været i mit Logie, for at tage Afsked. Brandis maa jeg heller ikke glemme, der har vist sig som en vakker Landsmand!

Og nu Farvel du gamle Vindobona, hvor Keiser Marcus Antonius tilbragte tre Aar med Studeringer; jeg haaber du ogsaa meer og meer skal vorde Kunstens og Videnskabernes Sæde, hvilket sømmer dig vel, som Syd-Tydsklands Hovedstad. Nu forlader jeg det gode Pannonien og Noricum, som

mine Forfædre ogsaa gierne besøgte, og hvor de grundede Kolonier. Man skal see Østerrigerne og de Danske ere egentlig Landsmænd. Et Øieblik før jeg reiste var jeg ogsaa i Cathedralkirken, som hæver sig saa kiækt til Himlen, for den hellige Stefanus, fuld af Tro og Kraft, der blev stenet, fordi han paakaldede Gud, og som i min Barndom altid præssede mig Taarer i Øinene, naar Præsten messede hans Evangelium for Alteret, eller naar jeg saae paa Træsnittet i Evangeliumbogen. Farvel du kiære Theater, hvor man saa smukt har spillet min Axel, min Correggio. Nu rulle vi afsted, over den krumme bugtede Donaus hyppige Arme, over fire Broer, i den aarle Morgenstund. Nu gaaer det mod Nord giennem Stæder og Byer, til mit elskede Hiem.

Alt som man forlader Wien og reiser ind i Bøhmen, bliver Udsigten en Tidlang mindre smuk. Heden trykker os ikke. Det er heldigt at vi have Solen paa Ryggen, skinte den os i Ansigtet, vilde det være utaaleligt; nu sidde vi i Skyggen, og først den røde lunkne Aftenstraale smiler ind til os. Helgenbillederne paa Veien ere ikke smukke; de have hverken Formskiønhed eller Udtrykket af Middelalderens Fromhed, de ere i en slet modern Maneer. Byerne ligne hinanden: Kalkede hvide Huse; Kirker med buklede fortinnede Spire, som Kakkelovnsknapper. Paa Veien staae ofte skiønne Alleer af Rønnebærtræer fulde af Duske; disse store lyserøde Pletter i de grønne Træer, bragte mig til at tænke paa Paradistræet i Abceten, hvor de brandgulrøde Klatter skulle forestille Frugt. Men dette her er yndigt! Kramsfuglene maae have det godt i dette Land, men Fuglefængerne slet; thi Fuglen behøver ikke at lade sig lokke i den lumske Done, for at faae

sine kiære Rønnebær. Om Aften og Morgen spadserer jeg. I Overgaars Aftes kom jeg til en Dam, hvor det brunrøde Qvæg vadede i det blanke Vand, og drak; der stod vist en tyve tredive Stykker, mens Aftensolen skinnede hen paa deres rødhaarede Sider. Det bragte mig til at tænke paa skiønne Billeder af den nederlandske Skole. Det seer deiligt ud at see en saadan adstadig Ko paa Marken i Aftenrøden, især naar den staaer saa høit, at den blaa Himmel bliver Baggrund. Et Billed paa det stille uskyldige Landliv. Oxerne her have store lange Horn, ligesom de ungerske, og Göz von Berlichingens Trudsel til Spidsborgerne i Heilbronn: »Wer kein ungrischer Ochs ist, komme mir nicht zu nah« faldt mig ind. Qvinderne her afskiære Kornet med Segel; naar der gik saadan en stor velskabt Pige forbi med sin Segel i Aftensolen, troede jeg at see Ceres i egen Person. Det bøhmiske Sprog er et underligt Sprog, ligesom det Mesopotamiske. Det klinger ellers ret smukt, og skal have nogen Lighed med det Polske, kun at dette er blødere og mere uddannet. — I en By mødte vi en Liigskare af Qvinder, som sang, og en lille lyseblaa Kiste, med Blomster og røde Kanter, bares hen paa en Baare. Da bad jeg inderligt til Gud at han vilde lade os beholde vore Børn, vor største Lyksalighed i Livet. Igaar Morges gik jeg en lang Vei i Solen, endelig kom jeg til en nydelig Høi med en Skov i Ryggen, og ligefor mig sang et Kildevæld. Jeg satte mig paa Roden af et Grantræ, og ventede Vognen. Skiønne Natur, tænkte jeg, hvor glæder det Digteren at see dig. Og det syntes mig, som om Naturen sagde: »Og mig glæder det igien, at sees engang imellem af en Digter! Tusind ligegyldige Øine stirre paa mig, naar de ile mig forbi. Det fryder mig at dine nu med Følelse og

Taarer hænge paa mine Løv, stirre i min blaa Luft, og mit Kildevæld; maaskee bidrager mit Billed til et eller andet smukt Træk i dine Sange«!

Jeg sang igaar i Vognen adskillige af de skiønne Thaarupske Viser for B., af Høstgildet og Peters Bryllup. »I Østen sølvblaa Dagen smiler; i Dalens Skiød en Hytte laa; ung Adelsteen; Fædreland, for dig den danske Mand« etc. Det er dog sande Mesterstykker i sit Slags, og noget Bedre af naiv-idyllisk Fædrelandspoesie, gives der ikke i noget Sprog. Vi kiørte to Nætter i Rad, thi Veiene her ere sikkre; og paa den Maade vinder man Tid, sparer Udgifter og undgaaer Kiedsommelighed. Vi fyldte vor Vogn om Natten med Halm, og lod Christian pakke os ind, som Billedhuggerarbeide, der skulde føres fra een By til en anden. Saaledes kom vi sovende den meste Vei, og nu ere vi i Prag.

Vi kom til Prag i Gaar Formiddags, og efter at have hvilet lidet gik vi om Eftermiddagen ud og saae os om i Byen. Prag er en stor Stad, paa en 80000 Siæle; ligger romantisk mellem adskillige Høie og Floder. Moldauen flyder igiennem den, og adskiller Altstadt og Neustadt.

Først kom vi i Jødegaden, som er fuld af Jødeboliger paa den venstre Side. I den høire boe Christne. Jeg spurgte om paa hvilken Side man fik bedst Kiøb, og da jeg hørte at det var lige dyrt paa begge Sider, sluttede jeg mig til, at Forskiælligheden mellem disse tvende Religionssecter ikke var saa stor, som man bilder sig ind. Derfra kom vi paa en Promenade, som bestod af smaae topløse, tæt sammenplantede bestøvede Castanietræer, med en fæl Steenbro i Midten. Her boer nu den forrige franske Politiminister Fouchée og fornøier sig i det Grønne. Prag er forresten en meget smuk Stad. Idag (den

9de) vare vi oppe paa Bierget og saae ind i Byen; og der laae den som et skiønt Panorama. Vi gik paa Comødie i Aftes, og tænk dig min Glæde, da de spillede Mozarts Tryllefløite. Jeg havde endnu aldrig hørt den opføre; hvor jeg kom vare de kiede af den, fordi de havde forslugt dem paa den i Førstningen. Instrumenterne træde ordentlig op og spille deres Roller med paa Theatret: Fløiten, Syringen, Klokkespillet. Papageno med sit Fuglebuur og sine Fiær er en ægte musikalsk Maske. Det er Skade at det hele Stykke er saa jammerlig sammenjasket; det svækker Musikkens Indtryk. Gud hvor fortreffeligt ere Instrumenterne brugte; de skiønne barnlige Altstemmer giøre en herlig Virkning. Broget og enfoldig, følsom og phantastisk, charakteristisk og flagrende, er den Aand som bevæger sig i disse søde Toner. Mozart er en Rafael, en Shakespeare! Tonen, Billedet, og Ordet udgiøre ved disse Kunstnere en ligesidet Triangel, hvorigiennem Jehovanavnet straaler.

Idag saae vi Jesuiternes Kirke, som er meget prægtig indlagt med Marmor og har høie Hvælvinger, men er uden ægte Smag; Billedværket slet, Maleriet i Platfonden maadeligt, og alting overlæsset med Stads.

Mere fornøiede det mig at see Domkirken eller Borgkirken. Den er ældgammel og i virkelig skiøn gothisk Stiil. Den skulde været tre Gange saa stor: Halvparten af Grundpillerne staae nu uden for den, som Ruiner. Her er især den hellige Nepomuks Sølvkiste mærkværdig, og af utrolig Værdie. Keiser Wenzel lod i gamle Dage Nepomuk kalde til sig, nidkiær paa sin Hustru, for at vide, hvad hun havde skriftet ham. Nepomuk vilde ikke svige sin Eed og sige ham det, og nu lod Wenzel ham styrte ned fra Broen, der gaaer over Moldauen

og drukne. Der staaer nu Nepomuks tilbedte Billedstøtte, og i Kirken giemmes Helgenens Been i Sølvbegravelsen. Vi saae Keiser Carl den 4des Grav, omtrent ligesom Dronning Margarethas i Roeskilde. I en Sidebygning giemmes en stor Deel Guldkors, Monstranser, med Perler og Ædelstene. Der er Been af den hellige Georg, Træ af Christi Kors, en Lap af hans Svededug med tre Blodsdraaber paa; et Stykke af den Dug hvorpaa den hellige Nadvere holdtes. Det har, uagtet det formodentlig Falske, altid noget Ærværdigt at see slige Mindesmærker, som alt i den høie Middelalder bevaredes med Omhyggelighed. Og hvem veed dog om ikke Noget er ægte? At Disciplene have giemt hvad de kunde af Christi Efterladenskab, er sandsynligt, at det er vedligeholdt, naturligt, og at en mægtig christen Drot med store Bekostninger vidste at skaffe sig dem, rimeligt. I totusind Aar kan sligt forvares, naar man fra Begyndelsen af giør sig Umage dermed. — Den hellige Veit ligger ogsaa begravet i denne Kirke.

Siden vare vi ved Wallensteins Slot. Men det er bygget nyt om, siden hans Tid, i italiensk Maneer. En smuk Have er her; og et stort uhyre Fuglebuur vender ud til Haven, hvori Fyrstinden før havde utallige siældne Fugle; men nu vare de alle bortfløine.

I Aften spilles her Emilie Galotti. Denne Forestilling ville vi bivaane. Imorgen tidlig Kl. 4. reise vi, for at være i Tøpliz i Morgen Eftermiddag, og i Dresden i Overmorgen.

592. Til Christiane Oehlenschläger. [Tøplitz og Dresden 11-14/8 1817]

*Posthestene trave, Svogeren faaer gode Drikkepenge, vi holde os ganske kort op i Værtshusene, hvad Under at det gaaer rask? Skibet seiler med god Vind, sætter alle Seil til; kun endnu i Dresdens og Berlins Havne agter jeg at kaste Anker og forfriske mig et Par Dage. I Berlin forlader jeg min Reisekammerat, og saa iler jeg for fulde virkelige Seil til Axelstad.

Paa en saa hurtig Flugt har man ikke Tid til at sanke mange Blomster. Man kan blot snappe een eller anden Kornblomst ved Grøvten, afplukke een eller anden Frugt, hvis Green fra Træet strækker sig ud over Vognen, og hænger os lige over Hovedet.

Jeg fik, som sagt, ikke Tid til at studere det bøhmiske Sprog, men kommer dog endnu grant ihu at en Gade hedder »Ulice« heraf maa du nu drage Conseqventser og slutte dig til Resten. Du seer Sproget er blødt, har noget qvindligt, som alle slaviske Sprog, og at det aldeles ingen Lighed har med de os bekiendte. Dette Ulice ligner hverken Via, eller strada eller rue, eller Strasse, eller Gasse, eller streat etc.

Vi forlode Prag igaar Morges Kl. 4. Dagen tilforn havde jeg en Samtale med en litterair Fabrikant ved Middagsbordet. Han kiendte ret godt den tydske Litteratur, havde ogsaa hørt noget ymte om den Danske. Han spurgte mig, i al Uskyldighed, hvorledes den berømte danske Digter Baggesen levede? Dette Spørgsmaal har jeg flere Gange faaet; jeg har altid meget høflig takket paa hans Vegne, og svaret: saa vidt jeg troede Gud være lovet frisk og vel. Han spurgte videre hvad han skrev, i den senere Tid? Jeg svarede: Meest kritiske Skrifter og Syngespil. Han vilde vide om de kritiske Skrifter vare gode? Jeg svarede: I Almindelighed troede man, at det ikke var Mandens

egentlige Fag, at han nok havde mere Vittighed, end Skarpsind, bedre Indfald, end Dømmekraft, og egentlig ikke den Stadighed i Flid, og Rolighed i Sindet, der er nødvendig, naar man vil studere Værker, for at forstaae dem ret. Ogsaa overgav han sig vel meget til sit Lune, der for det meste var ondt, og altsaa hindrede ham i at give sine Arbeider den Gratie, som han dog selv følte sig saa stærkt i Besiddelsen af. Men skiøndt Publikum ikke synderlig lod til at skiønne paa hans senere Bestræbelser, var der dog en tre fire ægte Kiendere, som lode Tænkeren og Digteren vederfares fuldkommen Ret, og forsikkrede ham, at han talede dem ud af Hiertet. Dernæst sagde Fabrikanten: Der er jo ogsaa en Digter der hedder Oehlenschläger, som skriver Tragødier. Jeg svarede: Han har den Ære at tale med Dem her, min Herre! Det lod til at more ham, dette Møde; men jeg skyndte mig at spørge ham noget om den bøhmiske Tilstand, for at undgaae flere Spørgsmaal, om den Kiøbenhavnske.

Om Libussa, den første Hertuginde i Bøhmen, der antog den christelige Religion, fortælles mange Eventyr. Musæus har behandlet dem smukt.

Det Bøhmiske og Tydske vil ikke ret blande sig, uagtet det er rystet sammen, i den politiske Flaske. Den tydske Ædike og den slaviske Melk have ingen Valgfrændskab. (Wahlverwandtschafft, Affinitas). Bøhmerne viste sig eengang som tappre dygtige Folk; men det var umuligt, at denne slaviske Green kunde trives ret, som havde skudt sig smalt og dybt ind, mellem de tydske Folkestammer, der indklemte den til begge Sider.

Vi saae, som jeg forkyndte dig, Emilie Galotti i Prag. Den berømte Mad. Schrøder fra Wien var en fortræffelig Orsina.

Denne philosophiskfortvivlede, fornemme Bolerske, der endnu ikke har tabt sin Værdighed, fordi hun har tabt sin Uskyld, og i hvis Bryst Stolthed og Kummer saa underligt vexle! Schiller har i sit Ungdomsarbeide Kabale und Liebe efterlignet hendes Carakteer i Lady Milton. — Marinelli blev ret vel spillet af en Herr Polauzky, og siden Rosings Dage har ingen i denne Rolle behaget mig bedre. Marinelli er intet, naar ikke Hofmandens Smidighed og Finhed bliver blandet med dyb italiensk blodgierrig Hævnlyst og Forstillelse. Han er en bedøvende Lilie i Fyrstens Nærhed, der blænder ham med sin Farve, lokker ham til at nyde Duften af sit Giftbæger, og dysser ham i Dvale. De smaae Scener med Banditen have ægte italiensk Colorit og ere spændende interessante. Munkens Scene med Faaborg i Dyveke er et heldigt og genialsk — jeg vil ikke sige Efterligning, — men Efterbillede, af disse Scener med Pierro og Banditen. De have ogsaa staaet for Schiller, da han digtede Moren i Fiesco. Stykket Emilie Galotti spænder og interesserer ved sine fortræffelige Carakterer, sin kraftige, tankefulde Dialog, sine ægte dramatiske Situationer, fra først af, til Midten af femte Akt. Catastrophen forekommer mig uheldig. Emilies Død er ikke motiveret, ikke nødvendig nok; og det kunde den neppe blive efter Stykkets øvrige Plan. Alt beroer i de foregaaende Akter paa Forholdet mellem den svage Fyrste og den diævelske Marinelli. Skulde Emilies Død været uundgaaelig, saa maatte Prindsen ogsaa været diævelsk; men var han det, saa faldt alle de øvrige smukke Skatteringer bort, som just hans vaklende Svaghed foraarsage. Emilies Mord lader sig ikke forklare. Oberst Galotti er altformeget Fader og Mand, til at kunne støde Dolken i sin Datters Bryst, før han endnu engang har forsøgt at tale med Fyrsten, og at bøie

ham. Det havde været meget skiønnere, hvis dette paa Scenen var skeet. Et herligt Optrin kunde det givet, naar Odoardo nedtordnede den svage Ettore, naar denne blødt hensmeltende gav efter, og anraabte Emilies Dyd om Tilgivelse. Saa kunde han ligefuldt bortjaget Marinelli. Emilies svage Følelse af Elskov for ham (hun høiagter Appiani, men var uafvidende forelsket i Prindsen) kunde da øieblikligt luet op igien, ved dette Skridt; men strax vandt hendes Afsky Seier, hun rev sig løs fra Verden, og gik i Kloster for evig, for at yde sin uskyldige ædle Brudgoms Maner det Offer, hun troede at skylde dem. Dette kunde da blevet mere tragisk og rørende, end at Faderen dræber hende, paa en overilet Maade; hvilket bliver saameget mere afstikkende, da alt det Øvrige i dette herlige Skuespil er fremstillet med saa megen Kraft, Natur og Sanddruhed.

Fra Prag giorde vi en magelig Reise til Tøplitz i een Dag. Vi havde haabet at tage Deel i Søndagsaftenpromenaden, og i Skuespillet; men kom saa silde, at vi maatte lade os nøie »zum goldenen Hirsch« med Aftensmad og Senge. I de sidste traf jeg de ulyksalige Fiærdyner for førstegang i lang Tid igien; men da jeg mærkede at Sengen havde en Halmmadratse, kastede jeg alle Fiærdynerne overbord, bredte mit Lagen ud paa Straasækken, og saaledes sov jeg skikkelig godt. Jeg begriber ikke hvorledes Folk, især om Sommeren, kan sove paa Fiærdyner. Ædderduun maae nu være et reent Helvede. Om Vinteren er det vel at have en ganske let Fiærpude over sit Teppe ved Fødderne i den koldeste Tid, men under sig aldrig. —

Her i Tøplitz begynder man at tale i den rigtige saxiske Mundart, som man (med Urette) kalder det. Thi hvem giver os Lov til at foretrække den ene Mundart for den anden?

Man kalder det rigtigt, naar Folk taler i Bogsproget, og betænker ikke, at Bogsproget intet naturligt Sprog er, men et kunstigt Sprog, som tales overalt og ingensteds. Nu har jeg intet imod at man giør sig et saadant Sanskrit; thi det ligger atter i den menneskelig Kunstudviklings Natur; men man maa derfor ikke foragte det første Panskrit. Alle Havetræer have i Begyndelsen været vilde; de vilde Træer bære ikke saa god Frugt, som de andre; men de eje derimod en grandios naiv Skiønhed, som disse mangle; og det vilde være et jammerligt Syn, at see en Skov der bestod af lutter Æble- og Pæretræer, istedet for Ege, Graner og Bøge. Ligesaa forskrækkeligt vilde det være, at høre Bønder, Hyrdepiger, og Haandværksfolk snakke som Digtere og Philosopher, uden at tænke, føle og virke som de. Og hvis de endog tænkte og følte saa godt, saa kunde de igien ikke arbeide saa grovt; og en Verden fuld af lutter Philosopher, Lærde, Embedsmænd, Poeter og fine Damer, vilde omtrent see ud, som naar man betrak Husene udenpaa med rødt Damask, og beklædte Gaderne med vævede Gulvtepper, istedet for at brolægge dem med Kampesteen. Og dog ønskte man at bringe Folk dertil? Hvilken Urimelighed, at berøve Provindserne deres Physiognomie, deres Nationalpoesie, for at slaae dem over en flau almindelig Træblok, der vel havde de rigtige Proportioner, men intet Liv, intet Udtryk, ingen Carakteer. Man skulde dog betænke det Smukke i hiint Ordsprog: Hver Fugl synger med sit Næb. For mig, naar jeg kommer i et fremmed Land, er just Dialektforskiellighеden den høieste Nydelse; det er den, og kun den, som siger mig, at jeg er i et fremmed Land. Skiøndt da nu det tydske Sprogs Dannelse ved Luther er gaaet ud fra Saxen, og har faaet et Præg deraf, udelukke man dog derfor

ikke andre Dialekter; men søge meget mere at berige Sproget med disses Udtryk og Skiønheder, det vil sige: med Provincialismer. Goethe har en stor Fortieneste af at have virket dette. Schiller holdt sig vel meget til det blotte Bogsprog. Hvor mangen god Drik har Shakespeare og Dante øst af Folkesprogets friske Kilde? Saasnart et Sprog er sluttet og aldeles bestemt, er det ogsaa endt, er det dødt. Der kan ikke tænkes og udtrykkes noget Nyt deri; og Poesien maa see sig om et andet Land, en anden Tunge, til sine Forestillinger. Dette er Hovedaarsagen til Litteraturernes Stigen, Fuldendelse og Synken i ethvert Land. Derfor har Digtekunstens og Tænkningens Gud maattet giøre sin Vandring fra Grækenland til Latium; derpaa glemt sit Latin, lært Provensalsk og Italiensk; og saa vandret til Spanien, Frankrig, England, Tydskland, Norden. Og hvis vi kunne see op om en 500 Aar, ville vi maaskee finde Polen, Böhmen, Ungarn, Rusland, blomstrende, og de andre Sprog ligge i Dvale.

Altsaa foragte man ikke Dialekterne men elske dem meget meer som friske Hielpetropper. Dog, Mange ønske jo selv, et almindeligt Sprog for alle Mennesker, og ansee det for en sand Ulykke, at de maae have saamegen Umage med at forstaae hverandre. Sandelig, vor Herre havde derved sparet Sproggrandskeren endeel Møie. Men saa kunde man jo ogsaa ønske, at han kun havde skabt een Blomst, det havde været til samme Fordeel for Botanikeren; eet Menneske med een Handling, det havde været en reen Vinding for Historikeren; da man nu derimod maa have saa megen Uleilighed, med alle de Navne, Aarstal og Begivenheder. Men over alt, hvorfor skabte vor Herre? Det havde jo været endnu mageligere for ham, hvis han reent havde ladet det være.

Spøg tilsidesat: Sproget er det tydeligste og vigtigste Udtryk, for de menneskelige Siæles Forskielligheder, og uadskilligt derfra. Jo større Forskiellighed, jo mere Liv, Fiinhed, Pragt og Viisdom i Guds evige Skabning. Hvad det nu angaaer med at forstaae hinanden; saa skulde de gode Mennesker være glade, hvis de i deres Liv kunde drive det til at forstaa nogle af hverandre. Alle er altfor meget forlangt. Hvormange forstaae hinanden, naar de ogsaa tale et og samme Sprog? Enhver Handling, ethvert Liv kræver Indskrænkning og Afsondring. Der gives ingen huslig Lyksalighed, uden fire Vægge; der gives ingen Nationalitet uden Sprogafsondring. Gud har skabt os, for at vi efter vore Evner skulle virke i vores Kredse, ikke udenfor dem. Enhver søge da at forstaae og giøre sig forstaaelig, saa godt han kan; men han være ikke utilfreds med at han ikke mægter alt. Alt hvad det længste Menneskeliv mægter, er os forundt, og uendeligt meer; men at være misfornøiet med at jeg ikke ogsaa kan diskurere med Hottentotten og Laplænderen, med Indianeren og Caraiben, kommer mig for at være ligesaa barnagtigt og uartigt, som da Alexander græd, fordi han ikke ogsaa kunde erobre Maanen.

Dialecterne have altsaa noget meget Skiønt og Poetisk. Grækerne bevarede og agtede dem. I Rom spillede man Skuespil i den Osciske Mundart. I Comødien have Italienerne anvendt den venetianske og napolitanske Dialekt med Held; og skiøndt den florentinske er anseet for det samme i Italien, som den saxiske i Tydskland, har dog den romerske atter noget Stort og Naivt, som den florentinske mangler. Alt hvad der kommer fra een Side, maa have noget Eensidigt. Sprogene udvikles fra et vist Sted, faae dette Steds Skiønheder, men miste derved flere andre. Det Plattydske har en Godmodig-

hed og Blødhed, som det Høitydske mangler. Det gamle Svabiske Minnesangersprog har en Velklang og Ynde, som ikke nær kiender de senere hyppige Haardheder, med sch og z. Saaledes er det i flere Sprog. Voss og Hebel have viist hvad man kunde virke med Dialekter. Adskillige af vore norske Digtere have heldigt behandlet den norske Dialekt; og jeg er overbevist om, at den Jydske og Siællandske maatte kun[ne] bruges idyllisk og naivt, ligesaavel, som gode Skuespillere med Held have viist disse Dialekters latterlige Sider, i Comødierne.

Vi bleve i Tøpliz næste Formiddag, og spadserede i den skiønne Park, der tilhører Fyrsten. Du veed hvormeget jeg elsker et saadant stort skyggefuldt Anlæg, hvor Naturen intet har tabt, men vundet; og hvor »Spor af ordnende Menneskehaand« opliver det Hele, med kraftig Jovialitet. Det vederqvægede mig ret, da jeg kom i den grønne kiølige Hauge igien. Jeg havde Aftenen tilforn læst i Pascal; han havde tiltrukket sig min Opmærksomhed, ved adskillige gode Tanker. Hans Reflections sur la Geometrie generale havde jeg giennemløbet; hans Stræben efter Klarhed og Tydelighed behagede mig. Hans Adskillelse i l'art de persuader, mellem at overtale og overbevise, underskrev jeg. Hans Fordring for Indsigt: »ikke blot Forstanden men Villien« var indlysende. Nu kom jeg til hans Connoissance generale de l'homme.

Qu'est-ce que l'homme dans la nature? Un néant à l'égard de l'infini, un tout à l'égard du néant; un milieu entre rien et tout. Il est infiniment éloigné des deux extrêmes; et son être n'est pas moins distant du néant, d'ou il est tiré, que de l'infini où il est englouti. — Cet état, qui tient le milieu entre les extrêmes, se trouve en toutes nos puissances. Nos sens

n'aperçoivent rien d'extrême. Trop de bruit nous assourdit, trop de lumière nous éblouit, trop de distance et trop de proximité empêchent la vue; trop de longueur et trop de briéveté obscurcissent un discours, trop de plaisir incommode, trop de consonances déplaisent. Nous ne sentons ni l'extrême chaud, ni l'extrême froid. Les qualités excessives nous sont ennemies, et non pas sensibles. Nous ne les sentons plus, nous les souffrons. Trop de jeunesse et trop de vieillesse empêchent l'ésprit; trop et trop peu de nourriture troublent ses actions; trop et trop peu d'instruction l'abêtissent. Les choses extrêmes sont pour nous comme si elles n'étoient pas; et nous ne sommes point à leur égard. Elles nous échappent, ou nous à elles. — L'homme est si grand, que sa grandeur paroit même en ce qu'il se connoît misérable. Un arbre ne se connoît pas misérable. Il est vrai, que c'est être misérable que de connoître qu'on est misérable. Ainsi toutes ces misères prouvent sa grandeur. Ce sont misères de grand seigneur, misères d'un roi dépossédé.

Il est dangereux de trop faire voir à l'homme combien il est égal aux bêtes, sans lui montrer sa grandeur. Il est encore dangereux de lui faire trop voir sa grandeur sans sa bassesse. Il est encore plus dangereux de lui laisser ignorer l'un et l'autre. Mais il est très avantageux de lui représenter l'un et l'autre.

Les stoiques disent: Rentrez au-dedans de vous-mêmes; et c'est là ou vous trouverez votre repos: et cela n'est pas vrai. Les autres disent: Sortez dehors; et cherchez le bonheur en vous divertissant: et cela n'est pas vrai. Les maladies viennent: le bonheur n'est ni dans nous, ni hors de nous; il est en Dieu et en nous!

Alt dette, og meget mere som vilde være for vidtløftigt at

afskrive her, er ganske fortræffelig tænkt, og det forførte mig til ogsaa at komme hen i det Spidsfindige, hvor Pascal taler om Menneskets Egenkiærlighed. Af denne forklarer han alle andre Tilbøieligheder og hvoraf da Resultatet bliver:

L'homme n'est donc que déguisement, que mensonge et hypocrisie, et en soi-même, et à l'egard des autres. Il ne veut pas qu'on lui dise la vérité, il évite de la dire aux autres, et toutes ces dispositions si éloignées de la justice et de la raison, ont une racine naturelle dans son coeur.

Siden roder han sig dybere ind i den menneskelige Elendighed. — Disse talentfulde rhetoriske, men sygelig ubillige Spidsfindigheder forstemte mig, og ærgrede mig. Saadanne melankolske Pebersvende, som Pascal og meget mere Rousseau, troe at naar de kun tale om hele Menneskeheden, kunne de være saa grove og vrantne som de ville, og tilsidesætte al den Respekt, som de dog skylde selv hver enkelt brav Mand, og altsaa meget mere den hele Menneskehed. Alt hvad den gode Pascal lader os igien, som den eneste Udflugt er: La grace!

Men jeg vil ikke ærgre mig! Jeg tænker paa Jupiter med sit skiønne ungdommeligt lokkede Hoved, og den muntre Pande, hvormed han skuer ned over al Verden; og jeg vil nøies med at afskrive et Par Ord af Pater Abraham a Santa Claras Skrifter, som jeg ogsaa har læst noget af, i denne Tid:

»Melancholische Leute sind Sauertöpfe, ängstliche Hasen, finstre Wolken, Mondschatten, Winkelsitzer, Hospitalgrillen, Holzäpfelkrämer, Essigkrüge, die Quintessenz der Unlust, hohle Köpfe die das Licht scheuen; Bruthennen; die nächsten Schwäger des Freund Hains, weil die Melankolie des Todes Schwester ist.

Diese Menschen haben gemeiniglich ein böses Gewissen.

Der ein böses Gewissen hat, ist milzsüchtig, traurig, furchtsam. Hört er irgendwo dass Jemand gestorben sey, so erbleicht er; rührt sich nachts in seinem Gemache ein Maüschen, so fährt ihm ein Dolchstich durchs Herz; sieht er einen Schatten an der Wand, so verfärbt er sich, und wähnt ein Gespenst zu sehen etc. Er kann nie froh seyn; jeden Augenblick überfällt ihm ein Paroxismus; Hitze wechselt mit Kälte ab, und keine Seele wagt er mit offenem heiterm Blicke ins Gesicht zu sehen.«

Nogle af disse Beskyldninger, passe sig nu vel aldeles ikke paa Pascal, der var en exemplarisk Mand og et stort philosophisk Hoved; men Sygelighed og Syrer i Maven kan ogsaa bidrage til at see Verden suur. —

Med disse Tanker og Erindringer af hvad jeg nylig havde læst spadserede jeg i den skiønne Hauge, hvis Sommerlyst alt meer og meer stemte mit Hierte til glade haabefulde Følelser, til Agtelse og Kiærlighed mod mine Medmennesker, og til Overbærelse med Svagheder, hvor disse endnu ikke havde forstenet sig til Laster og Lumpenheder.

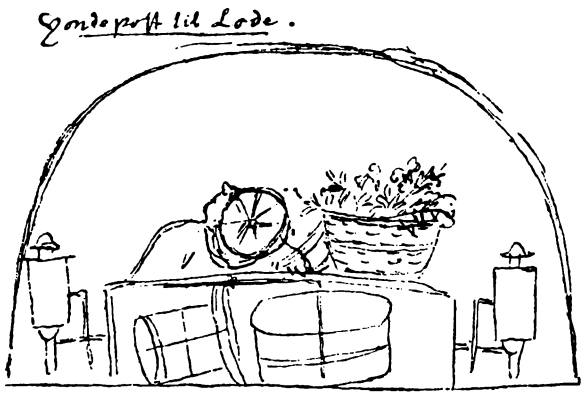
Den som søger sit Held og troer at finde Mennesker i de saakaldte store Cirkler, forregner sig; og det er intet Under, hvis han forstemmes til Bitterhed, ved den Forfængeligheds og Egoismes Aand, der hersker i disse. Bag en glat giennemsigtig Firnis af Høflighed, fremstikker Hovmod, Misundelse, Kulde, Distraction, Overfladiskhed, og alle mulige galante Narrestreger og Dumheder; det er sandt. Men det er heller ikke der man skal søge Mennesker! Man skal for det første søge dem i sin egen Kreds, samle dem om sig i sin egen Hytte; finde dem hist og her i Eensomheden paa sin Vandring. Man skal søge dem i deres Virksomhed, som Lærde, Stadsborgere,

Kunstnere, Huusfædre; man skal fra Begyndelsen af undgaae alle usympathetiske Forhold, og aaben komme hver Velsindet og Aandsbegavet imøde. Man skal lade Narren løbe, og skye Ondskaben; saa finder Enhver hvad han behøver. Jeg deler Menneskene i fire Rang-Classer: 1) De Dygtige og Gode. 2) De Dygtige og Onde. 3) De Udygtige og Gode. 4) De Udygtige og Onde. — Den første er den bedste; den maa man især søge. Hos den Dygtige og Onde tilegner jeg mig hans Dygtighed, men foragter og afskyer hans Person. Hos den modsatte Classe omvendt; med den Fierde har jeg aldeles intet at giøre. —

Jeg fandt en Gartner i Tøpliz, som ogsaa aabnede mig den indelukkede Hauge, (Stedet tilhører Fyrst Lara) og her var et græsk Tempel, hvor skiønne duftende brogede Blomster udspættede Rummet mellem de corinthiske Søiler; og hvor den stille Dam, med sine Smaabuske og høie Popler sødt forlystede mit Øie. Det maatte være himmelsk at have saadan en Sommervaaning, hvor man kunde spadsere, læse og digte. — En Gouvernante kom med Fyrstens Børn hen imod Lysthuset, jeg stod op, veeg hende Pladsen, og takkede med en venlig Hilsen for den Giæstfrihed, der havde forundt mig nogle behagelige Øieblik.

Her skal være temmelig mange Giæster i Tøpliz; men jeg saae ikke meget til dem, thi vi reiste snart. Ved Bordet vare endeel Herrer og Damer. Jeg saae adskillige blege Ansigter med Pletter, svage Øine, gustne Kinder; men ogsaa friske Systre, Brødre og Fædre, som fulgte med Patienterne. En sund rødmosset Harpeslager opmuntrede os ved Maaltidet, med smukke Melodier.

Vi reiste over Biergstrækningen, som ligger mellem Tøpliz

Christian sidder sovende paa Vognen, og kiger Stierner.

Tak, søde bedste Lode, fordi du skriver mig saadanne velsignede smaa Breve. Fader kommer nu snart, og formodelig til søes. Men om du strax kan træffe ham paa Toldboden er et Spørgsmaal; thi jeg kan ikke sige bestemt, naar jeg kommer. Hils dine Brødre og siig, det glæder mig, at de er blevne saa gode Malerdrenge. Hils ogsaa din Cathrine fra din

kiærlige Falle.

593. **Til Christiane Oehlenschläger.* Dresden den 17de August 1817.

Sex Dage, have vi allerede tilbragt i det skiønne Dresden og de ere meget hurtig forsvundne. Hvor kiær er dog denne Stad mig, med sin Beliggenhed, sine Kunstsager og sin Omegn; skiøndt Byen selv er liden, og egentlig slet ikke smukt bygget.

Jeg kiendte neppe Dresden igien, hvorvel jeg for elleve Aar siden havde opholdt mig her tre Maaneder. Der laae saa utallige Forestillinger mellem Øieblikket og hin Tid, at de havde udslettet en stor Deel af Erindringen. Dette vil da sige med Hensyn til Gader, Torve, Byens Udgange o. s. v., thi paa Billedgalleriet og i Kirken var jeg strax hiemme. Da vi kiørte hen »zum goldenen Engel« var det mig ikke muligt at forudsige B. hvor Vognen vilde vende hen, for at komme did, og det giorde mig ordentlig ondt at jeg tog feil. Men neppe havde jeg været her et Par Dage, saa faldt der som en Taage fra mine Øine, og jeg forundrede mig over, at jeg ikke strax havde vidst bedre Beskeed.

Af hvad der havde været mig saa kiært førstegang, jeg var her, nemlig den Körnerske Familie, hvor jeg daglig kom, som Ven af Huset, vidste jeg alt forud at jeg ei engang vilde finde Levningerne; thi den gamle Körner og hans Hustru vare dragne til Berlin, efter at have mistet en Søn som Theodor, og en Datter som Emma. — Det er forunderligt, hvor hurtig ofte Menneskeforhold, og deres skiønne ædle Glæder henviftes. Man er da tvungen til at sige med den gamle Psalme:

»En Røg er Verden liig,
Som bort med Vinden farer;
Ja den en Skygge er,
Som ikkun stakket varer!«

Theodor Körner sad, sidst jeg var her, som en Dreng paa fiorten Aar ved Bordet, og hørte sagtmodig og opmærksom til, naar jeg forelæste dem Aladdin og Hakon Jarl. Nu er jeg her igien! I dette Mellemrum har han, som et smukt Stierneskud, giennemløbet sin korte Bane: er bleven Yngling, Digter,

Helt; og Stenen ruger alt, prydet med Sværd og Lyre, paa hans Grav. — Hvad mig angaaer, saa kan jeg ikke spore nogen synderlig Forandring. Jeg har skrevet endeel Bøger, har faaet en Kone og tre søde Børn siden den Tid; — men mit Væsen, min Person har kun lidet forandret sig; og det finder alle mine Venner i Dresden ogsaa, som kiende mig fra førstegang.

Hvorfor skulde ogsaa Alting saa hurtig forandre sig? At Theoder faldt, var naturligt, i hin stormende Tidspunkt, hvor han selv, med det raske Mod, søgte Døden hvert Øjeblik. Men Emma, siger man, døde af Sorg over at have mistet sin Broder, og det er mere tungt.

Den første jeg her igien giorde Bekiændtskab med ved Middagsbordet im goldnen Engel var Capelmester Carl Maria von Weber, som erindrede sig mig fra Stuttgard af, 1809. Det er en veltalende, vittig og venlig Mand. Han bragte mig op i Hofraad Böttigers Forelæsning over Alderdommens Kunst. Den gamle raske Böttiger tog kiærlig imod mig, omfavnede og kyssede mig tre Gange midt i Læsesalen, for alle Tilhørernes Aasyn, hvorved jeg blev en Smule undseelig; derpaa bad han mig sidde ned og begyndte. Jeg hørte en Forelæsning af ham, over de forskiællige Maader som Grækerne havde arbeidet Plastisk paa: I Malm, brændt Leer, Marmor, og endelig, hvad man holdt for det Vigtigste og Skiønneste: i en Forbindelse af alle haarde Stoffer, som (fordi Guld og Elfenbeen var det vigtigste) kaldtes Chryselefantine. Han lod Billedet af en Minerva gaae omkring, hvorpaa man saae, at det Nøgne havde været Elfenbeen, Pandser og Hielm Guld, og Klædebondet skiønt Blomsteremaille; forresten alting rigt besat med Ædelstene. Om hvorledes denne Sammensætning

er skeet, ere de Lærde uenige. Böttiger forkaster den kiøbenhavnske Kunstdreier sal. Spenglers Mening: at man havde besat en Klods med Elfenbeensblokke, sammenkittet dem, og nu brugt Meiselen igien, som til en Marmorblok. Han mener at man har udarbeidet Elfenbenet Stykke for Stykke, at man har forstaaet den Kunst, at giøre det blødt til en vis Grad og udstrække det.

Det fornøier mig altid naar en Kunstkiender giør sine Tilhørere opmærksom paa den brogede Mangfoldighed, som der maa være i al ægte genialsk Opfindelse, og som der ogsaa fuldtop var i den Græske. De Franske negative Smagsbestemmere have længe brugt det Græske, som en Knægt Ruppert for Kunstens Børn; som en stræng Skolemadam, der tugtede, og tvang til blot Sædelighed. De gode Folk forvexlede to Begreber: Eenfold og Tomhed. De kunde ikke begribe, at den største Mangfoldighed (f. Ex. Naturen selv) kan være simpel midt i sin Vrimmel; og at den største Stræben efter Enkelthed, ofte kommer af total aandelig Armod; og at selv denne Armod, i det den ængstelig spændt, og forfængelig søger at undgaae alle virkelige og indbildte Biting, bliver flau og kiedsommelig, ved sin væsentlige Mangel af Hovedsag; og undværer aldeles hin sancta simplicitas, just ved den classiske Air den giver sig. Den stærke Adskillelse mellem romantisk og antik Kunst og Poesie, som de Nyere ere komne med, antager jeg heller ikke. Tidernes Tænkemaade giver Kunstværker deres forskiellige Colorit, det forstaaer sig, men naar man ved Romantisk forstaaer hvad der er broget, morsomt og mangfoldigt, saa var den gamle Poesie og Konst ligesaa ofte dette, som den ny.

Hvilken nyere Digter har været mere romantisk, end Ho-

mer? Forstaaer man ved romantisk det Eventyrlige, saa er Prometheus af Æskylos og Ødipus af Sofokles romantiske; og mange af Euripides Tragødier, (som f. Ex. den om de to Helener) endogsaa aldeles romanagtige. Forlanger man endnu et vist mystisk Sværmerie, saa bliver alt det Indiske og Ægyptiske romantisk. Hvilket nyere Skuespil aander mere dette Maanskin, denne Blomsterduft, end Sakontala? Og hvis vi ret kiendte de Eleusiske Mysterier, og Oraklerne i Delphi og Dodona, saa vilde det give ligesaa rige Emner til Digtning, som Tempelherrerne og den hemmelige Ret, i Middelalderen. Tingene gientage sig i Verden; i Kunsten kommer det fornemmelig an paa Behandlingen og det Individuelle. Men just af denne Aarsag er det ofte bedre at tage Stoffer af Middelalderen, end af de allerældste Tider, fordi man kiender den nøiere, og kan understøtte sit Værk med alle disse interessante Smaatræk, som Oldtiden savner, og som man ellers selv maa opfinde. Af denne Grund har jeg heller ikke isinde, efter Fostbrødrene, at skrive noget Skuespil mere af den mørke nordiske Tidsalder, men at holde mig til den historiske. En anden Sag er det, naar man vil være frie; naar Indbildningskraften vil svinge sig paa sine egne Vinger; da flagrer den snart giennem Tiden til et Valhal, snart giennem Rum[m]et til et Bagdad. Oldtidshistorierne ere altsaa egentlig mere for det Episke, Middelalderens for det Dramatiske. Nutiden ligger os vel nær. Dog, det forstaar sig, Geniet kan ofte overvinde de største Vanskeligheder, og morer sig undertiden just ved at overvinde dem. Det gielder fornemmelig, at forfriske Phantasien med nye Forestillinger, eller i det mindste med andre end de sædvanlige. Har man længe seet paa romerske Keisere med Diadem og Pu[r]purtoga, saa forfrisker det, at see Riddere

med Fiærhat og Halvstøvler. Seer man disse alt for tit, saa er man ofte Comødien høilig forbunden, for sine Spidsborgere med Paryk og Spanskrør. Ligesom naar man har drukket megen Viin, Vandet bag efter lædsker den Tørst, som Vinen har frembragt. Undertiden kan vel ogsaa Nutiden give Stof til Tragødier. Goethe skrev sin Clavigo, og den virkelige Clavigo i Spanien levede til sin Forundring længe efter, at han flere Aar i Rad, hver Vinter flere Gange var død, paa alle de tydske Theatre. Varietas delectat. Pictoribus atque Poetis quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Hofraad Bøttiger er en lærd, levende, godhiertig Mand. Han er ingen af disse vrantne Philistere, som kun ere fulgte med Tiden til en vis Periode, og nu ignorere alt hvad der er skeet siden, fordi de ikke selv kunne være længere med. Bøttiger beundrer og høiagter den unge dygtige Kraft; lever og sympathiserer med de Yngre, og giør sig en Fornøielse af at være vel optaget i deres Kreds; skiøndt den kiære Ungdom (f. Ex. Tieck im gestiefelten Kater) ofte har drevet Spøgen vel vidt.

Jeg besaae Billedstøtterne efter Bøttigers Forelæsning, hvoraf her er endeel gode, men mange er der kun Fragmenter af, og disse Fragmenter, ere ved slette Restaurationer fordærvede.

Das grüne Gewölbe har jeg seet strax første Eftermiddag, jeg kom her, og — besynderligt nok — sidst, da jeg opholdt mig her saalænge, saae jeg det ikke; formodentlig af den Grund: Du kan altid faae det at see. Og af en slig Grund skeer meget aldrig. Derfor kiender Folk tit mindst, hvad der er mærkværdigt i deres egen By. Menneskene falde fra een Yderlighed til en anden, og ligesaa hyppigt som det er at finde dem, der kun rose deres eget, ligesaa almindeligt er det, at de kaste Vrag paa hvad der er omkring dem, fordi det ikke er frem-

med, eller vanskeligt at faae. Jeg har kiendt en Mand i Kiøbenhavn, som holdt meget af kogte Sild, og forsikkrede det var en fiin velsmagende Fisk, og i Grunden hans Livret, men beklagede tillige, at han ikke kunde være bekiendt at spise dem siden de vare saa urimmelig godt Kiøb. — En Fremmed seer undertiden i faa Dage, hvad en Indbygger aldrig i sin hele Levetid faaer at kiende. Hvad der er os altfor nær, see vi slet ikke, det ligger i Naturen. Man maa have et vist Standpunkt for at overskue Tingen ret, og hvad der kommer os lige ind paa Livet, som f. Ex. vor egen Pande, Hage og Ryg see vi aldrig, og kun Næsetippen skiælende. Vor egen Tidsalder see vi for det meste ligesaa skiælende, som vor Næsetip. Man maa altid sætte sig udaf sig selv, for at kiende sig selv, ligesom ind i Andre, for at bedømme dem rigtigt. Det var vel i Følelsen af alt dette, at engang tre Berlinere reiste til Potsdam fra deres Fødeby, toge med Posten tilbage igien, lagde dem ind paa et Værtshuus og lode sig føre omkring af en Leietiener, for at see alle Berlins Mærkværdigheder. Romerne vide egentlig ikke det mindste af hvad der omringer dem, og forundre dem i Grunden ligesaa meget over at Fremmede komme, for at see deres Ruiner og Kunstsager, som Peruvanerne undrede dem over Spaniernes Kiærlighed og Lyst til Guldet, der i deres Øine var et ringe Metal.

Aarsagen hvorfor disse Værelser hedde: Das grüne Gewölbe, er ubekiendt. Dette Navn maa de have faaet engang i deres grønne Ungdom. Nu er der ikke meget mere grønt, end paa en Vinterdag. Men ligesom en Vinterdag er fuld af Isens og Sneens Diamanter, saa er her fuldt af Ædelstene. Her er overordentlige Ting: Utallige Billeder i Elfenbeen, blandt andet et lille Basrelief med to Hestehoveder, af Michael Angelo.

Strudser med Sølvhoveder og Sølvbeen: Strudsægget selv udgiør Kroppen, Sølvvingerne ere til at løfte i Veiret. En af disse Strudser har en Hestesko af Jern i Munden, hvilket sindrigt nok betyder: »Strudsen kan sluge Jern, og løber hurtigere end en Hest«. En Mængde store Borde af florentinsk Mosaik, med skiønne Blomster og Frugter. Guld og Sølvbægre fra den gamle tydske Riddertid. Herligt Chrystal. Et stort Bæger af Biergchrystal med Guld, som har tilhørt Dr. Martin Luther, og hvorpaa hans (og mit) Valgsprog burde være indpræget:

Wer nicht liebt Wein, Weiber und Gesang,
Der bleibt ein Narr sein Leben lang.

Der er Ædelstene paa mange af disse Kunstsager af stor Værdi. Et lille Kabinet fuldt af Dukketøi for ældre Folk; det vil sige: kunstige smaae Figurer, hvorpaa ofte ægte Perler i deres oprindelige Skikkelse (thi ægte Perler kan man ikke omforme) ere brugte som Ledemod, paa dertil indrettede Billeder, saa at de enten blive Mave, Hofte, Laar eller Bryst paa smaae nøgne Drenge. To Uhre af de ældste saakaldte Nürnberger Æg, fordi de er ovale. Nydelige Sager til at aabne, saa man altid finder det ene Kunststykke inden i det andet, naar man troer at alt er forbi. Et Billed af Kongen af Polens Dværg, hvilken han engang levende lod begrave i en Postei, hvoraf Dværgen maatte spise sig ud, og spadsere omkring paa Bordet. Et prægtigt Biergmandscostume giort for Churfyrsterne, naar de hyldedes af deres 20000 Biergmænd.

Tilsidst blev jeg dog kied af paa engang at see alle disse Siældenheder; og Ædelstenene paa de kostbare Regalier eiede ikke stærke Straaler nok, for at tiltrække sig min Opmærksomhed. Det gik mig som Morgiane mellem alle de Demanter og Smafirer. Sligt maa anbringes med Smag paa skiønne

Kunstværker. I Mahomeds Turban tager en stor Smaragd, paa Favoritindens Barm en skiøn Rubin sig herligt ud. Men naar man see dem ligge i Rader, i Skabene her, giør det ikke den halve Virkning. Formerne for Indfatningen ere nemlig for det meste uskiønne. Der er hele Garniturer Demantknapper til Fløiels Kiole, Vest og Buxer, eller Skulderbaand, Storkors o. s. v. Jeg undrede mig over at der.ingen Haarpunge og Kalvekryds var af Diamanter, og satte mig træt paa en Stol. Disse Ædelstene savnede Skinnet af den skiønne Kunsts forunderlige Lampe, og jeg var i et sligt Øieblik Philister nok, til at ønske mig Pengene for et eneste Skulderbaand i min Lomme, som min Eiendom. Saa maatte — de Andre — for mig gierne, tænkte jeg, have hele Resten!

Det er en Triumf for Kunsten, at selv ikke Naturens skiønneste Stof kan undvære Formens Hielp. En skiøn Form kan undvære Stof, men ikke omvendt; og Aristoteles siger meget sindrigt: »Dersom Een henstrøg de deiligste Farver, vilde han ikke behage saameget, som Een der tegnede en Figur med hvidt Kridt«. Den meest blomstrende Skiønhed kan ikke undvære Toilettet. Reenlighed, Orden og Smag er det første Trin, som hæver naturlig Skiønhed til et Kunstværk. Derfor ere alle Damerne Kunstnerinder, og deres Lyst til Pynt og Pænhed ikke andet, end den medfødte Tilbøielighed til at forædle Naturen ved Kunst. Om det saa er Anden og Gaasen, saa pynte de dem jo, naar de komme op af Gadekieret, og glatte deres Fiær med Næbet.

Det herlige Billedgallerie har jeg besøgt flittigt i disse Dage. O hvor glæder det at see noget Skiønt og Herligt igien. Det er en dobbelt Nydelse: Nærværelsen og Erindringen. Førstegang har man kun det Første. Her gik jeg for elleve Aar

siden, og fik en Ahnelse om hvad Kunst var. Jeg har tit besøgt min Rafaels Madonna, der uagtet den smudsige Røg, der tildeels slører hende, stiger frisk i sin Skiønhed, med det velsignede Barn paa sin Arm, som jeg har besiunget hende i Munkebrødrene. Det kommer mig nu altid for paa Rafaels Billeder, som om den lille Jesus med det aabne klare Ansigt og det kiække Smiil lignede min William, og som om den større, men alvorligere, fromme, mere tilbagetrædende Johannes, lignede min Johannes. Her er naturligviis ikke Talen om det Idealske, men blot om det Carakteristiske. Jeg besøgte mine brogede Correggios-Billeder, der see ud, som de vare malede igaar. Arbeiderne fra hans første Tid ere de meest Poetiske; der er mere Alvor i dem; i de senere forekommer noget mere af det søde Smilerie. Det var mig en underlig Følelse at staae for disse Malerier, som jeg ikke havde seet, efterat have skrevet Correggio. — Rubens beundrer jeg altid halv i Forbigaaende. Det flygtig og rask malede, maa sees flygtig og rask. Van Dyck har ofte mere udført sine Billeder, men han har ikke Rubens Genie og Opfindelse. Rembrant beundrer jeg som en poetisk høist genialsk Skorsteensfeier. Hans Stykker have altid Skorsteensfarven; men med faae lyse Partier veed han dog at give dem en stærk Varme, ja en Ild, ligesom Kullene paa Skorstenen. Hans (Svine) Hyrde-Idyller, oftest af den bibelske Historie, bære dog Præget af en dyb Sandhed; thi Udtrykket har den høiste Kraft. Den diærve ligefrem Carakteer er ham alt, og han foragter Skiønheden, som noget Galant og Fornemt, der, efter hans Følelse, svækker Udtrykket. Vil man have en ret Modsætning til Rembrants romantiske Kulsvierscener, saa gaae man derfra, og oplukke Glasskabene, for van der Werfts

Bisquit og Porcellains Boutiker. Det er fiint malet som Folk i Almindelighed siger, der ikke forstaae sig paa det. Dog kan man ikke nægte at van der Werft har en vis Grace, noget Vellystigt i de udførte Former, ja selv undertiden Physiognomie; men han har for det meste glemt at blæse en levende Aand i sine Emaillestykkers Næse; og det penslede, lækkre i Udførelsen, dækker ikke det Urigtige, Stive og Kolde i Fremstillingen. Af min kiære Morillo hænger der kun en sød Madonna med Barnet. Titians Venus ligger paa sit Bolster, som hun var levende, men jeg finder hende slet ikke smuk. Af Michael Angelo er her kun en stærk, dygtig, kiæk, nøgen Ungersvend, der er bundet ved Lænker og skal brændes levende. Men han seer med et forunderlig fornemt og vildt Blik op fra Baalet, i det han halv skiuler sit Ansigt bag sin Arm, som om han vilde sige: Denne dumme Behandling mod mig er uanstændig og uforskammet; men det er snart overstaaet. Det kan være det samme! Nederlandske Stykker er her en Mængde af. Eet af de kiæreste er mig Holbeins Madonna; det er ogsaa fortræffeligt conserveret. Hun staaer med Jesusbarnet paa Armen, og en Borgermester knæler ærligt og godhiertigt for hende, med sin hele Familie, i gammel tydsk Dragt. Det er lutter Portrætter undtagen Maria med Barnet, hvilke ere idealske og deilige. En Franskmand vilde maaskee moqvere sig over denne Idee og sige: Ah mon Dieu, que c'est mauvais! Jeg finder det overmaade skiønt, paa en slig from Maade at lade sig male et Familiestykke. At Maria og Jesus staae for de vakkre Hanseater i gammel tydsk Dragt, er som det bør være. Uskyld, Fromhed og Kiærlighed aabenbare sig for enhver Tid, altsom i Tidens Klædebond. Saaledes saae Borgermesteren og hans Familie de Hellige, saaledes malede

Holbein dem; og det er saavel fra Udførelsens som Tegningens Side et Mesterstykke.

Den bekiendte Digter Hr. Kind har skrevet et Stykke: Van Dyck, hvori der er meget ret yndigt og smukt, skiønt det Hele er noget løst og vidtløftigt og Catastrophen umotiveret. I dette Stykke har Digteren givet Anledning til at fremstille mange Billeder af Rubens, Ostade, Teniers paa Theatret; hvilket giør en god Virkning, og fornøier Dresdenerne, som gienkiænde deres kiære Billedgallerie.

Jeg har, foruden med Kind, giort Bekiændtskab med Professor Fürster, Digteren Winkler (Theodor Hell) og et Par gode Malere. Jeg har forelæst Ludlams Hule hos Bøttigers, for dem og Flere, den giorde megen Virkning paa mine Tilhørere, og Regisseuren Herr Helvig har isinde at bringe den paa Theatret.

I Aften spiller man for første Gang her i Dresden Axel og Valborg for min Skyld, med nogle nødvendige Smaaforandringer.

Hos Skuespillerinden Mad. Schirmer, som engang giorde mig den Ære at krandse mit Billed tillige med Goethes, paa et Deklamatorium, har jeg været. Hun skal i Aften spille Valborg. Hun har givet denne med flere Roller i Berlin, men har ikke behaget nok der. Dresderne giøre meget af hende.

Hos Frøken von Winkel, (som copierer Rafael og Correggio meget smukt, og som jeg kiender fra sidst jeg var i Paris) var jeg i Selskab i Aftes, og forelæste der Freias Altar, til almindelig Skoggerlatter. Bøttiger var med. Han holder af mig, og vil sidde ved Siden af mig i Aften, naar de spille Axel og Valborg.

Dresdens herlige Promenade her jeg benyttet mig af i den korte Tid, saa meget som muligt. Jeg stod forleden tidlig op,

drak min Kaffe ude i den store Hauge og sad og læste i Fantasiestücke von Hoffmann, in Callots Manier; hvori der er meget genialsk og sindrigt, skiøndt det Hele er noget barrokt.

Digterinden Fru von Helvig, født Imhoff er her. Jeg har giort hendes Bekiendtskab, det er en interessant Dame, og meget godlidende.

Herr Bergh, vor Chargé d'affaires og hans Frue have viist os al mulig Artighed, i den korte Tid vi ere i Dresden.

I den catholske Kirke har jeg hørt skiøn Musik og fornøiet mig ved at sidde i den muntre lyse Bygning, der, uden just at være skiøn, har noget sært oplivende.

Dersom kun Sveitseren ikke altid havde saa travlt, med at skille Mandfolk fra Fruentimmer, og gienne hver hen til sin Side af Kirken. Det forekommer mig ligesom paa den yderste Dag, naar Faarene skilles fra Bukkene. Læner Een sig uforsigtigviis op til en Kirkepille, eller til en Væg, saa kommer han ogsaa strax og klapper ham paa Skulderen. Han giør meest Spektakel i Menigheden af lutter Iver for Rolighed; og jeg tænkte, ved at see ham, paa hin Tildragelse, da otte Karle gik i Kornet og bare den Mand paa Skuldrene, som skulde jage Storken bort. — En smuk Altartavle af Rafael Mengs forskiønner Kirkens Baggrund.

Til Slottet gaaer en bedækt Gang fra Kirken, hvorigiennem den kongelige Familie kommer, med det hele Hoffølge, efter Gudstienesten. Der er altid fuldt af Mennesker, og jeg var der ogsaa engang nu, ligesom engang for elleve Aar siden. Det kom mig for som det havde været igaar, saa aldeles var Synet mig det samme.

Det er forunderlig nok med en saadan smuk stor catholsk Kirke, midt i det Land, hvor netop Reformationen opstod.

Den skiønne Bro er atter fuldkommen istandsat. Vil du ingen Idee giøre dig derom, saa see Vignetten paa Sophies Reise fra Memel til Saxen.

Digteren v. Arnim traf jeg ogsaa her i Dresden, og det har fornøiet os at fornye Bekiendtskabet. Vi saae hinanden sidst 1805 hos Reichards i Gibichenstein. Arnim fortalte mig, at han havde været i Carlsbad, med Steffens. Det giorde mig ikke lidet ondt, at jeg saaledes havde mistet den Glæde at see min gamle Ven. Havde jeg vidst det, saa var jeg gaaet did, istedet for at tage over Tøplitz. Men da jeg hørte at Goethe, som ellers altid om Sommeren er i Carlsbad paa den Tid, tilfældigviis ikke i Aar var der, valgte jeg den korteste Vei. Nu faaer jeg desværre hverken Goethe eller Steffens at see paa denne Reise.

594. Fra N. Fürst. Wien d 20 August 1817.

Høistærede Ven!

Først idag er det lykkedes mig — efter 10 Dages forgieves Solicitation — at faae Hagbart og Signe fra Direktionen, og jeg har strax overgivet Stykket til Afskriveren med Anmodning, saa hurtig som mueligt at expedere samme. Jeg haaber altsaa om nogle Dage at kunne afsende Stykket, og da De kiender min Beredvillighed til at tiene Dem, og den inderlige Interesse jeg føler for alt hvad der angaaer Dem, haaber jeg De vil være overbeviist, at jeg intet vil forsømme for at udføre de mig paalagte Commissioner.

Angaaende Freyas Alter kan jeg endnu ikke melde Dem noget bestemt, men jeg har grundet Aarsag til at troe, at Stykket bliver antaget. I en Samtale med Hofraad Filjod

har han yttret mig at den Forelæsning, De holdt for Regisseurerne, kun af ham ansees som en privat Sag, og at han i Embedssager ikke kan afgaae fra den engang vedtagne Form. Stykket maae derfor andengang cirkulere iblandt Regisseurerne, og de maae siden indsende deres skriftlige Erklæring til Direktionen. Filjod har erklæret sig tilfreds med Stykket, men han frygter, at det meget Burleske som findes i samme, mueligen kunde støde det wienske Publikum, han maae derfor ogsaa i denne Henseende raadføre sig med Skuespillerne, som han selv siger, »bedre forstaae Tingen end han«. — De vil her af see, at vi have Olsener allevegne!! — Da jeg nu ogsaa har talt med Regisseurerne, saa kan jeg sige Dem, at de meget ynde Stykket, og ønske at spille det, og Aarsagen hvorfor det endnu ikke er sadt i Circulation er Krügers Fraværelse, som først kommer tilbage fra sin Reise i Slutningen af August Maaned.

Jeg bør endvidere melde Dem, at Regisseurerne ere meget vrede over, ikke at have faaet Ludlams Hule, som de gierne vilde have spildt. Jeg sagde dem, at Stykket er et Tryllespil og udfordrer smukke Decorationer og andet mere, som Burgtheatret ikke kan yde, og da deslige Stykker ere usædvanlige paa dette Theater, har Digteren troet, at maatte lade Stykket spille paa Theatret an der Wien. Regisseurerne derimod paastaae, at, da de have spilt Kotzebues »Rothmantel,« som ogsaa er et Tryllespil, kunde de ogsaa have spilt Ludl. Hule. Jeg svarede, at dersom Digteren forud havde vidst denne deres Meening, troer jeg han sikkert havde givet dem Stykket, men da ingen af Herrerne ved hans Nærværelse her talte derom, kunde han naturligviis ikke opfylde et Ønske, som vilde have været smigrende for ham, dersom de

kun havde yttret det o. s. v. — Sonnleithner har nu overgivet Stykket til Censuren og haaber snart at faae det tilbage. Palfy, som personlig interesserer sig for dette Værk, har lovet snart at bringe det til Opførelse. — Ved denne Leilighed maae jeg sige Dem at Hr. Sonnleithner har paalagt mig at underrette Dem, at han af Grev Palfy er blevet anmodet, at giøre Dem det Forslag, om De vilde bearbeide Deres Aladdin til Brug for Theatret an der Wien, da han i saa Fald vil antage det til Opførelse, og han haaber De vil bevise ham denne Tieneste. De behager at underrette os om Deres Beslutning. Alle Deres herværende Venner ønske det samme, thi det vilde være en sand Vinding for Kunsten, naar dette Mesterværk bragtes paa Skuepladsen.

I øvrigt er der intet Nyt forefaldet i den theatralske Verden, undtagen at Fouqués Undine er faldet reent igiennem, og et andet romantisk Skuespil: die Druidenhöle, har havt samme Skiebne. Slige Uheld er til sand Fordeel for Kunsten, da Stymperne afskrekkes fra videre Forsøg, og Directionen bliver giort opmærksom, til ikke at antage slige vandede og aandløse Drivhuusproducter.

Og nu til Slutning Høistærede Ven, takker jeg for hvert Beviis, De har givet mig paa Deres mig saa dyrebare Venskab. Mindet om Deres Ophold i Wien, om de mange behagelige og lærerige Timer jeg har tilbragt i Deres Selskab, vil være mig evig uforglemmelig. Jeg har stedse med Varme beundret Deres store og ualmindelige Digteraand, nu har jeg ogsaa lært at elske Deres Person, og det hædrende Minde De har efterladt her, har ofte rørt mig til Taarer. Deres Afreise har bedrøvet mig og Deres Venner, men Haabet engang at see Dem igien, trøster os over Deres Savn.

Frue Pichler og Datter have anmodet mig at anbefale dem til Deres Erindring. — Charlotte er lidt vred, at De ikke efter Løfte var kommen for formeligen at tage Afskeed, men jeg har giort alt godt igien, da jeg forsikkrede Hende, at De Dagen før Deres Afreise var saameget beskieftiget, at De har maattet opgive Haabet endnu engang at see hende og hendes Moder. Hvad der især fortryder den smukke Charlotte er, at hun har villet give Dem nogle Linier fra Hendes Haand til Afskeed, dersom De var kommen, men hun har nu lovet at ville skrive dem i Deres Stambog, naar den kommer hertil fra Cotta. Madame Weissenthurn og Datter, Rose, Kobberwein, Korn, Koch, Castelli, og Wucher formelde deres Hilsen og ønske snart at høre noget fra Dem.

I det glade Haab, snart at faae nogle Linier fra Dem, forbliver jeg Deres forbundne og trofaste Ven

N. Fürst.

Deres Brev fra Prag har jeg modtaget, jeg takker for den rosenrøde Paraply De har tiltænkt mig, men den er ingensteds at finde.

* *

Jeg anbefaler til Deres Omsorg, den lille Pakke til Prof Rasmussen, som De har havt den Godhed at tage med, da den indeholder nogle for mig vigtige Papirer.

*

Sonnleithner og Kone hilse ligeledes; og ønske Dem al muelig Held paa Deres Reise.

NB. Vor Ven Bertouch beder jeg at hilse, og jeg ønsker at det stedse maae gaae ham vel.

595. Fra J. F. Cotta. Stuttgart 21 Aug 1817.

Herzlich erfreute ich mich an Ihnen, lieber Freund, durch Ihr Werthes v. 31 v. Ms nach meiner vor etlichen Tagen erfolgten Rückkehr ein Lebenszeichen zu vernehmen und ich kan Ihnen zu Ihrer Beruhigung melden, dass die Gedichte im Druck sind und zu Michaelis fertig werden, allein, allein Sie hätten sie vorher genau sollen durchgehen lassen, da gar oft der wahre deutsche Ausdruck fehlt.

Das Manuscript von Palnatoke muss sich noch finden, also dürfen Sie sich mit dessen Übersezung nicht bemühen — übrigens wissen Sie recht gut zu rechnen besser als der speculierendste Kaufman. — Damit wir uns nun in unserer Rechnung gehörig verständigen, so bemerke ich Ihnen hier das Nähere

d. 11 Mai 1815 behielt ich gut		f 259.35	
14 Oct. — zalte ich dh Frege 300 Spta^{r}		799.12	
(für 2 Theaterstücke)			
20 Oct 1816 — 300 Spec		808.57	
11 Mai 1817 — baar		550.—	
durch Frege 200 R. á. Spec.		361. 9	
In Gegenrechnung kämen die d. 14 Oct. 1815			
zugesagten 2 Theaterstücke			f 799.12
(hiervon Eins: Hagbarth erhalten)	f 2778.53		f 799.12
Folglich behalte ich gut			f 1979.41

ferner da ich von den 2 Theaterstücken Eines nur erhalten habe — das andere noch. —

Sie sehen hieraus mein Lieber, dass ich also zu gut habe: Ein Theaterstück und f 1979.41, was, wenn ich das Honorar für ein

Theaterstück p Bogen à f 33 rechne, noch 6 Theaterstücke ausmachen möchten, im Ganzen also 7 Theaterstücke mir zu gut kämen — denn in Beziehung auf das Honorar, so könnte ich Ihren Wunsch von 5 Carole p Bogen nicht erfüllens, sondern 3 Carole ist nach dem bisherigen Absatz das äusserste. — besonders da Sie nun mit den Theaterdirektionen, den Verkehr anspinnen wollen, was mir sehr lieb ist, was aber doch immer im Verfolg, da Ihre Stücke nun bekannt werden, doch auch Einiges hätte abwerfen wollen, und was nach unseren ersten Abreden mir zustand. Seyen Sie versichert, dass ich für Sie alles mögliche thue; dass ich auch gewiss schon bis f 3000 verlor, (denn es ist nicht zu sagen, wie unbedeutend der Abzatz war, blos Correggio macht jezt eine Ausname, allein, ich habe doch meine Auslagen noch nicht) dass ich gern ferner für Sie handlend thätig bin, aber es muss doch eine Gränze haben und Ihre Erwartungen, so gerecht sie sind, werden mir nicht vom Publikum ersetzt und während ich bedeutend verlor, glauben Sie mich noch im Gewinn — überdiess bin ich denn wirklich auch so mit Unternemungen überhäuft, dass ich sie nicht so schnell zu Tag fördern kan und schon durch die Zinsen bedeutend zurückstehe.

Sehen Sie mein lieber Freund so stehen die Sachen, und nach dieser Ansicht bitte ich Sie nun unser Verhältniss recht freundlich zu erwägen — was ich thun kan geschieht gewiss immerhin.

Was das grössere Werk betrifft, das nicht für die Bühne ist, so bin ich zwar nicht im Stande diess zu beurtheilen, aber iche bitte Sie nur anzunemen dass der Absatz in Deutschland sehr unbedeutend ist und dass ich vor Jahr und Tag ohnediess keinen Pressen leer habe —, ich kan die Verhältnisse nicht zwingen.

Meine freundschafftliche Gesinnungen thun gewiss das Äusserste, aber ich muss Sie doch auch bitten auf die Lage des Buchhandels Rücksicht zu nemen —

In Wien Ihre Schriften drucken zu lassen hat viel Nachtheiliges ich habe diess schon probiert —

Wir emfelen uns Ihnen Allen aufs herzlichste —.

Auch Wangenheim, Lützow pp

Ihr

J. F. Cotta

Die Bücher sind besorgt, so weit das Äquivalent es erlaubt.

596. Fra Carl Heger. Kh. 22 Aug 17.

Skiøndt Øieblikket nærmer sig med stærke Skridt, da vi skal samles med Dem igien, og da jeg ikke længere vil blive plaget med at skrive Breve til Dem, som De ikke kan have Fornøielse af at læse; og skiøndt Hiorth jo vil kunne sige Dem Alt, og det virkelig altsaa er overflødigt, i det mindste at jeg skriver, saa vil jeg dog formedelst Deres Gluffer og Gloser i et af Deres sidste Breve, om »Magelighed og Dovenskab«, om »Armod paa Fryd« om ikke paa Tale etc. endnu engang stræbe at overvinde min meget naturlige Ulyst og sende Dem nogle Linier, siden De endelig vil have det og paa saa eftertrykkelig en Maade forlanger det.

Vi vil begynde med at være ærlig, min søde Broder! og sige Tingen, som den er. Saa kiært det naturligviis vil være os, efter saa lang en Fraværelse, at see en mangeaarig Ven, saa vilde det vist ogsaa være os en stor Fornøielse, om De, for at udvikle og uddanne Dem endnu mere, blev et Aar længere borte

endnu, istedet for at komme hiem og maaskee, ligesom efter Deres første Udenlandsreise, regalere os med Canarifugle, Hugo v. Rheinberger, Røverborger, Ludlamshuler o. s. v, hvorved De sank saa dybt fra hvad De eengang havde været; men jeg maa forresten sige Dem, at naar jeg for min Part ønskede, at De havde sendt Hiorth Afbud og smukt gik med Bertouch til Italien og skrev os nok en Noli me *d*angere, som Rosing kalder Correggio, saa var det kun under den Betingelse, at De som hidtil vilde jævnlig sende Vexler hiem til Deres Familie, saa at Deres Ven Bøye og jeg kunde fremdeles hver Onsdag med god Samvittighed drikke vores Flaske Viin paa Deres Velgaaende og jeg fremdeles hver Fredag $^1/_2$ for en Feils Skyld og vel undertiden lidt over. De skriver dog maaskee bedre, naar De er ude, end naar De er hiemme; saa elsker De Deres Fædreneland høiere og saa giør De Dem mere Umage for at giøre det Ære; og det forekommer os virkelig, som vi holder endnu mere af Dem, naar vi ikke seer Dem, end naar vi seer Dem. Dog, jeg synes ikke ret, jeg nænner at blive ved i denne fine ironiske Tone, hvormed jeg egentlig havde foresat mig at drille Dem lidt for Deres Beskyldninger imod mig; hellere vilde jeg forsvare mig lidt alvorlig, hvad disse angaaer; men naar jeg betænker, at De muligen ikke har meent det saa ilde, eller De dog bliver ved med at mene hvad De mener, hvad Fanden jeg saa vilde sige til mit Forsvar, saa faaer jeg vel at sige med Bierring: Lad gaae!

Tilstaaer da atter med Skamfuldhed, kiæreste Oehlenschläger! at Du efter saa mange Anledninger vist nok med største Føie for længesiden kunde ventet en lille Epistel fra mig. Tro hvad Du vil, kun ikke, at jeg af Magelighed ikke har gidt formælde Dig før hvad Indtryk alle de glædelige Ting, vi har

seet og hørt fra Dig, har giort paa mig; heller ikke, at min Fryd just har været saa arm paa Tale. Det Modsatte ville vist Bøye og Christiane kunne bevidne. Jeg har glædet mig usigelig over Dig og været giennemtrængt af Beundring, ikke blot ved den første Overraskelse, da Fostbrødrene og Hroar ankom, men efter enhver gientagen Nydelse af disse Værker. Og det er ikke blot Din stupende Productivitet eller Helvedes Aandskraft, som Paale siger, hvorpaa Du i den, især med Hensyn derpaa, korte Tid, Du har været borte, har givet, synes mig, eclatantere Prøver, end nogensinde før, det er ikke det alene, der har vakt, hvad skal jeg kalde det (som Rahbek siger) saa respectueuse og kiærlige Følelse for Dig, men, om muligt, endnu mere, at Du har giort Dig en Fornøielse af at overraske Christiane og os alle og at fornøie os med det elegante Udvortes, hvori Fostbrødrene fremkom. Det er virkelig vidunderligt, at Du i det samme Tidsrum, hvori Du bearbeidede Hroar, skrev saa udførlige Breve hiem, læste saa meget, som man seer af dem, Du ofte maa have giort, giorde Excursioner, gik paa Comedie, at det endnu var Dig muligt at producere et saadant Værk, som Fostbrødrene. — Hvad skal jeg sige videre kiæreste Oehlenschläger! end hvad jeg alt har sagt og hvad der ogsaa er Sandhed, som flere vil kunne bevidne, at mit hele Nervesystem zittrer, naar jeg undertiden kan misforstaae et Ord af Nogen, saaledes som om man ikke agtede Dig høit nok, saa høit som jeg. At Fostbrødrene er et Mesterværk i alle Henseender; at det atter er noget Forskielligt fra dine foregaaende Stykker; at den hele Composition er et sandt Kunstværk; at det vil være af den høieste theatralske Effect ved de interessante, forskiellige og saa kraftfuldt tegnede Characterer, ved de ægte dramatiske Situationer og ved den blide behagelige Opløs-

ning af det Hele; og at det er ligesaa udmærket i Henseende til Stilen og ved sin Rigdom af de skiønneste Tanker og Billeder — see, dette er vel tildeels kun trivielle Sætninger angaaende dramatiske Værker, men det er hvad jeg føler man kan sige om Dit Stykke, uden derfor at indbilde mig, at jeg er en Kritiker; det er hvad vi alle, Dine hengivne Venner eller barnagtige Forgudere, som vi kaldes, hvad især Bøye og jeg, der har læst Stykket sammen, har giensidigen giort hverandre opmærksomme paa. — Etatsraad Job har ogsaa læst Stykket med den største Fornøielse og beundret Dig.

Gid det nu kun maatte blive nogenlunde anstændigen givet. Om Besætningen er det tidsnok at tale, naar Du kommer hiem. Foersom skal vi ikke længere vrage, heller ikke Steffen; Du veed vel, at han endelig har faaet hvad han længe har søgt om, sin Afsked — med $^2/_3$ af sin Gage i Pension. Dette Skridt af ham er mig græsselig imod, og som det af mange bliver bedømt, gaaer det ogsaa ud over mig; det ansees som en Slags Prostitution af den hegerske Familiecharacteer. Du fornøier os saa tidt med Samtaler i Dine Breve; tør jeg til Giengield opvarte med en mellem Steffen og mig forleden hos Rector Nissen? Vi stod og saae paa Frue Kirke. Han. Kan Du huske, da vi stod til Confirmation derovre? Jeg. Kan han huske Biskop Harboe? Han. Aa Schludder!!! (til Nissen) see, saadan er han altid, han skal altid vende det Komiske ud, han er evig distrait for han har i mange Aar studeret Theologie, Stakkel! Jeg. Aa, jeg er saa Gud ikke saa distrait som Du. Han. Aa! aa! jo saa Gud . . . Aa Gud bevares! jo Gud er Du langt mere distrait end jeg! —

Hroars Saga ønskede De vel ogsaa at høre mine Tanker om, men derved er jeg lidt forlegen; thi skal jeg være ærlig, jeg

anseer den for et af de Producter af Dem, hvori De har været mindst heldig; her har De udentvivl ikke ret betænkt quid ferre recusent, quid valeant humeri; Epiker er De nok ikke. Den sidste Haand mangler aldeles, og de to Veie til Gud har De ikke ret kiendt. Tilgiv, store Dramatiker! den af Museme ikke tilsmilede Mand, at han vover at fælde en fra den almindelig Mening, der finder Deres Hroar mesterlig, guddommelig! saa afvigende Dom! Maaskee kommer det af, at jeg ikke kiender den nøie nok, da jeg kun har været med at læse begge Correcturerne, siden kun læst den heelt igiennem 3 Gange, foruden enkelte Steder utallige Gange. Forresten veed De vel ogsaa til Deres Trøst, at den har behaget O. Mynster særdeles; han har ret med megen Vægt og med store gnistrende Øine kaldet den en Prydelse for Literaturen og Molbech er saa fortryllet i den, at han er færdig at sætte den over Helge.

Hvad nu videre — saa kan Du vel vide, at jeg har glædet mig usigelig over den overordentlige Agtelse og Kiærlighed, Du har mødt allevegne i Tydskland, ligesom ogsaa over de glædelige Udsigter, som denne Reise har aabnet for Dine Finantser i Fremtiden. Det er virkelig rørende, saa rundeligen Du har sørget for Din Kone og Dine Børn i den korte Tid, Du har været borte og saa kiærlig Du indtil de allermindste Ting har tænkt paa dem. Jeg har alligevel dog ikke ganske opnaaet mine Planer med Dig i Wien. Jeg vilde havt Dig ophøiet i den tydske Adelstand, havt en Keiserlig Orden og Pension til Dig. Var Du kommen før, hvem veed ...; Dit Ophold der vilde dog vel da i det Hele have været behageligere. Forresten har Du virkelig hvergang Du har skrevet overgaaet vore dristigste Forventninger om overraskende Nyheder fra Dig. En saadan er jo ogsaa Omarbeidelsen af Ludlams Hule. Jeg forestiller

mig, det maa ret blive et Favoritstykke for Tydskerne. Det vil dog ret blive en stor Glæde, naar vi samles med Dig igien og i de lange Aftener, som nu har begyndt, faaer at høre saa meget, Du endnu har at fortælle os, saa mageløs detailleerte Dine Breve end har været, og Freias Alter og Ludlams Hule og faar at see hvad Du vil giøre af Dine Breve, ganske vist en kostelig Bog. — Goethe og Steffens har Du da ikke været hos; det sidste havde jeg dog ret ønsket. Jeg skal sige Dem, vi vilde saa gierne have seet hvad Frugten af det Besøg vilde blevet, om Deres Genie havde taget en anden Vending indad ell. udad; thi vi giør os virkelig Haab om, at det ikke har culmineret endnu.

Hiorth overlader jeg til at referere hvad Nyt, Ondt og Godt, her er passeret i den senere Tid. Det vilde være urimeligt, om jeg nu vilde tænke paa at berøre alt Sligt en detail. Om Theatret veed jeg f. Ex. heller ikke meget. Stage er bleven Hagbarth; Ryge har taget Alger. Sommerskuespillene her, er ikke bleven frequenteret synderligt. Brøden (die Schuld) er givet, men, paa Ryges Hugo nær, slet. Ligesom Rahbek ikke seer nogen tragisk Askepotte, saaledes seer jeg heller ikke Tragedier, oversatte af en — den norske Bøye. — Baggesen er nu i Kiel. Han tog for noget siden til Korsøer, for at synge for Kongen og Dronningen ved Overfarten over Beltet. Hvad synes Dig? Jeg synes, han giorde bedst i at succedere Knudsen og blive Fædrelandets frivillige Sanger.

Du og Professores extraord. ved Universitetet har faaet høiere Rang, den nlg. som ordinarii før havde, disse igien Rang med virkelige Justitsraader. Adskillige Extraordinarii er blevne Ordinarii og Consistoriales, saasom O. Mynster, Bornemann

tilforladelig, Ørsted, o. f. Du kan nu magelig leve den Dag, at Du bliver Rector magnificus.

Endeligen kan jeg bevidne, at Alting er vel inden Borde. Christiane og Dine søde Unger lever vel. Christiane og jeg har ret levet fornøieligt sammen, imens Du har været [borte]; vi har ikke vexlet et ublidt Ord sammen. Hun glæder sig nu ubeskriveligt og er ret elskværdig sysselsat med at lave Alt paa det Bedste til Din Hiemkomst. Frygt ikke, at Du skal finde Børnene altfor forandrede; lille Vovle explicerer sig stundom endnu lidt besværligt. Jeg tegnede nylig til ham en lille Engel (med Vinger), som sidder paa en Potte og blæser i Trompet. Den lille Slotsforvalter Willamse kan see smidskende sødt op til Een, stampe med den ene Fod og sige med sin Faders sepulcrale Stemme: Hroars Sada! Ja! Men Gud Naade Busserne imellem, naar Falle kommer hiem. Det kan ikke andet være, saa ubændige Naturer kan en Moder allene umulig dæmpe; skiøndt jeg virkelig maa give Christiane det Vidnesbyrd, at hun har seet dem temmelig skarpt paa Fingrene.

Tag hermed til Takke. Ogsaa jeg udstrækker mine Arme og døer af Længsel efter at omfavne Dig. Men lad mig smukt see, at Du ikke foragter mig, naar Du kommer hiem og finder flere Rynker i min Pande, og at Du ikke kommer mig igien med Classeinddelinger af Mennesker, saaledes som i Dit Brev fra Töplitz, hvor Du havde den Lumpenhed at sætte mig i 3die Classe — mellem de Udygtige og Gode.

Din hengivneste tro

C. Heger.

597. Fra Christiane Oehlenschläger. Løverdag den 23. August 1817.

Kiæreste Oehlenschläger!

Efterat have modtaget den 15 August et velsignet Brev fra Wien, blev jeg atter lyksaliggiort med det herlige Brev fra Töblitz og Dresden igaar den 22. Jeg svømmer nu i Herlighed og Glæde; thi det er begribeligt, at fra det Øyeblik Du forlod os, har jeg ingen Glæde følt, der paa det fierneste kunde sammenlignes med den, at faae Breve fra Dig. Indeholdt de blot Efterretning om Dit Velbefindende og Din Reises Fremskynden til sit Maal, da var det jo alt hvad jeg behøvede for at takke Gud og Dig paa det inderligste for hver en trøstelig og glædelig Linie, men det er ikke slige Breve, de ere af ganske egen Beskaffenhed thi foruden at være saaledes, ere de fulde af Historie, Philosophi og fremfor alt Poesi. Naar der ikke er minste Støvgran tilbage af den de ere stilede til, vil De læses med Begierlighed og vil tiene mangen fattig Stymper som Sorogat for en virkelig Rejse. Gud velsignede Dig for dem; først tiener de mig og Dine nære Venner til uudsigelig Nydelse, og uagtet jeg dybt har følt Dit Savn, har jeg dog ofte været fuldkommen erstattet ved disse mageløse Breve. Hvor aldeles har ogsaa Dit himmelske Hierte aabenbaret sig og dine Børn maae anvende alle Deres Kræfter for at blive ret brave og dygtige Mennesker at de kunne fortiene al den Kiærlighed Du har viist Dem. Dette Haab nærer jeg fuldt og fast. Deres kiærlige Hierter vil hænge ved Dig med saadan Inderlighed, at smaae Sorger aldrig vil nage Dig, og fra store bevare Dig Gud. Din taknemmelige Christiane vil forene sig med disse søde Glutter og giøre alt for at forsøde Dig Dit kostbare Liv. Anden Tak kan jeg ikke give Dig. Ved at tænke mig Din 28 Julii i Wien, kan jeg kun smelte hen i Taarer og stiltiende velsigne Dig. —

Nu nærmer sig da det salige Øyeblik med stærke Skridt, da Du efter 9 Maaneders Fraværelse skal omfavne os igien. Søde Falle, Du vil finde meget forandret, især Din lille Melanse og Wovle. Lotte er ogsaa bleven stor, men paa hende vil det ikke saameget mærkes, da hun jo alt var stor, men Lanse er en klog og stor Gavtyv; jeg mener ogsaa i moralsk Forstand stor. Wovle er nu brun, som en lille Tater; den smule Solskin vi har, benytter han, og da han endnu intet bestiller andet, end at trives, gaaer han uhindret i Gaarden med Hænderne paa Ryggen og udvider sine Kundskaber ved med ydderste Opmærksomhed at betragte alt hvad der foregaaer, om ikke andet, saa hvorledes det gaaer til at poste en Spand Vand. William kalder det: at stænte; »tøer jeg stænte, lille nisse Molle? tøer jeg«? Han vil da ogsaa i Daaren hvert Øyeblik, men naar det er alt for vaadt, maae vi dog holde ham inde eller naar det regner. Han paastaaer ofte, at det regner paa Daen, men ikke i Daaren, han er nemlig fuld af Gavtyveri, og for det meeste klogere end alle vi andre tilsammen. Wovle er blid og heftig, som hans Falle, og ligner ham i eet og alt. Hvad jeg nu vil fortælle er rigtig nok noget som ikke ligner Fader, men saa morsomt at jeg ikke kan bare mig for at fortælle det. Han kastede det lille Bord overende forleden med adskillige Ting paa, derover blev han overmaade vred, men ikke paa sig, paa Catrine, han fløy hen i hende og sagde i største Heftighed »men, Catrine, hvordan passer da *De* paa Huset?« At Hiorth ikke er kommen før til Berlin, maae han undskylde, jeg meddeelte ham alle Efterretninger fra Dig, og har ikke glemt at smigre ham med, at min Glæde begyndte først naar han steeg i sit Skib; men til hans Undskyldning maae siges: at han ikke er en fri Mand, men er indviklet i Proces;

Penge trykker ham heller ikke og Rejsen kom lidt hovedkulds paa ham. Paa Grund af denne anden Punct har jeg laant ham 100 Rbdl, som han vil betale Dig igien i Berlin. Bestemmelsen var at han skulde rejst forrige Søndag, jeg troede da bestemt at han vilde komme til Berlin før Du, men efter Dit sidste Brev fra Berlin skulde han jo først være i B. sid[s]t i August, derfor blev Rejsen opsat otte Dage, som vel kom ham tilpas. Med ham vilde jeg sendt Hroars Saga, nu fortryder jeg at jeg ikke har sendt den med Pakkeposten for længe siden. Hvad Du har skrevet om Bertouch, er vist meget godt; alle under ham at være blevet fri igien. De Lænker han ubesindig havde kastet sig i, var vist blevet ham alt for tunge. —

Jeg skriver ikke meer dennegang, og denne Gang bliver vel sidste Gang, tænker jeg. Hiorth siger Dig alt mundtligt, som er Dig vigtigt og da jeg altid er misfornøyet med mine Breve, saa er det rimeligt, at jeg giør dem korte, thi Din Nøisomhed forblinder mig ikke til at troe bedre om dem. Efterretninger hiemme fra maae være saadan en Fader kiære, men Hiorth kan give Dig de bedste Efterretninger om os alle. Du har rigtig nok seilet for fulde Seil fra Wien, jeg maatte have Kortet frem for at see om det skeedte var muligt. Af Aviserne saae vi at Du havde forladt Wien. Carl har overvundet sin, jeg veed ikke hvad, han har skrevet et Brev med Hiorth. —

Lev vel, søde velsignede dudomselige Falle! Alle Dine Byrne hilser Dig. William stod med et Stykke Smørbrød i Haanden da jeg fortalte ham at Fader kom snart. Bi lidt Molle, naar jeg har piist dette Smørbrød saa daaer jeg med Tatrine til Faer. Han paastaaer, at han kan huske Faer og jeg troer ham, deels fordi han er en Karl, som man kan troe

paa sit Ord, og deels fordi han virkelig har en ypperlig Hukommelse. —

Din Christiane.

Søde Faer! Tak for den rare Hundepost og søde Brev Du sendte mig. Saa vil vi blive hiemme og vente Dig naar Du kommer, saa gaaer Du ud med os paa Frederiksberg, ikke sandt, søde Fader? Gudskelov Hiorth rejser idag vi længes saa meget efter at faae ham bort.

Din Lodde. —

*598. *Til Christiane Oehlenschläger.* Berlin den 23de August 1817.

Du vil vist finde naar du nu faaer mine Breve (hver andet, fra en anden Stad) at det gaaer rask; jeg maa derimod beklage, at det gaaer forfærdelig langsomt. Hvad der giør Reisen hurtig, er mit korte Ophold i Stæderne; men skiøndt vi reise med Extrapost, gaaer Vognen dog som den gik til Liig, giennem det dybe Brandenborgersand; og vil du giøre dig en sandselig Forestilling om vores Fart, saa tænk dig en Kalesche med Kufferter og tre Mennesker, sat paa en Plov, tænk dig denne Plov forspændt med fire magre Øg, og at det saa, næsten overalt, gaaer Skridt for Skridt; — saa har du en Idee om vor Kiørsel fra Dresden til Berlin.

Men vi ville endnu giøre et lille Spring tilbage til Dresden, for at fortælle de sidste Dages Hændelser.

Ved Middagsbordet var Samtalen ofte ret underholdende. Et table d'hote har den samme Fordeel og samme Mangel som en Diligence eller en Viturin: Det gaaer langsomt, men man giør ofte morsomme Bekiendtskaber. En preusisk Rit-

mester, som havde giort hele Krigen med fra 1806 af, fortalte os ved Bordet adskillige Hændelser, han havde oplevet. Saa ubehageligt det i Fredstider er for den Civile at høre militaire Pralhanse, saa behageligt er det derimod, efter en alvorlig og stræng Krig, at høre den tappre ærlige Kriger, uden Ophævelser, at meddele os sine Eventyr, og de Farer i hvilke han har svævet. Til et Beviis paa den Følesløshed han undertiden traf, hos det Afskum af Menneskeheden, der desværre altid følger med en stor Armee, fortalte han, at han engang havde truffet en Soldat, der plyndrede en Døende paa Valpladsen. En Kanonkugle havde taget et stort Stykke bort af Laaret paa den Ulykkelige. Han var ganske opsvulmet, og dog satte Uhyret sit Been paa hans Bryst, for at trække Støvlen af det qvæstede smertefulde Been. Den Saarede skreg og jamrede; og, da Ritmesteren kom forbi, med sin Tiener, raabte han: Hielp, Naade! Red mig fra denne Smerte! Jeg har allerede givet ham mit Uhr og mine Penge. Jeg reed hen i det fulde Forsæt — sagde Fortælleren — at kløve Hovedet paa denne Kiæltring; men nøiedes dog med at fugtle ham saalænge med min Sabel, til han vred sig som en Orm i Støvet, og til han ikke kunde røre sig. — Ritmesteren fortalte ogsaa om en preusisk General, som uforsigtigviis havde givet en Deel franske Krigsfanger frie, for tidlig, paa staaende Fod. Da det nu kom til Udvexling og Buonaparte havde elleve Officerer tilovers af Preusserne, efter at have indvexlet sine Folk, befalede han at hine skulde føres ud og skydes. Hidtil havde han behandlet dem vel. De gik Haand i Haand, stillede dem to og to for Kuglerne, og bade blot om Tilladelse til ei at blive bundne for Øinene. De ti faldt strax, men den Ellevte, en smuk ung Mand, blev qvæstet paa tre Steder i Arm og Skulder.

Men han vaklede ikke, smilte, lagde Haanden paa sit Bryst, og raabte til de franske Skytter: Her maae I træffe! Her sidder mit tydske Hierte! Saa faldt han for næste Skud. — Ofte gav ogsaa Krigen Anledning til skiønne, venlige Optrin. De tydske og franske Forposter giorde tit Bekiendtskab, naar de længe maatte staae paa eet Sted. De vidste alle, at det dog intet kunde hielpe, hvis den Ene undertiden paa lumpen lumsk Maade plaffede den Anden enkelt ned. De førte lange Samtaler, bleve stundum gode Venner, og lovede at tage sig af hinandens Saarede med dobbelt Iver, hvis de skulde mødes, og disse da nævnede et vist Ord, som de sagde hinanden.

Dagen før vor Afreise spillede man i Dresden for førstegang Axel og Valborg, med samme Forandringer som i Wien. Da Dresdens Skuespillere for nogentid siden havde opført Stykket med Bifald i Leipzig, var det dem saameget lettere. Det blev givet godt og Forestillingen behagede; men jeg indsaae dog nu Grunden, hvorfor den talentfulde Mad. Schirmer havde giort mindre Virkning i Berlin, i denne Rolle, end man havde formodet. Det kom af det hun tog den noget anderledes, end jeg havde forestillet mig den. Mad. Schirmer troede hele Stykket igiennem paa en Maade at burde præparere og motivere Valborgs Død: som om en Orm hemmeligt gnavede hende, fra det Øjeblik Ringen falder i Harald Gilles Grav. Dette er rigtigt; kun maa man ikke lade sig forlede af Valborgs Ord til Axel, til at troe at hun er rolig og resigneret, og det selv i Adskillelsesscenen i tredie Akt. Viser Valborg sig for rolig udvortes, saa blive Tilskuerne kolde, thi man kan kun see det Indvortes paa Theatret af det Udvortes. Hovedsagen er desuden ikke Valborgs Død — den er kun et Til-

fælde — men det Skiønne, det Poetiske bestaaer i de to unge Menneskers søde Sværmerie og deres Ulykke. For at det ret skal røre Hiertet, maae Valborg være kraftig, fuld af Ild og Følelse. Hun vil berolige Axel med sine Ord, og mærker ikke, at hun trænger ligesaameget til Trøst som han, og at hun deler hans Skiæbne. Det er just det Rørende det Henrykkende i den ædle qvindlige Natur, at den glemmer sin egen Tilstand over den Elskede. Saaledes sidder en Moder paa Vraget med sit Barn, og lader det suge sit udtærede Bryst, indtil Havet eller Hungersnøden tilintetgiør dem begge. Uden denne Ild, dette Sværmerie kunde Valborg heller ikke drømme saaledes i Kirken tilsidst. Det bliver desuden unaturligt at tænke sig Valborgs Død motiveret i den korte Tid. Tiden kan ikke tære hende hen; ikke at tale om at Tæring, i hvor kort man forestiller sig den, har noget Uskiønt som bør undgaaes hvor det kan. Og det har jeg ogsaa altid giort. Det er høist urigtigt, naar man tænker sig Correggio som en Skrantning, der hiver i de fire første og bukker under i femte Akt. Det lille indvortes Saar, der var nyligt lægt, brister ved hans Hæftighed, og han falder, just fordi han har været saa uforsigtig levende, bevægelig, rørt og lidenskabelig. Alting maa være Ild og Liv, saavel hos Valborg som Correggio.

»Liig Siælens Glimt i det halvbrustne Øie,
Hvis Ild forkynder at det snart skal slukkes.«

Saaledes maae vi ogsaa antage at Valborg ikke døer af Sorg; det havde rigtig nok været trofastere, men til denne episke Død var Tiden paa Skuepladsen for knap. Hendes Aand maa sværme vildt under Vilhelms Sang, og just denne stærke hæftige Følelse foraarsager en dødelig Convulsion; et

Krampeslag. Hendes Hierte brister, poetisk, ikke chirurgisk talt. Det vil sige, ikke Kiødmuskelen i hendes venstre Side, thi den er for stærk, men et andet svagere Kar, hvis Tilintetgiørelse er ligesaa farligt og dødeligt. Synes man nu maaskee dog at jeg undertiden for lidet har motiveret Dødscenerne i mine Stykker, saa kommer det netop deraf, at jeg ingen Lyst har havt til længe at beskiæftige min eller Tilskuernes Phantasie med det blot Lidende, og ved en for lang Forestilling af den physiske Smerte. Sligt maa mere i Kunstens Rige antydes end udmales. Jeg haaber at Enhver som har læst mine Skrifter, med Forstand og Eftertanke vil see hvor lidet det glæder min Siæl at dvæle ved det Fæle, ved det blot Græsselige. Tragoediens Form vælger en Digter ikke for at ryste med Henrettelsesscener, men for at vise det udmærkede Mennesker i sit vigtigste, høie, sidste Øieblik, hvor saa at sige hans hele Inderste bliver udvortes, hans hele Kraft forener sig i sit Brændpunkt. Dette maa være nok om sligt. Enhver Læser med Aand og Hierte, behøver jeg vist ikke at overbevise, hvorlidet mine Tragoedier fortiene at kaldes Slagterstykker; et taabeligt Skiældsord, hvortil kun den plumpeste Animositet kunde nedlade sig.

Mad. Schirmer spillede forresten Valborg med Forstand og Gratie; i femte Akt viste hun ogsaa mere Følelse, og det vil kun komme an paa hende selv, at spille Rollen paa den Maade, jeg ønsker det. Hun er elsket i Dresden og behagede som Valborg. Ogsaa de andre Skuespillere bidroge til Stykkets heldige Fremstilling. Især var Helvig en fortræffelig Wilhelm. Diærv, kraftig, taareløs og dog følelsesfuld. Han sang sin Romance om Ridder Aage og Jomfru Else med stærk giennemtrængende Bas. Det er førstegang jeg har havt den Fryd at

høre Visen synge; og den bidrager meget til Stykkets heldige Slutning*).

Jeg maa dog fortælle en Anekdote om Helvig, der spillede Wilhelm, og som er Regisseur ved Theatret. Han havde havt en Skræk Aftenen i Forveien, for Axel og Valborgs Skyld. Som han stod afklædt og vilde gaae i Seng, faldt det ham ind, at han ikke havde skrevet Skuespilplakaten rigtig; men at der paa Correkturen stod Erland Erzbischoff istedet for Kanzler. Da nu denne Feil vilde givet Anledning til det største Spektakel; da den catholske Geistlighed vilde kommet i Harnisk derover, og Stykket maaskee i Fremtiden bleven forbudt — maaskee Helvig straffet — blev han heed om Ørene, og sendte sin Pige hen i Bogtrykkeriet. Men da hun kom tilbage med uforrettet Sag (alle vare i Seng) løb han selv did; fik banket Sætteren op, gik ind med ham i Bogtrykkeriet, og saae nu — at han havde fægtet med Skygger; og at der virkelig stod Kanzler og ikke Erzbischoff. Glad og let om Hiertet gik han nu hiem, klædte sig af, gik i Seng og sov sødeligt ind.

Paa Veien fra Dresden til Berlin, har jeg fortalt dig, gik det som til Liig; og for at forstærke Indtrykket, stod der tolv unge Musikantersvende paa den første Station i Grossenhayn, og lærte at blæse paa Valdhorn, Trompeter og Basuner. Den ynkelige, melankolske Lyd, som disse mishandlede Instrumen-

*) Siden har atter her hiemme min kraftige Medhielper Herr Dr. Ryge skiænket mig samme Glæde. Jeg griber denne Leilighed for offentlig at bevidne den værdige Mand min Tak for den herlige Fremstillelse af saamange vigtige Roller i mine Dramer. Gid han længe maa virke med Kraft og Held, til Musernes Ære og sine Landsmænds Lyst, og aldrig fortryde det Mod, der bragte ham til at foretrække Melpomene og Thalia, for Æskulap og Hygæa.

ter gave fra dem, svarede ikke ilde til vor Plovs drøvelige Sneglegang giennem Brandenborgersandet.

I en Kro her i Nærheden er der passeret et morsomt Eventyr, for kort siden. En Elefant har nemlig den Ære at more det Dresdnerpublikum for nærværende Tid. Da nu Elefanter ikke som Mennesker kunne kiøre med Extraposten, men maae skride frem paa deres egne tykke Been; saa begav det sig at benævnte Kiødklump, efter en langsom Vandring med sin Hosbond, en Aften kom til nærværende Bondekro, hvor man bandt ham, som om han kunde været en anden Hest, ved Rækværket udenfor. Inde i Kroen sadde Bønderne, spillede Kort ved Lys, smøgede Tobak, drak Brændeviin, skiendtes, vandt hverandres Penge, sagde dumme Vittigheder og vittige Dumheder etc. Elefanten maa have mærket til dette lystige Væsen indenfor de lyse Ruder, mens han selv udenfor i den mørke Nat melankolsk maatte staae og gabe paa Karlsvognen og Syvstiernen; og da han saae dem spille Kort, har han formodentlig faaet Lyst til at faae sin Besyv indført med; hævede altsaa ganske philosophisk sin Tryne, knækkede Ruderne og Vinduesposten med største Lethed, stak Trynen ind ad Vinduet i Stuen, og rodede omkring med den. Tænk dig hvad fulde Bønder maatte troe ved pludselig midt i Polskpassen at forstyrres af en saadan uhyre, bevægelig Slangeskikkelse i Luften! Selv i vore Kiøbenhavnske Klubber troer jeg, tilforladelig Medlemmerne et Øieblik ved en slig Aabenbaring havde ladet Modet, Tobakspiberne og Kortene synke. Bønderne fik ikke Tid til at betænke dem paa hvad det kunde være? thi i det Elefanten rodede omkring, som en Visitør med sin Stang i en Vogn, smed han Lys, Bord, Bønder, Bænke omkuld; og da Værten kom ind og fandt dem ligge skraalende og grædende

oven paa hinanden i den mørke Stue, havde han al sin Aandsnærværelse nødig, for at bevise dem af Naturhistorien, at det ikke var Satan der fortærede dem, (efter eget gientaget Forlangende) men en uskyldig Elefant; der kun aad Gemys og hverken Oxe- eller Bondekiød.

I Cosdorf traf vi en nydelig lille guulhaaret Dreng, som sad paa sin Faders Skiød, og Faderen som var Postillon lærte Drengen at blæse paa Krumhorn. Barnet kunde allerede støde nogle Toner frem. Jeg gav Musikanten Drikkepenge, men bad tillige Faderen at kiøbe Drengen Kage og ikke sig selv Brændeviin derfor. Ogsaa raadte jeg ham at skaane Virtuosen for al for megen Øvelse, til han fik stærkere Lunger. Men du kan troe det saae deiligt ud at see den lille Knægt sidde der med Hornet for Munden, som en Basunengel paa Faderens Skiød, udenfor det malerisk forfaldne Huus. Havde jeg været en Morillo, havde jeg strax malet det.

Vi kiørte giennem lutter Heder, hvor der ikke var andet end Sand, Solstraaler og Fluer. Af de enkelte Buske paa Veien brøde vi Grene, hvormed vi bedækkede vore Heste, for at skaane dem lidet; thi med de stumpede Haler, hvormed de viftede sig uafladeligt, kunde de ikke forsvare sig selv.

Aftenen var skiøn, og nu kom vi pludselig til en sval deilig Nøddeskov, hvor Frugten vinkte os fra sine Buske. Vi stode af og plukkede vore Kasketter fulde, af de endnu ikke ganske modne, men dog velsmagende Nødder. Nøddeplukning er en sand Høstfest i de første skiønne Septemberaftener; især naar det skeer med Børn, og et muntert Theevandsbord venter i Baggrunden. Denne Fest maa vi indføre i vor Familie; den er endnu skiønnere end Claudius's, med de stegte Æbler og med Sneemanden.

Længer hen kom vi til en lille Granskov, hvor de faae søde Brombær, vi fandt i Krattet, vederqvægede os.

Vi besluttede at reise om Natten, da her ingen Fare er. Kl. eet kom vi til en Station. Jeg vilde have noget at spise; (B. sov Hungeren bort ligesom Biørnen om Vinteren) men jeg traf ikke andet end Giæstgiverens Støvleknægt og aftrukne Støvler, der stode ved en daarlig Sopha, udenfor en Glasalkove, hvor Ægteparret hvilede. Imidlertid fik jeg dog lidt tørt Smørrebrød og et Glas dovent Øl. Brøndvandet var guult. Som jeg laae paa Sophaen, halv i Søvne spiste mit Smørrebrød, og deelte det med en lille Hund, som jeg havde jaget ned af sit Leie, for selv at ligge hvor den laae, kom Christian ganske bleg ind og sagde: Herr Professor! vi kan nok ikke reise videre i Nat. Der giver sig et Menneske ynkelig ude paa Veien; som er slaaet ihiel. Gaardskarlen og Postillionen have tændt en Løgte, og er gangne ud at see hvad det er! — Jeg løb ud i Porten, men Karlene kom strax tilbage og fortalte: det var en stakkels syg Mand der gav sig, i et af Nabohusene. Vi hørte ham ynkeligen klynke og jamre sig den Stakkel, ønskte ham Lise og Helbred, og rullede videre.

Alt som vi kiørte, fik vi flere Heste. Først havde vi havt to, saa fik vi tre; nu maatte vi tage fire, og Postmesteren sagde: Vi skulde egentlig havt fem, men siden det var os, skulde vi slippe med de fire. Havde vi elsket Æren meer end Guldet, kunde vi gierne kommet til at kiøre med sex.

Vognen gik lidt itu som sædvanlig. Den har en temmelig god Helbred i det Hele taget, hvad Skroget angaaer, men Hiul og Vognstang skrante undertiden. Her brast en Rem. Til Lykke havde vi en Jernlænke, som vi hialp os med, til vi fik Remmen istand igien næste Morgen.

Jeg løb i en lille Kiøbstad fra Vognen op til en fattig Barbeer, for at lade mig rage. Konen sad og gav det svage udtærede Noer — Kaffe. Det var det Modsatte af den deilige Posthuus-Dreng. Armod og Elendighed herskede i alle Kroge. Manden saae bleg og skummel ud. Ligesom han satte mig Kniven paa Struben tænkte jeg: Du er her vild fremmed! Hverken B. eller Christian have seet hvor du er gaaet hen. Du har alle Reisepengene i gode Louisdorer i et Belte omkring Livet. Hvis nu Manden formodede sligt, var fortvivlet, skar Halsen over paa dig, tog Pengesummen, og kastede dit Liig ned i en afsides Brønd? Med disse Tanker saae jeg ham stivt i Øinene, for at imponere ham, hvis han havde noget Ondt i Sinde. Da han var færdig, følte jeg mig ham usigelig forbunden, og stak det lille Barn en Daler i den udtærede Haand. De stakkels Folk takkede inderligt, og jeg skammede mig halvveis, fordi jeg havde kunnet tænke sligt. Men jeg tænkte det ikke heller i Grunden! Jeg forestilte mig kun et saadant muligt Tilfælde i den Anledning. Det var Phantasiespil. Det er jeg saa vant til. Hvis en Digter ikke ofte kunde lade Phantasien spøge og drømme, uden at blive for hiertegreben derved, saa var han ilde faren.

Den næste Dag kom vi, efter at have giennempløiet Hederne, til en smuk Sø, hvor vi misundte Hestene, at de kunde gaae og kiøle dem i Vandet. Der var en Mølle med et »malerisk Møllehiul.« Vi kom atter til Brombærhækker. Der stod en Kone, som havde plukket en stor Leerkrukke fuld. Istedet for at stige ud og plukke nogle Faae med egen Haand til Forfriskelse, fandt B. det mageligere at kiøbe alle Konens Brombær. For fire Groschen fik han den hele Høst. Jeg spurgte om han virkelig havde i Sinde at fortære alle dem? Han taug smilende,

tog dem i sit Lommetørklæde, lagde dem mellem sine Been, smøgede op om Armene, og nu begyndte der en Brombærspisen: den ene Haandfuld i Munden, efter den Anden. Christian efterlignede sin Herre. Der sadde de, som de havde dyppet Hænderne i Blod som Cannibaler: Hænder, Læber, Kinder, Arme, alting blodigt. Endelig sagde jeg til B.: Maa jeg udbede mig min Portion? Og da han høist giæstfri og godhiertig, (som han altid er) gav mig den største Halvdeel, tog jeg den og kastede den ud af Vognen, med de Ord: Det er et Offer, jeg giør Deres Mave. — Det morede mig siden at see de to høirøde Slagtere efterhaanden blive ganske mørkeblaae om Hænderne, som Farversvende. Saaledes gik de i kort Tid to Haandværker igiennem med største Lethed.

I Overgaars Aftes, den 21de, kom vi til Berlin og stege af i Hôtel de Russie, eller die Sonne, hvor vi boe meget godt.

599. Fra Christiane Oehlenschläger.

Tirsdag Morgen den 26 August 1817.

Kiære velsignede Oehlenschläger!

Jeg kan umulig lade flere Postdage hengaae uden at skrive til Dig, nu da Du er mig saa nær, og da Du næsten hver Postdag sender mig et sødt velsignet langt Brev, hvoraf det sidste altid forekommer os at være endnu det allerypperligste af dem alle. Igaar Mandag den 25 August fik jeg det rare Brev fra Prag af 9 August; forrige Fredag den 22 fik jeg det fra Töplitz og Dresden af 14 August, er det ikke Løyer? Det yngste fik jeg først, heraf læres at de østrigste Poster er nogle Snegle. Ligemeget naar de ikke udebliver er der ikke Ulykke i at vente lidt især naar man øyeblikkelig holdes skadesløs, som

nu var Tilfældet med mig. Jeg skrev Dig i Løverdags et Brev og Carl ligeledes, som Hiorth skulde havt med i Søndags da han bestemt havde lovet mig at rejse, men istedet for at melde mig det om Løverdagen, lod han mig sidde hiemme og vente efter ham, kom ikke, og var ikke at finde hele Dagen. Om Søndag Morgen sendte han mig et Brev, hvori han undskyldte sig for at han ikke kunde reise den Dag, men lovede nu at rejse idag Tirsdag. Det var da for sildig at sende det med Posten, som var afgaaet Dagen i Forvejen, derfor fik Du ingen Brev dengang. Men nu idag sendte jeg Bud efter Brevene for at sende Dig dem med Posten, men Hiorth var atter ikke hiemme og kommer ikke, lod man svare, før i Aften engang. At Du nu intet rigtigt Brev faaer idag, min beste Oehlenschläger, er fordi jeg har lovet Din Søster at komme ud til hende idag med alle Børnene. Din Fader sender sin Vogn efter os og hvorvel jeg heller blev hiemme for i Roe at skrive til Dig, da jeg ikke kan faae fat paa de allerede færdige Brev[e], saa nænner jeg ikke for de søde Glutter, der nu har glædet sig til at skulde ud og Drengene især over at tøre med Besfaers Heste. Skrev jeg nu ikke, i det mindste nogle Linier, maatte jeg befrygte, at Du troede eet eller andet Uheld var indløbet, som baade forhalede Hiorths Afrejse og var skyld i at jeg ikke skrev; men vi ere alle friske og det eneste Onde vi føle er und[er]tiden lidt Hiertebanken ved Tanken om at vi nu snart skal see Dig og modtage Dig i vore kiærlige Arme. Hvor usigeligt Dit Brev fra Prag har glædet mig, (det var det sidste) kan jeg ikke sige Dig, jeg har fældet søde Taarer ved hvert Ord Sonnambulen har yttret om Dig. Det er deiligt saaledes at lade sit Inderste røbe, faae vilde vove det, færre vilde det være til Ære. Jeg veed knap om jeg havde Mod dertil. Det var jo ogsaa

deilig Kaal at Du fik Dine Theatersager saa godt arrangeret i Wien. Du har ogsaa der havt sande Venner mærker jeg og hvad Du skriver om denne Wocher er glædeligt, det er jo et udmærket Menneske. Fürst giver Du ogsaa et fortrinligt Vidnesbyrd. Gudskee lov der dog findes saamange ret varme og dygtige Folk, Hverdagsfolk er der tilforladelig nok af. —

At Hiorth ikke er borte endnu, maae han forsvare, jeg er sandelig undskyldt, jeg har sagt ham hvert Ord i denne Anledning af dine Breve og paalagt ham det inderligt at rejse forrige Søndag da der med beste Vind gik et Skib til Lübeck. Dog vil vel Lykken ikke være os imod, ved at hindre ham i at komme afsted; om nogle Dage haaber jeg han vil kunde rejse, og naar det da gaaer rask kan han snart være hos Dig. Saa inderlig jeg længes efter Dig kan jeg dog ikke ønske at Du forlader Bertouch før Hiorth er der; Kammerherren har saa indstændig bedet at Du vilde blive hos ham til Hiorth kommer; det lod til at være ham af ydderste Vigtighed. Vognen kommer jeg maae slutte. Gud være med Dig min velsignede Oehlenschläger. Dine Glutter og Dine Venner hilse Dig kiærligst.

Din elskende

Christiane.

600. Fra C. Hauch. Den 26 Aug 1817.

Min inderligt elskede Ven!

Endnu engang maa jeg sende Dem et Par Ord, før jeg nyder den Glæde at kunne giøre det mundtligt, om ikke for andet, saa i det mindste for at undskylde mig for min lange og uforsvarlige Taushed. For Dem kan vel ikke et Brev fra mig være noget Savn, for mig er det derimod en utaalelig Tanke, at

De skulde troe mig efterladen i denne Henseende. Ikke Efterladenhed, men forskiellige Forretninger, som jeg ønskede før Deres Hiemkomst at fuldbringe, har været Skyld i min Taushed, og overhovedet er med en saa aktiv Aand som Deres, for os andre underordnede Skabninger Passivitet aldeles i sin Orden, De har vændt os saalænge til fra Dem at modtage, og aldrig at give, at vi let kunne komme saavidt, at vi ansee det Modsatte, den ringeste Bestræbelse for at giøre Giengield for en umulig og latterlig Ting. — Gud skee Lov, at vi snart see Dem igien, jeg kan ikke sige Dem, hvor vi glæde os dertil. Ikke blot jeg, ikke blot Deres personlige Venner, men alle de Mennesker jeg har talt med, og i hvilke der blot er en Gnist af Ild; De har opflammet dem allesammen. Jeg gik i Sommer med to Studentere, der vare i Studentercorpset, og uden at jeg havde talt det mindste om Dem i Forveien, skuldrede de med deres Gevæhrer, da vi kom forbi Deres Huus. Det var rigtignok to Lapse, som jeg siden hørte, men naar Lapse kan giøre Sligt, hvad maa da ikke fornuftige Folk, der har Følelse for Konsten giøre? — Deres Hroars Saga har vundet alt hvad der paa nogen Maade er modtageligt for Begeistring. Hvad er det ikke ogsaa for et fortræffeligt Værk! Skuldes Charakteer alene, mener jeg, var nok for at giøre sin Digter udødelig. Jeg veed i Henseende til Fuldendthed ingen at sammenligne hende med, naar det ikke skulde være Mignon i Vilhelm Meister, men Skulde er endnu skarpere tegnet, fordi hun efter sin Natur træder mere handlende frem. Denne Charakteer er baade naturlig og idealsk, som man tager det. Enhver, som læser Digtet maa sige sig selv, at han ofte har mødt noget Lignende, hvert Træk er taget af Menneskelivet, slige smidige, slangebugtede, elskværdige og ved Deres Elskvær-

PEDER HJORT

Maleri af C. A. Jensen 1819

Privateje

dighed frygtelige Diævle ville aldrig ganske mangle, og dog er hun paa samme Tid idealiseret; saaledes, med den Sammentrængthed, med den Betydning af hver enkelt selv den mindste Handling findes Intet i det daglige Liv; original og ubrugt er Charakteren ogsaa, ingen Digter har før fremstillet noget Lignende. — Saadan en Satan kan man begribe, det er en med al sin Sataniskhed menneskelig Satan, det er Kiød af vort Kiød, og Been af vore Been, og uagtet hun driver Ondskaben saa høit som den kan drives, saa skal Ingen sige, at Sligt er ugrundet i den menneskelige Natur. Hun er ligesaameget og mere endnu Qvinde, end Diævel, det er det, der med al sin Frygtelighed giør hende saa tiltrækkende, saa at hun ligger midt i Digtet, ligesom en prægtig Klapperslange, der, uagtet man kiender dens Giftighed, dog ligefuldt veed at lokke Enhver, der nærmer sig ned i Dødens Svælg. Ogsaa de andre Charakterer ere vel og rigtig trufne. Det maa man tilstaae, De er en prægtig Tegner af menneskelige Charakterer, sikkert er der saare, saare faae, der heri kan fortiene at sættes ved Siden af Dem, det vil man vist erkiende, om ikke nu, saa dog om et hundrede Aar, eller to. F. Ex. Hranes Fader, hvor er han ikke malet i hver Replik, fra den, hvor han farer hidsig op mod sin Søn, til den, hvori han forlegen knuger sin Hue i Kongens Nærværelse? — Hans Samtale med sin Kone, efterat hans Søn er gaaet med Ragnvald i Skovhuset, er saare charakteristisk, blot de faae Ord han svarer hende, da hun beklager sig over, at Biørnen, der springer buus paa (ogsaa Ordet buus er betegnende) bliver ofte skudt »saa falder den med Ære« hvor levende fremstille de ikke den gamle Kæmpe? Den Beskrivelse over ham, der gaaer i Forveien, at han just ikke giorde meget af Poesien, men sad stille hiemme og kløttrede paa sine Vaa-

ben er ægte plastisk. Den kan ene sammenlignes med den, hvori De saa livagtig maler os Hroar, som en lille, undersætsig Mand i en mørkegrøn Kofte (jeg har ikke Bogen for mig, saa det kan gierne være, jeg tager Feil i et enkelt Udtryk, men Figurerne svære mig levende for Øie.) Den homeriske Nøiagtighed i Legemets og Klædebonets Beskrivelse giver Charakteren en Sandselighed og Friskhed, hvorved endnu sildige Aldre ville glæde sig. Modsætningen mellem de to Digtere er et Mesterstykke, den sidste Scene, hvori Hrane saa herligt forsvarer sig mod Ragnvald, og hvori hans Aand seirer, skiøndt hans Legeme gaaer til Grunde kan ikke Andet end vække til Eftertanke. Den gaaer ikke i mindste Maade udenfor Digtets Grændser, og er dog saa aldeles et Ord til sin Tid. Efter at De har skreven denne Scene og Frøernes Chor i Fiskeren, troer jeg ikke man kan nægte, at De eftertrykkelig har forsvart Dem imod Deres Fiender, Deres Forsvar indtager rigtignok ikke Danfanahefter, men jeg mener, det skal læses med Fornøielse, naar hine Critiker længst ere bortskyllede i Lethe, og selv naar hans Navn er forglemt der skrev dem. Af disse to Charakterers Udførelse seer man, som De et Steds siger, at en Digter maa leve hvad han skal skrive, og at han af det Nærmeste ofte henter det herligste Stof. — Noget Lignende har De viist i Deres Fisker, i hvilken De aldrig med den giennemgribende Sandhed og Styrke kunde have skildret Faderkiærligheden, hvis De ikke selv havde været inderlig giennemtrængt deraf. Jeg har læst Fiskeren igien i disse Dage, og med de inderligste Taarer deeltaget i den ulykkelige Faders Skiebne, fulgt med Amine paa sin Kameel, og med den stakkels Lolo, da han lokkedes af Havfruen, og visseligen saasnart Lidenskab og Fordom tier, vil man tilstaae, at selv Deres Aladdin saa skiøn den

er, ikke indeholder den Inderlighed og Dybde, som dette Værk. — Det Samme er Tilfældet, naar Deres Hroars Saga sammenlignes med Vaulundur. Saa skiøn denne er, saa forholder den sig dog kun til hiin, som den i Svøbet liggende Knop til den fuldtudsprungne Rose. Selv den store Phantasie, der findes i Vaulundur, maa efter mine Tanker vige for den, der parret med saamegen Besindighed udfolder og udmaler hver enkelt Situation i Hroar. Hist var det en romantisk, ungdommelig, efter det Vidunderlige higende, her er det en mandig, moden og inden de bestemte Grændser blivende, men her ogsaa saameget desmere virkende Phantasie. Et saare skiønt Indtryk giør saaledes den phantasiefulde Planmæssighed, hvormed det Hele er stillet paa Kanten mellem det Naturlige og Eventyrlige, saa at to forskiellige Forklaringer stedse blive lige mulige. I denne Henseende er især Hrolfs Forbyttelse, og Hroars Scene med Søfuglen ypperlig udtænkt. Overalt maa man beundre den Konstfuldendthed, hvormed De veed at bruge hver Begivenhed, saa at den, uagtet den paa det Fuldkomneste griber ind i Øieblikket, dog tillige bliver et Led i det Tilkommende, saaledes den lille Hiortvar, der findes ved Kilden og først tiener til at trøste Yrsas Pleieforældre, men siden bliver Skuldes Mand, og bevirker Hrolfs Undergang. Her lades det ogsaa uvist, om denne Dreng, da han findes ved Kilden, er en Gave af Havfruen, eller han paa en naturlig Maade er funden. Af slige Træk kunde man endnu opvise uendelig mange flere. Hvad det ægte Menneskelige a[ngaae]r da tænker jeg, hvad vistnok er meget sagt, at man vel kan sætte dette herlige Værk ved Siden af Fisker[en. Hranes] Dødsscene er vist et stort Mesterstykke, saaledes maa en ung, blussende, forelsket, høit for det [Skiø]nne begeistret Digter døe. Enhver, der hører det,

beviser med sine Taarer, hvor dybt det er hænt[et af det men]neskelige Hierte, og man paastaaer vist ikke formeget, naar man siger: at der er mere Sandhed i denne ene Scene end i tusinde psychologiske Skrifter, ligesom der i hele Hroars Saga er mere Virkelighed og mere historisk Aand, end i tusinde med virkelig skete Fakta fyldte Folianter. — I at fremstille ægte, reen Menneskelighed har De overhovedet en stor Kraft, uden Tvivl fordi De selv er saa aldeles et ægte og naturligt Menneske. — Naar jeg taler saaledes til andre, saa paastaae de, at min Dom er ikke at forlade sig paa, da jeg er en altfor beruset Tilhænger af Dem. Jeg mener omvendt, ikke fordi jeg i en Ruus, men med Eftertanke har læst Deres Værker, er jeg bleven Deres Tilhænger, de andre ere berusede af deres egne Fordomme, de have en Taage for Øinene, og forstaae ikke hvad de læser, thi ellers kunde de ikke sidde saa kolde, som Stene, og det maatte giøre mere Indtryk paa dem. De indhylle sig i en Art af aandelig Tobaksrøg, og derfor kunne de ikke see, og Farverne blegne paa de herlige Malerier rundtomkring. Jeg har skrevet et Par Recensioner over Deres Værker i Deres Fraværelse, jeg vil overlade til Dem selv at bedømme, om jeg her paa en beruset Maade gaaer til Værks, om jeg ikke med Rolighed lader Dem selv og alle Deklamationer være borte, og lader Deres Værker tale. Jeg har udviklet lutter Fakta, og har ofte med Magt holdt de Slutninger tilbage, som med Hensyn paa Deres Personlighed heraf udflød. Hvis de opstillede Egenskaber ved Deres Digte ikke destomindre tvinge Læseren til selv at uddrage hine saa er det ikke min, men Sagens Skyld. — At De har oversadt Ludlams Hule er mig saare kiært. Det er skammeligt, at dette Stykke er bleven saa miskiendt. Hvad kan være mere rørende og skiønt, end Robins Stilling, Scenen mellem ham og

Fanny, mellem ham og Georg, da Betty med sit Skrig forgieves kalder ham fra det gyselige Tærningspil, mellem Fanny og Spøgelset, mellem Fanny og John Bull? Hvor fortreffelige og reent menneskelige ere de udførte? Kun den som »er aldeles huul indvendig« kan recensere Dem saaledes, som den hierte- og phantasieløse Baggesen har giort. — Baggesen er nu reist til Kiel, den Skurk, han tvang sig paa Kongen, der er reist til sine Lauenborgske Stater, for at agere Hofnar for ham over Vandet. Men dertil havde han ikke Vittighed og Phantasie nok, og Kongen jog ham derfor fra sig igien. Jeg var tilfreds, jeg ogsaa kunde jage ham ud af Brevet igien, thi han vanhelliger stedse den Plads, han staaer paa. Da han nu imidlertid er der, saa maa jeg endnu fortælle Dem, at han har giort en Reise med Sibbern, hvilken han absolut vilde i Kast med. Men det hialp ikke, Sibbern vilde ikke i Kast med ham. Endelig faldt han paa at tage Sibberns Hat og sætte paa Hovedet, for at tvinge ham, i det mindste at sige ham et Par Ord, naar han fordrede sin Hat tilbage. Men S. bad Postkarlen gaae hen og sige til den Mand derhenne, at han skulde give ham sin Hat igien. Baggesen maatte da aflevere Hatten, hvorved han som sædvanlig giorde Complimenter, dog langtborte, og bukkede sig dybt forover. Sibbern giorde Ret i ikke at tale et Ord til den Mand, der ikke svarede andet paa hans med Eftertanke og Grundighed forfattede Skrift, end at han fordreiede hans Navn paa en intetbetydende Maade. Ogsaa en anden slet Karl har jeg i Deres Fraværelse først fra denne Side lært at kiende, det er nemlig Doktor Meisling, jeg havde vel hørt om, men ikke før læst hans Recension over Correggio. Den laante Hiorth mig, og jeg blev yderlig frapperet over dens Mangel saavel paa Forstand som Gemyth. Hvorledes maa

denne Mand have læst de Gamle, da han forkaster et Værk, der i Reenhed og Fuldendelse kommer dem saa nær! En saa sletskreven og slettænkt Recension har jeg sielden læst, thi Baggesens Recensioner ere jo ikke Recensioner, denne kommer dem imidlertid temmelig nær. Da jeg nu paa samme Tid fik at vide, at han ikke var Forfatter til Recensionen over Ingemann, som jeg før sikkert troede, saa faldt selv den mindste Skygge af Agtelse for ham bort, og jeg sætter aldrig min Fod meer i hans Huus. — Hiort reiser i disse Dage, maaske kommer han før dette Brev. Hvor maa han ikke være Dem Taknemmelighed skyldig for hvad De har giort for ham? Jeg kan ikke tænke mig en større Lykke, end en slig Reise. Men han fortiener det vist ogsaa, og det er ogsaa en Lykke, som jeg har naaet ved Deres Venskab for mig, at jeg er kommen i Forbindelse med saamange gode og forstandige Mennesker f. E. med ham og Peter Wegner. Jeg var sammen med dem begge i Onsdags hos Deres Kone. Det er dog en Fordeel, jeg har havt af Deres Reise, at jeg da jeg ikke kunde tale med Dem, som en Art Erstatning talte om Dem med Deres Kone, og derved lærte hende nøiere at kiende. Jeg veed ikke at sige noget Bedre om hende, end at hun fuldkommen fortiener den Lykke at besidde en Mand, som De. Hun tilbeder Dem ogsaa af sit inderste Hierte, og det kan ikke være andet. Alle Deres Børn ere friske og vente tilligemed Deres Venner med inderlig Glæde det Øieblik, da de skal see Deres Fader og Ven igien, som de med saamegen Ret er stolt af. —

Til Døden Deres tro og oprigtige Ven

C. Hauch.

*601 *Til Christiane Oehlenschläger.* Berlin den 27de August 1817.

Det er Tid, at jeg fortæller noget om mit Ophold i Nordtydsklands Hovedstad. — Hvilken underlig Følelse for mig, at see Berlin igien! Det var min første Udflugt 1806, og nu bliver den, saa at sige, mit sidste Besøg 1817. Hvor store Forandringer og Omtumlinger udfylde ikke denne Mellemtid! — Og nu er det, som det aldrig havde været. Malmhestene over Brandenborgerporten have imidlertid giort en Reise fra Berlin til Paris og tilbage igien; og nu staae de atter ubevægelig forstenede, som fortryllede Prindser i Tusind og Een Nat, og hæve Fødderne, uden at komme et Skridt frem. Jeg var just i Berlin 1806, kort før Uveiret trak op; skiøndt der »glimtede i Kimingen varslende Gry« som Thaarup sang ved en lignende Leilighed. Hvad har denne By maattet udstaae; hvor megen Nød og Elendighed var nødvendig, for at vække de slumrende Kræfter! Da vaagnede de, Fortvivlelsen gav et sieldent Mod, som frembragte glimrende Bedrifter, hvis Lige senere Tiders Historie kun sparsomt vise Mage til, og som kun den urimeligste Blindhed og Partiskhed kan lukke Øinene for.

Den anden Dag, vi vare her, holdtes der stort Manøver i Gros Bären, to Miles Vei fra Berlin; og efter denne, blev Skuret revet ned af et Gravmæle af Malm, med et stort Jernkors, for de faldne Krigere.

En Mængde Mennesker vare ude at deeltage i Festen, men da Veiret ikke var smukt, og jeg saa nylig havde giort en lang Reise, havde jeg ikke Lyst til at age afsted paa Øjeblikket igien, men blev hiemme, og lod B. fortælle mig, hvad han havde seet.

Efterat have travet omkring i de store, lange fortougsløse

Berlinergader, for at tilbagekalde mig fordums Minder, især Friederichstrasse og Leipzigerstrasse, hvor du veed jeg boede førstegang; efterat have været inde i Forstuen af mit gamle Logie, tænkt paa Reichardt, som jeg boede med her, og offret hans Minde en venlig Erindring; stolprede jeg hen over de skarpe Stene (her er ingen bløde, som i Kiøbenhavn) til Mauerstrasse, for at besøge min gamle Bekiendt Geheimeraad Pistor. Jeg fandt ganske rigtig Huset, men ikke ham. Hans Kone kom ud paa Trappen; vi kiendte ikke hinanden i det første Øieblik, men det varede ikke længe. Hun var glad ved at see mig igien, men skulde ud, og jeg lovede at komme snart engang naar Pistor var hiemme. Derpaa gik jeg til Geheimeraad Alberti. Han var ogsaa ude, og hans Kone ifærd med at klæde sig paa, saa jeg ogsaa der maatte gaae med uforrettet Sag. Saa besøgte jeg min gode Ven Boghandler Reimer. Han eier et stort smukt Huus, og jeg vidste at Prof. Schleiermacher boer hos ham. Men han var reist paa Landet, og Schleiermacher var paa en Fodreise. Dog trøstede man mig med, at Reimer kom hiem om nogle Dage. Derfra gik jeg til Fru Grevinde Bernstorff, som tog imod B. og mig, med den sædvanlige elskelige Venlighed, og vi spiste hos hende. Greven var i Lauenburg hos vor Konge. B. traf i Legationssecretairen Hr. Kammerjunker Moltke sin Fætter og Ven, og jeg, en artig og venlig Mand.

Du veed at Comødiehuset er brændt. Murene staae endnu. Over hvert Vindue er en comisk og en tragisk Maske. Man bemærker at de Comiske ere ufordærvede, men at de Tragiske havde faaet en Ulykke. Om det skal være en Allegorie, paa alle de Tragødier, der skrives i Tydskland mellem Aar og Dag, veed jeg ikke.

Efter Adskilliges Mening skulde jo Comødien frygte meest. Jeg har i det mindste hørt Dannemænd (som bør forstaae sig paa sligt) forsikkre mig, at det var langt vanskeligere at skrive en Comødie, end en Tragødie. Men denne Forsikkring forstod jeg ikke Betydningen af. Hvad der er vanskeligst, kan vel kun Den bedømme, som selv kan begge Dele. For den, der kan ingen af Delene, er enhver af Delene ikke blot vanskelig, men umulig. Jeg troer Holberg vilde været ligesaa meget i Flugten, tragisk, som Schiller, comisk. Dog holder jeg det lettere for Tragikeren at nærme sig det Comiske, end omvendt; fordi det Tragiske nødvendig maa være forbunden med det Idealske, og til det Idealske hører en Fleerhed af Forestillinger, en Oversigt, som ikke udkræves hos Comikeren, der endogsaa kan være indskrænket, og dog grundig, sindrig og fortræffelig i sit Fag. Schillers Wallensteins Lager er langt mere comisk, end Holbergs Artaxerxes tragisk. Shakespeare og Goethe have meget Comisk og Lystigt i deres Poesie. Racine selv skrev en ganske god Comødie; Moliere og alle de franske Comødiedigtere derimod intet ganske godt Sørgespil. Mener man nu ved en Comødie, den abstracte Comødie: hvor en enkelt Carakteer, eller rettere sagt, Representanten for en Latterlighed eller en Feil fremtræder, som f. Ex. en Gierrig, en Stundesløs, en indbildt Syg o. s. v., saa holder jeg det virkelig for meget vanskeligt at skrive saadan et Stykke, i vore Tider. Thi dette Stof er næsten udtømt; der kan ingen rig Høst mere gives paa den Maade, det kan i det Høieste blive et fattigt Axesamlerie, efter at de store Læs ere hiemkiørte. Ved det blot Satiriske og Moraliserende kan desuden umulig en varm begeistret Aand længe dvæle. Derimod er det Lunefulde, det Overgivne, Vittige, Lystige en viid poetisk

Mark, for den muntre Pegasus; og disse Gienstande tiltrække sig selv den idealske Siæl; ligesom det glæder den Voxne at lege med skiønne, skiælmske Børn. Derfor kan den følsomme og phantasiefulde Digter, (om han ogsaa helst dvæler ved høie, rørende, sælsomme, alvorlige Forestillinger) med Glæde opholde sig undertiden i en Aristofanes, en Gozzis Enemærker, ja forbinde disses Masker med en Molieres og Holbergs Portrætter; kun ikke dvæle ved det blot eensidig Comiske, med den Art af eensidig Kraft, som Talentet just faaer fordi det er eensidigt. Saaledes frembringer Bækken der oversvømmer Engen forskiellige Blomster og Græsvæxter, men er først istand til at omdrive Møllehiulet, naar den sammentrænges i en snever Sluse.

Det Underfulde, Idylliske og Erotiske vil derimod til alle Tider give Emner nok, hvormed det Satiriske og ægte Comiske kan forbindes. Dette blandede Skuespil, som kom tilsidst, var i Grunden dog det første; thi i Naturen finde vi sielden blot tragiske eller blot comiske Rækker af Begivenheder, men meest blandede. Det var paa denne Maade, at de engelske Humorister henkastede deres Skizzer med rask Effekt. Det var det Idylliske og Erotiske, som Iffland og Kotzebue vilde, men oftest forfeilede. Her er Stof nok for en Digter. Det er i disse Regioner, forbunden med det Allegoriske og det Phantastiske, at jeg i mit St. Hans Aftenspil, Sovedrikken, Freias Altar, Aladdin, Røverborgen, Ærlighed varer længst, Fiskeren og Ludlams Hule har bevæget mig.

Et lille Stykke, som hører til noget af det Skiønneste i Idyldigtningen, er Goethes Geschwister. Jeg saae det her i Aftes ganske fortræffelig spillet af Herr Wulff og Madame Stich. See her den sande Idyl! Ikke prosaisk dumt Flæberie,

ikke flaut Coquetterie, men ægte dyb, frisk Menneskefølelse, grundet paa et interessant Forhold. Gid Goethe havde skiænket os meer af dette Slags!

Et lille fransk Stykke »Shakespeare som Elsker« har jeg ogsaa med Fornøielse seet. Det blev godt spillet af det ovennævnte Skuespillerpar. Ikke som om man vel hvert Øieblik følte, at det var en fransk og ingen engelsk Shakespeare, det forstaaer sig. Men det morer dog, godt spillet; thi Fabelen er smuk. Det behager ogsaa at see Shakespeare fremstillet som stor Digter, som ædel, uddannet Mand, af en fransk Forfatter; og det gotter ogsaa en Digter, at see Poeten udstikke Hertugen, og løbe af med den smukke Elskerinde. Den sidste Følelse er subjektiv, jeg tilstaaer det; maaskee en Hertug vilde have den Modsatte.

Jeg har hørt den første Akt af Mozarts Figaro. Gode Sangere lader her til at være. Men de sætte mig for mange Kruseduller paa Parykken. Fischer var Figaro, men for lutter Fischerske Rullader kunde jeg næsten ikke høre de mozartske Melodier, og det var dog for dyre Rullader!

Jeg har fundet en meget venlig Modtagelse hos Herr von Zschocke, Pistors Svoger, hvis Syster er en særdeles dannet og talentfuld Kone. Forleden Aften forelæste jeg dem de Usynlige af Holberg, af det samme gamle tydske Exemplar, hvoraf jeg havde læst for dem, for 11 Aar siden. Det er en underlig Følelse at læse Holberg i en slet tydsk Oversættelse. Tydskland fortiente vel en god, og jeg er overbeviist om, at det vilde blive en almeen yndet Bog.

Den 28de.

Vi vilde just været hen at giøre deres Excellencer Greverne Bernstorff vor Opvartning i Overgaars (de kom Dagen i For-

veien), men de overraskede os med en Visit. Jeg fandt i dem de forrige Velyndere, som interessere sig med hædrende Deeltagelse for mig. Vi spiste hos Grev Bernstorff til Middag, og jeg lovede at forelæse dem Fostbrødrene paa Fredagaften.

Min gamle Ven Capelmester Kienlen har jeg fundet igien her i Berlin. Han er sygelig stakkels Mand, og Næringsorger trykke ham, da han er uden Levebrød; thi det Theater han var ved i Presburg, blev ophævet. Han er endnu ung, overordentlig blond, og har meget musikalsk Genie. Claudina von Villabella, som han alt componerte paa i Paris 1809, mens jeg var der, skal nu snart spilles her. Han har componeret flere Stykker. Om hans Arbeider have Theatereffekt veed jeg endnu ikke, men at han har sat søde velsignede Melodier, det veed jeg. Jeg var en Aften hos ham, og han sang mig adskillige for. Han spiller Pianoet til Fuldkommenhed med megen Smag. Det var Skade, hvis dette smukke Blomster altfor tidlig skulde knækkes og visne. Han bragte mig hen i Herr Regieringsraad Schades Familie, hvor jeg traf Schleiermachers Søster, og hørte deiligt synge af et Par berlinske Damer. Der hersker en god Tone i denne Cirkel; Tieck er en Ven af Huset, og vore Venner Sibbern og Bech ere der i friskt Minde.

Fru Alberti skaffede mig en Billet til Zelters Syngeacademie. Denne Indretning er stiftet af den afdøde Capelmester Fasch, hvis Levnet Zelter smukt har beskrevet. Zelter vedligeholder dette Institut med Kraft og Lune. Han er en Mand paa 60 Aar, høi, mager, med nedhængende Øienbryn over de humoristiske kraftige Øine. Han taler ikke flydende, men kiærnefuldt. Han har været Muurmester og Architekt; Musiken forstaaer han fra Grunden. Han componerer skiønne

følelsesfulde Romancer og Choraler. Goethes Mahadöh, der Zauberlehrling og Rattenfänger, har han f. Ex. sat smukke Melodier til. Han er mig ret et Ideal af en tydsk Haandværker og Kunstner, fra Hansestædernes gode Tid. Jeg tænker paa Holbein, paa Hans Sachs ved at see ham. Det Lune som han udbreder over sin Bordkreds, mindte mig om Martin Luthers Tischreden. Han er een af Goethes bedste Venner, agter ikke meget den giængse polerede Tone, og beskyldes for at være but. Mod mig var han meget venlig. Paa Fru Albertis Forbøn sendte han mig først en Billet til sit Syngeacademie, siden indbød han mig selv til sit Liedertafel. I Syngeacademiet blev udført flere latinske Chor af forskiellige Componister; et Slags Requiem. Over 60 Damer og 30 Herrer sang med Præcision, Klarhed og Kraft, ledsaget af et eneste Clavecin, som Zelter spillede. Saaledes skal man høre Chor, naar man vil faae en Idee om hvad blotte Menneskestemmer ere istand til. Det er nu ellers Brug her i Berlin at synge christelige Hymner af den gamle italienske Tid, som af Leonardo Leo, Stabat mater af Pergolese, o. s. v. i Selskaber. Men skiøndt jeg saa gierne hører Kirkemusik, skiøndt det er en Fortieneste, at have draget den igien frem for Lyset, efterat den saalænge laae forglemt, maa jeg dog tilstaae, at jeg ikke just finder den passende til selskabelig Forlystelse. Den er for vigtig, for høitidelig til at være et dagligt Morskab. En slig hellig Musik maa synges paa et helligt Sted, med Alvor og Andagt. Og dette er umuligt i Selskabet. Første Gang man synger eller hører den synge, griber det sagtens Hiertet med saa stærk Magt, at man rykkes ud af sin Omgivning og føler sig i Kirken, hvor man saa er; men siden forstyrres man af den aldeles fremmede Stemning, som omgiver og overdøver

hin frommere Begeistring; og da maa der, efter Tingens Natur, blande sig en Slags Affektation i Tingen, som er mig ubehagelig. Gud bevare os fra at faae unge Nonner og Munke igien (Hospitaler for Gamle og Tilflugtstæder for Ulykkelige, er en anden Sag) men derfor kunde dog gierne, synes mig, en Hob syngende Christne blive enige i at samles i Kirkerne ugentlig; og der maatte slig skiøn Sang kunne forbindes med Gudstienesten. Saa var det hvad det skulde. Man taler saameget om de skiønne Kunster i den catholske Religion, som styrke Begeistringen, og som vore Kirker mangle. Men fordi de mangle i vore Kirker, udelukkes de paa ingen Maade af vor Troesbekiendelse. Den Augsburgske Confession forbyder ikke at bygge skiønne Kirker, at hænge bibelske Billeder i disse Kirker og at understøtte Gudstienesten med herlig Sang og Musik. Fandt man — og det maatte man vel finde — de gamle Hymner alt for catholske, for vore luttrede Forestillinger, saa kunde man jo enten forandre noget deri, eller digte nye. Kun maatte det være ægte, from, kraftig Poesie, hvori Hiertet svang sig til sin Skaber, og ikke triviel Snak af en ubegeistret Siæl. Og det forstaaer sig, yderst forsigtig maatte man være med slige Omarbeidelser, hvis ikke Hovedindtrykket ganske skulde svækkes. En gammel latinskcatholsk Hymne, der omarbeides i moderne Vers, hvor ethvert bibelsk Billed opløses i en moralsk Trivielsætning, enhver klangfuld Orgellyd af Middelalderens Munkelatin, udspædes til en slæbende, slap, giængs Talemaade, kommer mig for, ligesom naar Bottom og hans Compagnie i Midsommernatsdrømmen, spille Pyramus og Thisbe, hvor Løgten skal forestille Maane, og den kalkede Snovt en Væg. Mozarts Requiem f. Ex. kan aldeles ikke undvære sin latinske Text; den kan ikke blive luthersk. Thi Com-

ponisten har med sine deilige Toner just udtrykt hiin Rædsel for Straffedommen, hiint Sandseligtsøde i de himmelske Forestillinger, som Protestantismen forkaster. En saadan Hymne maa da kun gives som den er, i en Consert. Tænker man sig alle de udtryksfulde Billeder bort: Gravhvælvingens Sarkophager, hvor Siælemessen synges; Dommerens Strenghed, paa den yderste Dag, naar Bogen oplades; Basunen som udbreder sin Klang; og det Guds Lam, som bær al Verdens Synder; — hvad bliver der da tilovers? Hvor er det muligt at oversætte Linier som:

Tuba mirum spargens sonum
Per sepulcra regionum
Coget omnes ante thronum!

og som:

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus
Cum vix justus sit securus.

Kan vi i vort Sprog udtrykke det Sepulkralhellige i de første Toner:

Requiem æternam dona eis Domine?

Eller siden den helligmuntre søde Velklang i

Benedictus, qui venit &c.? og i Hosanna in excelsis?

De første Aarhundreders Munkelatin maa betragtes som et ganske eget selvstændigt Sprog. Det er smagløst at kalde det smagløst, det vil sige at bedømme det efter Regler, der gjældte i Horats's, Virgils og Ovids Tid. Til et episk Digt, en philosophisk Ode, en tankefuld Satire, passer det ikke. Derimod udtrykke de fuldtonende stærke Riim (der skiøndt udenfor Sprogets Genius, dog, sælsomt nok, fandtes saa hyppigt deri) meget vel, til en begeistret Sang, en brændende Andagt, ledsaget af Orglets svulmende Susen. Dette Sprog maa da an-

sees som Overgangen til det Italienske. Det laae i Tingens Natur, da den forrige poetisk-epicuræiske Livsphilosophie, (der ikke var istand til at standse Lasterne), gik over til sværmerisk brændende Andagt og sønderknusende Ruelse, at ogsaa da Poesien en Stund veeg for Musiken, og den overbevisende Tanke opløste sig i hiertesmeltende, henrykkende Velklang.

Zelters Liedertafel var mig et endnu mere uventet og kierkomment Syn, end Syngeacademiet. Forestil dig en Klub i et smukt Locale: et Gaffelbord, som hos os til Kongens Fødselsdag. Om dette Bord satte Medlemmerne sig, og enhver har, (som paa Skydebanen hos os) Lov at tage en Giæst med. Zelter er Mester i denne Klub, og sidder i Høisædet. Lige for ham staaer en lille Forhøining paa Bordet, beklædt med Purpurfløil og prydet med et stort Sølvbæger forgyldt. Rundt omkring ligge, ikke blot som hos os Visebøger, men ogsaa Nodebøger. Nu valgte Zelter en Vise og pikkede med sin Hammer. En sagte foregaaende Nynnen fulgte, for at finde den rette Tone; og tænk dig nu min glade Forundring, da pludselig det hele Selskab begyndte fiirstemmig, i den skiønneste Harmonie, at synge de herligste fugerte Chor, med den største Lethed. Snart kom enkelte Stemmer, snart vexlede det fra den ene Bordrække til den anden. Alle vare de øvede Sangere af Syngeacademiet (forresten Embedsmænd, Kunstnere, Kiøbmænd etc.) Zelter havde componeret endeel af disse Sange. Den første var: Der alte Gott lebt noch! Hvori jeg med Begeistring hørte dem synge de Ord: Gebrochen ist das Joch! Mange smukke lunefulde Viser sang man, alle fugerte. Men fremfor alt var Horatses Ode: Integer vitæ scelerisque purus; fortræffelig componert. Det bevægede

mig til Taarer at høre dette ældgamle Digt, som kun Skolemestere og Skoledrenge saamange hundrede Aar igiennem med Gnavenhed og Ængstelighed have tydet; — det henrev mig at høre det levendegiort, og paa ægte horazisk Viis siunget med Lethed og Ild af muntre Selskabsbrødre. Og har der været et Støvgran tilbage, Flaccus! af din i Tivoli længst nedgravede Aske, saa har det bevæget sig i Jorden af Glæde, i en sympathetisk Medfølelse.

Jeg har giort Bekiendtskab med Regieringsraad Hoffmann. Han er liden af Vext, maver og fyrig. Han er Embedsmand, Musiker, Digter; og har componeret Musiken til Fouques Undine. Han og Boghandler Herr Hitzig indbøde mig og B. til at spise med dem paa en Restauration, hvor vi ogsaa fandt Devrient, for nærværende Tid Berlins største Comiker. Jeg har seet ham spille en fransk Kammertiener, der underviser og imponerer en tydsk sælle Kudsk, ved en Flaske Viin, som de drikke sammen, ved et lille Bord. (Stykkets Navn har jeg glemt). Noget mere lystigt kan man ikke tænke sig. Aldrig kunde dum Storagtighed og en fiollet Air persifleres paa en mere fornøielig Maade. Alle de fornemme Fagter i Carricatur, og dog med en vis beundringsværdig fransk Nonchalance.

Hos Alberti var jeg forleden. Prof. Buttmann oplivede Selskabet med sin Ild og sit Lune. Vi disputerede sammen om den lærde Terminologie, som Philosopherne brugte, og som havde giort Kant saa vanskelig. Han sagde den var nødvendig; jeg paastod nei: at hvad man ikke kunde udtrykke i sit eget Sprog med Eenfold og Klarhed, det tænkte man heller ikke ret klart endnu. Buttmann forekastede de nyere Sprog, at de havde mistet deres bestemte Endelser. Jeg svarede:

Man tænker ikke med Endelserne! Visse fine Skatteringer af græsk Tænkning lade sig vel ikke ganske oversætte paa Tydsk; men det vilde være ligesaa umuligt at oversætte enhver Nuance af en Tydskers Tanker paa Græsk. Der gives intet absolut Udtryk for Tankerne; og naar man ikke kan forklare sig ret i sit Modersmaal, saa kommer det deraf, at man har beskieftiget sig mere med et fremmedt Sprog, tilegnet sig dets Former, og troer nu at burde finde dem alle igien i sit eget Sprog; hvilket er en Urimelighed, da det just er denne Forskiællighed i Udtryk og Vendinger, som giør Sprogene til flere og ikke til eet. Dette kunde den lærde Grammatiker ikke nægte.

602. Fra N. Fürst. Wien d 28 August 1817.

Høistærede Ven!

Da jeg først saa silde har faaet Stykket til Afskrift, maae De ikke tage ilde op, at jeg kun afsender een Afskrift, da Tiden er for kort til endnu engang at lade det afskrive, da jeg veed, at Deres Ophold i Berlin kun vil vare meget kort. De behager altsaa at melde mig, om De ønsker en Afskrift endnu herfra, hvilket jeg troer nu ikke vil være nødvendig. Ludl. Hule og Freyas Alter vil jeg med det første sende til Cotta, efter Deres Ønske. — Ludlams Hule har lykkelig passeret Censuren, og Palfy vil nu stræbe snart at faae det opført. — Krüger er endnu ikke kommen tilbage; Freya unde ham Helsen og Sundhed, at han snart maatte komme! Schreyvogel ankom hertil igaar men jeg har endnu ikke talt med ham. Igaar spilte Roose førstegang efter sin Sygdom, og blev ved hans Fremtrædelse af Publikum modtaget med et Bifald, som jeg endnu ikke har seet Mage til. Han spilte Comandantens Rolle i et

nyt Stykke af Kotzebue, kaldet: die Brieftasche, bearbeidet efter en virkelig Anekdote. Stykket har megen Theatereffect og har giort Lykke her. — Koch bliver med hver Dag svagere og sygeligere, saa man troer, han snart vil høre op at spille. Costenoble fra Hamborg er engageret hertil og vil faae de fleste af Kochs Roller. Af Damer har jeg hørt nævne Madame Stich fra Berlin, som skal undsætte Jomfrue Adamberger. — I Josephstaden bivaanede jeg igaar den første Forestilling af Aladdin oder die Wunderlampe af en Hr Gleich. Stykket har den samme Lighed med Deres, som Brestrups Viser med Deres Helge, eller som Reisers Ildebrandshistorie med Deres Vaulunder. Stykket er i 4 Akter, men trods den beste Villie, har jeg ikke kunnet udholde mere end to, og som jeg siden hørte, er det blevet udpebet. — Bravo! —

Da vi dog ere ved Udpibningen saa maae jeg sige Dem, at jeg i disse Dage har begyndt paa et dramatisk Arbeide, som jeg snart haaber at fuldende, thi da det er paa Vers, saa flyder det fra mig som Vand. Det vil altsaa have den Fortieneste, at Resencenterne vil roese den flydende Stiil, som dog er bedre end slet ingen. Dog nok herom! —

Brandis er for nogle Dage siden reist til Rom, uden at tage Afsked med mig, som dog ikke har sadt mig i nogen elegisk Stemning, da vi sielden saae hinanden. — Koss har endnu ikke faaet Deres Stambog fra Cotta, naar De igien skriver til Stutgart, haaber vi De atter erindrer ham derom. — Steigentesch er atter kommen hertil, jeg har endnu ikke seet ham; man siger han gaaer direkte herfra til Dannemark, men Koss har med en meget vigtig Embedsmine forsikkret mig det Modsatte »og det i en Tone ... ja i en Tone« etc. — — — Frue Sonnleithner og jeg vente med Længsel efter et Exemplar

af Hroars Saga, som De har været saa god at love os. Fridrichsberg kan jeg nu udenad, jeg har derfor givet mit Exemplar til Frue S. som fuldkommen fatter og forstaaer dette over al Beskrivelse herlige Digt. Jeg har maattet give hende Oplysning om nogle enkelte Ting i dette Digt, som hun ved hendes lange Fraværelse fra Danmark ikke mere huskede. De seer, at vi uafladeligen beskieftige os med Dem, og hvad i Verden kan være os kiærere, da vi alle saa høiligen elske og agte og beundre Dem. De vil altsaa let kunne begribe at vi meget længes efter at høre noget fra Dem.

Tag høistærede Ven til Takke med disse faae Linier. Jeg haaber nu snart at kunne skrive Dem et udførligere Brev. Jeg anbefaler mig til Deres Erindring og ønsker Dem al muelig Held og Lykke

Deres hengivne Ven

N. Fürst.

Je vous prie de presenter mes civilités à Mr de Bertouch. Mr de Koss est un peu faché de ce quil n'a pas pris congé de lui.

(très à la hâte).

603. Fra Christiane Oehlenschläger. den 30 August 1817.

Kiæreste Oehlenschläger!

Siden jeg sidst skrev Dig til har jeg atter faaet Brev og det saagar to, et fra Dresden 17 August og et fra Berlin af 23; med Gaars Posten begge. Hvor usigeligt disse Breve glæder mig veed Du, dette have de alle giort, enten de kom sieldent eller hyppigt, ja jeg forsikkrer Dig at jeg undertiden har havt ondt af at Du saa aldeles ingen Hvile havde, men nu de hver Gang melde mig glædeligere Efterretninger saa er Glæden da ganske forskrækkelig stor. Jeg havde skrevet et Brev idag otte

Dage til at give Hiorth med, dette sender jeg nu idag, da jeg ikke veed hvad jeg skal skrive og jeg desuden lever i lidt Uroe i denne Tid, formedels at vi vil have Huset reent og pænt til vor søde Falle kommer hiem. Den stakkels Hiorth er undskyldt; i Søndags gik en Skipper ud for at gaae til Lübeck, han skulde været med, men Vrøvl med hans Pas giorde ham det umuligt, der var ingen Skade skeet, thi Vinden vendte sig nogle faae Timer derefter og han kunde ingen Vegne komme. Nu har han været fix og færdig siden den Tid, men har ingen Vind havt og kan først komme bort paa Mandag deels for Skipperens Skyld og deels for Vindens. Det er beklageligt men det kan ikke være andet naar man gaaer til Søes. Han gaaer til Svinemynde og derfra rejser han Nat og Dag til Berlin, den arme fortvivlede Hiorth. Vil Du gaae til Søes hiem vil det gaae des hurtigere for Dig thi Vinden er altid god i denne Sommer hiem men slet ud. —

Hvor inderligt dine Venners Kierlighed har glædet kan Du viide som kiænder mig. Man vinder best mit Hierte ved Kiærlighed til Dig og det veed da Gud alle have kappedes om at elske og beundre Dig. Det var rigtig nok Skade at Comediehuset brændte men de har jo et andet Sted, hændte sligt os var vi jo reent fra det.

Jeg blev gierne ved at skrive men jeg vil heller sende dig et par Linier med Hiorth og nu slutter [jeg] da jeg som sagt ligger i Uorden og Uro som jeg da i disse Dage kommer ud af. Jeg frygter at Du bliver urolig over Hiorths Udeblivelse, men nu er Du jo saa nær ved Maalet, bliv derfor hverken vred paa ham eller Skiæbnen. Børnene hilse Deres søde Falle tusinde Gange. Bestefader glæder sig usigeligt til Din Hiemkomst.

Din Christiane.

604. Fra Christiane Oehlenschläger.

Kiøbenhavn den 2 September [1817]

Kiæreste Oehlenschläger!

Peder Hiorth har været hos mig idag for at sige mig, at den forhærdede Skipper som han skulde rejse med, neppe bliver seilklar før Fredag den 5te, det gaaer da aldeles ikke an at vente efter naar disse langsomme Skippere behage at seile; han har derfor besluttet at rejse i denne Aften til Lolland, for derfra at gaae enten med god Vind til Rostok eller Heiligenhafen, til hvilket sidste Sted han dog snart uden Vind vil kunde komme; dette Raad har han faaet af adskillige velbereiste Folk, for Exempel Brummer, og jeg haaber da nu, at han vil kunde være hos Dig paa Søndag, som desværre er fiorten Dage for seent, men jeg beder Dig ikke at være formeget vred paa ham, thi han er virkelig undskyldt, vi har paa et Øyeblik nær, da Vinden var god, ikke i langsommelig Tid havt andet end vestlige og sydlige Vinde, som er de allerværste. Kammerjunker Roosen har været over fiorten Dage underveis til Kiel, for kort Tid siden. —

Disse Linier har Hiorth bedet mig skrive Dig, han mener vel at Du ikke skal blive saa vred naar jeg taler disse sande Ord til hans Undskyldning.

Vor Glæde, min velsignede Oehlenschläger, over Din Hiemkomst er ubeskrivelig, kun er der een Ting som ængster mig, det er at Du vil finde mig meget forandret, jeg er uden Overdrivelse blevet 9 Aar ældre af Udseende i de 9 Maaneder Du har været fraværende, det har tit bedrøvet mig, deels for Din Skyld, deels for min egen; thi saa lidt forfængelig jeg er, er jeg dog heller ikke saa ligegyldig i denne Henseende, at det ikke skulde giøre mig ondt at ældes før Tiden; men hvad nyt-

ter det at klage! Mine Øynes elendige Tilstand bidrager ogsaa meget til det slette Udseende, jeg giør derfor alt muligt for at skaane dem, men jeg er begyndt for sildig, og de er nu saa slemme undertiden at min lille ømme og kiærlige Johannes tit kysser dem og siger, at han vil see at skaffe mig none fræske Øyne for det er Synd at Moer skal have saa syge Øyne. Da nu Øynene er svage, fremkalder hver lille Følelse hos mig, Vandet i dem, og hvad de ikke er svage, blive de det ved den evige Græden; ligesom ogsaa ald Forkiølelse trækker derhen. Men naar vi nu først har vor søde Fader hiemme, bliver vist alt godt, og dette vil jo ikke vare ret længe. Vi har beredet os efter beste Evne paa at modtage Dig i et peent og ordentlig Huus, dit eget nemlig; havde jeg vovet at anvende noget meer derpaa, skulde det blevet bedre, men herefter har jeg naturligviis maattet beregne alt. Det mørke Kammer er lidt fugtigt, som Du veed, jeg har derfor ikke vildet at din Seng skulde staae der ligetil Du kom, men har i disse Dage flyttet den ind, paa sin Plads, naar nu Johannes vaagner om Morgenen, rejser han sig hurtig op for at see om Fader ligger i den. William kan ikke lide at man krøller Omhænget ved at gaae det for nær, »det er min Faders Seng den skal de lade staae i Ro«, siger han. Lotte hopper tit halve Timer i Rad af Glæde. Lev vel, beste Oehlenschläger alle hilse Dig dog ingen inderlige[re] end Din Christiane.

605. Fra E. T. A. Hoffmann. d. 3 7br 17.

Fouqué hat der gestrigen Verabredung gemäss mit Brühl alles in Ordnung gebracht, ich erwarte Sie, verehrtester Herr! daher heute Abend um 7 Uhr (ja nicht später) bey mir

um gemeinschaftlich mit Ihnen zu unserm Freunde Hitzig zu wandeln. Hoffmann.

*606. *Til Christiane Oehlenschläger.* Berlin den 4de September 1817.

Her sidder jeg arme Menneske endnu fast, paa den Berlinske Sandbanke med min Reiseven. De preusiske Heste have ikke Magt nok til at trække mig løs, og den gode Ven Hiorth, som skulde afløse mig, er imod den sædvanlige Hiortenatur, saa langsom, at man mere skulde troe der kom en Snegl end en Hiort. Hin kan, som bekiendt, ikke drage afsted, uden at den vel har besørget sit Huus, og faaet sin Koffert med paa Ryggen; og jeg tænker det er det samme, som opholder vor Ven. Jeg kiøbte mig et Signet igaar, med en Steen af Biergkrystal, hvori forestilles en ilende Hiort med Underskrift »Sempre dritto.« Denne Hiort vil jeg vise den anden naar han kommer, og giøre ham undseelig dermed.

Først i September skulde jeg været hiemme; men nu skrive vi »saavist« (som Troels siger) alt den 4de September og jeg sidder endnu i Berlin.

Somme mene (andre ikke) at Berlin har sit Navn af Churfürst Albrecht der Bär; heraf Bärlein eller Berlin. Denne gode Churfyrste maa have været en stor Elsker af Sand. Jeg hader det saameget, at jeg ei engang slaaer Sand paa hvad jeg skriver, men bliver lidt med at vende om, til Bladet er tørt. Havde jeg været paa Raad med, saa havde jeg ikke bygget denne store Stad der, men heller hvor nu Potsdam staaer, eller et andet Sted, hvor der er Jord, Urter og Træer. Dog, saadant kommer ikke paa eengang, men lidt efter lidt. Tilsidst er der en stor By, og man veed ikke selv, hvordan den er kommen der.

Vi boe ellers meget smukt unter den Linden, paa et Hiørne af Friederichsstrasse. Disse skiønne Lindegange strække sig tvers igiennem Byen, fra den store Plads, hvor Operahuset, Universitetet og Bibliotheksbygningen er, til den saakaldte Thiergarten, eller Dyrehauge; hvor jeg dog ingen andre vilde Dyr har seet end unge Herrer. Hundene og Hestene derimod ere ganske tamme. Naar det ikke har regnet nylig, vader man bestandig i Sand, ogsaa der. Henne ved Spreefloden voxer der en fem, sex ret smukke Græsstraae.

Byen selv er meget vidtløftig. Der er ingen Fortouge, ingen flade Stene, man maa gaae hele Halvemiil paa de kantede, og uafladelig læse skreven med hvide Bogstaver paa blaa Grund: Friederichsstrasse, Charlottenstrasse, etc. — Gaderne ere igien altfor brede, og Husene altsaa ikke forholdsmæssig høie. Du veed, jeg elsker meget de engelske Anlæg (de hyppige Galger undtagen) ogsaa i Stæderne. Derfor hylder jeg i Wien Graben, Kohlmarkt, etc. og i Kiøbenhavn: Vimmelskaftet, Amagertorv, Kiøbmagergade og Østergade. Det er langt hyggeligere, langt husligere at gaae igiennem saadanne krumme Gader imellem. Man seer ikke strax Gaden til Ende, og Phantasien har mere Spillerum. Der er mere Skygge om Sommeren og mere Luunhed om Vinteren. Den ene Gade seer ikke ud akkurat ligesom den anden*). Det er vist disse Forestillinger der have bevæget vore Forfædre til

*) Man kommer ikke i saadan Forlegenhed, som jeg engang paa min første Reise, i Turin. Jeg gik nemlig fra mit Logie, og tog saavel Huset som Hiørnet af Gaden skarpt i Øiesyn, for at finde det igien. Gadens Navn bekymrede jeg mig ikke om, thi det morer mig altid mere at bedømme Folk og Steder efter deres Væsen, end efter deres Navne. Men det var let kommen mig dyrt at staae, og jeg havde nær aldrig fundet hiem; thi alle Hovedgaderne med deres Huse i Turin ligne hverandre, som den ene Draabe Vand den anden.

at bygge krumt. Inde i Husene tilstaaer jeg, at Værelserne lide noget i Skiønhed, ved denne Skiævhed, men udenfor seer det meget godt ud; og derfor troer jeg, at enhver Indbygger i en Stad, der intet Huus selv ejer, men maa nøies med at see paa de Andres Huse, vil være af min Mening. — Det Smukkeste er nok ellers, at man i en Stad baade har krumme og lige Gader. Saa kan Hver vælge efter sin Smag; og har han Lyst, saa kan han boe i en lige Gade, som jeg, og spadsere naar han vil ud af Porten, giennem de krumme. Lykkeligviis er Kiøbenhavn, og de fleste Stæder, bygget saaledes, og altsaa er Ønsket fuldkommen opnaaet, og intet blot pium desiderium.

Altfor skiæve maa dog Husene heller ikke være, som Bibliotheksbygningen her f. Ex. Den seer ud, som een af de moderne bøiede Guldtobaksdaaser, der, for at kunne ligge i Vestlommen, er dannet, som om Metallet, (Voxet liig) havde ladet sig smelte og danne efter den runde varme Bug. Men da ikke alle Bøger i et Bibliothek ere i Vestlommeformat, saa bør Bibliotheksbygningen heller ikke være det. I gamle Dage var selv Bibliothekaren, den lærde Biester, krum, formodentlig for at passe til Bygningen. Professor Wilken som nu er Bibliothekar, var saa venlig at invitere mig til sig en Aften; men jeg havde allerede modtaget en anden Indbydelse.

Uagtet Friderich den Anden har bygget Bibliotheket i denne Smag, slog han dog Vrag paa Universitetsbygningen, som hans Broder forestod, og og sagde: Den underste Etage saae ud som en Kiælder, den anden som en Kirke, den tredie som et Jomfruhuus. Saaledes seer man ofte, med Biælken i sit eget Øie, Skiæven i sin Broders.

Dette burde den kongelige Philosoph betænkt; og var han maaskee ikke bibelfast, saa kunde han jo erindret sig samme

Sentenz hos Horats, der, skiøndt samtidig med Christus, dog vist neppe havde det fra ham, naar han omtrent siger med lignende Ord:

> Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
> Postulat, ignoscat verrucis illius —

Og det er ikke den eneste christelige Sentents, man træffer hos Horats, han siger f. Ex. ogsaa: Carpe diem, quam minimum credula postero!

Operahuset er meget smukt. Der spilles bestandig her, siden Comødiehuset brændte; men om det nu kommer af at Operahuset ligger mere afsides, eller fordi det er Sommer, nok der er temmelig tomt for Tilskuere. Theaterintendenten Herr Greve Brühl har viist mig al mulig Godhed og Venlighed, og sender mig hver Morgen en Billet til en spærret Plads, ved Theaterbudet. Jeg har havt den Fornøielse at see Unzelmann igien; han bliver gammel nu. Det var en herlig Comiker. Han havde ikke Ifflands Fiinhed og Portrætmalertalent, men han havde mere comisk Begeistring og lystig Natur, og det er ogsaa godt. Den Smag, der blot holder sig til en enkelt Green af Kunsten, er indskrænket, og naar den vil give Tonen, saa fornærmer den; thi en indskrænket Smag kan aldrig vorde en almindelig Smag. Hvad den physiske Nydelse angaaer, saa er det Enhvers egen Sag, om Een holder meer af Steeg, en anden af Kage, en tredie af Ærter o. s. v. skiøndt ogsaa Vragerie og Særhed hvad dette angaaer, viser Forkeerthed og Mangel af Sands; men i Kunsten er det utaaleligt. I en vis Periode troede adskillige Kunstdommere, at vise deres fine Indsigt, Kundskaber, Forstand, Sædelighed, Borgersind, og Gud veed hvad, ved evig at prise den blotte Efterligning af den almindeligste Natur. Naa ja Herre Gud, det

kan være ret morsomt imellem at see, hvorledes Niels efterligner Christen: hans Gang, hans Hilsen, hvordan han knapper sin Kiole, snyder sin Næse o. s. v.; men noget Stort og Fortrinligt er der dog ikke i. Men det forstaaer sig, denne Smag kunde heller ikke lide Personligheder. Det maatte ikke være en bestemt Christen, som man knappede Kiolen, eller kløede sig i Hovedet efter, det skulde udtrykke Genus af et saadant Kioleknapperie eller Haarkløerie. Kun maatte det for alting være Natur. Man vilde individuelt see hvorledes Genus af Peerer trak sine Støvler paa, skiændte paa sine Folk, satte sig ved Skriverbordet, gik op og ned af Gulvet o. s. v. — Kom nu en Lystigmager med Genie, som vilde vise os sindrige Hogarthske Carricaturer, af den latterlige Verden, istedet for de matte Blyantstegninger af den saakaldte virkelige, det vil sige den kiedsommelige, og dagligdags; saa blev han forviist til Fiæleboden, som en Bajas, der ikke burde komme i skikkelige Folks Selskab. Med hvilken smagløs Ubillighed har man ikke ofte saaledes behandlet vor genialske Knudsen, fordi undertiden det altfor fulde Bæger overskummede. Kunde Londemann, (der fik Folk til at lee, naar han stak Hovedet ind ad Coulissen) see op af sin Grav, og læse mange af de senere Kritikker, ak hvor vilde den Arme korse sig, og skynde sig med at trække Hovedet ned i Liigkisten igien, inden de strænge Herrer saae ham, og bebreidede ham, at han endnu i Dødens Rige ikke kunde vige fra sin skalkagtige Natur, og bare sig for at giøre Nar — af dem! Saaledes er det ogsaa gaaet Unzelmann i Berlin. Men han blev dog altid ved at være Folket og Thalia kiær, ligesom Knudsen. Han havde den Vane stundom at sætte et Par Ord til i sin Rolle. Det blev forbudet, og man maatte betale Bøder, hvis man over-

traadte Forbudet. Eengang spillede man det deilige romantiske lille Syngespil Richard Løvehierte, hvor Prindsessen kommer ridende hiem til Borgen. Hesten giorde adskillige farlige Krumspring paa Bræderne henimod Orchesteret; og Unzelmann, som var nærværende og spillede med, gik hen, tog Hesten i Bidselet, hævede truende sin Pegefinger og sagde: Veedst Du ikke, det er forbuden at sætte noget til i sin Rolle? — Et stærkt Bifaldsklap belønnede denne Vittighed, og Unzelmann betalte med Glæde sine Bøder.

Jeg behøver vist ikke ved denne Leilighed at gientage, hvad jeg saa ofte har yttret, at der er overordentlig Forskiæl paa vittig begeistret Overgivenhed, og paa flaut, plumpt Lapserie. En saadan lystig Person paa Theatret, maa have de samme Egenskaber, som i ældre Tider Hofnarren. Han maa forbinde Klogskab med sin Galskab, Finhed med sin Plumphed, Satire med sin Spøg. Det Overdrevne maa kun bestaae i de sammenhobede Træk af Naturens adspredte Lystigheder; men han maa aldrig yttre noget, som er aldeles Unatur. Giør Comus det, saa feiler han. Men hvem feiler ikke stundum? Og hvad er vanskeligere end at holde Maade i Overgivenheden? Og hvilken Udsvævelse er uskyldigere og tilgiveligere, end en slig Overgivenhed? Og hvor i al Verden skal man have Lov til at være overgiven, naar det ikke er i Comødien? Den der blot vil see hvorledes Invaliden hinker ved sin Krykke, eller den gamle Kone hoster ved sin Rok, den forføie sig til Vartov! Den som vil see hvorledes Cancellieraader arbeide ved Skriverbordet med Embedsiver for Staten — den begive sig til Collegierne — men Den som søger sindrigt, lunefuldt Spøg — han maa nærme sig Thalias Tempel, og fortryde ikke paa, at han der finder den comi-

ske Maske, og at man der hverken taler, som paa Kathedret, eller paa Prækestolen.

Man maa vel ved slig Leilighed sige med Shakespeare:

> Now, by two-headed Janus,
> Nature hath fram'd strange fellows, in her time:
> Some that will evermore peep through their eyes,
> And laugh, like parrots at a bag-piper;
> And others of such vinegar-aspect,
> That they'll not show their teeth in way of smile
> Though Nestor swear the jest be laughable.

Unzelmann stod om Formiddagen med et Par andre Skuespillere paa Theatret, efter at man havde prøvet Schillers Røvere, just ligesom Comødiehuset begyndte at brænde. Da han nu mærkede Ilden oppe under Loftet; hyssede han paa de andre og sagde forsigtig: Still Kinder! Das muss um Gottes Willen ganz heimlich gehalten werden! Das darf niemand wissen. Wir werden es wohl bald löschen können. Imidlertid hvirvlede de stærke Luer alt høit ud i Luften af Taget, og hele Torvet var fuldt af Mennesker, som saae paa Ildebranden. Skuespillerne maatte skynde dem, med at redde dem selv.

En anden Tildragelse maa jeg endnu i denne Anledning fortælle. Et Menneske havde om Formiddagen taget Parterrebillet til Opførelsen af Røverne. Da nu Comødiehuset Kl. 6 om Aftenen var tilintetgiort, brændte i Grunden, og der stod en Cordon Soldater omkring, for at holde Sværmen tilbage, kom Mennesket, pikkede en Soldat ganske rolig paa Skuldrene, viste ham sin Billet, og vilde ind paa Brandpladsen, paa Grund af at han jo havde Entree. Maaskee troede han at man virkelig spillede Røverne under aaben Himmel, og at de nu vare ved at brænde Huset af.

Med sand Fornøielse saae jeg i Overgaars Lessings Na-

than. Et udødeligt Mesterstykke, hvor den store Tænker og Menneskekiender viser sig i sin høieste Glorie. Hvert Ord næsten i Nathan den Vise er Guld. Man har beskyldt dette Stykke for at være mere Philosophie end Poesie, det er ikke sandt! Det er ægte stærk Poesie, og Shakespeare selv har ikke opfundet og fremstillet en Charakteer dybere og mere levende end Lessing sin vise Jøde. Hans ædle Ven Moses Mendelsohn har formodentlig foresvævet ham, og han har blot forbundet hans Viisdom med Rigdom; hvorved da ogsaa Viisdommen faaer et stærkere Relief; thi at være viis og riig er en dobbelt Sieldenhed. Hvor herligt er ogsaa den vakkre butte svabiske Ridder Court, og den sværmerskuskyldige Recha skildret; den ærlige Klosterbroder, der maa gaae den listige Patriarks Ærinde, og sige hvad han har sagt, men ikke hvad han selv mener. En skiønnere Scene gives der ikke i noget Skuespil, end den, hvor Nathan giør Courts Bekiendtskab, og hvor denne fra sin første Stolthed og Foragt ledes til den største Beundring og Ærefrygt. Et ægte Billed paa hvad en høi Siæl kan virke, og altid virker. Den overordentlig store Mand bukker aldrig aldeles under Fordommen. Lad ham handle og tale, saa svinder Taagen fra ethvert besiælet Øie. Scenen med de tre Ædelstene er guddommelig; den aander salig Viisdom; kun havde jeg ønsket, at Lessing ved en Leilighed havde giort nogen Forskiæl mellem den christelige, den mahomedanske og den jødiske Religion. Nathan reder sig meget godt derfra. Med sin Tro forbinder han meget godt sin Billighed. Vi finde det skiønt og rørende at en Jøde, uagtet den Eensidighed hvortil hans Religion fra Barndommen ledte ham, har faaet denne Verdensaand. Poetisk, som Scene betragtet, er der aldeles intet imod denne herlige Ringfabel

at sige. Den philosophiske Lessing kunde man derimod maaskee beskylde for vel megen Tolerants mod Meninger og Følelser, som dog staae langt under de christelige, endogsaa uden Hensyn til Tro: blot ganske menneskelig taget. Thi saa vist som Lessings Nathan aander mere Viisdom, end de fleste andre dramatiske Værker, saa vist indeholdt ogsaa Jesu Lære mere Menneskekiærlighed og Sandhed, end Moses genialske Politik, og Mahomeds sværmerske Heroisme. Sultanen og hans Syster ere ogsaa vel meget skildrede, som en Leipziger Professorfamilie fra Aarene 1770, eller saa. Den Afstand, som østerlandsk Despotisme sætter Fyrsten i, fra sine Undersaatter, er for lidet iagttaget; og Saladin fremtræder for meget som en godlidende Privatmand, i Pengeforlegenhed. — Nathan blev spillet særdeles godt af Herr Lemm; og der hører meget til at spille Nathan godt. Jeg har altid tænkt mig denne Rolle foredraget med en fiin Tilsætning af jødisk Accent. Det forekommer mig at ligge i Dialogen, og giver den i mine Tanker en poetisk Skiønhed mere, som individuelt Træk, der forstærker Billedet. Man indvende ikke, at naar alt skulde være saa naturligt, saa maatte Nathan ogsaa tale hebraisk naar han var ene, og tyrkisk med Saladin. Denne Illusion med Sprogforandringen i det Hele, for et fremmed Emne, er ligesaa nødvendig for Digteren, som let at sætte sig ind i for Tilskuerne. Hovedsagen bestaaer i at give Tilskuerne, saa meget muligt, Forestillingen om hvad man vil fremstille. Grunden hvorfor man ikke behandler fremmede Emner i fremmede Sprog er naturlig: for det første forbyder det sig selv, af Mangel paa Evne til at digte i flere fremmede Sprog, og til at forstaae det digtede. Men det var Uret om man ogsaa kunde; fordi den første Hovedsag i et Drama vel

er at tegne Fabel og Charakterer; men den anden Modersmaalets Dyrkelse, hvilket paa hiin Maade ofte ikke kunde skee. Intet er desuden lettere, end at forestille sig fremmede Nationer tale i den os forstaaeligste Tunge; thi vi oversætte dog selv i Tankerne hvad de sige, naar vi ikke forstaae det fremmede Sprog saa godt som vort eget. Men fordi vi altsaa ikke ansee Sprogvalget som det Vigtigste, hvorfor vi skulde offre det Væsentligere, er der dog intet Spørgsmaal om, at ethvert Træk, enhver Localfarve af Gienstanden der fremstilles, som er mulig at bringe tilveie, forstærker det sandselige Indtryk og understøtter Forestillingen. Saaledes kan ogsaa undertiden en tilbagebleven Lyd af det fremmede Sprog, midt i den antagne Oversættelse, giøre god Virkning. Det hører med til de Hentydninger i Kunsten, hvilke den beholder, som en bierget Levning, skiøndt den var nødt til at give Slip paa det Hele, fordi den ikke var istand til at udføre det, ved sine physiske Hielpemidler. Derfor er det ogsaa meget rigtigt, naar vor talentfulde Frydendal spiller sin hiemkomne Nabob med en engelsk Accent; skiønt Stykket er oversat paa Dansk, og Naboben altsaa ogsaa maa kunne tale dansk. Denne sindrige Indvending har Frydendal vist ogsaa kunnet giøre. Men han har tænkt: I Kunstens Rige hersker Billedet, og intet Billed er sandt, uden at det ogsaa er tydeligt. Det Sande bestaaer her i at give saa bestemt en Forestilling af den engelske gamle Udhaler som muligt; og det er kun sandselig muligt ved at anglisere ham. Hvormeget bidrager ikke Accenten og Tonen i Talen til at udtrykke et Menneskes Væsen, Handlemaade? Frydendal gav altsaa Rollen, som om det var en Engellænder i Danmark, der havde beholdt sin Udtale; og saaledes var han istand til at skabe en Maske og fremstille

en ny Carakteer paa Theatret; hvilket ellers ikke havde været ham muligt*).

Saaledes kunde da vel ogsaa Nathan have en liden Accent af sit eget Sprog, noget af det, som endnu den Dag i Dag giennemdæmrer i det Tydske.

Men, det forstaaer sig, denne Tone maatte i høi Grad forædles og mindskes, som af en Ebræer, der, med den fuldkomneste Dannelse, dog havde beholdt sin Nationalitet. Nathan, skiøndt med den værdigste Selvfølelse for sin Menneskehed, og med Bevidsthed om hvad der boer i ham, har dog ved Vane faaet noget af denne Submission, denne Forsigtighed, denne Taalmodighed, som var nødvendig for et fremmed Folk, omringet af Anderledestænkende, der beherskede og foragtede dem. Hans Dialoger ere altid en Blanding af Eftergivenhed og Sagtmodighed, hvorigiennem Siælen, ironisk og tit ømfindtlig saaret, maa bane sig Vei for at seire ved Sandheden. Til denne Stemning, som sagt, troer jeg et ganske lidet Jøde-Tonefald ikke vilde være ilde. Men jeg tilstaaer det er voveligt, det maatte skee med megen Smag. Biforestillingen om Skakkerjøden vilde vel desuden forstyrre de svage Hoveder, der ikke have Færdighed nok i at abstrahere; og saa var det da ogsaa ret godt, at Hr. Lemm intet havde af denne

*) At naturligviis i Oversættelser alt maa være oversat: altsaa og Talemaaden; at Herren maa tale som Herre, Tieneren som Tiener, Bonden som Bonde, forstaaer sig selv, især i Comødien. Derfor maa nødvendig slige Roller gives i Nationaldialekt, som f. Ex. Bonden i Don Ranudo. Hvad hielper det at sige: Han er en Spanier? Saa maatte han jo heller ikke tale dansk. Vil den spanske Bonde tale dansk, saa maa det være Bondedansk. Vi ville ikke see Spanieren, men Bonden. Fordi han taler Kiøbenhavnsk dansk, bliver han dog ingen Spanier; derimod ophører han ogsaa at være Bonde, og bliver altsaa, af lutter Correkthed, ingenting.

Tone. De andre Skuespillere, Wolff som Court, og især Mad. Stich som Recha, vare ogsaa meget gode.

Det har glædet mig at træffe Professor Arndt her igien i Berlin. Hos Pistors lærte jeg at kiende Fru v. Arnim, Brentanos Søster, en livfuld, munter Dame, trodsig, vittig, sindrig, veltalende, spøgfuld og godlidende. Naar hun taler med Mænd morer det hende at drille dem; man maa passe paa hvert Ord man siger, at hun ikke hænger sig derved; man maa være lystig og drille hende lidt igien, saa leer hun fornøiet. Hun spurgte mig, om der ogsaa hiemme var Damer der kunde sige mig Sandheden? Jeg svarede hende: O ja! vi have meget fornuftige, artige Damer i Kiøbenhavn. Men, sagde hun, naar de alle ere saa høflige og artige; hvem siger Dem da det Nødvendige, diærvt og grovt? O, svarede jeg, naar jeg engang til Forandring vil høre det af Damer, saa reiser jeg udenlands! Bravo, raabte hun og brast i Latter. Jeg tilgiver Dem Deres Uforskammenhed; det var godt svaret. Arnim er høi, blond, smuk, mere stille. Han har virkelig en poetisk Aand, kun er han i sine Digtninger noget taaget og vidtløftig; dog træffer man i hans senere Bøger, f. Ex. Bertolds erstes und zweites Leben, mange skiønne Skildringer. Brentano, hans Svoger, vilde, troer jeg, i Førstningen ikke give sig af med mig, men da han siden en Aften saae mig hos Arnims, hvor jeg læste dem et Par Akter for af Freias Altar, fandt jeg Naade for hans Øine, og nu ere vi meget gode Venner. Han ligner Søsteren. Med megen Vittighed taler han om alt, sætter alting i et barrokt Lys, og udfinder let Feil om hvad man taler; men tilstaaer dog selv at ogsaa han er et syndefuldt Menneske. Han er bleven noget from troer jeg, paa de senere Tider, men udelod sig ikke videre for mig derom, da han mærkede,

jeg ikke var det paa hans Maade. Han er neppe af Middelhøide, smuk, men temmelig bleg og maver; de sorte krøllede Haar hænge vildt omkring Hovedet paa ham. Hans Øine, med store Laage, ere brune, ildfulde og flygtige. Der er intet Spørgsmaal om, at han har megen Aand og Talent; hvis han ikke var saa negativ og havde mere Ro paa sig, kunde han vist bringe det vidt. Jeg læste ham noget for af mit Evangelium des Jahr[e]s*), hvilket han meget roste; men paa en Maade som altid mishager: naar nemlig Dommeren ikke blot troer at indsee, men ogsaa at oversee hvad han bedømmer. Ogsaa vidste jeg, at denne Forkiærlighed kom af det, at dette Digt nærmede sig noget til hans Betragtningsmaade.

Forleden kom Fouqué syv Miil fra Byen, fra sit Gods, for at giøre mit Bekiendtskab. Hoffmann bad os tilbringe Aftenen hos sig, og der havde vi Tre nu virkelig en ægte Digteraften. Fouqué er en godlidende venlig Mand, aabenhiertig og meddelelig. At han har et ædelt Hierte, og en riig Phantasie, seer man af hans Skrifter. Udmærket Phantasie og Hierte er allerede to sieldne Forbindelser. Han er en skiøn Aand i Ordets bedste Bemærkelse. Hans Undine, Galgemand, unbekannte Kranke, Ixion etc. ere fortræffelige. Han er i mine Tanker bedst i sine Eventyr. Til det Dramatiske mangler ham noget Opmærksomheden for den virkelige Natur. Han drømmer smukt om Tapperhed, Kiærlighed og Oldtid. Man kunde ønske lidt mere Tankefylde i hans Værker, og det Adelige spiller en vel stor Rolle deri. Han er aldeles ikke bidende, ikke polemisk eller satirisk, lader alt Godt giælde; og en Deel Middelmaadigt med. Dansk kan han meget godt; og har læst de fleste af mine danske Skrifter op paa Tydsk

*) Jesus i Naturen.

i sine Aftencirkler. Han er ikke meget høi, temmelig fyldig, blond, har krusede Haar. Hoffmann, en burlesk fantastisk Alf, med megen Forstand, stod med et hvidt Forklæde for, som Kok, og lavede Cardinal af Rhinskviin og Champagner. Pokalen gik uafladeligt omkring; vi fortalte hverandre smaae Historier, og eventyrlige Tildragelser, som enten var hændet os selv eller Andre. Iblandt andet kan jeg meddele dig følgende Novel om en Jøde, som Hoffmann fortalte.

Denne Jøde følte sig overbeviist om den christelige Religions Sandheder, og lod sig døbe. Neppe var han døbt, før han hver Nat fandt sig foruroliget af sin døde Kone. Hun aabenbarede sig for ham, vreed sine Hænder, stirrede paa ham med hule Øine, pegede paa sin Isse, og jamrede over at hun ingen Ro havde i Graven, fordi hun ikke ogsaa var bleven en Christen. Han forandrede sin Bopæl, men hun forfulgte ham, stod for ham hver Midnat, og forlangte at blive deelagtig i den hellige Daab. For at skaffe den Ulykkelige Ro i Graven, og for at befrie den Levende fra det græsselige Syn, besluttede nu Øvrigheden og Præsteskabet at aabne Graven, og at døbe Liget, hvilket da skedte. Fra dette Øjeblik lod Spøgelset sig ikke mere see, men fandt en salig Hvile. — Var det ikke rart? — Men nu kommer Fabelens Forklaring: Noget derefter kom Jøden i Proces med sin Hustrues Slægt, som vilde arve hende; men da beraabte han sig paa: at hans Kone nu ogsaa var døbt, og at altsaa Arven tilhørte ham! — Derfor havde han nemlig spillet den hele Historie.

For nu at fuldende denne Novel, lagde jeg til: Og da Jøden saa havde arvet hende, kom det virkelige Spøgelse næste Nat, og dreiede Halsen om paa ham. — Dette fandt de alle billigt, og Snip, Snap, Snude, dermed var Eventyret ude.

Ligesom vi sadde i slige græsselige Fortællinger, og ophidsede Phantasien med hyppig Cardinal, dreier jeg Hovedet tilside, og — tænk dig min Forfærdelse, da jeg seer en lille sort Diævel hælde sig over min Skulder, med Horn i Panden, og den røde Tunge ud af Halsen. Det var nemlig en Marionetdukke, Hoffmann havde kiøbt, (han har et heelt Skab fuldt) og som han nu manøvrerede med, for at skrække mig, midt i en gyselig Saga. Det var en meget morsom Aften. Engang fortalte Fouqué noget, og nu satte Hoffmann sig til Claveret, accompagnerede Fouqués Fortælling, og udmalede med Toner alting, ligesom det var grueligt, krigersk, kierligt eller rørende til; og det giorde han ganske fortræffeligt. Næste Aften vare vi hos Herr Hitzig (forhen Boghandler) men her geraadede Fouqué i en langvarig Samtale over Bordet med en tilstedeværende Digterinde; som vilde vide hvordan han bar sig ad, naar han digtede. Det fik ingen Ende og det kiedede mig, thi det berøvede mig ham. Han viste mig ved Afskeden sin Kaarde hvorpaa staaer: Pour moi mon ame, mon coeur pour ma Dame, eller hvad det er. Jeg har maattet love at besøge ham, men der bliver nok neppe noget af; thi saasnart Hiorth kommer, iler jeg afsted paa Kiærlighedens Vinger; men ikke som Bilbo, thi jeg tager ikke Lars med mig; Christian bliver hos B.

Jeg har ogsaa været hos de gamle Körners. Han, hans Kone og Svigerinde have næsten ikke forandret sig, men Ungdommen der i Huset er død. En sørgelig, nedslaaende Tanke. Da jeg traadte ind til dem, brast begge Fruentimmerne i Graad; thi Tanken om Theodor og Emma opstod meget levende for dem igien. Theodor Körners korte Liv var smukt og rørende. En ung begeistret Tyrtæus for sit Fædreland, en

ærlig Kæmpe. Var der bleven Fred, og var han bleven dramatisk Digter, saa havde han neppe holdet sig i denne Høide. Hans Schwerdt und Leier er fortræffelig; som Theaterdigter viste han intet udmærket Anlæg, men efterlignede Schiller vel meget i den zirlige Dialog, uden at lægge den nødvendige Kraft, Bevægelighed og Morskab i Charakteer og Handling.

607. Fra Jacob Aall. Næs Jernværk p^r^ Brevig 11te September 1817.

Gjennem H^rr^ Flood, som hafde den Ære i afvigte Vinter at rejse i Deres Selskab, Højstærede H^rr^ Professor, er jeg bleven beæret med et Brev fra Dem, som jeg formedelst Deres Fraværelse i Udlandet hidtil ikke har kunnet besvare. Da jeg nu har erfaret Deres Tilbagekomst, tillader jeg mig at bruge nærværende Lejlighed for at bede Dem iværksætte hvad De i Deres ærede Brev saa forbindtlig foreslaaer. Deres Skrifter læses med saa meget fortjent Bifald i Norge, at jeg ingen Vanskelighed vil have i at afsætte det opgivne Partie af Deres Forlags Skrifter, og naar Deres Regning sendes mig, skal dens Beløb ufortøvet vorde sendt.

De tillade mig at bevidne Dem min Erkjendtlighed for den venskabelige Maade, hvorpaa De har aabnet denne Forbindelse, og at bevidne Dem min

uindskrænkede Højagtelse og Hengivenhed

J. Aall.

608. Fra Carl Rud. Ferd. Christiani. Göttingen d 11 Sept 1817.

Formodentligen har De kjendt min Fader, som var kongelig tysk Hoffpræst i Kjøbenhavn og jeg er en Discipel af Dem, i det jeg 1813 & 14 hørte Deres Forelæsning over Romeo og

Julie. — Hvad jeg tænker over mit Arbeide vil De see af det jeg offentligen har yttret for Dem.

Om jeg kan forsvare mig i Henseende til den offentlige Tryk veed jeg ikke; end mindre troer jeg, at det var rigtigt, at have ladet mit Navn prente paa Titelbladet. — I øvrigt troer jeg, at have oversat temmelig tro, men ofte vel lidt stivt, kun det Allersidste, hvor jeg ey vilde lade Rimene fare og dog ey kunde blive Ordene tro, har jeg paa en temmelig uheldig Maade oversat frit — Jeg beklager kun, at det Udvortes ey er det beste, frem for al Ting ere de temmelig hyppige Tryk-feil ubehagelige. — Et Par Gange staaer et »n« hvor der skulle staae et »m«, saa at paa denne Maade ofte en forkert Casus staaer. Nogle har jeg bemerket bag i Bogen, men alle dog ikke. Iblandt de ej bemerkede nævner jeg her frem for Alle S 16 V 5 — Spaten for Eimer. —

Skulle De værdige mig en Tilskrift, saa beder jeg at tilsende mig samme under A^ddr^ Superintendent Christiani i Lüneborg. —

Ærbødigst
C. Fr: Christiani
Stud: jur.

*609. * Til Christiane Oehlenschläger.* [Berlin] Den 14de September [1817]

Imorgen tidlig Kl. fem reiser jeg til Lübeck, for at seile til Kiøbenhavn. Med Længsel ventede jeg i de sidste Dage paa vor Hiorth. Hvergang jeg gik et Ærinde ud i Byen, og kom hiem, spurgte jeg Christian hæftig: Har der ingen været her? Endelig fortalte han mig i Onsdag Middags med sit sædvanlige Phlegma, men dog med et godlidende Grin: Nu i dette Øjeblik var Hiorth her. Jeg lod ham strax hente fra Solen, hvor han var afsteget, og saae ham snart komme løbende.

Ganske heed med blussende Kinder og sprukne Læber styrtede han ind, saa han ikke behøvede med Ord at forsikkre, at han havde skyndet sig. Jeg lod strax hente et Middagsmaaltid, og nu maatte han vederqvæge sig og fortælle alt hvad han vidste om Mit og Mine.

Seet Mærkværdigheder her i Berlin har jeg ikke af to Grunde: deels troer jeg ikke der er særdeles mange, deels er jeg nu kied af at løbe omkring, og see mig om; jeg længes hiem. I mine gode Venners Selskab har jeg derimod ofte været. Det har truffet sig meget heldigt med poetiske Constellationer i denne Tid paa den Berlinske Himmel.

Forleden kom Tieck fra en meget forceret Reise. Han har været i England, og støvet op i de gamle Sager, om Shakespeare, om hans Theater og Skuespillere; om det Forhold han stod i til sin Tids Digtere, om hvad der var skrevet af Andre, da, og før han digtede etc. Denne Bog kan blive meget interessant. — Jeg fandt Tieck i en vis Henseende endeel forandret: han gaaer krum af Gigt ved sin Stok; forresten er han bleven temmelig feed. Naar man umiddelbart taler allene med ham, har han et meget venligt Væsen et indtagende skalkagtigt Blik, og en godhiertig oprigtig Tone. Hvad hans Meninger angaaer, da er jeg i mange Henseender af andre Tanker, og vederqvæger mig mere ved hans Poesie, end hans Philosophie. Han er mig for stræng mod den nærværende Tid, og betragter Middelalderens Munkevæsen, dens Aristokratie og første Kunstforsøg med altfor gunstige Øine.

Forleden, da han rev Canova altfor galt ned, blev jeg vred, og sagde: Canova er en god, udmærket, sielden Kunstner. Han er ingen Thorvaldsen; men Sølv er godt, skiøndt det ei er Guld. Tieck meente han var slet ingen Billedhugger;

og sagde: Wenn er Bildhauer ist, so weis ich nicht was ein Bildhauer ist. — Das will ich dir sagen, svarede jeg; das ist ein Mann, der in einen Stein mit einem Meisel haut, und schöne Bilder hervorbringt; und das hat Canova oft gethan. — Imidlertid kom det dog snart til Forlig, og da jeg gik, sagde han med venlige Øine: Nun, sey nicht böse! — Hos Zschockes havde vi ret et Digtermaaltid forleden. Der var Tieck, Schinkel, Arnim, Brentano og Flere. Der blev drukket Rhinskviin og siunget: »Am grünen Berge wird gebohren« og: Am Rhein da wachsen unsre Reben. Og siden sang jeg Dansk, hvilket fornøiede dem ret at høre; og der var ingen enig med Spazier i Virtuosen, at det danske Sprog var et garstigt, alle fandt tvertimod at det var et meget smukt Sprog. Brentano sang ogsaa et Par lystige Folkeviser.

Siden vi tale om at synge, maa jeg her fortælle en lystig Anekdote. Min Barbeer hørte mig forleden Morgen nynne, og sagde: Ach der Herr Professor singen gewis scheen. Es geht! svarede jeg. Ich habe auch eine sehr jute Stimme, sagde han, i det han sæbede mig ind, und Beschort hatt mich vor 30 Jahren gesagt, dass ich ein sehr jrosser Sänger hätte werden können. — Das hätten Sie thun sollen, svarede jeg. Nun, sagde han, i det han tog mig ved Næsetippen, — ich bin jo auch so recht glicklig. — Efter en lille Pause begyndte han igien: Ich singe den hechsten Discant und den tiefsten Bass. Ich kann auch Alt und Tenor singen. Wollen sie hören? — Nu løb han op i Fistelen, ligesom Peer Degn i Erasmus Montanus. — Hillemænd det sidste gik fint, tænkte jeg. Ach Herr Professor — vedblev han, i det han forfriskede Sæben, wollen Sie nicht auch ein wenig singen? dann will ich secondieren. — Mit Vergnügen, svarede jeg. Og nu begyndte jeg,

indsæbet som jeg var, meget høitidelig: »In diesen heil'gen Hallen« og han, i det han strøg Kniven ivrigt paa Remmen: Kennt man die Rache nicht. Hvem der var kommen ind og havde hørt og seet os saaledes, havde leet sin Mave itu. Forleden Aften forelæste Tieck sin Oversættelse »Der Flurschütz von Greenfield« som findes i hans »Alt Englisches Theater.« Han læser fortræffeligt for og har sandt Skuespillertalent, især til det Comiske. — Jeg har forelæst ham de to første Akter af Ludlams Hule, hvormed han var særdeles tilfreds. Det glædte mig forleden, da jeg gik med ham unter den Linden, og vi mødte en meget smuk yndig Pige, som hilste ham rødmende, og med den inderligste Hengivenhed, spurgte bekymret hvorledes han levede? Hun ønskte ham ivrig Helbred og langt Liv da hun forlod ham, og jeg kunde ret see paa hendes Hilsen og den Varme hvormed hun talde, hvor kier hun havde ham. Det er en sød Løn for en Digter, at blive yndet af de Skiønne med Aand og Hierte; og det kan vel opveie den Misundelse og den Uartighed, som han tit (maaskee just af den Grund) maa lide af de Hæslige i sit eget Kiøn.

Jeg besøgte med Tieck den fortræffelige Baurath Schinkel, en sielden Architekt og Maler. Vi saae flere af hans Landskaber, i hvilke Gienstanden er ligesaa romantisk, som Udførelsen kraftig og yndig. Vi fandt ogsaa Frue Arnim hos Schinkel. Tieck sad i en Lænestol for hvert Billede, og betragtede det overmaade længe med megen Opmærksomhed og Alvor. Fru Arnim satte sig paa Hug ned ved Billederne, begyndte at spøge; drillede mig som sædvanlig, og spurgte, om jeg forstod mig noget paa Malerier? om hvad for Ideer der nu kom over mig? o. s. v. Altsammen i Grunden for at forstyrre den gravitetiske Tieck, der kiender hende fra Barndommen af, og nu,

halv som en vranten, halv som en smilende Bedstefader, skiændte, fordi hun var saa urolig og forstyrrede ham i hans Andagt. Det morede mig ret. Tieck forekom mig i dette Øjeblik som Skolemesteren, og Fru Arnim og jeg vare Børnene, som giorde Spektakler. Imidlertid glædte jeg mig ogsaa meget over Billederne; men gav mig dog, som billigt, en adspredt Mine, for at giøre den poetiske Modsætning til Tiecks Grundighed.

Schinkel viste os sine meget fuldendte og ganske fortræffelige Tegninger til en gothisk Kirke, saaledes, som det for et Par Aar siden havde været Planen at han skulde bygge den. Men nu bliver der nok ikke noget af. Der havde man dog engang faaet en skiøn gothisk Kirke igien, med et høit Taarn, og da vilde man faaet at see, hvor herligt denne Bygningsmaade kan benyttes.

De fleste af de skiønne Decorationer, som man havde paa Theatret, men som desværre nu næsten alle ere brændte, takker man Schinkel for, som opfandt dem, og giorde Tegningerne dertil. Især skal Decorationerne til Fouqués Undine, componeret af Hoffmann, have været ypperlige. Kiølebrønds Aabenbaring, og Undines Gienfærd i det klare Springvand, skal have overgaaet al Forventning. Ved den virksomme Grev Brühls Bestræbelser vil der nu vel, Tid efter anden, anskaffes meget igien; men det kan dog vare længe, inden Tabet erstattes.

Jeg har spiist hos Grev Brühl en Middag. Han har en smuk Hauge, hvor Bordet var dækket under en Telt, i Nærheden af høie svale Popler. Grevinden er en elskværdig smuk Dame, fuld af Aand, og hvad der er Mærkværdigt, hun elsker og foretrækker den tydske Litteratur, skiøndt hun egentlig er op-

draget paa fransk. Hun taler ogsaa meget smukt Tydsk, og den lille Levning af fransk Accent klæder hende vel.

Jeg har ogsaa været et Par Middage i den store Hauge hos min Ven Boghandler Reimer, som nu er kommen hiem. I slige smukke Hauger glemmer man reent, at man er i det Berlinersand, thi Dyrehaugen er slet ikke smuk. Ogsaa i den har jeg tilbragt en Middag hos Herr General Helvig, og den unge svenske Digter Atterbom. General Helvig er en rask snild, levende Verdensmand, og Atterbom en blond sværmende Yngling, hvis Anlæg giver det bedste Haab. Jeg vilde ønske jeg kunde tilbragt nogen længere Tid med ham; det lod til at vi vare blevne gode Venner. Jeg disputerede med Helvig om Magnetismen, hvilken han var ivrig imod, og benægtede reent dens Virkning; jeg anførte hvad jeg allerede i et foregaaende Brev har talt derom.

Professor Wolffhardt driver her Magnetismen i det Store, og har en ordentlig Fabrik for sine Patienter, som han alle curerer ved Hielp af den. Herr Muhr fra Kiøbenhavn, som ogsaa lægger sig efter denne Videnskabsgreen, bragte mig hen i Wolffhardts Laboratorium. Tænk dig en stor mørk Sal, fuld af Herrer og Damer, der sidde tause, som Graven, og magnetisere dem selv! To store magnetiske Stolper staae i hvert Hiørne af Salen; fra disse Stolper gaae tyndere Staalgrene. Nu sætte Patienterne sig i to Kredse om Hovedstolperne; hver tager sin Staalstang, sætter den for Hiertekulen, og begynder at gnide saalænge paa den, til han eller hun falder i Søvn. Derpaa leder Professoren de Slumrende til nogle Smaasophaer, der staae langs med Væggene, bag grønne Gardiner. Og naar nu hver sidder der, saa at sige i sit Inde-

lukke, saa hvisker han til dem, som en Skriftefader i Skriftestolen, og faaer Svar. Forresten hersker der Dødstilhed, og ingen taler et Ord til den Anden. Jeg fulgte med Wolffhardt og hørte ham spørge en Dame noget om hendes Tilstand? Hun sagde: at hun endnu nogle Uger skulde blive ved at bruge det Medicament, hun havde begyndt at tage o. s. v. Det var mig ikke saa morsomt som hos Tschöpholz i Wien. Her var mig for Mange, det var ikke saa Trolddomsagtigt, som med hin enkelte Klartseer; og om det nu kom af at jeg allerede havde vænnet mig til denne Forestilling, eller hvad det var — kort jeg fik nok af den ene Gang, og kom ikke tiere, skiøndt Professoren var saa god at tilstæde mig fri Adgang, saa tit jeg vilde.

Jeg har tilbragt en Aften hos Madame Reichardt. Hendes Datter Sophie sang mig nogle af Faderens Viser for, og vi tænkte os tilbage sammen i Giebichenstein. Her traf jeg Professor Solger, en meget indsigtsfuld og lærd Mand, der blandt andet har oversat Sofokles. Jeg besøgte ham engang med Tieck vi talde meget sammen om Heinrich Kleist, og vare enige i at Litteraturen havde lidt et stor Tab ved denne Digters Død. Der kommer endnu et Par dramatiske Værker ud af ham, som man ikke kiender; og som Solger forsikkrede var noget af det bedste Kleist havde skrevet.

Det giorde mig ret ondt saasnart igien at skilles fra min gode Tieck, unægtelig een af Tydsklands meest genifulde Digtere, og som jeg i saa mange Henseender sympathiserer med, skiøndt jeg er uenig med ham i adskillige andre. »Du bist mir nur zu sentimentalisch« sagde han engang til mig med et godlidende Smil. Det veed jeg at jeg maa være dig, var mit Svar. Jeg havde ikke Lyst til at svare videre dengang,

ellers havde jeg sagt: Und Du bist mir nur zu phantastisch! — Phantasien maa vække Følelsen, Følelsen Kiærlighed til Liv og Mennesker. Jeg kan ikke afsondre mig fra det Nærværende, blot for at tilbede Skygger af det Svundne; jeg har ligesaamegen Lyst til at glæde mig ved enhver lille Blomst jeg møder, som til at udrødde de Tidsler jeg træffer. Ved sentimentalisch, mener Tieck egentlig ikke andet, end at jeg ikke som han har afkastet meer af Nutidens Væsen og staaer i stærkere Opposition til det Moderne. Det har jeg engang giort. Nu opponerer jeg mig ligesaameget mod det altfor Mystiske, som det altfor Oplyste. At jeg altsaa ligesaavel undertiden maa ærgre Burscherne, som Philisterne, er naturligt. Men det faaer at være. Jeg følger min Overbeviisning, anfører mine Grunde, og saalænge man ikke rokker dem, staaer jeg selv fast. At Tieck nu, som moden uddannet Mand ikke længer er saa stræng, at han er mere fleersidig og billig, end fordum, forstaaer sig selv. Vor Forskiellighed, morer mig. Ligesom der gives allehaande Planter og Blomster, maa der gives allehaande Mennesker; kun at de ere gode, hver i sit Slags, sanddru, dygtige; at de have Overbeviisning og følge den. »Ich habe nie verlangt, dass allen Baümen eine Rinde wachse.« siger Nathan den Vise. Derfor fandt jeg mig gierne i at være Tieck for sentimentalsk; jeg vidste dog at der var en stor Flok, hvem jeg ikke var sentimentalsk nok. — Poeten Werner, der forresten er en god ærlig Karl, forekastede mig engang en meget underlig Feil: han lagde Haanden paa min Skulder, og sagde rørende: »Lieber Freund, Ihr seyd mir gar zu gesund.« Men da kunde jeg ikke lade være, at lægge min Haand paa hans Skulder igien, og svare ligesaa andægtig: »Und, lieber Freund, Ihr seyd mir gar zu krank!« — At Tieck

i det Hele taget har samme Mening som jeg, og at det mere fornøiede ham, end var ham imod, at jeg undertiden opponerede imod ham; mærkede jeg ved Afskeden, da han trykkede min Haand og sagde smilende: Lebe wohl! Und bleibe immer so munter und tapfer! —

Jeg var ogsaa i den reformerte Kirke, og hørte Schleiermacher prædike. Det glædte mig ret inderligt, at see det sindrige ædle Ansigt paa Prækestolen igien. Schleiermacher taler forunderlig til Hiertet giennem Forstanden. Det lader, som om det skulde være en tør moralsk Afhandling; pludselig forbinde sig alle de roligt beviste Sætninger, ligesom høie Blomsterstængler, til et Tempel for Guddommens Ære, i hvis Midte Kiærlighedens Altar staaer, og forener sin Lue med Sandhedens Lys. Schleiermacher er i det daglige Liv godhiertig og vittig. Han har i sine Samtaler noget af hin skiønne socratiske Ironie, der saavel lader sig forbinde med den høieste Stræben. Jeg tog Afsked med ham i Skriftestolen, hvor han stod med Degnen og talte de Penge, der vare komne i Tavlen.

Den Kirke hvor Schleiermacher prædiker er ellers altfor protestantisk. Den har intet opløftende; de perlefarvede Pulpiturer hænge plumpt omkring paa Væggene, og skiøndt Kirken runder sig noget, som den paa Frederiksberg, er den dog ikke nær saa smuk.

I Dyrehaugen her skal forleden have tildraget sig et underligt Eventyr. En smuk ung Pige, med et deiligt Haar, spadserede med en Veninde. De gik forbi et Mandfolk, som sad allene og stirrede skummelt paa en Bænk. Da han saae den Haarfagre, sprang han op og sagde: Ak hvad det er en prægtig Haarvæxt. Med disse Ord greb han med alle ti Fingre ind mel-

lem Flætningerne og gned hende i Hovedbunden. Den unge Pige skyndte sig forskrækket hiem, og meente Mennesket var fra Forstanden; som han vel ogsaa var. Nogle Dage derefter faldt alle Haarene af Hovedet, paa den stakkels Jomfru. Man har undret sig meget over dette usædvanlige Indfald; om det ellers er sandt. Var dette Menneske maaskee en Samson, der med sin Styrke havde mistet sit Haar, hos en Dalila; og vilde han nu hævne sig, paa en uskyldig Mø? Det er en almindelig Sag i Verden, at den Uskyldige maa lide for den Skyldige, og det er meget hyppigt, at man slaaer Een paa Øret, fordi man har faaet Kurven af en Anden. Saaledes blev ogsaa Bageren rettet i Vessels Fortælling, istedet for den syndige Smed, og der kunde anføres utallige Exempler af Historien, paa lignende Handlemaader. Vi ville forresten haabe at Ungdommens Blomstren og Sundhedens Saft snart erstatter den skiønne Pige sit Haars Forliis.

Farvel! Jeg maa nu slutte. I Morgen reiser jeg med Justitsraad Wiedemann, Professor i Kiel. Vi følges ad til Lübek, og derfra gaaer jeg med et Skib til Kiøbenhavn. Hvis der var en Dampbaad tilstæde gik jeg strax med den. Det er en magelig hurtig, lidet bekostelig Indretning, naar man kun ikke springer i Luften; og det skal Forsigtigheden nu have forebygget.

610. Til Fr. Nicolai. [Berlin før $^{15}/_{9}$ 1817]

Mein hochgeerther Herr

Ich wünsche sehr in Verbindung mit Ihnen zu treten; aber sowohl Cotta als Reimer haben mir schon 3 Carolinen für den Bogen versprochen. Freilich bezahlen Sie mir gleich;

mit Cotta wünsche ich nicht mehr zu thun zu haben; und Reimer will erst zu Neujahr bezahlen. Aber wenn ich statt Carolinen Friederichsdors haben sollte, würden doch die Zinsen mir ein wenig zu stark seyn. Verwandeln Sie gütigst die Friederichsdors in Carolinen, dann ist alles abgemacht; ich hoffe es soll Ihnen [nicht] verdriessen, und ich freue mich in Verbindung mit [einem von] den solidesten Häusern in Deutschland gekommen [zu seyn]. Antworten Sie mir durch den Bothen mit zwei Worten, dann komme ich heute Nachmittag um 5 Uhr zu Ihnen, um das Geld für das eine Stück zu empfangen. Zu Neujahr müssen Sie dann die Güte haben das zweite Stück zu bezahlen.

Mit der grössten Achtung

A. Oehlenschläger.

611. Til Christiane Oehlenschläger.* Lübeck den 18de Septbr. [1817]

Efterat have tilbragt to Dage i Selskab med Hiorth og faaet ham lidt bekiendt med sin Reisekammerat, forlod jeg dem. Det rørte mig ret at skilles fra min gode hengivne Bertouch. Christian pakkede trohiertig ind, med stum Vemodighed for sidste Gang; og løb efter Vognen da jeg kiørte, for at bringe mig mine Briller, som jeg havde glemt. Bertouch havde bestilt Rideheste til sig og Hiorth, for Kl. fem i Taagen at følge mig den første Station. Det giorde mig ondt, især for Hiorth, der nok endnu var træt af Reisen. Da de havde redet en Fierdingvei med, fik jeg dem til at vende om igien, jeg kyssede min Poul ret hiertelig, bad ham ikke glemme mig, og ønskte ham at komme lykkelig og tilfreds hiem igien.

Min Reisefælle Herr Justitsraad Wiedemann er en meget fornuftig, indsigtsfuld Mand. Naturhistorien er hans Fag, og

han var reist til Berlin, iblandt andet, for at faae en Deel Insekter. Af disse havde han de Bedste paa Skiødet, og det morede mig i de mange ledige Timer, naar Vognen ikke stødte for meget, at faae ham til at lukke Æsken op, og vise mig de deilige blaae- og rødskioldede Skarnbasser; forunderlige Egehiorte, som Næshorn; smaae coquette Agerhøner eller Mariehøner, med Prikker etc. Alle vare de Stakler levende speddede, og Insektkassen var egentlig et stort Rettersted, fuldt af Steiler. Imidlertid sad han dog, som en kiærlig Fader, med sine smaae levende speddede Skiødebørn i Hænderne, den hele Reise, og lod dem gynge, for at de ikke skulde støde dem. Vi havde ret morsomme Samtaler underveis, og det kunde behøves, thi Gienstande i det afskyelige Sand fra Berlin til Lübeck fandt vi næsten ikke. Det meest maleriske Syn var sex nydelige Kalve, der laae i Skyggen under fire Bøgetræer midt i Sandet, paa lidt Græs. Af Støvet lede vi ellers ikke meget, da Vinden bar fra. Men næstsidste Nat, just som vi for første Gang vare komne paa en aaben Vogn og laae og sov i Halmen, kom Regnen og dyppede os ganske sagte. Først da vi vaagnede, mærkede vi paa Kappernes Tyngde, at vi vare forvandlede til druknede Muus. Aldeles vaade til den inderste Trevl kom vi til Perleberg, hvor vi lode os bage tør i en Bagerovn. Vi leiede en Kaleche af Værtinden; den satte vi paa Postvognen, og saaledes kom vi over Grenau til Schwerin, hvor vi fik en god Midnatsmad. Det giorde mig ondt, at jeg ikke kom giennem Möllen og fik seet den store Mand Till Uglspils Grav; hvilken jeg heller havde taget i Øiesyn, end mangt kosteligt Marmormonument, for een eller anden Haudegen. Var jeg Billedhugger, saa giorde jeg mig bestemt udødelig, ved at sætte denne romantiske Æsop et Gravmæle. I Canovas

Genre falder det ikke; thi Uglspil var ikke qvindlig gratiøs, men Thorvaldson veed jeg er flersidig nok til at føle hvilket herligt Stof det er. Hvorfor kan ikke ogsaa Billedhuggerkunsten være munter og sindrig spøgefuld? Levede Praxiteles, der raabte: »Red min Satyr!« da Pigen bildte ham ind at hans Værksted brændte, saa vilde han vist give mig Ret. Men nu skal alting være »erhabent« dass sich Gott erbarm! Og der gives ingen Stymper saa maadelig, at han jo skal male eller forme Madonner og Helgener.

Det glædte mig at see det syvtaarnede Lübek langt borte. De correkte Personer, der ere saa classiske at de ingen Taarne kunne lide, skulde dog betænke, at om et Taarn aldrig giorde anden Nytte end den, at pege til Himlen, vise Menneskets Dristighed, og en Stad i sin Høitidelighed langt fra, saa var det nok.

Da vi kiørte forbi det gamle Raadhuus, og saae Steenhelte med Hellebarder paa Taget, tænkte jeg paa, om ikke Jørgen Wollenweber skulde findes deriblandt. Det var anderledes Uldvævere end nu omstunder! Jeg tænkte ogsaa paa Waldemars: »Seven und seventi Hense« etc. Men de beed dog ganske dygtigt imellem, disse Giæs! Man maa sige hvad man vil, Hansestædernes Magt var een af de skiønneste Blomster i den tydske Historie; og den overgaaer endogsaa Ridderskabets (ofte altfor donqvixotiske) Flor. De holdt kraftigt og kiækt sammen, og sloges tappert som Riddere; men derfra udgik tillige Videnskab, Kunst, Industrie og Opfindelserne. Folkesagnene fra den Tid er ogsaa i Grunden mere poetiske, end Riddertidens Minnesang og vidtløftige Rimkrøniker. Her i Lübek er vist en heel Deel Mindesmærker, men jeg har ingen Ro. Jeg maa hiem. Min Siæl er tilsluttet for alle andre Ind-

tryk nu, og udspiler sin Længsels flagrende Vinger, for at svæve til den danske Kyst. Jeg har hørt, der ligger et Skib i Travemünde, som gaaer til Kiøbenhavn. Did tænker jeg at kiøre hen i Formiddag, for at seile med Skipperen, naar Vinden er god. Maa jeg bie til Paketbaaden gaaer paa Søndag, saa vil det bedrøve mig meget.

*612. *Til Christiane Oehlenschläger.* Travemünde [$^{18}/_{9}$ 1817]

Uagtet jeg selv kommer til at bringe dette Brev, agter jeg dog at skrive. Thi naar jeg først er hiemme, kan jeg rigtig nok bedre sige dig alting mundtligt, men det kan jeg ikke nu; og da jeg intet bedre veed, end at tale med dig, i disse eenlige Timer, skal ogsaa denne Aftenstund være indviet dertil.

Jeg skrev et Brev imorges, som jeg gav af paa Posthuset, men som maaskee kommer hiem efter at jeg selv er kommen. Dog hvad taler jeg om at komme snart? Det beroer aldeles paa Vinden. Med den Vind vi have, kunne vi ikke seile. Men jeg har for det første godt Haab, for det andet grundet Haab: thi det har været saaledes Modvind fiorten Dage; imorgen er det Fredag, Vinden har allerede begyndt lidt at vende sig; altsaa, som sagt, i Morgen tidlig haaber jeg, vi hidse Anker, og saa kan vi, naar alt gaaer godt, være i Kiøbenhavn i 24 Timer.

Det Første jeg giorde da jeg kom til Lübeck, var at see i Avisen om Leilighed til Kiøbenhavn. Der var to: Een med Delphinen, og een med den unge Lars. Som Poet søgte jeg naturligviis først at komme paa Delphinen, da jeg fra Arions Tider veed, at den mener Digteren det ærligt. Men den kunde ikke bære mig hen over de blaae Bølger, den var ikke færdig til Seillads før om tre Ugers Tid. Nu maatte jeg

da see mig om efter den unge Lars. Navnet, tænkte jeg, giør intet til Sagen, naar kun Lars kan bringe dig snart hiem til din Arne, saa skal han af dig adles til Laurits og krones med Laurbær. Den unge Lars havde ikke havt Taalmodighed længer til at blive i Lübeck, men var svømmet ud til Travemünde, for at ligge paa Udkig, efter første gunstige Leilighed, til at stikke hen ad de Danskes Vei til Roes og Magt, det sortladne Hav. Dette huede mig. Det var Ret Lars! tænkte jeg; og sendte strax en Gangerpilt med en Budstikke til Skipperen Hr. Mørck, paa tydsk: om der var Leilighed at gaae afsted med ham? Han svarede mig paa Dansk at jeg skulde være velkommen, og nu giorde jeg alle mine Sager af, som følger:

Først lod jeg en Leietiener lægge mine Klæder ordentligt om i min Kuffert, dernæst tog jeg ham med, for at vise ham Byens Mærkværdigheder. Slige Leietienere faae nemlig aldrig sligt at see, uden ved en overordentlig Leilighed, naar en Fremmed er med. Forresten ere de, som Jyderne, aldeles ikke curjøske; at de ere gode ærlige Folk, bør man formode. Jeg havde, som sagt, saadan Lyst til at see Jørgen Wollenwebers Statue, Gravsteen eller Billed, men fandt intet sligt, skiøndt jeg ikke søgte derom. Jeg var i Mariekirken, hvor jeg ikke havde Tid til at see de tolv Apostler, eller syv Churfyrster (Konen som viste mig Kirken, var uvis om hvad det skal være); da jeg maatte hen paa Politiekammeret og faae mit Pas paategnet. En Politiesecretarius laae med Benet paa en Stol, saae stivt og strængt paa mig, uden at hilse mig igien, og spurgte om jeg var Prof. Oehlenschläger? Jeg svarede: Det er jeg! Da jeg havde faaet paategnet Passet, gik jeg uden at takke derfor, hen i den gamle Domkirke. En nydelig lille vittig Dreng førte mig om, og vidste god Besked. Han viste

mig et meget godt gammelt Billed, en Altertavle med Skodder, malet uden og inden. Af Dürer er det ei, men af en god Maler af hans Skole formodentlig. Det vigtigste som Malerkunsten kan præstere: Ansigterne med deres Udtryk er der. Man tilgiver da let Armes og Beens Fordreielse og Feil i Perspektiven; ja det har selv noget pikant at see, hvorledes Geniet har ydet det Vigtigste, og manglet det mindre Vigtige. Man seer tit nok det Modsatte i denne Verden. Et Par Legender hørte jeg her. Der findes et Billed med en Jæger, som skyder en Hiort. Fabelen fortæller: En Fyrste havde en meget kiær Hiort, som løb bort med et prægtigt og kostbart Diamanthalsbaand. Hans Jæger fandt den og skiød den, og nu blev Kirken bygget for Diamanternes Værd. En bedre: Der staaer to Mariebilleder i Kirken, et af Leer, et af Steen. Det af Leer er smukt; Madonna seer god og lidt enfoldig ud. Det af Steen er mere udført, men der har hun en underfundig indsnærpet Mine. Nu er Historien denne: En Billedhugger og en Pottemager sadde paa Livet for et Mord, som Een af dem havde begaaet, men man kunde ingen overbevise. Det blev dem da paalagt, at danne hver sit Billed, hver efter sin Profession, det ene af Leer, det andet af Steen; og den som kunde fremstille Madonna uskyldigst, den skulde selv være anseet derfor. Det skedte, Pottemagerens blev langt foretrukket og han frikendt. Billedhuggeren blev henrettet; og tilstod ogsaa før sin Død, at han virkelig var den Skyldige. (Man maa ellers bekiende, at vor Herre her paa en besynderlig Maade holdt sin Haand over Pottemageren). — Et andet, latterligt, Billed er der i Choret af en Bisp, som paa den yderste Dag bliver opraabt fra de Døde, med sin Frille, for at lide Straf. Frillen

har et smukt Ansigt og et curjøsk Hovedtøi. Bispen seer forfærdelig flau ud.

Om nu saadanne Legender grunde sig paa Sandhed eller ei, saa ere de sindrige. Det giør en egen Virkning at høre sligt et gammelt Sagn, naar man seer et gammel Billed. Og er det ikke undertiden det samme hvad der før virkelig er skeet, naar der kun nu skeer en Virkning? Disse, ofte opfundne, Sagn, ere at ansee som smukt Mus paa en hensmuldnet Steen. Det er dette Mus som giver Stenen sin Skiønhed, sit maleriske Udseende, og betager den sin ufrugtbare Nøgenhed.

Det fornøiede mig ret at skue det gamle historiske Lübeck, ovenpaa det moderne Berlin. Thi naar man undtager adskillige Husarhelte og Officerer med trekantede Hatte og stive Pidske, udhugne i Steen fra Friderich den Andens Tid, finder man der ikke meget, som minder om historisk Fortid; naar jeg undtager det Nyeste, det vil sige Martyrinden, den ædle Dronning af Preussens skiønne Billed, fremstillet af en Rauchs Mesterhaand.

Jeg kiørte i Eftermiddag til Travemünde, og mødte et Par store lange Egetræer paa Veien, der slæbtes paa Vogne. Det kom mig underligt for at see disse ærværdige Stammer, der i flere hundrede Aar, have staaet stille paa eet Sted, bevæge sig henad Veien; og jeg sagde, ligesom Matrosen, der saae Maanen i Vandet: Kan I ligge her, (i en Vogn nemlig) saa kan jeg ogsaa.

Jeg besøgte min Capitain i Travemünde paa sit Skib. Her fandt jeg Hr. Prof. Schumachers Familie, der gaaer med til Kiøbenhavn.

Vinden er noget bedre. Bliver det saaledes ved, komme vi afsted i Morgen.

God Nat! Snart adskiller intet Hav, intet Land os meer.

Jeg slutter mine Breve med Vandrerens Nattesang hos Goethe:

Der du von dem Himmel bist,
Alles Leid und Schmerzen stillest,
Selbst den Mann der elend ist,
Doppelt mit Erquickung füllest,
Sieh, ich bin des Treibens müde!
Was soll all der Schmerz und Lust?
Süsser Friede!
Komm, ach komm in meine Brust.

*613. *Til en Ven i Berlin.* Kjøbenhavn den 23de Septbr. 1817.

Jeg har lovet at give dig Underretning om min Reise fra Lübeck til Kiøbenhavn, og skynder mig at opfylde Løvtet med faae Ord; thi Du kan let indsee, hvor liden Ro jeg endnu har paa mig, de første Dage efter min Hiemkomst, efter ti Maaneders Fraværelse.

Vi havde en heldig Seillads; den varede kun to Dage, og vi kunde naaet Kiøbenhavns Toldbod i kortere Tid, hvis ikke Vinden havde lagt sig noget, næste Morgen. De andre Reisende maatte, før jeg kom, tre Uger vente paa god Vind i Travemünde. Tænk, om jeg nu skulde dvælet ligesaa længe? Hvilken Pine! Nogle Passagerer tabte ogsaa Taalmodigheden, og forlode Skibet, Dagen før jeg kom, for at reise hiem til Lands. De havde nu en dobbelt Ærgrelse: først at ligge saalænge forgieves i Travemünde, siden at see Vinden dreie sig, just ligesom de havde forladt Skibet.

Jeg taaler ikke Søen meget godt, men har dog mærket at hver Gang jeg seiler, føler jeg mindre Svimmelhed, havde

altsaa haabet denne Gang at staae mig fuldkommen kiekt. Den første Dag og Nat havde jeg heller aldeles ingen Anfægtelser; men næste Morgenstund, som jeg laae i Køien, og der kom Een ned, for at spørge, om jeg ikke vilde see Møens Klint, som vi nu kom forbi, blev jeg syg. Thi Skibet slingrede just stærkt i det Øieblik, da jeg med Anstrængelse i den lille lumre Kahyt trak mine Støvler paa. Jeg styrtede nu op paa Dækket hen til Relingen og — saae Møens Klint! med et Ansigt vel saa kalkehvidt som Klinten. Midt i min Nød kunde jeg ikke bare mig for at lee, over den underlige Kontrast jeg giorde til Hrane i Hroars Saga, der besynger Kridtbierget i Morgenrøden. Det havde været mig umuligt i denne Tilstand at sammenrime Dør med Smør, og det deilige Field giorde aldeles ingen Virkning paa min Følelse, skiøndt jeg saae det første Gang. Vel var det altsaa, at jeg allerede provisorisk havde besiunget det.

Svimmelheden varede kun kort, og siden var jeg rask. Der gaaer en slem Sø under Møen! Vi havde haabet at komme ind paa Rheden allerede om Aftenen; men Vinden var for svag, vore Seil slappedes og vi maatte kaste Anker for i Nat. Det giorde mig ondt; men da jeg siden betænkte, det var bedre at see min Familie førstegang igien i den muntre Morgenstund, end i den sildige Aften, naar Børnene vare søvnige, gav jeg mig tilfreds. O hvor glædte det mig atter at see Kiøbenhavns Taarne! Ogsaa de hvide Mure af Fruekirke og Christiansborgslot trøstede mig, som et haabefuldere Tegn, end de forrige Brandruiner, som vi saalænge maatte stirre paa. —

I Overgaars Morges lagde Skibet ind, og jeg lod mig roe til Toldbodtrappen. Det har noget langt mere Fortryllende, at komme hiem til Søes, end til Lands. Til Lands vænnes

man til Fædrelandet igien lidt efter lidt; men her kommer det paa eengang. I Lübek var jeg ligesaa langt fra mit Hiem, med Hensyn til Sprog og Omgivning, som paa ethvert andet Sted; og nu stod jeg pludselig i Kiøbenhavn, og hørte pludselig Dansk igien. De kiære Matrosers »Fanden gale mig« og »Diævlen tordne mig« klang mig sødere i Øret end Nattergalesang; og jeg havde nær givet dem Penge, for at bande mere; thi slige Eder hører man ikke udenlands. Ved Indgangen til Toldbodens Viinhuus betænkte jeg mig paa, om jeg skulde løbe lige hiem, som jeg var; eller blive der først, og lade et Bud melde mig. »Dette tykkes tilsidst den Tvivlende dog som det Bedste.« Jeg sendte altsaa Karlen afsted, lod mig barbere og klædte mig paa. Hvilken underlig Følelse at staae her i et fremmed Værtshuus, et fremmed Værelse, som jeg saa tit havde giort, men nu for sidste Gang dennesinde, og saa nær min egen Arne! Karlen kom tilbage, og fortalte mig de Elskedes Glæde, og nu ilede jeg hiem.

Hvorledes skal jeg beskrive dig min Henrykkelse, da jeg saae dem alle grædende og hulkende at kysse paa Fingrene i Vinduet? De mødte mig paa Trappen! Min Christiane, min Lotte, min Johannes, min William. Alle tre Børn vare voxede et langt Stykke, og havde nye Klæder paa til Faders Hiemkomst. William kiendte mig igien af mit Portræt, som han saa tit havde betragtet i min Fraværelse; var ikke bange for den halvfremmede Fader, men klyngede sig nysgierrig, tillidsfuld og venlig til ham. Lotte stod maalløs og græd og kyssede mine Hænder; lille Hans stirrede taus paa sin Fader med tunge Taarer i de alvorlige Øine. Min trofaste Christiane vidste ikke hvor hun vilde hen for Fryd. Saligere Øjeblik gives der ikke paa Jorden; ligesaa sødt og oplivende, som Af-

skeden smertefuld. Jeg kan ikke beskrive dig min Bedrøvelse ved Afskeden, for ti Maaneder siden. Havde jeg forudseet den Qval, havde jeg neppe reist. Aftenen i Forveien, da jeg var paa Comødie, og saae Zemire og Azor, svømmede jeg i Taarer, og gik bort, da Faderen havde siunget det skiønne lille Recitativ: »Jeg en Reise maa giøre etc. Farvel!« I det Øjeblik jeg skulde stige i Vognen, bad jeg min Lotte endnu engang synge mig et Vers af Romanzen i Røverborgen: »Kong Ludvig drager med sin Hær«, som hun nylig havde lært. Den lille Pige anstrængte sig for at smile og trøste sin Fader, og gav sig til at synge; men neppe havde hun faaet de første Ord frem, førend Munden trak sig smertelig til Graad og hun brast i Taarer! — Jeg kyssede hende og rev mig løs fra hende og dem Alle. Ak, tænkte jeg beklemt, Gud veed om vi alle træffes sammen meer i dette Liv! Ja, det vidste den Algode! Hans Navn været lovet! Han har holdt sin Haand over mig og mine. Jeg sidder atter glad og lyksalig i min Kreds.